

: ()

Шарҳ ал-ақидатул холиса
في العقيدة السلفية

تأليف
Саййид Қосим ал-Андижоний
المتوفى بالمدينة المنورة

Китоб Мухтарам Устоз, Доктор Абу Мужоҳид Абдулазиз ибн Абдулфаттоҳ Қори раҳбарлигида Мадина Мунавварадаги Ислон Университути талабалари: Сайфуллоҳ Носирхон, Абдулқодир Ҳасан ва Довуд Мирзолар томонидан нашрга таёрланди.

Муаллифнинг таржимаи ҳоллари

Аллома Саййид Қосим ибн Абдул Жаббор ал-Андижоний Туркистоннинг улуғ уламоларидан бўлиб, Фарғона водийси шаҳарларидан бири Андижонда бундан бир аср муқаддам таваллуд топдилар.

У киши дастлаб Туркистоннинг таниқли уламоларидан ўша пайтларда ўқитиладиган илмларни ўргандилар, сўнгра Ҳиндистонга сафар қилиб, у ердаги уламолар кўлида куръон, ҳадис ва бошқа фанлардан иборат юқори билимларни таҳсил олдилар ҳамда Ҳиндистонда машҳур бўлган Девбанд илмгоҳи тарафидан олий ижозат (диплом)га эга бўлдилар.

Шундан сўнг Туркистонга қайтдилар, етук уламолар ва мамлакат арбоблари билан учрашиб, улар ҳамроҳлигида коммунистик тузумга қарши юқори фаолият олиб бордилар, Туркистонни коммунистик ўрус мустамлакасидан озод этиш йўлида жиҳод қилдилар.

Ишларнинг бошқача тус олаётганини кўргач, динларини сақлаб қолиш ниятида Ҳижозга (Макка ва Мадина минтақаси қўшилиб Ҳижоз деб аталган) хижрат қилдилар. Маккада мужовир бўлиб, унда бир қанча уламолар билан кўришдилар, у кишидан дарс олган уламолар ичида масжидул-ҳаром имом хатиби шайх Абдуззоҳир Абус-Самх ҳам бор эди.

Кейин Мадинаи мунавварада мужовирлик қилиб, у ерни маскан тутдилар. Ҳамда масжиди набавийи шарифда, шаръий билимлар илмгоҳида, Боби Мажийдий тарафдаги етимлар уйида ҳам муаллимлик қилдилар. Бунга қўшимча Мадинанинг баъзи вақф мадрасаларида Туркистон мухожирлари учун ўзбек тилида дарс берар эдилар.

У кишининг ҳадисда иснодлари⁽¹⁾ бор бўлиб, олти китобдаги⁽²⁾ иснодларини у кишидан устозимиз шайх Ҳаммод ибн Муҳаммад ал-Ансорий олганлар, камина ҳам у киши (Ансорий)дан «илк бор» лафзи билан сифатланмиш мусалсал ҳадис⁽³⁾ иснодини олганман, у киши эса шайх Саййид Қосим (таржимаи ҳол соҳиби)дан олган эканлар. Шунингдек, олти китобдаги иснодини ривоят қилишимга ижозат бердилар, бу китобларни-да у киши (Саййид Қосим)дан олган эканлар.

Устоз Саййид Қосим араб ва ўзбек тилларида кўп асарлар битган муаллиф эдилар. Менда бу кишининг асарларидан ўн бешдан ортиғи мавжуд бўлиб, кўплари ўз кўллари билан ёзган кўлёмалардир. Шулардан араб тилида «**ал-Мисбоҳ фи улумил ҳадис**» китобини ёзганлар. Ўзбек тилида эса салафлар йўлига мувофиқ ёзилган катта тафсиллари бор бўлиб, унга «**Манбаул Ирфон**» деб ном қўйганлар. Шунингдек, «**ал-Ақидатул Холиса**», «**Ислом йўли**», «**Лозим вазифалар**», «**Хотунлар ойнаги**» ва шу каби муҳим китоблар таълиф қилган бўлиб, «**Мухтасари жомеул усул**» китобини ўзбек тилига таржима қилганлар. Имом Абу Ҳанифага-да таржимаи ҳол ёзганлар.

Аллоҳ таоло бу улуғ алломанинг кўнглига Туркистонликлар тилида шунча китобларни битмоқни солмоғини Яратганнинг тавфикидан деб биламан. Зотан, Туркистон аҳли бугунги кунда бу китобларга ниҳоятда муҳтождурлар. Китоблар эса чоп этишга ҳомийлик қиладиган, тарқатадиган кишиларни кутиб турибди. Бирон бир томон (ташкилот ёки муассаса) шу маънодаги керакли китобларни таржима қилишга уринса, бу йўлда узоқ вақт ўтган бўлар ва ушбу буюк олим қалами бирла битилган ишончли, илмга бой, тўғри ақидали асарлардек

(1) Ҳадис илмида Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васалламдан бошлаб то ҳадисни ривоят қилувчигача бўлган ровийлар силсиласи "иснод", деб аталади. Ҳадис саҳиҳ бўлиши учун ровий ўзи такводор, ростгўй, хофизаси ўткир бўлиши билан бирга ҳадисни ўз шайхи бўлмиш ровийдан ўз қулоғи билан эшитган бўлмоғи, устози ҳам ўз навбатида шайхидан эшитмоғи... ва ҳоказо Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васалламга етиб бормоғи шарт.

(2) Булар: "Саҳиҳ Бухорий", "Саҳиҳ Муслим", "Сунан Абу Довуд", "Сунан ан-Насоий", "Сунан ат-Тирмизий" ва "Сунан Ибн Можа"дир.

(3) Ҳар бир ровий, ёки ҳадисда муайян бир лафз ё ҳаракат такрорланган бўлса, ўша ҳадис "мусалсал ҳадис" (силсилали ҳадис) деб аталган. Ҳар бир ровий ҳадисни ривоят қилиш пайтида: "устозимдан илк бор ушбу ҳадисни эшитганман" деганлиги учун юқоридаги ҳадис «илк бор мусалсал ҳадиси» деб аталган.

таржималарга эриша олмаган бўлардилар.

Аллома Саййид Қосим ал-Андижоний 1393нчи ҳижрий йилда, ўн тўққизинчи муҳаррамда вафот этдилар, ва Бакеул-Ғаркад қабристонида мадфундурлар. Аллоҳ таоло у кишини Ўзининг кенг раҳматига олсин, омиён.

Ушбу таржимаи ҳолни доктор Абу Мужоҳид Абдулазиз ибн Абдулфаттоҳ ал-Қори Мадинаи набавийяда 1423 йил, рабиул аввалда ёздилар.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله، وسلام على عباده الذين اصطفى، وصلى الله على سيدنا محمد، وعلى آله وأصحابه أجمعين إلى يوم الدين.

Билмак керакким, тавҳид Ислоннинг асосий, аввалги рукни бўлуб, бунингсиз инсон чинакам мусулмон бўлолмайдур. Инсонға лозимдурки, энг аввалги лозим бўлгон вазифасини билиб, яратқан худосини таниб, зот ва сифотда биргина бўлгон маъбудини яхши тариқада билсун.

Оллоҳ таоло зот ва сифотда биргина бўлуб, бошқа махлуқларидан зот ва сифотда Оллоҳ таолоға шарик бўладургон кимса йўқдур, ёлғуз ўзи ҳақиқий маъбуддур. Яратқувчи, рўзи бергувчи Ўзигина бўлуб, ҳамма бандаларга Ўзигина ҳукм қиладур.

Бандаларининг ўрталарида ҳукмларини юргузмак учун бандаларидан лойиқ ва муносиб одамларни таллаб олиб, уларни бандалари бирла ўзининг ўрталарида эътимодлик элчи-пайғамбарлар қилгондур.

Бу пайғамбарлар Оллоҳ таоло томонидан бандаларни ёлғуз Оллоҳ таолоғагина ибодат қилмоққа чакириб, бандалар ўрталарида ўз замоналарига мувофиқ аҳкомларни юргузуб келгандур.

Охирда инсоният олами илм бирла муттасиф бўлуб, Оллоҳ таолонинг кудрати нучук эканлиги зоҳир бўладургон замон келганда дунёда ақллари ҳур, димоғлари юққори бўлгон араблардан ўзи маънавий тариқада тарбият қилгон ҳазрат Муҳаммад ибн Абдуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни тиллари узун, сўзлари ўткур бўлгон, сўзамолликда ўхшашлари йўқ бир қавм - араблардан таллаб олиб, ўзи бирла бандалари ўрталарида ўзи хуш кўрган Ислонни ёймоқ учун куфр ва ширк тойғинлик, қоронғуликларида ботқан арабларни бутун дунёға нур ва ҳидоят бўлгон Ислонға чақирмоқ учун пайғамбар қилиб кўндурди, ўзига ибодат қилмоққа чақирмоққа буюрди. Бутун инсонларни шул зотға эргашмакга буюрди.

Чунончи ҳазрат Росулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари ёлғузлик ҳолда Маккаи мукаррамада:

— «Эй халойиқ! Мен сизларга Оллоҳ

таолонинг пайғамбари - элчисидурман»⁽¹⁾, деб одамларни Оллоҳ таолони ўзига ибодат қилмоққа чақирғани турдилар. 23 йил муддатида бутун Араб ярим жазирасини Ислон нури бирла ёрутдилар.

Ҳижратдан юз йил ўтмай туруб бу Араб жазирасидаги мусулмонлар ўз мужоҳидлари воситалари бирла Осиё ва Африкия, Ёвропо қитъаларида, инсонлар кўп яшайдургон ерларда Ислонни ёйиб бўлуб эдилар.

Ояти каримада буюрадурки:

(- :)

«Раҳматим ҳар нарсани ўзига оладур. Уни Оллоҳ таолодан кўрқуб, закот бериб, бизнинг оятларимизга иймон келтурганлар ҳақларига ёзурман. Ул худодан кўрққанлар бу ўқумаган пайғамбарга иймон келтурурлар. Ул ўқумаган пайғамбар - ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга эргашадурларки, сифатларини Таврот, Инжилда ёзиглик топадурлар: ул пайғамбар яхши ишга буюруб, ёмон ишлардан манъ қиладур; яхши, кўнгил тортадургон нарсаларни ҳалол қиладур, кўнгил тортмайдургон ипос нарсаларни ҳаром қиладур; улардан қийинликларни кўтарадур. Шул (ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам) пайғамбарга

(1) Аъроф сураси, 158.

иймон келтуруб, бошлариға кўтарадурлар, кўмак қиладурлар. Шул зотға эргашиб, унга нозил бўлгон китоб - Қуръони каримға эргашадурлар. Ана ўшал одамларгина нажот топқучилардурлар». (Аъроф сураси: 156-157-оят).

Бир минг уч юз саксон беш йилдан буён шул Ислом динида бўлуб келган мусулмонларға ўз динлари Исломни яхши кўз бирла кўруб, динсизлик - диндорлик, динлардан қайси дин инсонларни дунёда инсоният, шахомат, сўзи ўткур, эркинлик бирла олиб юрар эканлигини тушунмак керак. Бу тушунушни Ёвропо кузгунларидан ўрганмай, ўзларининг файласуфларининг сўзларига кулоқ солиб, ўз кўлидаги бизоатини ўзи таниб, қадрини билмакка урунмоқ керак. Димоғини мустамлакачилар кутқуларидан озод қилиб олмоқ лозимдур. Димоғларини, фикрий тушунчаларини ажнабийлар интриғаларидан⁽¹⁾ озод қилиб олмасалар, ўз мамлакатларидаги олгон истиклоллари маънисиз бўлуб қолур.

Ўз қардошларимиз хидматлариға бу «**ал-Ақидатул Холиса**» арабий китобимизни шарҳи, «**Лозим вазифамиз**» отлик рисоламиз, «**Манбаул Ирфон**» отлик тафсиримиз тақдим қилинмоқдадурлар.

Бу даҳрийлик, динсизлик - хурофотчилик, ширклардан, далилисиз тушунчалардан узок ўзидан бошқаларға тақлид юзасидан заннийётни яқийнийётдан ажратолмағонликдан чиққон бир онгсизликдур. Ақлға бу нарсаларнинг алоқаси йўқдур. Мусулмон кишиға ислом буюрган усул бирла ҳар нарсанинг ҳақиқатини билмак мумкиндур, исломда ақл ишлатмак учун усул бордур, бундан ташқари тариқада баҳс қилмоқ лозим натижани бермайдур.

Дарвин, Фрўйд, Спенсаларнинг назарияларидан иборат бўлгон нушуъ ва иртиқо масъаласи тамом заннийётдан иборат бўлуб, Қуръони карим оятлари, аҳодиси набавийя, бу иккиларидан олингон фикҳ муқобилларида ҳеч нарса бўлмай, инсонни куфр томониға тортқилайдур. Бу хил нарсаларға юз қилмоқ ёврополиқларға эргашмак бўлуб, болалиқдан иборатдур.

Ислом мамлакатлари ёврополиқларға **оралашқонларға** оралашқонларидан буён мусулмонларнинг ҳолатлари ўзгарди, Оллоҳ таоло нозил қилгон Қуръони Карим, ҳазрат расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларидан узок, улуми динийядан иборат бўлгон тафсир ва ҳадис, фикҳдан хабарсиз, динни ўзлаштуриб олмай, дин ва ақидани расм ва одатдан иборат билиб, қуруқдан қуруқ: "мен мусулмонман", демакдан бошқани билмай, охирда динсизликка шикор бўлуб, ҳар бир шомолға учуруғ бўлуб қолдилар. Ёшларимиз Ёвропо моддапарастликларига шикор бўла бошладилар.

Қуръони карим ақлларимизни ишлатмакка чақириб турмакда бўлуб: «*Қуръони каримни тушунуб туруб ўқимайдурларми?! Кўнгулларида қуфллари борми?!*», деб турган бир ҳолатда бизлар ақлларимизни ишлатмак ўрниға қўлларимизни кулоқларимизға тикиб олиб, ёврополиқлар турмушларига қараб қуюқуб кетмакдадурмиз. Ҳолбуки, ёврополиқлар ўзлари динсизлик ботқоқлариға ҳаммаёқлари бирла ботиб қолгон бўлуб, ўзларини чиқаролмай ётибдурлар. Уларнинг кўзларига узокдан Исломнинг ёруғлиғи кўрунуб турган бир ҳолатда бизнинг ёшларимиз этакларини турмушлаб олиб, динсизлик қоронғуликларига қараб қуюқуб кетмакда бўлуб, жаҳаннам дарвозасини қоқмоқдалар.

Оллоҳ таоло бизнинг кўзларимизни очсун, бизни ҳидоят қилсун, омийн.

(1) яъни: дасиса, мақрларидан. (мусахҳих).

الحمد لله وحده، والصلوة والسلام على سيدنا محمد x الذي لا نبي بعده، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله، صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه الذين هم كالنجوم فمن اقتدى بهم اهتدى، ومن حاد عن طريقهم ضل وغوى، والله يهدي من يشاء إلى صراط مستقيم.

Билмак керакким, инсоннинг нажотига кафил бўладурғон нарса ақидаси бўлуб, уни тўғрилаб, ақида нимадан иборатдур билиб, унинг тақозосича юруб, ширк ва ширкка элтадурган нарсалардан ўзини сақлаб, ҳар ҳолида шунга мувофиқ юрмакдур.

Чунки Оллоҳ таоло азамати-улуғлиғи банданинг кўнглида ўрнаб, Ўзининг фазлидан бошқа кимсанинг ҳеч нарсага кучи етмас эканлигини тилдагина эмас, ақида ва амалда таҳқиқлаб олмаса, ул банда ўзини Ислому буюруб, қилмоғини лозим қилғон нарсаларини жойига етказмакка элта олмай, ахирда ақида ва амалларида ширк пайдо бўлуб, йўлдан тойиб кетмаклиги муқаррардур.

Мадинаи Мунавварада турган вақтимда араб тилида «ал-Ақидатул Холиса» отида бир рисола ёзиб эдим. Эмди шул рисоламни ўзумизнинг туркий тилимизда таржима ва шарҳ қилиб, ўз қавмимизнинг хидматлариға тақдим қилмоқдаман.

Бу китобда ақидани ҳар бир куфр, ширк, бидъатлардан тозалаб, Исломуни аслий ва ҳақиқий суратида кўрсатмак борасида баҳс қилиб, ақидаға оралашиб қолғон расм ва одатларни ақидадан ажратиб, ҳазрат расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ширк ва жаҳолатға ботиб қолғон арабларни озгина муддатда қайси даражаға етказганликларининг сирларини очиб кўзга кўрсатурмиз.

Бу бидъат ва ширкнинг динимизга оралашиб қолғонликлари бизларни ёмон ҳолатларға элтганликларини бу баҳслар бирла очиб, ўзумизни асри саодат мусулмонлари қоторлариға қўшмоқ йўлида сўзлаб, асбоблар ҳозирлайдурмиз. Мусулмонларнинг дунё ва охирадаги нажот ва саодатлари нимада эканликларини кимёвий таҳлил бирла шарҳ қилиб, юрмаклари лозим бўлғон йўлларини чизиб берадурмиз.

والله الهادى إلى سبيل الرشاد.

Оллоҳ таолодан бошқа чинакам маъбуд йўқдур. Ибодат қилинмоққа лойиқ бўлгон зот Оллоҳ таолонинг ўзигина бўлуб, ҳазрат Мухаммад расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Оллоҳ таолонинг пайғамбаридурлар.

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» - ибодат қилинмоққа ҳақлик бўлгон зот Оллоҳ таолонинг ўзигинадур. Оллоҳ таолодан бошқа ибодат қилинмоқда бўлгон ҳамма маъбудлар ботилдурлар, ибодат Оллоҳ таолонинг ўзига махсус бўлуб, шарик йўқдур.

Бул сўз ўзи кофирдан ўлумни дафъ қилмоқ, мусулмонлар қоторлариға кўшулмоқнинг бошламасидур. Бул ўзи бир даъво бўлуб, бунинг чин ва ҳақиқат эканлиги зоҳир бўлмоқ учун сўздан амалға ошмоқни лозим қиладур. Улда иймоннинг меваси бўлгон амаллар (энг аввалгиси намоз) бўлуб, ҳалол ва ҳаромни амалға оширмоқ буюруқларни "лом" демай ериға кўймоқ - амалға оширмоқ; қилмоқдан манъ қилингон нарсалардан ўзини тортмоқ; ҳар бир амални қорни очқонда таом емак, чанқағонда ичмак лозим бўлгон сувдек билиб кўз олдида тутмаги лозимдур.

Чунки «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»нинг маъноси - "мен ўзум Оллоҳ таолонинг бандаси эканлигимға иқрор қилдим, Оллоҳ таоло менинг ҳақиқий маъбудумдур, Оллоҳ таолодан бошқа маъбудлар тамом ботилдурлар, мен ул ботил маъбудлардан безордурман", демакдур.

Еру осмонларни, уларда бор махлуқларни Оллоҳ таолонинг ўзи яратқандур. Демак, маъбуд ўзидур, махлуқларни яратқан Оллоҳ таоло ўзигина маъбуддур, Ўзи идора қилиб турадур, уларға Ўзи рўзи берадур, Ўзи фойда берадур, зарар қилар, Ўзи тиргузадур, Ўзи ўлдурадур, тарбият қилғувчи Ўзидур, кўз юмуб очқунча бандаларидан ғофил бўлмағай, ўзидан бошқа борликни Ўзи тутуб турадур, яратмоқда Оллоҳ таолоға шарик йўқдурки, ул шарик бўлмоғининг сабабидан ибодат қилинмоққа мустаҳиқ бўлуб қолгон бўлсун.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки:

(:) .

«Оллоҳ таоло осмонларни устунсиз яраттики, уни сизлар кўруб турмакдасизлар. Ерга тебраниб кетмасун деб тоғларни лангар қилиб қўйди. Унда ҳар хил жондорларни ёйди. Юқоридан - булутлардан ёмғурлар ёғдурдик. Ер юзида ҳар хил гиёҳ-кўкат ундурдик». (Луқмон сураси: 10-оят).

(:) .

«Мана бу нарсалар Оллоҳ таоло яратқан нарсаларидур. Сизлар менга кўрсатинларчи, Оллоҳ таолодан бошқа маъбудларингиз нима нарсани яратқандур?!». (Луқмон сураси: 11-оят).

Ва яна бошқа бир оятда буюрадурки:

(:) .

«Ёки Оллоҳ таолоға шунинг учун шариклар исбот қилмоқдадурлармики, улар (исбот қилмоқда бўлгон шариклар) Оллоҳ таоло яратқан махлуқлардек махлуқлар яратқан бўлуб, Оллоҳ таоло яратқан махлуқлариға оралашиб кетган бўлуб, бир бирларидан ажратиб бўлмайдургон бўлуб қолгондурларми?! Балки Оллоҳ таолонинг ўзи ҳамма нарсани яратқандур. Оллоҳ таоло ўзи биргина яратқувчи бўлуб, ҳамманинг узасида ҳукми юргузгувчидур». (Раъд сураси: 16-оят).

Демак, бандаларнинг ибодат қилмоқлариға мустаҳиқ бўлгон зотлар шундоғ нарсаларни вужудға келтурган бўлсунларки, унинг бирла ибодат қилинмоққа мустаҳиқ бўлуб қолгон бўлсун. Ҳамда ибодат қилғувчи бандаларға қилгон эҳсонотлари санаб битирмаксиз бўлсунки, унинг қоруғини қайтармоқ мумкин бўлмасун. Бул ўзи Оллоҳ таолоға махсусдур, буни мушриклар ўзларида биладур, иқрорда қиладурлар.

Бу тўғрида Қуръони каримда саноксиз оятлар келгандурлар⁽¹⁾.

"مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ" - ҳазрат Муҳаммад ибн Абдуллоҳ расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Оллоҳ таолонинг энг охирги кўндурган пайғамбаридурлар. Бутун инсоният дунёсини куфр ва ширк қоронғуликларидан Ислому ёруғлиғига чиқармоқ учун кўндургандур.

Чунончи шул оятларда баён буюрулгандур:

(:)

(- :)

Оллоҳ таоло ҳазрат Муҳаммад расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни инсонлар бирла жинларга пайғамбар қилиб юборғондур, шуни мен тасдиқ қилурман; ҳар бир ҳукмлари бажо келтурмак лозим бўлгон ҳукмдур, ҳар бир берган хабарлари рост ҳақиқатдур деб биламан.

Ҳазрат расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга итоат қилмоқ Оллоҳ таолога итоат қилмоқдур. Чунончи ояти каримада буюруладур:

(:)

«Ҳар ким бу пайғамбарга итоат қилиб, ҳукмига бўйунсунса, ул Оллоҳ таолога итоат қилгон бўладур. Ва ҳар ким бўйунтовлиқ қилиб, юз ўғурса, сени уларга пойлоқчи қилиб юбормадиқ». (Нисо сураси: 80-оят).

Демак, ҳазрат Муҳаммад расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга эргашмакдагина инсон нажот топадур. Улда буюруғлариға хилоф қилмай бажо келтурмак; манъ қилгон нарсаларидан ўзини тортмоқ; кўрсатган тариқаларида Оллоҳ таолога ибодат қилмоқ; бор бўйича ҳар бир юруш ва турушда ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам юрган ва буюрган тариқаларида юрмак, иттибоъ қилмоқдур.

Ва яна бир оятда буюруладурки:

(:)

«Ҳар бир юборгон пайғамбаримизни халойиқ итоат қилсунлар дебгина юборгондурмиз». (Нисо сураси: 64-оят).

Демак, бутун дунёда юборилгон пайғамбарлар халойиққа йўлбошчи бўлубгина келгандурлар. Халойиқ уларнинг юрган йўлларида юрсун, чизган чизикларидан чиқмасунлар. Пайғамбарлар Оллоҳ таолонинг ҳукмларини халқ ўрталарида юргузадургон ҳукмдорларгинадурлар.

Чунончи ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар:

(.) (())

«Бу миллатдан бир киши - яҳудий ёки насроний бўлсун - менинг пайғамбар бўлгонлиғимни эшитиб туруб иймон келтурмаса, албатта ул дўзахқа киргай».

Демак, ер юзида қайси бир миллат бўлсун, не қадар таракқиётларға эга бўлгон бўлуб, дунёни эгаллаган бўлсалар, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга иймон

(1) Масалан, Анкабут сураси 61-63-оятлар:

келтуруб, исломға кирмасалар, уларнинг ўқуғон илмлари, ҳосил қилғон ахлоқлари, ўзлари иттибоъ қилиб юрмакда бўлғон динлари уларга фойда бермагай. Балки улар ўзларини абадий бўлғон дўзах азобига ҳозирлаган бўлурлар. Бу яхуд ва насоролар эргашмакда бўлғон динлари уларга фойда бермагай. Ҳақиқатда насронийят ва яхудийят ҳазрат Ийсо ва Мусо алайҳимас-салом келтурган динлари бўлмоқдан чиқиб қолғон бўлуб, таҳриф қўли ипсос қилиб қўйғондур. Ҳақиқатда динлигича бўлуб турган бўлуб, таҳриф қўли ипсос қилмағонда эди, янада исломға кирмагунларича нажот соҳилига чиқолмагай эдилар.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки:

.(- :)

«Биз китоб берган аҳли китоблар - яхуд ва насоролар ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни ўз болаларини танигонларидек танийдурлар. Албатта, улардан бир фирқа ҳақни билиб туруб яширадурлар. Бул ўзи - Ислом дини Худойинг томонидан келган дини ҳақ бўлуб, шак қилғувчилардан бўлуб ўлтурмагил». (Бақара сураси: 146-147-оят). Яъни, сенинг пайғамбарлигинг Оллоҳ таолонинг ваҳйи ҳукми бирла келган бир ҳақиқатдур, кофирларнинг инкор қилиб қабул қилмағонлари, сени ёлғончи қилғонлиқлари сени шубҳага солиб қўймасун. Уларнинг инкор қилмоқлари ҳақни ноҳақ қилиб қўймагай. Ўз ўзундан шакка тушуб ўлтурмагил.

Бу оятдан бошқа оятлар-да кўпдурлар.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламға итоат қилмоқнинг вожиблиғида келган оят ва ҳадислар кўп бўлсаларда, инсоният, башарийятдан юқориға кўтариб, Оллоҳ таолоға хос бўлғон нарсаларни ҳазрат Муҳаммад Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламға нисбат қилмоқ жоиз эмас. Чунончи тадбири умур, ғайбни билмакдек нарсаларни ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ёки умматларидан бирор кимсага нисбат қилмоқ мамнуъдур.

Ояти каримада буюрадур:

.(:)

«Сендан қиёмат кунининг вақти қачондур деб сўрайдурлар. Қиёматнинг қачон бўлишини Оллоҳ таолонинг ўзи биладур, дегил. Қиёмат кунни ўз вақтида бирдан келиб қолгай, халқнинг кўзига ўзи кўрсатиб қўйгай, қиёмат кунини қачон келишини билмак осмонлар бирла ердагиларга оғирдур. Сенинг билиб сурўштуруб қўйгонинг бордек сендан сўрардурлар?! Қиёматнинг қачон келишининг илми Оллоҳ таолонинг ўз наздидадур, ва лекин кўп кишилар билмайдурлар, дегил». (Аъроф сураси: 187-оят).

.(:)

«Айтгилки, ўзум учун нафъ ва зарарга эғалим йўқтур, ва лекин Оллоҳ таоло хоҳласа ҳар нарса бўла билур. Ғайбни билсам эди, яхшиликдан кўп нарсалар ҳосил қилур эдим, менга ҳеч ёмонлиқ етмас эди. Мен албатта Оллоҳ таолонинг азобидан кофирларни қўрқутқувчи, иймон келтурганларга Оллоҳ таолонинг раҳматидан хуш хабар бергувчидурман, дегил». (Аъроф сураси: 188-оят).

Тадбири умур тўғрисида ояти каримада буюрадур:

.(:)

«Осмондан ергача тортиб ҳамма ишларни юргузуб туродур». (Сажда сураси: 5-оят).

Бу маънода куръони каримда оятлар кўпдурлар.

Ҳазрат расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг файсалаларига итоат қилмоқ тўғрисида ояти каримада буюрадур:

)

.(:)

«Худойингга қасамки, улар ўз ўрталаридаги тортишмоқларидаги жанжалларини сенга неш қилсалар, сўнгра улар ўрталарида қилгон ҳукмларингга кўнгилларида бирор шубҳа қолдурмай таслим қилмағунларича ўзларининг муслмонлиқ даъволарида ҳақлиқ бўлмайдулар». (Нисо сураси: 65-оят).

Демак, ҳазрат расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақларида Оллоҳ таолонинг ҳақ пайғамбаридурлар, деб қўя қолмоқ бирлагина чинакам муслмон бўлуб кетолмайдулар. Ҳар бир қилгон ҳукмларида, қилинлар деб қўйгон буйруқларида таслим қилмоқни ўзларига лозим тутмоқларидагина ўзларининг муслмонлиқ даъволарини ҳақиқатга чиқара билладурлар.

۲ – أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

Оллоҳ таолодан бошқа чинакам маъбуд йўқдур, деб гувоҳлик бераман, ҳамда ҳазрат Муҳаммад ибн Абдуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Оллоҳ таолонинг бандаси ва пайғамбари бўлуб, бутун инс ва жинларни куфр ва ширк тойғинлик қоронғуликларидан Ислом ёруғлиғига чиқармоқ учун кўндурган пайғамбаридурлар, деб гувоҳлик бераман.

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳадис шарифларида буюрубдурларки:

»

.() .«

«Одамларға қарши Оллоҳ таолонинг ўзидан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқдур деб, мени Оллоҳ таолонинг пайғамбаридурлар деб, гувоҳлик бергунларича уруш қилмоққа буюрулдим. Улар шундоғ деб икром қилсалар, ўз жон ва молларини мандан саклаб қолурлар, фақатгина ҳаққи бирла (қасос, закотдек нарсаларда Оллоҳ таолонинг ҳукми бирла) олинур, ҳисоблари (ҳақиқатдаги ҳоллариға қараб) Оллоҳ таолоғадуру». Бу ҳадисни Бухорий, Муслим саҳиҳларида, Абу Довуд, Тирмизий, Насойй, Ибн Можа сунанларида келтурубдурлар.

Ва яна бир ҳадиси шарифда келибдурки:

: »

.() .«

«Ислом беш нарсага бино қилинғондур: Оллоҳ таолодан бошқа маъбуд йўқдур, ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Оллоҳ таолонинг чин пайғамбаридурлар, деб гувоҳлик бермак, намозни ўкумок, закот бермак, Рамазон ойида бир ой рўза тутмак, йўл сафарига борди-келди масорифиға кучи етса умрида бир бор ҳаж қилмоқдур», деб исломнинг аввалги рукни бўлғон шаҳодат калималарини айтиб эътиқод қилмоқ деб, баён буюрдилар. Ундан кейин ўз муқаррар вақтларида беш вақт намозни ўтамоқдур. Сўнгра пули нисобға етганда закот бермак, Рамазон ойида бир ой рўза тутмақдур, зоду роҳилаға қодир бўлса умрида бир бор ҳаж қилмоқдур, деб буюрдилар.

Демак, шаҳодат калималари исломнинг энг аввалги, асосий рукнидур, бунингсиз бошқа рукнлар эътиборға ўтмайдуру.

Ва яна бир ояти каримада буюрадурки:

.(:)

«Албатта ул кишиларки, кофир бўлуб, кофирликларича ўлгандурлар, улардан бири ер тўла олтуларни бўлуб, ўзларини азобдан қутқазмоқ учун ул олтуларни фидя қилиб юбормоқ истасалар, улардан ҳаргиз ул фидялари қабул бўлмагай. Улар учун алам берадурғон, қаттиқ азоб бордур, уларға ёрдамчилар бўлмагайлар». (Оли Имрон сураси: 91-оят). Иймонсиз амал қабул бўлмағонидек, кофирлар ҳарна борларини бериб, ўзларини ажратиб олмоқ истасалар, ажратиб ололмагайлар.

Бу куфр ва ширкка куфр ва ширкнинг ҳамма қисмлари кирадурларки, ҳаммаларидан сақланмоқ лозимдур. Бу куфр ва ширкка далолат қиладурғон сўзларнинг чинакам ва ҳазилларидан баробар сақланмоқ керақдур. Чунончи, куфр ва ширкнинг анвоълари етмиш еттинчи моддадан тўқсонинчи моддага [қадар] баёнлари бўлурлар.

Банданинг "мен мусулмондурман", деб қилғон даъвоси ўзининг Ислом жамиятиға қўш[ул]ғонлиғиға бир даъводур. Бу даъвонинг ҳақиқатга айланиши юққорида айтилган Ислом биноси бўлғон беш нарса бўлуб, бундан энг аввалгиси намоз ўкумок бўлуб, ва ҳам беш рукннинг қолғонларидур. Ва лекин нажотиға кафил бўладурғон ўзининг эътиқодини тасҳиҳлаб, чин-ҳазилда ўзини куфр ва ширкдан ўз сўзларида сақланмоқда давом этмақдур.

Чунончи ояти каримада буюрадурки:

.(:)

«Манъ қилинғон нарсаларингизнинг кабира, зўрларидан ўзларингизни сақласангизлар,

кичик гуноҳларингизни кечиб, ўзларингизни жаннатга киргузгаймиз». (Нисо сураси: 31-оят). Сизлар Оллоҳ таоло манъ қилгон нарсаларнинг зўрларидан, гуноҳи кабира аталгонларидан ўзларингизни сақлаб умр ўтказсангизлар, майда-чийда – кичик гуноҳларингизни кечиб, ўрнига ҳар хил йўл ила афв қилиб, яхши амалларга айлантуруб юборурмиз ва сизларни гуноҳлардан тозалаб, қиёмат куни дори кароматимиз бўлгон жаннатга киргузурмиз⁽¹⁾.

Кабира аталгон гуноҳлар – оят ва ҳадисларда иртикоб қилгонларга ваид ва таҳдидлар қилингон, ҳадлар таъйин қилингон гуноҳлардурлар. Улар банда чин кўнгил бирла тавба қилиб, ўзини тортиб, Оллоҳ таоло томониға юз қилса, уларни кечиб юбормоқни Оллоҳ таоло ваъда қилгондур⁽¹⁾.

Гуноҳи кабираларни баъзи ҳадисларда (9) тўққуз, баъзи ҳадисларда (7) етти деб ривоят бўлубдур. Дин уламоларидан баъзи муҳаққиқлари ҳадисларда ҳар бир қилмоғиға ваидлар келган гуноҳларни санаб китоб шаклида ёзибдурлар. Чунончи, Ҳофиз Заҳабий «
» отида китоб ёзиб, унда кабира гуноҳларни санаб етмишга еткүзүбдур.

Бизда шул китобдан гуноҳи кабираларни санаб, кўзларига кўрсатиб ўтурмиз:

1 - Биринчиси ширк бўлуб, бул ўзи Нисо сураси 48 ва 116-оятларда баён бўлгондур.

Ширк гуноҳи кабираларнинг энг зўридур, бул ўзи инсонни диндан чиқариб мушрик қилиб кўядур. Яна қайтиб мусулмон бўлуб ширкни тарк қилмағунча ул ундан кечилмайдур, абадий жаҳаннамда қолиб кетадур. Қайтиб Исломға кирмак бирла ўзини жаҳаннамга кирмақдан қутқаза оладур.

Бул ерда Исломдан чиқармайдургон кабира гуноҳларни ёзилур эди, фақатгина илгари ўтган (Ҳофиз Заҳабийдек) уламолар ширкни кабира гуноҳлар қаторларида ёзиб ўтганлари учун бизда нақл қилдик.

2 - Биравни ҳақсиз ўлдурмақдур.

3 - Жодугарлик қилмоқ.

4 - Намоз ўқумасликдур. Намоз ўқумаслик кўп хатарлик гуноҳдур, намоз ўқумоқ ўзининг "мен мусулмонман" деган даъвосини тасдиқ қиладургон гувоҳ ўрнига ўтадур.

5 - Закот бермасликдур. Бу-да ўзининг мусулмонлиги учун иккинчи гувоҳдур.

6 - Узрсиз рўзасини очмоқ, ёки рўза тутмасликдур. Бул ўзи ўзининг мусулмонлиги учун учунчи гувоҳдур.

7 - Кучи етиб туруб фаризатул ҳажни адо қилмасликдур. Бул ўзининг мусулмонлигиға тўртунчи гувоҳдур.

8 - Ота-онаға нофармонлик қилмоқдур.

9 - Яқин қариндошлари бирла сўзлашмай қўймоқдур.

10-11 - Зино ва ливота қилмоқдур.

12 - Судхўрлик қилмоқдур.

13 - Етимнинг молини емақдур.

14 - Оллоҳ таоло ва расули айтмаган сўзларни айттилар деб тўкумоқ.

15 - Подшоҳнинг ўз райиясига зулм қилмоғидур.

16 - Жиход вақтида урушдан қочмоқдур.

17 - Мутақаббирлик қилиб гердаймақдур.

18 - Ёлгон гувоҳлик бермақдур.

19 - Қимор ўйнамоқдур.

20 - Маст қиладургон шароб ичмак (хамр ичмак, шароб ичмак, бўза ичмак).

21 - Покдоман хотунни зино қилди, деб тухмат қилмоқдур.

22 - Ғаниматдан ўғрилиқ қилмоқдур.

23 - Ўғрилиқ қилмоқдур.

24 - Йўлтўсарлик - қароқчилик қилмоқдур.

25 - Ёлгондан қасам ичмақдур.

(1) (оят) Нажм сураси: (32-оят). (оят) Шўро сураси: (37-оят).

(2) Зумар сураси: (53-оят).

- 26 - Зулм қилмоқдур.
- 27 - Нотўғри солиқ солмоқдур.
- 28 - Ҳаромхўрлик - балохўрлик қилмоқдур.
- 29 - Ўзини ўзи ўлдурмақдур.
- 30 - Ёлғон сўзга одат қилмоқ.
- 31 - Билиб туруб нотўғри ҳукм қилмоқ.
- 32 - Порахўрлик қилмоқ.
- 33 - Хотун киши ўзини эркак кишига ўхшатмоқ.
- 34 - Қўшмачилиқ қилмоқ.
- 35 - Ҳалола қилмоқ ва қилдурмоқ.
- 36 - Сийдикдан ўзини сақламаслик.
- 37 - Хўжакўрсунлик қилмоқ - риё бирла иш қилмоқ.
- 38 - Дунё учун илм ҳосил қилмоқ.
- 39 - Хиёнат қилмоқ.
- 40 - Қилғон эҳсонига миннат қилмоқ.
- 41 - Тақдирга иймон келтурмаслик.
- 42 - Биравни лаънат қилмоқ.
- 43 - Тилчилик қилмоқ.
- 44 - Чақимчилик қилмоқ.
- 45 - Ваъдага хилоф қилмоқ.
- 46 - Фолбинлар сўзларига ишонмақ.
- 47 - Хотун киши эрига бўйунтовлик қилмоқ.
- 48 - Сураткашлиқ қилмоқ.
- 49 - Мусибатда саннаб йиғламоқ.
- 50 - Ўзини уруб йиғламоқ.
- 51 - Ҳукуматга қаршилиқ қилмоқ.
- 52 - Кучлик кучсизга зўрлик қилмоқ.
- 53 - Қўшнига озор бермақ.
- 54 - Мусулмон кишига озор бермақ.
- 55 - Оллоҳ таолонинг бандаларига гердайиб озор бермақ.
- 56 - Эркак киши ипак кийим киймақ, ва олтун тоқмоқ.
- 57 - Куйлак ва иштонни ошуғини ёшуриб киймақдур.
- 58 - Оллоҳ таолонинг отини айтмай жондор сўймоқ.
- 59 - Қулнинг қочмоғи.
- 60 - Билиб туруб ўзини отасидан бошқага нисбат қилмоқ.
- 61 - Динда жанжал қилишмоқ.
- 62 - Ошиқча сувни халойиқдан қизғанмоқ.
- 63 - Тортмоқ – ўлчовда кам қилмоқ.
- 64 - Оллоҳ таолодан кўркмай хотиржам юрмақ.
- 65 - Узрсиз намозни ўз вақтидан кечиктурмақ.
- 66 - Жамоатни тарк қилмоқ, жумъа намозини ўқумай қўймоқ.
- 67 - Васиятни тенг қилмаслик.
- 68 - Олдамчилик қилмоқ.
- 69 - Мусулмонларга тилчилик қилмоқ.
- 70 - Саҳобалардан бирор кимсани сўкмақ.

Бул ўзи Заҳабийнинг « » китобидандур.

Нававий ўзининг « » китобида қуйидаги нарсаларни зиёда қилибдур:

- 71 - Намозни ўз вақтидан илгари ўкумоқ.
- 72 - Узрсиз гувоҳликни ёширмақ.
- 73 - Зиҳор қилмоқдур.
- 74 - Узрсиз тўнгуз гўштини емақдур.
- 75 - Амри маъруф, наҳйи мункар қилмоқни ташлаб қўймоқ.

76 - Куръони каримни ёд қилғонидан кейин унутуб қўймоқ.

77 - Куръони каримни ёд қилгон қориларни ёмонламақ.

78 - Байтуллоҳни ҳурматсизламақдур.

79 - Ғийбат қилмоқ.

80 - Ота-онасини сўкмақ, яъни аввал бировнинг ота-онасини сўкадур ул бунинг ота-онасини сўкадур.

81 - Гуноҳи сағираларда давом эта бермақ.

Гуноҳи кабиралар тавбасиз кечилмағай. Гуноҳи кабираларга иртиқоб этган киши тавбасиз ўлуб кетган бўлса, Оллоҳ таолонинг ихтиёрида бўлуб, хоҳласа адли бирла азоб қилғай, хоҳласа фазли бирла кечиб юборғай.

Бу гуноҳи кабиралар икки қисм бўладур:

Аввалгиси бир кимса нима бўлуб бир гуноҳи кабира иртиқоб этадурда бирдан тавба қилмай ўлуб қоладур. Мана бунда бироз умид борки, Оллоҳ таоло азоб қилмай кечиб юборса.

Яна бири гуноҳи кабирага иртиқоб этмақда давом этадурда, "Худойим Кариму Раҳиймдур, бизнинг ибодатимизга муҳтож эмас", деб юра берадур. Мана бу кишининг иши кийиндур. Бу хил сўзларни шайтоннинг тузоғига тушганларгина айтадурлар.

Ояти каримада буюруладурки:

:)

.(

«Албатта, Оллоҳ таоло ширк келтурганни мағфират қилмайдур. ундан қуйи (кабира гуноҳ)ларни хоҳлаганига кечиб юборғай». (Нисо сураси: 48, 116-оят).

Оллоҳ таолонинг ширкдан қуйи гуноҳларни кечиб юбормоғига: "хоҳлаганига", деб қайд қилиб қўйғондур. Шулар хоҳлаганига ҳамма гуноҳи кабира қилгонлар кира билладурларми? Оллоҳ таоло билладур.

Ҳадиси шарифда келибдурки: «ҳадис». «Шафоатим умматимдан гуноҳи кабира қилгонларгадур», деб қўйғондурлар. Бу ҳадисни имом Аҳмад муснадида, Абу Довуд, Насоий сунанларида, Ибн Ҳиббон саҳиҳида, Ҳоким Мустадракда келтурубдурлар.

Бу шафоат дўзахга кирмақдан тўсадурми, ёки дўзахга киргандан кейин дўзахдан чиқармоқ учун бўладурми, бизга маълум эмас.

Гўрга киргандан кейин қиёмат қойим бўлғунча, ҳамда шафоат вақтигача бўладурғон азобларга чидаб бўлур ми? мана бу нарсаларни ўйламоқ керак. Ҳар ҳолда кўзимизни очайлик.

Оллоҳ таоло Ғафур Раҳийм, Латийф Рауфдур, мағфират қилғувчи, меҳрибон мушфиқдур, шунинг баробарида "Азизун зунтиқом"дур, ал-Воҳид ал-Қаҳҳор - ғолиб ўч олғувчи, ёлғуз ҳукмини юргузгучидур. Демақ, икки томоннида кўзда тутайлик.

Ғаффор - мағфират қилғувчи бўлуви баробарида, Раззоқ - рўзи бергувчидур. Бу иккисигада иймонимиз комил бўлсун, рўзи бергувчидур деб қўюб, ризқ-рўзи орқасида тинмай урунғонимизда гуноҳларни кечгувчидур деб гуноҳдан сақланмоқ хаёлимизга келмайдур. Ҳолбуки бу икки томоннида кўзда тутайлик. Шунинг учун ўзумизни хавф ва ражо ўртасида сақламоқ лозимдур. Шундагина Оллоҳ таолонинг фазл ва карамига лойиқ бўла билурмиз.

Оллоҳ таоло дунё инсонларни тўрт оёғлиқ ҳайвонлардек емақ, йўнамоқ, кулмақ учунгина яратқан бўлмай, ўзига ибодат қилдурмоқ учун яратқандур⁽¹⁾.

Бизни ўзининг борлиғи, маъбудлиғи, Қаҳҳор, Карим Раҳийм, Ҳалимлигига музҳир қилмоқ учунгина яратғондур. ақл, фикрларла ўйламоққа қодир қилиб яратқандур. Бу нарсалар биздан ўйламоқни талаб қиладур, фақатгина бизлар қосирдурмиз, ўз вазифаларимизни билиб адо қилмаётибдурмиз.

Дуо.

(1) Зориёт сураси: (56-оят).

اللهم افتح عيوننا واشرح صدورنا وارفع غلاف قلوبنا، وصلى الله على سيدنا محمد ﷺ وعلى آله
وأصحابه أجمعين

۳ – لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
وَالِيهِ الْمَصِيرُ.

Оллоҳ таолодан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқдур, ўзи ёлғуз бўлуб шарийги йўқдур мулк ўзиникидур, ҳамма мақтов ўзигадур, тиргузадур, ўлдурадур, ҳамиша тирик бўлуб, ҳаргиз ўлмайдур, ҳамма яхшилиқ ўз қабзасидадур, ҳар нарсага қодирдур, ҳамма халойиқ ўлуб ўзига қайтурлар.

Оллоҳ таоло ўзи ёлғуз ҳақиқий маъбуддур, ўзи ёлғуз бўлмокнинг маъноси адад жиҳатидан бўлгон бир маънони ўзига олмайдур, санокка кирмайдур. Чунки санокка кирмак махлуқнинг сифатидур. Шунинг учун "ваҳдаҳу"ни ёлғуз деб таржима қилинди.

«لَهُ الْمُلْكُ» Мулк ўзининг мулкидур, мулкга эга бўлмоқда кимсанинг Оллоҳ таолоға шарикчилиги йўқдур.

Бу уч калима: тавҳидур-рубубийя, тавҳид улухийя, тавҳидул-ибодани ўзига оладур.

Ҳамма яхшилиқ бирла мақтовлар Оллоҳ таолонинг ўзига махсусдур. Чунки бутун оламни бу хил интизом ва ҳасан суратда яратиб, уларни юрмак, тўхтамоқ, айланмак, урмак, ўсмак, зўраймоқ, бошқа бутун ҳолатларда кеча бўлсун кундуз бўлсун ғофил бўлмай, парвосизлик вужудға келмай, ҳормай толмай, кўз юмуб очқунча тағйир бермай тутуб тургувчи, ҳар жондорларға ўз микдорларича рўзи бериб тургувчи Оллоҳ таолонинг ўзидур.

Шунинг учун ҳамма мақтовлар ўзига оиддур. Ҳамма яхшилиқ сифатлари бирла мавсуф бўлуб, ҳамма мақтовларға мустаҳиқ ўзидур. Ҳамма махлуқларни истиҳқоқсиз эҳсоноти номутаноҳиялари бирла моламаол айламак ила муомала қиладур.

Демак, ҳамма мақтовлар, шукрлар, ибодатлар Оллоҳ таолонинг ўзига махсус бўлуб, ҳаммаси ўзининг ҳаққидур. Ундоғ бўлса уларни бошқаларға сарф қилмоқ Оллоҳ таолонинг ҳаққиға тажовуз қилмоқ бўлуб, зулмдур.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки:

(:)

«Албатта ширк келтурмак зўр зулмдур». (Луқмон сураси: 13-оят).

Чунки ҳамду сано ибодат бўлуб, уни Оллоҳ таолодан бошқаға қилмоқ жоиз эмас бўлуб, ширкдур.

Ўлдургувчи, тиргузгувчи Оллоҳ таолонинг ўзидур. Бирор кимсани Оллоҳ таолонинг ҳукмидан тошқори бирор кимсани ўлдуrolмағай. Тиргузмак бўлса, Оллоҳ таолодан бошқа ҳеч кимсага мумкин эмас. Демак қўркмоқ, умид қилмоқ Оллоҳ таолонинг ўзидан бўлуши керак, бошқадан қўркмоқ ваҳмдан иборатдур.

Бошқаға, бирор кимсага нафъ етқузмак Оллоҳнинг ҳукмидан тошқори мумкин эмас. Ундоғ бўлса, Оллоҳ таолонинг ўзидан умид қилмоқ лозимдур. Бошқадан истиқлол тариқада умид қилмоқ жоиз эмас, ширкдур.

Оллоҳ таоло ҳамиша тирик бўлуб, ҳаргиз ўлмағай. Ўлмак, йўқ бўлмоқ, янги пайдо бўлгон нарсанинг ҳаққидур. Бу янги пайдо бўлгон нарса махлуқдур, янгилик замонанинг таъсири остиға кирган нарсанинг холидур, чунончи Ибн Дурайд ўзининг "Мақсура"сида айтадурки:

шеър

Икки янги нарса - кеча ва кундуз бир янги нарсага истийло қилсалар, бир янгини йўқ бўлуб, чириб кетмакга элтгайлар.

Икки янгилар кеча ва кундуздан иборатдурлар. Булар кун бирла ойнинг мухталиф ҳаракатларидан пайдо бўладурлар. Ҳар нарса кун бирла ойнинг таъсири остиға кирса, эскийдур. Чунки кун бирла ой мухталиф ҳаракатларидан кеча ва кундуз пайдо бўладур. Демак, замон пайдо бўладур. Замона остиға кирган нарса эскиб, битмакга борадурда, йўқ бўлмоққа борадур - ўладур.

Кун бирла ойни Оллоҳ таоло яратқандур, ой, кун, сайёраи собита юлдузлар, осмонлар бирла ер ҳаммалари, жаннат ва дўзах бирла қўшулуб, Оллоҳ таолонинг махлуқларидурлар. Фақатгина жаннат ва дўзахдан бошқа нарсалар битадурлар. Демак, Оллоҳ таоло махлуқларидан таъсирланмакдан покдур.

«بِيَدِهِ الْخَيْرُ». Ҳамма хайр ва яхшилиқ Оллоҳ таолонинг қабзасидадур. Ҳамма фазл ва

марҳамат Оллоҳ таолонинг ўзидандур. Оллоҳ таоло меҳрибончиликларни юзга бўлуб, бу дунёда бирини халққа бергандур, қолгон тўксон тўкқузини ўзи олиб қолгандур. Шул бандалариға - махлуқотлариға бериб қўйгон бир ҳиссалари бирла бир-бирлариға ўрталарида шафқат қилурлар. Халқ ўртасида бир сўз бордур, улда: "Бер, деди Субҳон, бера берди султон, бер демаса Субҳон, қайдан берур султон?!", деб машҳурдур.

«وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». Оллоҳ таоло ҳар нарсага қодирдур, мулк ўзининг мулки бўлуб, ўз ихтиёридадур, қудрат ўзига оиддур.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки:

(:)

«Макка кофирлариға айтгилки, худойимнинг раҳмат хазинасиға эга бўлсангизлар эди, тугаб қолмоғидан қўрқуб сарф қилмай, тутуб қолгай эдингизлар. Инсон жуда мумсиқдур».
(Исро сураси: 100-оят).

Ва яна бир ояти каримада буюрадурки:

(:)

«Ҳар нарсанинг хазиналари бизнинг олдимиздадур. Уларни ўз миқдорларида тушуруб турурмиз». (Ҳижр сураси: 21-оят).

Демак, фазл, карам, эҳсон, қудрат, тириклик, тиргузмак, ўлдурмак Оллоҳ таолонинг ўзига хосдур. Ҳамма хайрот ўзининг ихтиёридадур.

«وَالِيهِ الْمَصِيرُ». ўлуб қайтмак, тўпланмоқ Оллоҳ таоло ҳузуриға дур.

Яъни қиёмат куни ҳамма илгариги, кейинги халойиқлар ҳаммалари Оллоҳ таоло ҳузуриға ҳозир қилинурлар; унда ўз қилмишларидан ҳисоб берурлар; яхши амал қилгонлар жаннат ва ризвонда бўлуб, ёмон амал қилгонлар ғазаб ва дўзахда бўлурлар; ҳар тоифа ўз ҳисобини тамом олурлар, деб эътиқод қилмоқ лозимдур. Бу хил кишилардан Оллоҳ таолонинг ҳукмлариға хилоф ҳаракат вужудға келмагай.

Қиёмат куни борасида келган оятлар 89 оятдурлар, ўлгандан кейин қиёмат кунида тирилмак борасида келган оятлар 26 оятдурлар, амалга кўра жазо топмоқ борасида келган оятлар 72 оятдурлар.

Оллоҳ таоло пок бўлуб, ҳамма мақтовлар ўзига хосдур. Оллоҳ таолонинг ўзидан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқдур. Улуғлиқ сифатлари бирла сифатланган зотдур. Ҳамма тоқат ва қувват Оллоҳ таолонинг ўзи бирлагинадур.

Оллоҳ таоло юққори ва улуғлиқ бирла васф қилинадур. Бутун борлиқнинг молики бўлуб, бандаларига фазл ва марҳамат юзасидан бериб қўйғондур. Шунинг учун ҳамма бандаларнинг зиммаларига Оллоҳ таолога ҳамду сано айтмак ва шукрлар адо қилмоқ лозимдур. Бу ҳамду санони Оллоҳ таолонинг ўзига қилмоқ ўзига ибодат қилмоқдур. Чунки Оллоҳ таоло жуда улуғ бўлуб, улуғлиқ ўзига хосдур. Ҳамма тоқат ва қувват Оллоҳ таолонинг ўзигагина бўлуб, бошқага нисбат қилмоқ жоиз эмасдур.

Оллоҳ таоло ўзи ҳаракат қилдурмаса, банда ҳаракат қилолмағай. Ўзи чора ва йўл кўрсатмаса, банда йиғнани жойидан жилдура олмағай. Ҳар нарса Оллоҳ таолонинг ҳукми ва иродаси бирла вужудга келур.

Шунинг учун уламолар

(¹) оятининг тафсирида куйидаги

сўзларни айтибдурлар:

Чунончи ҳазрат Ибн Аббос розияллоҳу анҳумадан: «Вал-бақиятус-солиҳат» нима?, деб сўралғонда: «Ла илаҳа иллаллоҳ, ва Аллоҳу акбар», деб жавоб берибдурлар.

Ҳазрат Усмон розияллоҳу анҳудан сўралғонда айтибдурларки: «Ла илаҳа иллаллоҳ, ва Субҳоналлоҳ, ва алҳамду лиллоҳ, ва Аллоҳу акбар, ва Ла ҳавла ва ла қуввата илла биллаҳил алиййил азиймдур», дебдурлар.

Ҳазрат Ибн Умар розияллоҳу анҳума айтибдурларки: «Ал-бақиятус-солиҳат: Ла илаҳа иллаллоҳ, ва Аллоҳу акбар, ва Субҳоналлоҳ, ва Ла ҳавла ва ла қуввата илла биллаҳил алиййил азийм».

Ҳофиз Ибн Жарир айтибдурки: «Мен ўз китобимда топтимки, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: Субҳоналлоҳ, валҳамду лиллаҳ, ва ла илаҳа иллаллоҳ, ва Аллоҳу акбар, шулар ал-бақиятус-солиҳатдурлар».

Мужоҳид: «Ал-бақиятус-солиҳат Субҳоналлоҳ, валҳамду лиллаҳ, ва ла илаҳа иллаллоҳ, ва Аллоҳу акбардур», дебдур.

Ҳасан Басрий ва Қатода: «Ал-бақиятус-солиҳат Ла илаҳа иллаллоҳ, валҳамду лиллаҳ, ва Субҳоналлоҳдур», дебдурлар.

Ва яна имом Аҳмад ривоят қилибдурки, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки: «Ал-бақиятус-солиҳатни зикрларингизда кўп айтинглар», «Ул нимадур?», дейилса, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ул миллатдур», дебдурлар. «Миллат нимадур?» дейилса, «Ул такбир, тасбиҳ ва алҳамду лиллоҳ, ва Ла ҳавла ва ла қуввата илла биллаҳдур», дебдурлар.

Ва яна имом Аҳмад ҳазрат Шаддод ибн Авс розияллоҳу анҳудан ривоят қилибдурки, айтибдурлар: Мен ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан эшитдимки буюрдилар: «Одамлар олту-кумушларни тўпласалар, сизлар бу калималарни тўпланглар:

..«

Бу ҳадисни Насоий-да сунанида келтурубдур.

«Эй Худо! Албатта, мен Сендан динда маҳкам турмакни, тўғри йўлдан иборат бўлғон Исломига ҳамма ёғим бирла осилиб олмоқни, неъматларингга шукр қилмоқни насиб қилмоғингни тилайман. Ибодатингга яхши тариқада машғул бўлмоғимни насиб қилғил. Мени нифоқдан барийъ қилғил. Тилимни рост сўзлайдурган қилғил. Сенинг илмингда бор нарсаларнинг яхшисини тилайдурман. Сенинг илмингда бор нарсаларнинг ёмонидан ўзунгга паноҳ элтаман. Ўтган замондаги ўзунг билган нарсалардан мағфират қилғил. Албатта, сен

(¹) Каҳф сураси: (46-оят).

хамма айбларни билгувчидурсан».

Табароний (Мўъжам ал-Кабирда бўлса керак)⁽¹⁾ ҳазрат Саъд ибн Жунода розияллоху анхудан ривоят қиладурки, айтибдурлар: Мен Тоифликлардан энг аввал мусулмон бўлгон кишидурман. Тоифнинг устидаги Сарот номлик ердан эрта билан туруб жўнаб, аср вақтида Миноға етиб келдимда тоғқа чиқиб олдим. Сўнгра тоғдан тушуб ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам хузурлариға келиб мусулмон бўлдум. Ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам менга (Қул хуваллоху аҳад) сураси бирла (Иза зулзилат)ат) сурасини ўргаттилар. Ҳамда шул калималарни ўргаттилар: «Субҳоналлох, валҳамду лиллах, ва ла илаҳа иллаллох, ва Аллоху акбар»ни ўргаттилар-да, шул калималарни: «Ал-бақиятус-солихатдур», дедилар.

Ва яна шул санад бирла ривоят бўлгон бир ҳадисда келибдурки ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам буюрубдурлар: «Ҳар ким кечаси туруб, таҳорат қилиб, оғзини яхши ювуб, юз карра субҳоналлох, юз карра алҳамду лиллох, юз карра Оллох акбар, юз карра ла илаҳа иллаллох, деса, ҳақсиз тўкган қондан бошқа хамма гуноҳларни кечгай». Чунки қон иши кечилмагай.

Ҳаққул-абд масъаласи Муздалифадаги вукуф вақтидаги дуода Оллох таоло бандасидан ўтуб, ҳақ эгасини рози қилур, деган ҳадис келибдур. Ҳар ҳолда Оллох таолоға осондур. Оллох таоло бандаларининг кўнгулларида махфий тутган нарсалардан хабардор бўлуб, ҳеч ким билмаган нарсаларни биладур. Азизун-Зунтиқомдур, ғолиб ўч олғувчидур, деган оятнида унутмаслиқ керак. Бандаларга лозимдурки ўзларини қил узасида, хавфу ражо ўртасида олиб юрсунлар.

Алий ибн Талҳа ҳазрат Ибн Аббос розияллоху анхумадан ривоят қилибдурки, айтибдурлар: «Ал-бақиятус-солихат Оллох таолонинг зикри бўлуб, улда: Ла илаҳа иллаллох, ва Аллоху акбар, Субҳоналлох, валҳамду лиллах, ва таборакаллох, ва Ла ҳавла ва ла қуввата илла биллах, ва астағфируллох, ва саллаллоху ала расулиллахдур. Намоз, рўза, ҳаж, садақа, қул озод қилмоқ, хотун қариндошларнинг ҳолларидан хабар олиб юрмакни ўзига одат қилмоқ, яхши амаллар қилмоқда давом этмақдурки, улар эгалари учун сақланиб кўюладурлар».

Авфий ҳазрат Ибн Аббос розияллоху анхумадан нақл қилиб, «Бул сўз жуда тўғри сўздур», дебдурлар.

Абдурахмон ибн Зайд ибн Аслам: «Шулар хаммалари яхши амалдурлар», дебдур. Шунини Ҳофиз Ибн Жарир тафсирида ихтиёр қилибдур.

(1) Мўъжам ал-Кабир (6-жилд, 51-бет).

– اَسْتَغْفِرُ اللهَ، اَسْتَغْفِرُ اللهَ، اَسْتَغْفِرُ اللهَ تَعَالَى مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ اَذْنَبْتُهُ عَمْدًا اَوْ حَطَاً، اَوْ سِرًّا اَوْ عَلَانِيَةً،

صَغِيرَةً اَوْ كَبِيرَةً، وَاَتُوبُ اِلَيْهِ مِنْ الذَّنْبِ الَّذِي اَعْلَمُ بِهِ، وَمِنْ الذَّنْبِ الَّذِي لَا اَعْلَمُ، إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ. (ن).

Оллоҳ таолодан мағфират талаб қиламан, Оллоҳ таолодан мағфират талаб қиламан, Оллоҳ таолодан мағфират талаб қиламан. Ҳар бир гуноҳданки, уни қасддан қилғон бўлай ёки унутуб қилғон бўлай, ёширин қилғон бўлай ёки ошкор қилғон бўлай, ул гуноҳи сағира бўлсун ёки кабира бўлсун, уларни ўзум биладурман ёки унутқондурман, шул ҳамма гуноҳлардан тавба қилдим. Албатта, сен ўзунг ҳамма ғайбларни билгувчидурсан.

Демак, ҳар бандага ўзининг билган (эсида бор) ёки билмаган (унутуб қўйғон, эсида йўқ) гуноҳларидан тавба қилиб, ўтган гуноҳларини кечиб юбормоғини тилаб юрмаги лозимдур. Чунки банда ҳамма вақт гуноҳ қилмоқдан амонда эмасдур. Ҳамма вақт шайтон банданинг орқасидан тушгандур⁽¹⁾.

Унинг учун ўзини унутуб қўймай, ўзидан хабардор бўлиб юрсун, ҳамма вақт ўзининг оёғининг остига қараб юрмаги лозимдур. Ўз қилмишлариға кўз ташлаб, ўз бошиға нималар келар эканлигини билмагани учун, ўзини ҳисобга тутиб юрсун. Ажали қачон ёқасидан тутар эканлигини билмагани учун билар билмасдан қилғон гуноҳларидан тавба қилиб, ўзини унутмай, ҳамма вақт ўзини ўлумга ҳозирлаб юрсун. Қуйидаги ҳадисни ўз назарида сақлаб юрсун:

Чунончи ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки:

«...»

Бухорий ҳазрат Ибн Умар розияллоҳу анҳумодан ривоят қилибдур. «дунёда ғарибдек ёки йўловчидек бўлуб юргил», дедилар.

Банда бу дунёда ўзини ҳисобга тутуб юрмаса, охиратида иши қийин бўлуб қолғай. Шунинг учун ҳадиси шарифда буюрулубдурки:

«...»

«Ҳисобга тутулмай туруб ўзларингизни ҳисобга тутуб юринглар», деб келибдур .

(1)

٦ - اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أَشْرِكَ بِكَ شَيْئًا وَأَنَا أَعْلَمُ بِهِ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا أَعْلَمُ، إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ،
وَسَاتِرُ الْعُيُوبِ، وَكَاشَفُ الْقُلُوبِ، وَعَقَّارُ الدُّنُوبِ.

Эй Худо! Мен сенга билиб туруб ширк келтурмакдан паноҳ элтаман, билмаганимдан мағфират қилмоғингни тилайман. Сен албатта ғайбларни билгувчидурсан, айбларни ёпқучидурсан, кўнгилларни очқучидурсан, гуноҳларни кечгучидурсан.

Ҳадиси шарифда келибдурки:

:

»

«

«Ширк сизларда кумусқанинг юрушидан махфийроқдур. Эмди сени бир нарсага далолат қилурманки, уни қилсанг Оллоҳ таоло сендан ширкнинг кичиклари бирла катталарини кеткузгай. Ул будур: эй Худо, билиб туруб сенга ширк келтурмакдан паноҳ элтаман. Билмаганимдан мағфират қилмоғингни сендан тилайман, деб уч бор айтурсан», дедилар. Бу ҳадисни Ал-Ҳаким ат-Тирмизий «Наводирул Усул»да ҳазрат Абу Бакр ас-Сиддиқ розияллоху анху воситалари бирла ҳазрат Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васалламдан нақл қилибдур.

Демак, бандалар билар билмас ширкка тушуб қолмоқдан амин эмасдурлар. Шунинг учун билар билмас бандадан содир бўлуб қоладурғон ширкларни даф қилмоқ йўлини ҳазрат Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам кўрсатиб бердилар. Оллоҳ таолонинг ўзи осмонлар бирла ерни ва улар ўрталаридаги нарсаларни яратқандур. Бандаларга лозимдурки, худойлариға юз қилиб, шу хил гуноҳ ва ширкларнинг билар билмас вужудға келиб қолмоғидан сақланиб, ўз холидан кўркуб, уларни даф қилмоққа урунуб, ўзини ҳамма вақт Оллоҳ таолоға муҳтож билиб, тилақларини Оллоҳ таолонинг ўзидан тиламакда бўлсунлар. Чунончи бу ҳадисда бунинг йўлини кўрсатиб бердилар. Бу нарсаларни бунда ёзиб ўтмакдамиз. Буларни халқ ўрталарида «олти диний калима» атайдурлар. Уни халқ болаларға ўргатадурлар, эртаю кеч ёшлиқдан болалар ўрганиб, ўзлари учун вирд қилиб оладурлар. Ва лекин маъносини ўргатмайдурлар. Буларни ёдлаб маъносини билиб тушунуб юрмаклари лозимдур. Беш кунлик дунёда турмай ўтуб кетадурлар. Дунёға берилмай, ўзини унутмай, беш намоздан кейин эрта билан турганларидан кейин ўқуб маъноларини тушунуб юрсунлар. Бу дунёға берилиб, ҳамма ёғини унутуб, охиратини шул дунёға сотиб қўймасунлар. Бу хил кишиларни Оллоҳ таоло ояти каримада: ⁽¹⁾

«Улар тўрт оёғлиқ

ҳайвонлардек, балки ундан-да тойгонроқдур», деб буюрадур.

(1) Аъроф сураси: (179-оят).

٧ - التَّوْحِيدُ هُوَ إِفْرَادُ اللَّهِ تَعَالَى بِالْعِبَادَةِ، وَتَقْيُ الْعِبَادَةَ عَمَّا سِوَاهُ، وَالْإِخْلَاصُ لَهُ بِالتَّوْحِيدِ.
قال تعالى:
(١) (١)

Тавҳид деб Оллоҳ таолонинг ўзига ибодатни хос қилмоқ, Оллоҳ таолодан бошқага ибодат қилмоқни нафй қилмоқдур, ширк ва ширкка элтадурган нарсалардан ўзини сақламоқ, тавҳид борасида ихлос бирла бўлмоқни айтиладур.

Чунончи ояти каримада буюрадурки:

«Жинлар бирла инсонларни ўзумга ибодат қилмоқлари учунгина яраттим».

«Оллоҳ таолога ибодат қилинлар, бирор нарсани Оллоҳ таолога шарик қилманлар».

Биз айтиб келмакдамикки, ҳамма вақт бандаларга лозимдурки ўзларини дин ва ибодат тўғрисида хавфу ражо ўртасида, қил узасида олиб юрсунлар. Ҳар нафасда ширк кириб қолмоғидан кўркуб юрсунлар. Бандага ўзининг иймонини ўзи бирла олиб кетмак фикрида бўлмоқ керакдур. Чунки инсоннинг ўладурган вақти ўзига маълум эмас. Нафаси чиқиб крмай қолса ўлуб кета берадур. Ҳар нафас ўзини ўлимга ҳозир тутмак лозимдур. Лозим бўлгон нарсани ташлаб қўймоқни ғафлат дейиладур. Бу тўғрида сўзланадурган сўзлар кўп бўлуб, ўз жойи, ўз муносабатида сираси бирла келур, иншоаллоҳ таоло.

(¹) Зориёт сураси: (56 -оят).

(²) Нисо сураси: (36 -оят).

٨ - إِنَّ هَذَا التَّوْحِيدَ قِسْمَانِ:
الأولُ: إثباتُ حَقِيقَةِ الرَّبِّ، وَصِفَاتِهِ، وَأَفْعَالِهِ، وَأَسْمَائِهِ، وَتَكْلِيمِهِ بِكُتُبِهِ، وَتَكْلِيمِهِ لِمَنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهِ، وَإِثْبَاتُ
عُمُومِ قَضَائِهِ وَقَدْرِهِ وَحِكْمَتِهِ، لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ فِي ذَلِكَ كُلِّهِ. كَمَا أَخْبَرَ بِهِ عَنْ نَفْسِهِ:

(١)

(١)

Албатта бу тавҳид икки қисм бўлуб, аввалгиси Оллоҳ таолонинг борлиғи, ҳақиқатини исбот қилмоқ; сифат, феъллари, отларини; ўзининг китобида сўзламаги; бандаларидан хоҳлаганига сўзламаги; умум қазою қадарини ва ҳикматларини исбот қилмоқдур.

Бу тўғрида Оллоҳ таолонинг ўхшаши йўқдур. Чунончи Оллоҳ таоло ўз китобида буюрадурки: *«Эй Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам, айтгилки, Оллоҳ таоло бир бўлуб, ўзи ёлғуздур. Оллоҳ таолога ҳамма муҳтождур. Оллоҳ таоло ҳеч кимга муҳтож эмас. Кимсани туғдурмагон, кимсадан туғулмагон. Ҳеч ким Оллоҳ таолога тенг эмас».*

Оли Имрон сурасида буюрадурки: *«Оллоҳ таоло шундоғ зотдурки, ўзи маъбуд бўлуб, ўзидан бошқа маъбуд йўқдур. Оллоҳ таоло ҳамиша тирик бўлуб, оламни тамом тутуб туродур. Албатта Қуръони каримни сенга Оллоҳ таоло ҳақ узра нозил қилди. Бу Қуръони карим ўзидан илгари нозил бўлгон Таврот ва Инжилни Оллоҳ таоло нозил қилгондур, деб тасдиқ қиладур. Ҳақ бирла ботилни бир-биридан ажратгучи Қуръони каримни Оллоҳ таоло нозил қилди. Шубҳасиз Оллоҳ таолонинг оятларига кофир бўлгонларга қаттиқ азоб бордур. Оллоҳ таоло голиб бўлуб, ўч олғувчидур. Албатта, Оллоҳ таолога еру осмонда бор нарсалар махфий қолмагайлар. Оллоҳ таолонинг ўзигина оналарингиз қоринларида хоҳлаган тариқасида суратларингизни тортадур. Ўзидан бошқа маъбуд йўқ бўлуб, Ғолиб, ҳикмат соҳибидур».*

Тавҳиднинг бу қисмида Оллоҳ таоло кимсага муҳтож эмас, ҳамма Оллоҳ таолога муҳтождурлар, Оллоҳ таоло бирла бандалари ўрталарида ота-болалиқ йўқдур, эру хотинлиқ, тенгу тўшликнинг муносабати йўқлиғини баён буюрадур. Оллоҳ таолонинг қудрати қоҳирасига бўйунсунмаган, саркаш тоғийларга азоби қаттиқ бўлуб, уларни қўюб бермай, ўз ҳадларидан ошқонлиқлари учун азоб қилур-да, берган неъматларини улардан тортиб олур, хоҳлаганига неъматлар бериб сарафроз қилур эканлиғини баён буюрадур. Унинг орқасидан ўзи санъати боҳираларини билдуруб, инсонларни ўзи истаган тариқасида ўз илмига мувофиқ таратқучи Ўзи эканлиғини иршод буюрадур. Бул ўзи тавҳиди рубубийятдур.

(١) Ихлос сураси.

(٢) Оли Имрон сураси: (1 - 6 -оят).

٩ - التَّائِي: هُوَ التَّوْحِيدُ فِي الْقَسْدِ وَالطَّلْبِ، وَهُوَ تَوْحِيدُ الْأَلُوْهِيَّةِ، وَهُوَ تَوْحِيدُ الْعِبَادَةِ، وَهُوَ إِفْرَادُ اللَّهِ بِالْعِبَادَةِ بِجَمِيعِ أَنْوَاعِهَا، وَتَقْيُ الْعِبَادَةَ عَمَّا سِوَاهُ عَمَلًا وَاعْتِقَادًا، وَخِلَافُهُ شِرْكٌ. فَالْمُشْرِكُونَ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ فِي هَذَا التَّوْحِيدِ، تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يَقُولُ الظَّالِمُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا.

Иккинчиси қасд ва талаб тавҳиди бўлуб, ул тавҳиди улуҳият ва тавҳидул-ибода дейилур. Бул ўзи ибодатнинг ҳамма хилини ўзига оладур. Оллоҳ таолодан бошқадан амалий, эътиқодий ибодатларни нафй қилмоқдур. Бунинг хилофи ширкдур. Мушриклар шул улуҳият ва ибодат тавҳидларида Оллоҳ таолоға шариклар исбот қилдилар. Оллоҳ таоло шул золим мушриклар нисбат қилғон шариклардан пок ва мубарраъдур.

Билмак керакким, ўн учунчи рақамдаги масъалада ибодатнинг ҳамма хилларини баён қилиб, ундан кейинги масъаладан тортиб йигирма саккизинчи рақам масъала - назр масъаласигача бирма бир ибодатнинг ҳамма хилларини тафсил бирла баён қилиб ўтуладур. Сўнгра йигирма тўққизинчи рақамлик масъаладан тортиб ўттиз тўртинчи рақамлик масъалагача ибодатнинг шартларини баён қилинур.

Инсонға лозимдурки, ибодатнинг ҳамма қисмларидаги ширкнинг эҳтимоли бор нарсаларда ширкдан ўзини сақламоқни кўзда тутсун, ширк масъалаларини қулай англамасун. Инсоннинг энг азиз нарсаси динидур. Дининг энг аввалги нарсаси бўлғон нарса иймонидур. Шунинг бирлагина мусулмонлар қаторлариға кўшула оладур.

Ширкдан ўзини сақлаб, эътиқодини тасҳихлаб, ҳар ҳолатида ўзини ҳисобға тутуб, амал ва эътиқодида ширк пайдо бўлуб қолмағиға йўл қўймасун.

Одамларнинг тахмин бирла қилғон ҳукмлари, шайтон томонидан уларға чиройлик қилиб кўрсатилган бузуқ йўллари ҳеч вақт ишға ярамайдур. Ҳар бир кўрганига инод-кескисламак юзасидан қарши турмак, расм ва одатлар орқаларидан юра бермак, шариат буйруғича юрганликларига далолат қилмайдур. Шариатнинг ўлчови бор бўлуб, улда ақидасидур, улда Оллоҳ таоло ва расули томонларидан китоб ва суннатда келган, дин имомлари томонларидан тасниф қилинғон китобларда ёзилғон тариқада бўлмоғи лозимдур.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кофирларға қарши қилғон жиҳодлари нима учун эди? Ҳазрат Муҳаммад расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мабъус (пайғамбар) бўлмайтуруб, араб жазирасидаги инсонларнинг ҳолатлари нучук эди?

Ақидалари бузуқ, дин йўк бўлуб, бир-бирларига қарши урушуб қирилишиб ётмоқда бўлғон бир қавм эдилар. Ўз қизларини тириклай гўрга тиқиб кўюр эдилар.

Ҳазрат Муҳаммад расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам пайғамбар бўлғонларидан кейин озгина муддат - 23 йил ичида Ислomға кириб, Ислomда қайси даражада кўтарилдилар? Улар қўмондон, улар йўлбошчилар, улар Ислomни дунёда таратқучи инсонлар бўлуб етишдилар. Улар ўзлари энг хуш ахлоқликлари сабабидан халқ ўрталарида фаришталардек кўрунур эдилар. Кофирлар: золимларнинг зулмларидан мазлумларни қутқазғувчи Оллоҳ таолонинг фаришталари келдилар, деб бир бирларига ёзишур эдилар.

Бунинг сири уларнинг Оллоҳ ва расулидан бошқаға бўйун эгмасликларида эди. Улар ўзларини ақидалариға ширк кириб қолмоғидан сақлар эдилар. Улуғлариға Оллоҳ таолоға хос бўлғон қиём ва рукуъ, саждани қилмас эдилар, улуғлариға бош эгиб энқаймас эдилар. Улуғлариға қўл қўғуштуруб, тортилиб қўйғон суратдек турмас эдилар.

Ҳақиқатда инсонлар инсониятда ҳаммалари баробардурлар.

Ислom кўрсатган тариқадаги таҳийятлари: «ассалому алайкум», «ва алайкумус салом» эди. Итоат қилмоқ шариат кўрсатган тариқада бўлмоғи лозимдур.

Ҳар бир мусулмон ўзини дунёда шу хил равишда кўзга кўрсатмағи лозимдур. Инсонларнинг бир-бирларидан фарқлари худодан кўркмоқ эканлигини оят ояти каримада буюрадур:

()

«Албатта сизларнинг Оллоҳ таоло ҳузурида мукаррамроғингиз Оллоҳ таолодан

(¹) Хужрот сураси: (13 -оят).

кўрққанроғингиздур», деб буюрадур.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳадис шарифларида буюрубдурларки:

«

»

Байҳақий "Шуабул иймон"да келтурубдур. «Бир киши бир кишидан диндорлик ёки яхши амал бирлагина афзал бўла биладур».

Ундоғ бўлса, кўнглумиздан инсон, мол, хотун, ўғул-қиз, ўз жониға ибодат қилмоқни томури бирла юмуруб ташламоғимиз керақдур.

Эшоним, домлам, пирим, бойим, хўжайиним, давлатим, болам, хотунум, деб Оллоҳ таоло, охират, ҳисоб, жазони унутуб, ҳалол-ҳаромни суруштурмай қўймоқ ўзи Оллоҳ таолоға ибодат қилмоқ ўрниға бошқаға ибодат қилмоқ бўлуб, ундан сақланмоқ керак.

١٠ - وَ هَذَا التَّوْحِيدُ هُوَ الَّذِي دَعَتُ إِلَيْهِ الرُّسُلُ أُمَّمَهُمْ وَقَوْمَهُمْ، وَنَزَلَتْ فِيهِ الْكُتُبُ، وَلَمْ يَخْتَلِفْ فِيهِ أَحَدٌ مِنْهُمْ، وَقَدْ بَيَّنَّ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْكَرِيمِ فِي غَيْرِ مَا مَوْضِعٍ مِنْهُ، وَأَهْلَكَ الَّذِينَ لَمْ يَقْبَلُوهُ، فَهَؤُلَاءِ نُوحٌ وَهُودٌ وَصَالِحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَلُوطٌ وَشُعَيْبٌ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَعِيسَى وَغَيْرُهُمْ مِنَ الرُّسُلِ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِمْ السَّلَامُ أَجْمَعِينَ، أَرْسَلَهُمُ اللَّهُ فِي الْقُرُونِ الْمَاضِيَةِ وَالْأَجْيَالِ الْخَالِيَةِ إِلَى أُمَّمَهُمْ وَقَوْمِهِمْ، فَدَعَوْهُمْ إِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ وَحْدَهُ، لَا شَرِيكَ لَهُ، وَنَفَى الْعِبَادَةَ عَمَّا سِوَاهُ، كُلُّ مِنْهُمْ يَقُولُ: يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ، مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ. وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: ((أَمَرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَإِذَا قَالُواهَا عَصَمُوا مِنِّي دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالَهُمْ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ)) . (خ، م، د، ت، ن، هـ عن أبي هريرة رضي الله عنه وغيره، وهو حديث متواتر). وَهُوَ إِخْلَاصُ الْعِبَادَةِ لِلَّهِ وَحْدَهُ، لَا شَرِيكَ لَهُ. وَهُوَ مُتَضَمِّنٌ مَعْنَى:

(.)

(.)

فَالْقُرْآنُ غَالِبُ سُورِهِ مُتَضَمِّنَةٌ لِنَوْعِي التَّوْحِيدِ وَجَمَلُهُ سُورَةُ الْأَنْعَامِ.

Мана бу тавҳидки тавҳиди улуҳийятдур, ҳамма пайғамбарлар ўз қавм ва умматларини шунга даъват қилгондурлар - чақиргондурлар.

Шул тўғрида китоблар нозил бўлди (Таврот, Инжил, Қуръон). Бу тўғрида пайғамбарлардан ҳеч қайсилари хилоф қилмадилар. Оллоҳ таоло Қуръони каримда кўп ерда уларнинг қиссаларини баён қилиб бергандур. Қавмларидан қабул қилмагонларини - кофирларни ҳалок қилди.

Мана ҳазрат Нух ва Худ ва Солиҳ ва Иброҳим ва Лут ва Шуайб ва Мусо ва Ҳорун ва Ийсо алайҳимус-саломдурларки, уларни ўтган замонларда ўтиб кетган қавмларга ҳар қайсиларини ўз қавмлариға пайғамбар қилиб юборди. Ҳар қайсилари ўз қавмларини ёлғуз Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоққа, Оллоҳ таолоға бошқани ақида ва ибодатда шарик қилмасликқа чақирдилар. Ҳар қайсилари ўз қавмларига: Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилинлар, сизларга Оллоҳ таолодан бошқа маъбуд йўқдур, дер эдилар.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам-да: «Мен одамларға қарши Оллоҳ таолодан бошқа маъбуд йўқдур, деб гувоҳлик бергунларича уруш қилмоққа буюрулдум. Шул мен айтган нарсаларни айтсалар, ўзлари ва молларини мендан сақлаб қолурлар. Фақатгина (қасос, ҳад, закотдек лозим бўлгон нарсалар) ҳаққи бирла. Уларнинг ички ҳисоблари Оллоҳ таолоғаду», [деб айтдилар]). Бу ҳадисни Бухорий, Муслим саҳиҳларида, Абу Довуд, Тирмизий, Насоий, Ибн Можа сунанларида келтурубдурлар. Бу ҳадис мутавотирдур.

Бул ўзи ибодатни Оллоҳ таолонинг ўзига хос қилмоқдурки, унинг шарикни йўқдур.

Бул ўзи сурасини тамом ўзига оладур. Бу суранинг таржимаси будур:

«Айтгил, эй Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам: эй кофирлар, сизлар ибодат қилмоқда бўлгон маъбудларингизга мен ибодат қилмайдурман. Мен ибодат қилмоқда бўлгон Оллоҳ таолоға сизлар ибодат қилмаётибдурсизлар. Сизлар ибодат қилмоқда бўлгон маъбудларингизга мен ибодат қилғувчи эмасман. Сизлар мен ибодат қилмоқда бўлгон Оллоҳ таолоға ибодат қилмаётибдурсизлар. Сизларнинг динларингиз ўзларингизгадур, менинг диним ўзумгадур».

Яна бир оятда буюрадулки: «Эй китоб аҳллари, бизлар бирла сизларнинг ўртамизда баробар бўлгон сўзга келинларки, Оллоҳ таолодан бошқаға ибодат қилмайлик, бирор нарсани Оллоҳ таолоға шарик қилмайлик, Оллоҳ таолони қўюб, баъзиларимиз баъзиларимизни маъбуд тутуб олмайлик, дегил».

(١) Кафирун сураси.

(٢) Оли Имрон сураси: (64 -оят).

(٣) жумла ушбу катта قوس ايتادى. (مساخه مۇساھхих. (борани тақозо) سيداغ قوس ارا قوس ايتادى.)

Қуръони каримнинг кўп суралари шул икки тавҳид (саккиз, тўққизинчи рақам)ни ўзига оладур. Анъом сурасида шул икки тавҳидни ўзига оладур.

١١ - تَوْحِيدُ الرَّبُّوبِيَّةِ هُوَ الْإِيمَانُ بِأَنَّ اللَّهَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَمَالِكُهُ، وَمَوْجِدُهُ وَمَعْدِمُهُ مَتَى شَاءَ، وَهُوَ الضَّارُّ النَّافِعُ، الْمُدَبِّرُ لِكُلِّ الْأُمُورِ. وَتَوْحِيدُ الرَّبُّوبِيَّةِ وَحْدَهُ لَا يَكْفِي لِلْإِنْسَانِ أَنْ يَكُونَ مُؤْمِنًا، حَتَّى يُحَقِّقَ تَوْحِيدَ الْأَلُوْهِيَّةِ، كَمَا هُوَ مُبَيَّنٌّ فِي مَحَلِّهِ.

Тавхидур-рубубийя деб шуни айтиладурки, Оллох таоло ҳар нарсани бор қилғувчи - яратқувчидур, истаганда йўқ қилғувчидур, ҳаммаларини идора қилиб турғувчи, бурғузгучи, зарар етқузгучи, нафъ етқузгучи, деб иймон келтурмақдур. Бу тавхидур-рубубийянинг ўзи тавҳиди улуҳийяни таҳқиқлаб олмағунча мусулмон бўлуб кетмақ учун кифоя қилмайдур.

Оллох таоло кофирлар ҳақларида ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васалламға хитоб қилиб буюрадурки:

()

«Мушриклардан осмонлар бирла ерни ким яратқон, кун бирла ойни ким мусаххар қилғондур?, деб сўрасанг, улар: Оллох таоло яратиб, мусаххар қилиб қўйғандур, дегайлар. Улар мунча ҳам уйдуруб, ибодатни бошқаға бурадурлар. Оллох таоло бандаларидан истаганига рўзисини кенг қиладур, истаганига тор қиладур. Оллох таоло ҳар нарсани билғувчидур. Улардан: ер курук ва қоқшол бўлғонидан кейин осмондан ёмғур ёғдуруб, ерни кўклатиб юборғон кимдур?, деб сўрасанг, улар: Оллох таоло қилғондур, дейдурлар. Уларға: алхамду лиллох, ибодат Ўзигадур, дегил. Балки уларнинг қўплари тушунмайдурлар».

Демак, мушриклар: Оллох таоло яратқувчидур, рўзи берғувчидур, кенг ва тор қилғувчидур, ёмғур ёғдуруб, ерни кўклатадур, ернинг баракаларини чиқарадур, деб эътикод қилиб туруб, Оллох таолони қўюб бошқа махлуқларға ибодат қиладурлар. Улар ўзлари муқаддас деб билган кишиларини маъбуд тутуб олғондурлар. Оллох таолонинг ҳукмларига амал қилмоқни қўюб, Оллох таоло яратқан бандаларнинг ҳукмларига юриб кетмақдадурлар.

Уларға айтиладурки: ўзларингиз билиб туруб, улар ва сизларни яратқон, ризқларингизга кафил бўлғон, ҳар нарсага қудрати етадурган, зотни қўюб, ҳеч нарса қўлларидан келмайдурган, ўзлари Оллох таолоға муҳтож бўлғон зотларға ибодат қилурсизлар?! Бунға тушунуш керак! Уларнинг ўз хаёлларингизда улуғ зот бўлғонлиқлари ибодат қилинмоққа етқузуб қўймайдур, чунки бандадурлар, деб мужодала усулида хитоб қиладур⁽¹⁾.

Тадбири умурга бирор банданинг қодир эканлиги бирор оят ёки бирор ҳадисда собит бўлғон эмасдур. Тадбири умурни Оллох таолодан бошқаға нисбат қилмоқ ширқдур. Улар муқаддас деб билган кишилар ўзлари Оллох таолоға муҳтождурлар, Оллох таолодан хожатларини тилаб, Оллох таолоға яқинлиқ ҳосил қилмоқни истайдурлар⁽²⁾.

Илгари замон мушриклари тавҳиди улуҳиятга хилоф бўлуб мушрик бўлғон эдилар. Бизнинг замонамиздаги мушрикларнинг ширқлари илгариги мушриклар ширқларидан зўрроқдур.

Оллох таоло кўзларимизни очиб, ёмон амалларимизни кўруб, ундан тортинмоқни насиб қилсун, омийн.

(1) Анкабут сураси: (61 - 63 -оят).

(2) Муаллиф бу ўринда Қурони каримни назарда тутмоқдалар. (Мурожаа қилувчидан).

(3) . :

۱۲ - مَعْنَى الْعِبَادَةِ لِلَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَعَدَمُ الْإِشْرَاقِ بِهِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِهِ هُوَ الْإِخْلَاصُ لَهُ، وَامْتِنَالُ أَوْامِرِهِ، وَاجْتِنَابُ نَوَاهِيهِ، وَالْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ وَحْدَهُ، وَعَدَمُ الْخَوْفِ مِنْ غَيْرِهِ، وَالرَّجَاءُ مِنْهُ فِي السَّرِّاءِ وَالضَّرِّاءِ.

Ёлғуз Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоқнинг, махлуқлардан бирор кимсани Оллоҳ таолоға шарик қилмаслиқнинг маъноси Оллоҳ таолонинг ўзига ихлос бирла ибодат қилмоқ, буюруқларини тамом ерига еткузмақ, қилма деб наҳй қилғон нарсаларидан сақланмоқ, Оллоҳ таолонинг ўзидан қўрқуб, Оллоҳ таолодан бошқадан қўрқмаслик, яхшилиқ ёмонлик ҳолатларида Оллоҳ таолонинг ўзига ёлвормоқ, ўзидангина умид қилмоқдур.

Демак яратқувчи, рўзи бергувчи, йўқни бор қилғувчи, борни йўқ қилғувчи, узокни яқин, яқинни узок қилғувчи, ҳар нарсага кучи етгувчи, ҳар нарсанинг эгаси, бергувчи, манъ қилғувчи, меҳрибон, бағишлағувчи, бутун ошкор ва махфий нарсаларни билгувчи, қиёмат куни жазо ва сазо бергувчи ўзи бўлғонидан кейин умид ўзидан бўлуб, ибодат ўзигадур. Ўзининг ҳукми жорий бўлуб, қўрқмоқ ўзидан, ихлос ўзига бўлуб, буюруғларига бўйунсунмақ лозимдур. Ўзидан бошқа ҳамма махлуқлар тамоман Оллоҳ таолоға мухтож бўлуб, Оллоҳ таоло кимсага мухтож эмасдур.

Иш бундоғ бўлса, мухтождан тиламақ, қўрқмоқ, мухтожни ақида ва ибодатда Оллоҳ таолоға шарик қилмоқ, Оллоҳ таолодан бошқани ибодат қилинмоққа лойиқ кўрмақ фақат ақлсизликдан бошқа бўлмай, ширкнинг энг зўридан бўлуб, инсонни диндан чиқариб, мушрик қилиб қўядур^(۱).

Оллоҳ таоло жоиз деб ҳукм қилмағон нарсани жоиз кўрмақ Оллоҳ таолоға ёлғондан уйдурмоқдур. Ояти каримада буюруладурки:

()

«Тилларингиз васф қилғон нарсаларга ёлғондан: бу ҳалолдур, бу ҳаромдур, деб ўлтурманглар. Бунинг бирла Оллоҳ таолоға уйдурурсизлар. Албатта Оллоҳ таолоға уйдурғонлар нажот топмағайлар».

Оллоҳ таолоға уйдуруб ёлғондан ҳукм чиқарадурғон динда жоҳил бўлғон жаҳли мураккабларнинг ишларидур.

Ибодатни бошқага бурмоқ ўзи ширкдур.

Ояти каримада буюруладурки:

()

«Ҳақиқат шулки, ҳар ким ширк келтурса, унга Оллоҳ таоло жаннатни ҳаром қилиб қўйғай. Унинг жойи жаҳаннамдур. Ўз жонлариға зулм қилиб, ширк келтурган золимларға кўмақ қилғувчилар бўлмағай».

(۱) . : .

(۲) Наҳл сураси: (116).

(۳) Моида сураси: (72).

۱۳ - مَعْنَى الْعِبَادَةِ لِلَّهِ وَحْدَهُ هُوَ الْإِيمَانُ، وَالْإِسْلَامُ، وَالْإِحْسَانُ، وَالْقِيَامُ، وَالرُّكُوعُ، وَالسُّجُودُ، وَالِدُعَاءُ، وَالْمَحَبَّةُ، وَالْتَوَكُّلُ، وَالْخَشْيَةُ، وَالْإِنَابَةُ، وَالْإِسْتِعَاثَةُ، وَالْإِسْتِعَانَةُ، وَالْأَسْتِعَاذَةُ، وَالنَّدْرُ، وَالذَّبْحُ، وَغَيْرُ ذَلِكَ مِمَّا لَمْ يُذَكَّرْ هُنَا.

Ёлғуз Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоқнинг маъноси шулдурки, ул иймон, Ислом, эхсон, киём, рукуъ, сужуд, дуо, муҳаббат, таваккул, хашя, инобат, истиғоса, истиона, истиоза, назр, забҳ бўлуб, булардан бошқа бунда баён бўлмагон нарсалардурлар. Чунончи йигирма саккизинчи рақамғача бутун хиллари тафсил бирла баён бўлунур.

١٤ - الْإِيمَانُ هُوَ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَالْقَدَرَ خَيْرَهُ وَشَرَّهُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَالْبَعَثَ بَعْدَ الْمَوْتِ.

Иймон деб Оллоҳ таолоға, фаришталарига, Оллоҳ таоло нозил қилгон китобларига, пайғамбарларига, қиёмат кунига, қадарғаки, яхшилиқ ёмонлиқ ҳаммалари Оллоҳ таолонинг тақдири бирла бўлур эканлигига (қирқ иккинчи моддада келур), ўлгандан кейин тирилмакга иймон келтурмакни айтиладур.

Булар иймоннинг етти рукнлари бўлуб, буларсиз банданинг иймони сахиқ бўлмағай. Бу етти рукнларнинг ҳар қайсиларига иймон келтурмак зўр-зўр ҳикматларга мабнийдур. Бу ҳикматлар бу етти рукнларга иймон келтуруб, иймони табиий суратга кириб қолгон кишиларгагина зоҳир бўладур.

Ислом деб Оллоҳ таолоға тавҳид бирла ^(١) қабул қилмоқ бирла Оллоҳ таолоға юз қилмоқ, ўзини ташламоқ, ҳар ҳолатида ақида ва ибодатда ўзини ширкдан сақламоқни айтиладур.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки:

(١)

(٢)

(٣)

«Албатта ҳақийқий дин Оллоҳ таоло наздида Исломдур. Ҳар ким Исломдан бошқа динни ихтиёр қилса, ул ундан қабул бўлмағай».

Ва яна бир оятда буюрадур: «Амални Оллоҳ таолонинг ўзига холис қилиб, ботилдан юз ўгуруб, Исломни ўзига дин тутуб, намозни койим қилиб, закот бермакка буюрулгандурлар. Мана шул ўзи ҳақ ва тўғри диндур».

Демак, шул маънони инсон ўз кўнглида жойлаб олғон бўлуб, шул ақида бирла ўзини ўраб олғон бўлса, ундан амалсизлик вужудға келмағай. Яхши амал қилмоқ унға табиий бўлуб қолғай. Нифоқ, риё, дунё учун динини сотмоқ мумкин бўлмағай. Хиёнатдек шариатға хилоф нарсалар унға юз бермағай. Бутунлай асри саодат мусулмонларидек бўлуб қолғай.

Ва лекин уламолар ўз вазифаларини билмай, жойиға қўймоқ хаёлларида йўқ, тавҳид таълимини ихмол қилиб, ақидаға қўшулуб, ақидани бузуб қўядурғон нарсаларни баён қилиб, халойиқнинг ақидасини қўруб юрмак томониға кўз ташламай қўйғонлари учун ўзларини бойлар бирла амалдорлар қўлларида ўюнчиқ бўлғонлиқларини сезмай қолдилар. Қармоққа илинган балиқлардек томоқларига илиндилар. Ўз вазифаларини тўрға чиқиб ўлтуруб, халойиқнинг таъзимларига учуб, хуш бўлуб, зиёфатларини еб юрмак деб билдилар. Натижада дин - расм ва одатдан иборат бўлуб қолди, исломнинг буюруқлари ихмол этилди. Парвосизлик пайдо бўлуб, исён, бўйунтовлик очикдан очик майдонға чиқти.

«Бу замонда китобға мувофиқ юрмак мумкин эмас», деган сўзлар ўртада сўзланмакка бошландида, Оллоҳ таолонинг ғазаби бизларға инди.

Чигиртка, зилзила, ёмғурсизлик балолари чизилиб, кетма-кет кела берди. Ўзумиздан хабар олмоқ, ўзумизни ҳисобға тутмак ўрниға гарданкашлик оша борди. Охирда шум, палид қавм, бузуқ маслак сохиблари бўлғон қизил даҳрийлар, рус болшевиклари бошмизга мусаллат бўлдилар. Ватандан қувилмоқ, ватансизлик, саргардонлик бизларға юз қилиб, дур , қизил кунлари, балолари бошмизга келди. Янада уйқудан бош қўтармак хаёлимизга келмай, бир-биримизни куфрга ҳукмда давом этмакдадурмиз. Инна лиилаҳи ва инна илайҳи рожиун.

(١) Оли Имрон сураси: (19).

(٢) Оли Имрон сураси: (85).

(٣) Баййина сураси: (5).

١٦ - بِنَاءُ الْإِسْلَامِ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ، وَحَجُّ الْبَيْتِ إِنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا.

Исломнинг биноси беш нарсагадур. Улда энг аввал Оллоҳ таолодан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқдур, ҳазрат Муҳаммад ибн Абдуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Оллоҳ таолонинг пайғамбаридурлар, деб гувоҳлик бермақдурки, бутун халойиқни тўғри йўл бўлғон Исломга чақирмоқ учун кўндурулгандурлар; намозни ўз вақтида ҳамма лавозимотлари бирла адо қилмоқдур; закотни адо қилмоқ; ҳар йилда рўза ойида бир ой рўза тутмақ; ҳажга бориб қайтиб келгунча ўзига, уйидаги бола-чақалариға кифоя қиладурғон масорифга кодир бўлғон кишига умрида бир бор ҳаж қилмоқдур.

1 - Иймон инсоннинг нажоти учун энг аввалги йўлдур. Бунингсиз ҳар қанча амал қилсада, улар ундан қабул бўлмағай⁽¹⁾.

Бу иймон чинакам кўнгиладан чиққан, кўнгилга ўрнағон бўлса, Оллоҳ таолонинг ҳамма ҳукмларини бажо қилмоқдан тортинғани кўймағай, ёмон амал томониға интилмақдан тўсқай, ҳалол-ҳаромни фарқ қилмоққа элтғай, Оллоҳ йўлида жонини қурбон қилмоқни кўзига осон қилғай.

Билъакс, "қилма", деб наҳй қилинғон нарсаларни қила берса, ҳалол ва ҳаромни фарқ қилмаса, Ислом томонидан буюрулган нарсаларда парвосизлик юз берса, бул ўзи ул кишининг иймони саҳиҳ бўлуб етмаганини кўрсатадур.

Чунончи ҳадис шариф-да:

« (ﷺ) .« »

«Ҳар ким ихлос юзасидан ола деса, ул жаннатга кирғай», дейилибдур. Бу ҳадис саҳиҳдур.

Ҳадисда « » деб қайд қилинмоғи шул маънони ифода қиладур: амалсиз иймон мевасиз дарахтдекдур. Бир киши фарз амалларни адо қилиб, ҳаром ва наҳй қилинғон нарсалардан сақланиб, ўзини икки йўл ўртасида олиб юрадур, суннати муаққадларни амалға оширадур, ва лекин нафллардан ул қадар кўп ҳисса олмайдур, ул киши ҳаққида ёмон сўзламақ жойиз эмас⁽²⁾. Бу тўғрида иккинчи рақамлик масъалада баҳслар ўтти.

Иймоннинг банданинг кўнглида ўрнамоғи лозимдур. Ул вақт инсоннинг кўнглида ёруғлик пайдо бўлғай. Оллоҳ таолонинг ўзигина чинакам маъбудлиги жой олғай. Кундузи кунни кўруб тургандек жазм пайдо бўлғай.

Оллоҳ таоло каломидаги тавҳид тўғрисидаги келган, мушрикларга қаратиб мужодала усулида баён бўлғон далилларни ўқуб, ҳар хил шубҳаларни даф қилғон уламоларнинг шул тўғридаги сўзларини хўб ёдлаб олса, ул вақт кўнглида иймон хўб ўрнаб олғонлигини хис қилғай, жаннат бирла дўзахни кўруб тургандек бўлуб қолғай, ҳар бир оят ва ҳадисларда келган хабарларни яхши тушунмақ насиб бўлғай, улум ва фунуннинг қадрини билғай. Мана бу хил иймонни чинакам иймон дейдурлар.

Бул ўзи уламоларнинг вазифаларидур. Тавҳид тўғрисида баҳслар қилиб, халқ ўрталарида нашр қилиб - ёйиб, тушундурмақ уламолар зиммалариға лозимдур. Ёлғуз мадрасада ўлтуруб ўқуғони келган одамға дарс айтмақ бирла зиммаларидан соқит бўлмайдур. Балки ҳар бир тўплантиларида, мажлисларида, халқ тўпланғон ерларида, масжидларида намозлардан кейин, олдин ваъз тариқасида, иршод тариқасида ҳаракат қилмоқ лозимдур. Амр бил-маъруф, наҳй анил-мункар, таълим ва ваъз уламолар зиммалариға лозим ва фарздур. Варасатул-анбиёлик - пайғамбарлар меросхўрлари бўлмоқ шундагина таҳаққуқ топар.

(1) . : .

(2) . : .

Худо кўрсатмасун, ундоғ қилмай, ўз вазифаларини тўрда ўлтуруб қорин тўйғузмок, деб билиб олсалар, юқорида айтиб ўтган нарсаларни ташлаб қўйсалар, ул вақт Оллоҳ таоло ўзи ҳисобга тутгай, ўз вазифаларини адо қилмағонлиқларининг жазосини бергай. Оллоҳ таоло сарийул-ҳисоб - тезда ҳисоб олғувчи, ўч олғувчидур, бандаларнинг қилғон амалларини кўруб турғувчидур.

2 - иймондан кейинги масъала намоздур. Ояти каримада Оллоҳ таоло буюрадурки:

()

«Сенга ваҳй қилиниб турган китоб - Қуръонни ўқиғил, намозни қойим қил, албатта намоз бузуқ, ёмон ишлардан тиядур», деб буюрадур. Ҳар бир оғизга олиб сўзлагуси келмаган, қилмоғини одамлардан ёширғон нарсаларни «фаҳшо ва мункар» дейиладур.

Инсонга илоҳий таҳзибни ўргатмак учун намоз фарз қилинди. Намозда Оллоҳ таоло ҳозир ва нозирдур, деб туруб адо қилинадур. Шу хил одатланган киши қайси ҳолда бўлса Оллоҳ таолони ҳозир ва нозирдур деб биладур. Шунинг учун инсон ёмон ишларга юз қилмоқдада хаёлига Оллоҳ таолонинг ҳозир нозир эканлиги келадурда, ул ёмон ишдан ўзини тортадур. Чунончи ўн еттинчи рақамлик масъалада баёни келур иншоаллоҳ таоло.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан саҳийҳайнда ҳазрат Умар розияллоҳу анху воситалари бирла ривоят бўлғон «ҳадиси Жаброил алайҳис-салом»да буюруладур:

«

»

«Эҳсон деб Оллоҳ таолони кўруб тургандек бўлуб туруб Оллоҳга ибодат қилғонингни айтиладур. Сен Оллоҳ таолони кўруб турган бўлмасанг-да, ул сени кўруб турадур».

Ҳузури қалб деб шуни айтиладур. Шу хил Оллоҳ таолони ҳозир нозир билиб, лойиқ адабини сақлаб, шул ҳолатда ҳар куни беш намозни аркон, вожибот ва суннатларини муҳофазат қилиб, ўқуб юрган ва одатланғон киши ҳар гуноҳ бошига борса, Оллоҳ таоло ҳузурида тургани хотирига келиб, ўзини ул гуноҳдан сақлайдур. Бу хил намоз ўқуғувчининг намози ҳақиқатда оятда айтганидек Фаҳшо ва мункардан сақлайдур. Шунинг бирла эмдигина ўқуб ўтган (ал-Анкабут: 45) оятимизнинг нучук ҳақиқат эканлиги тушунулгай.

Бизнинг кўзумизга тўсуқ бўлуб кўрунган мавжудотнинг тўсуқлиғи бизга кўрадур, бу нарсалар Оллоҳ таолога тўсуқ бўлолмайдур. Чунончи бизга тўсуқ бўлғон нарсалар фаришталарга, жинларга тўсуқ эмасдур. сураи Аъроф йигирма еттинчи оят⁽¹⁾ тафсирини кўрулсун.

Масофалар ҳар қанча узоқ бўлсада, фаришталар, жинларга инсонлардек эмас. Ундоғ бўлса, бутун мавжудот, коинот, борлиқлар, улардан вуқуъга келадурган нарсаларда Оллоҳ таоло ҳузурида масофа йўқдур. Оллоҳ таоло буюрадурки:

()

«Биз инсонга бўйун томуридан яқинроқдурмиз. Албатта, Оллоҳ таоло эшитгучи яқиндур».

3 - закот масъаласидур. Бу тўғрида оятларда кўп жойларда закотни намоз бирла кўшуб баён буюруладур.

Чунончи ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан кейин араблардан ямомалик бани Ҳанифа қабиласи закот бермай қўйдилар. Буларни диндан чиққан ҳисоб қилиб, улар узаларига уруш очтиларда, яна закот бермакка келтурдилар. Бу закотни манъ қилғонлиқлари учун уларни диндан қайтқон - муртад бўлғон ҳисоб ладиларда, уларга қарши уруш очиб, яна Исломга келтурдилар.

Ҳақиқатда Ислом ҳукмларидан баъзиларини қабул қилиб баъзиларини қабул қилмаса, баъзиларига иймон келтуруб баъзиларига кофир бўлғон бўлурлар. Бул ўзи куфрдур⁽²⁾. Куфр

(1) Анкабут сураси: (45).

(2) .

(3) Қоф сураси: (16).

(4)

бирла иймон бўлунадурган нарса эмасдур.

Саълаба ибн Ҳотиб ал-Ансорий розияллоху анхунинг ҳикояси ояти каримада келгандурки, закот тўғрисида нима қилди? Чунончи бу Саълаба ибн Ҳотиб ал-Ансорий жуда камбағал бўлиб, кўп қийинлик бирла кун кечирур эди. Бир куни ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам ҳузурлариға хозир бўлуб: «Ё расулаллоҳ! Дуо қилингки, Оллоҳ таоло менга давлат берсун», деди. ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: «Сенга шул ҳолинг яхшидур», дедилар. ул қайтиб кетти. Яна бир қанча кундан кейин келиб: «Ё расулаллоҳ, дуо қилинг, Оллоҳ таоло менга давлат берсун», деди. ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам яна илгаригидек сўз айттилар. Ул яна қайтиб кетти.

Яна қайтиб келиб: «Ё расулаллоҳ, дуо қилинг, Оллоҳ таоло менга давлат берсун», деди. Тўртунчи навбатда ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: «Эй Худо! Саълабага мол бер», деб дуо қилдилар.

Ул бир эчки олди, ул болалаб кўпайди-да, ул Мадинада тура олмай ташқариға чиқиб, Мадинанинг жилғаларидан бир жилғага бориб тўхтади. пешин намози бирла аср намозини ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг орқаларида ўкур эди, бошқа намозларға келолмайдур эди.

Сўнгра яна моллари кўпайиб кетиб, яна узоқроққа бориб ўлтурди-да, жумъа куни жумъа намозини ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам орқаларида ўқуйдурғон бўлуб қолди.

Сўнгра жумъа намозигада келолмай қолди, ҳаттоки Мадинадан борғонлардан ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг хабарларини сўрар эди.

Бир куни ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: «Саълаба нима қилди?», дедилар. саҳобалардан бир киши: «Эчкилари кўпайиб кетиб, Мадинага сиғмай қолди», деди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: «Ё Саълаба, шўрунг курсун!», деб уч бор айттилар.

Сўнгра:

()

«Уларнинг молларидан закот олғилки, уларни унинг бирла поклайдурсан, тозалайдурсан. Уларға мағфират талаб қилғил» ояти нозил бўлуб, мусулмонларға закот фарз бўлди.

Ул вақт ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам Жухайна қабиласидан бир киши, Бани Сулайм қабиласидан бир кишини закотчи қилиб юбордилар. Уларнинг қўллариға ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам хат ёзиб бердиларда, «Саълаба бирла фалонийга учранглар», дедилар.

Булар Мадинадан чиқиб, тўғри Саълабанинг олдиға бордилар. Ундан закот талаб қилдилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам ёзиб берган хатни кўрсаттилар. Ул уни кўруб: бу жизяга _____ **дур**, жизянинг укасидур. Мен бунинг нима эканлигини билмадим. Боринглар менга қайтишда учранглар, деди.

Булар бундан ўтуб Бани Сулаймдан бўлгон кишига бордилар. Бул киши буларнинг борғонлиқларини эшитиши бирла туяларининг яхшиларидан ажратиб уларға таслим қилди. Булар уни кўруб: йўқ, бизга ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам яхшисини олмоққа буюрмадилар, деб уни олғани унамадилар. Ул: ола беринглар, мен ўзум шунинг бирла хуш бўлурман, деди. Уларда қабул қилиб унинг закотини олиб қайттилар.

Қайтишларида Саълабага яна учрадилар. Ул яна хатни олиб ўқуб: бу жизяга ўхшайдур, жизянинг укасидур, сизлар кета беринглар, ўйлаб кўрай, деди.

Ундан кейин ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам ҳузурлариға бордилар. Уларни кўруб сўзлашмай туруб: эй Саълаба, шўрунг курсун, дедиларда, Сулабийга Худо

.(-) :

(¹) Тавба сураси: (103).

барака берсун, деб дуо қилдилар.

Сўнгра улар Саълаба бирла Сулабийнинг воқеаларини баён қилдилар. Ул вақт бу оятлар нозил бўлдилар:

()

Таржимаси: «Мунофиқлардан баъзилари борки, улар "Оллоҳ таоло фазлидан берса, бизлар садақа қилурмиз, яхши одамлардан бўлурмиз", деб аҳд қилдилар. Қачонки Оллоҳ таоло уларга ўз фазлидан бериб эди, улар бахиллик қилиб, закот бермакдан юз ўгурдилар. Улар юз ўгургучи инсонлардурлар. Оллоҳ таоло уларнинг кўнгулларига ўлгунларича қилгон ваъдаларига хилоф қилгонлари ҳамда ёлгон сўзлаганлари учун нифокни ўрнатиб қўйди».

Демак, Оллоҳ таоло уни мунофиқлардан ҳисоблади, бунинг ҳаққида уч оят нозил қилди.

Сўнгра эшитиб, ўз закотини олиб келди. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қабул қилмадилар, қайтардилар. Сўнгра ҳазрат Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг халифалик замонларида олиб келди, қабул қилмадилар. Сўнгра ҳазрат Умар розияллоҳу анҳунинг халифалик замонларида олиб келди, қабул қилмадилар. Сўнгра ҳазрат Усмон розияллоҳу анҳунинг халифалик замонларида олиб келди, олмадилар. Сўнгра ҳазрат Усмон розияллоҳу анҳунинг халифалик замонларида ўлди.

Эмди биз ўзумизни кўрайликчи, закот тўғрисида ҳолимиз нучук эди, ва нучукдур. Закот борасида ҳийлалар ишлатилур эди. Закот бермайгина эмас, бечораларнинг ҳақлари танилмас эди, ҳақларига зулм ва жаврлар кўпайиб, судхўрлик тузоғига илинтириб, бошларидан оёғларигача чулғаб, еру жойларини олиб ўзларини йўқ вида қилиб кўюла бошлогон эди. Оллоҳ таолонинг буюруқларини ерига еткузмак ўрнига Оллоҳ таолонинг ҳукмларига қарши ҳаракатлар қилиб, ўз нафсларимизга кул бўлуб, бутунлай Оллоҳ таолонинг қаҳру ғазабиға учрамакка мустаҳиқ бўлуб қолгон эдик. Ўз бошларимизга ўзларимиз балолар ёғдуруб олгон эдик. Бизларга яна Оллоҳ таолонинг ҳукмларини бажо қилмоққа қайтиб, ўзумизни тузатмакка урунмоқдан бошқа йўл йўқдур.

4 - Ислом биносининг тўртунчиси рўзадур. Улда Рамазон ойида бир ой бутун рўза тутмакдур. Бу тўғридаги ҳолатларимиз куйидагичадур: Бу хусусда муфассал суратда сўзламак истасак сўз тугамайду. Шунинг учун мухтасар тариқада озроқ сўзлаб ўтурмиз.

Рўза ойи мусулмонлар учун ибодат ойи бўлуб, кундузи рўза тутмакни Оллоҳ таоло бандаларига фарз қилгондур, кечаси қойим бўлуб намоз ўқумокни ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам суннат қилгондурлар. Шунинг учун йигирма ракъат тарових намозида Қуръони каримни бир бор хатм қилмоқ суннатдур. Кечаси Қуръон ўқуб ибодат қилмоққа буюрулгандур.

Ҳолбуки қориларимиз Рамазонда неча ерда хатмга ўтурман деб, Қуръон фурушлик орқасида юрурлар. Ҳазрат домлаларимиз қайси қори Қуръони каримни тезда ўқуб берадур, деб қори талламоқда эдилар. Уч кун ёки тўрт кунда, жуда кеч қолса олти кунда хатм қилиб, бир оғир юкни елкаларидан тушуруб олмоқни истар эдилар. Бошқа кунларда таровихни тезда ўқуб бермакни талаб қилар эдилар.

Бутунлай рўза ойи ўйун ойига айланиб кетар эди. Кечалари бозоршаб деб, бозорларда бачча ўйунидек ҳар хил нарсаларни истар эдилар. Бангиларимиз бўлса пешиндан кейин носга хумори, тамакига хумори бўлуб бир-бирлари бирла мушлашиб, қизил қонларига бўялашиб кун ўтказур эдилар. Масжидлар таровихдан кейин ёпик, бозорлар фиску фужурлар бирла обод эди.

Рамазон ойидаги рўза тутмак, кечаси намоз ўқуб - тарових ўқуб кун ўтгазмакдаги кўрунишимиз шу хилда эди.

Бу хил рўзаларимизда нучук савоб ҳосил қилар эдик, Оллоҳ биладур. Ҳар ҳолда Оллоҳ таоло ҳузурида қиёмат куни учун сақлаб қўюлгон амалномаларимиз бордур.

Ислом биносининг тўртунчи рукни бўлгон Рамазон ойи рўзасининг биздаги ҳурмат ва

(1) Тавба сураси: (75 - 77).

эътибори бу суратда эди. Бу тарових намозининг суннати муаккада бўлмоғидан мақсад сахарлик вақтигача ибодат қилиб, сахарликни охир вақтида есин демак эди.

Демак, бу ибодат ойини маъсият ойиға айлантуруб олиб эдик. Мусулмончиликнинг ҳақиқий сурати табдил топиб, олмашилиб кетиб эди.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам рўза ойини ибодат бирла ўтказмакни тавсия қилиб эдилар. Шайтонлар бандга тортилурулар, дўзах дарвозалари қопатилурулар, жаннат дарвозалари очилурулар, деганлари ҳолда, шайтонлар банддан бўшантилиб, дўзах дарвозалари очилиб, жаннат дарвозаларини юзларимизга қопатиб олгон эдик.

Демак, бизлар ўзумизни бошқа шаклга солиб, "мусулмончилик китобда, мусулмонлар ер остида" дейилган отни ўзумизга тақиб олгон эдик. Оллоҳ таоло ва расулининг ҳукмлари амалга ошмай қолгон эди.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадур:

()

«Сизлардан бир тоифа ўзларини яхшилиққа чақириб, амр бил-маъруф, наҳй анил-мункар қилмоққа тикиб қўйгон бўлсунлар. Уларгина нажот топқучилардурлар», деб буюрган бўла туруб, бул ўзи ташланиб қўюлгон эди.

Оллоҳ таоло: «Қуръони каримни тушунуб туруб ўқимайдурларми?! Кўнгуллариининг қуфллари борми?!»⁽¹⁾ деган бир ҳолатда, Қуръони каримнинг тафсириини баён қилмоқ адабсизлик бўладур деб, Қуръони каримнинг маъносини билмакка урунмоқни ташлаб қўйгон эдилар. Гўёки Қуръони каримни қиблага қараб ўлтуруб ибодат юзасидангина тиловат қилинур эди, холос. Маънойи шарифларига хаёл қилмоқ кўнглумиз кўчасидан ўтмайдурган бир ҳолатда эдик.

Оллоҳ таоло илгариги умматлардан ҳикоят қилиб буюрадурки:

()

«Ёд қил ул кунни Оллоҳ таоло: одамларға баён қилинлар яширманлар, деб китоб аҳлидан аҳд олгон эди. Улар китобларини орқаларига ташлаб қўйдиларда, унинг бадалида озгина бўлгон дунё молини олдилар. Ул олгон нарсалари ёмон нарсалардур», деб яхуд уламоларини ёмонлайдур.

Бу нарсаларни ҳикоят юзасидан бизларнинг кўз олдимизга ташлайдур, бу нарсаларни Қуръони каримда баён қилиб назаримизни шул ишга бурмоқ истайдур. Афсуски, бу сабабларни суруштурмак ҳолати бизда колмагон эди.

Шунинг учун бизларнинг бошларимизга балолар инди. Ул балоларни нима учун келган эди, деб суруштурмак бизда йўқ. Ташқарига қочиб чиқиб, янада ўзумизнинг бўйунтовлиғимизда давом этиб юрубдурмиз.

Бизлар ўзумизни мактаб: «Динимиз Исломдур, бизлар мусулмонлардурмиз, яхуд, насоролар кофирлардурлар», деб юра бермакнинг маъноси нимадур? Хаёлимизга келмаётибдур.

Уламолар ўзларининг хусусий вазибалари бўлгон амри маъруф, наҳй мункарни ташлаб қўюб, ўзларини Бани Исроил уламоларидек Оллоҳ таолонинг ғазабига учраттилар. Аъроф сурасининг бир юз олтмиш бешинчи оятидаги)) ҳукмга мисдоқ бўлдилар.

Бу сўзумиздан ўзумизни тозаламоқ мақсад бўлмай, ҳақиқатни очмоқдур. Янада ҳақиқатни очмай ўзумизни тоза кишилар деб юра берсак, бундан зиёдасини Оллоҳ таоло яна сақлаб

(1)Оли Имрон сураси: (104).

(2) .():

(3)Оли Имрон сураси: (187).

.(4)

қўйғондур. Ўзумизни китобуллоқ таоло ва суннати Расулulloҳға солуштуруб кўрмак, ўз хатоларимизни кўзларимизга қўюб, шу хил нарсаларнинг янада вужудға келмасликларини хаёлимизда тутмак лозимдур.

Бул ўзи биздан кейин келадурганлар учун ибрат дарсидур.

Китоб ва суннат атрофларида тўпланмоқни ўзумизга лозим тутмак керакдур. Ўзумизни китоб ва суннат кўрсатқан йўлида олиб юрмагунимизча дунёда озод яшамоқ ҳаққиға эга бўлолмағаймиз. Оллоҳ таолонинг ғазабидан шундагина кутулурмиз. Бундан зиёдасини Оли Имрон сураси 104инчи оятининг() тафсирида кўрулур («Манбаул ирфон»да).

5 - ҳаж қилмоқдур. Бул ўзи Оллоҳ таоло ояти карима бирла фарз қилғон ибодатлардан бўлуб, Ислом биносининг бешинчи рукнидур.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: (). «Оллоҳ таолонинг одамлар узаларидаги ҳукми зоду роҳилаға кучи етган кишиға умрида бир бор Байтуллоҳға ҳаж қилмоқ фарздур».

Ҳар кимға ҳаж сафари учун бориб келгунча сафар жабдуғи, йўл харажати, минадурган оти ёки кира пулиға кучи етса, бориб келгунча нафақалари лозим бўлғонларнинг нафақалариға қодир бўлғон кишиға (йўлда амонлик бўлуви шарти ила) умрида бир бор ҳаж қилмоқ фарз бўлур.

Чунончи ҳадиси шарифда келибдурки: «матн».

«Ҳар ким зоду роҳилаға кучи етиб туруб ҳаж қилмаса (ҳажнинг фарзлиғиға унамаса), ул яхуд ёки насроний мазҳабида ўлса, унға зарар қилмайдур. Чунки Оллоҳ таоло буюрадурки: Оллоҳ таолонинг одамларға ҳукми зоду роҳилаға кучи етган кишиға ҳаж қилмоқ фарздур».

((. «Ҳар ким зоду роҳилаға кучи етиб туруб, ҳажнинг фарзлиғиға унамаса, Оллоҳ таоло тамом оламдан парвосиздур».

Юқоридаги ҳозир баён бўлғон ҳадисни Тирмизий жомеида келтурубдур. Ҳамда Ибн Мардавайх, Ибн Жарир тафсирларида келтурубдурлар. Санадлари шул Тирмизийнинг ривоятидаги санаддур. Унда ал-Ҳорис ал-Аъвар бор бўлуб, ул муҳаддисийлар наздиларида заифдур. Ва лекин Абу Бакр ал-Исмоилий ҳазрат Умар розияллоҳу анхудан бу ҳадисни мавқуф ривоят қилибдур, буни саҳиҳ дебдур. Бу хил ҳадислар мавқуф бўлсалар-да, марфуъ ҳукмидадур, ҳужжат бўла билур.

Ҳар ким ҳаж қилмоққа қодир бўлуб туруб ҳаж қилмаса, ул ўзигагина зарар қилғон бўлур. Ўз зиммасиға бўйунтовликни юклаб олғай.

Ҳазрат Умар розияллоҳу анхудан ривоятдурки, халифалик замонларида айтиб эдиларки: «матн». «Албатта қасд қилдимки, бир қанча кишиларни шул мамлакатларға юборсам, улар кўрсаларки ҳар ким ҳаж қилмоққа кучи етиб туруб ҳаж қилмаса, уларға жизя солсалар! Улар мусулмон эмасдурлар! Улар мусулмон эмасдурлар!».

.()

()Оли Имрон сураси. 97 :

()Оли Имрон сураси. 97 :

Эҳсон деб инсоннинг Оллоҳ таолони кўруб тургандек бўлуб туруб ибодат қилмоғини айтиладур. Агар Оллоҳ таолони кўруб турган бўлмасада, уни Оллоҳ таоло кўруб турадур. Чунончи ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки: «Эҳсон деб Оллоҳ таолони кўруб тургандек бўлуб туруб ибодат қилмоғингни айтиладур. Сен Оллоҳ таолони кўруб турган бўлмасангда, Оллоҳ таоло сени кўруб турадур». Бу ҳадисни Муслим, Абу Довуд, Тирмизий, Насоий ҳазрат Умар розияллоҳу анҳудан, Бухорий, Муслим, имом Аҳмад, Ибн Можа ҳазрат Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилибдурлар.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Оллоҳ таоло Оллоҳ таолодан кўрққанлар ҳамда Оллоҳ таолони кўруб тургандек бўлуб туруб ибодат қилғонлар бирладур»().

Ва яна ояти каримада буюрадурки: «Сен уларға Қуръон ўқуб турганларинг, ҳар бир амалларинг узасида ўқуб турган, амал қилиб турган вақтларда биз ҳозирдурмиз»().

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «Иймоннинг энг яхшиси сен қайда бўлсанг Оллоҳ таоло сенинг бирладур, деб билганингдур». Бу ҳадисни Табароний «ал-Мўъжам ал-Кабир»да, Абу Нуайм ал-Асбахоний «Ҳиятул авлиё»да келтурубдурлар.

Оллоҳ таоло аввалсиз азалдан охирсиз абадгача бўладурғон ишларни билиб, яхшидур ёмондур ёзиб қўйғон бўлуб, шул билиб ёзғонини ирода қилғондур. Шунга «бўл», деб ҳукм қилғондур. Улар ўз табиий ҳолатида бўлуб ётадур. Уларнинг яхшисини Оллоҳ таоло хуш кўрганидек ёмонини хуш кўрмайдур. Бу тўғрида қирк иккинчи рақамлик масъала - қадар масъаласида муфассал баён қилинғондур.

Демак, ҳар ишларимизда Оллоҳ таолони ҳозир ва нозирдур деб билиб туруб, ибодат қилмоқ лозимдур.

(¹)Наҳл сураси. 128 :

(²)Юнус сураси. 61 :

Ибодатнинг жумлаларидан бўлгон нарсалардан: қиём, рукуъ, сужуддурлар.

Қиём бировнинг таъзими учун адаб бирла қимирламай тик турмакдур. Рукуъ таъзим юзасидан бўйсиниб - энқайиб, бошини энгиштуруб турмакдур. Сажда таъзим юзасидан пешонасини ерга қўймоқдур.

Бу нарсалар Оллоҳ таолонинг ўзига хос бўлуб, Оллоҳ таолодан бошқа кимсага қилмоқ жоиз эмас, ширкдур. Ояти каримада буюрадурки: «Оллоҳ таолога тик туруб ибодат қилинглр».

Ва яна бошқа оятда буюрадурки: «Эй иймон келтурган бандалар! Худойларингизга рукуъ қилинглр, сажда қилинглр, яхши амаллар қилинглр. Бул ўзи сизларнинг нажот топмоқларингиз учундур».

Демак, бу қиём, рукуъ, сужуд Оллоҳ таолонинг ўзига қилинадурғон ибодатларнинг зўрларидандур. Ибодат дейилганда энг аввал инсоннинг зехнига шул қиём, рукуъ, сужудни ўзига олгон намозгина келадур. Ҳолбуки ибодат ёлғуз намозгина эмасдур. Ўн учинчи рақамлик масъалада баён бўлуб ўтулди, ҳозир тафсили бўлунмоқдадур.

Билмак керакким, инсонга лозимдурки юрмуши, турмуши, одати, қиладурғон ишларида, борди, келдиларида ўзини тергаб юрсун. Хусусан, бу қиём, рукуъ, сужудни Оллоҳ таолодан бошқа ҳеч кимса учун истеъмол қилмасун. Чунки зўр ширкнинг қўркувси бордур. Биров келганда ўрнидан туруб қўймоқ бу масъалага қўшулмайдур, балки тортилиб қўйгон суратдек қимирламай, ғайри табиий суратда тик турмак муроддур.

Чунончи, ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ҳадис шарифларида буюрубдурларки: «матн».

«Ажамлар баъзилари баъзиларини таъзим қилиб тик турушганларидек турманглр». Бу ҳадисни Абу Довуд сунанида келтурубдур. Чунончи Муновий «Кунузул ҳақоик»да шундоқ дебдур: Бу ҳадисни ҳазрат Абу Умома розияллоҳу анҳу ривоят қилибдурлар. ровийларида лаййинул ҳадис кишилари бордур.

Абу Мижлаздан ривоятдурки: ҳазрат Ибнуз Зубайр бирла Ибн Омир розияллоҳу анҳуманинг олдиларига ҳазрат Муовия розияллоҳу анҳу чиқтилар. Ибн Омир розияллоҳу анҳу ўрнларидан турдилар, Ибнуз Зубайр розияллоҳу анҳума турмай ўлтурдилар. Ҳазрат Муовия розияллоҳу анҳу Ибн Омирга қараб: Ўрнунгдан турма! Мен Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан эшиттимки айтурлар: «матн». «Ҳар ким одамлар унинг учун таъзим юзасидан тик турмақларини хуш кўрса, ул ўз жойини жаҳаннамдан охтарсун», дедилар. Бу икки ҳадисни Абу Довуд сунанида келтурубдур. Ҳазрат Муовия розияллоҳу анҳунинг бу ҳадисларининг санадидаги ровийлар ҳаммалари "сиқа"дурлар.

Амри маъруф, наҳйи мункар тарк бўлуви баробарида ипак тўн, ипак кўйлақларни эркақларда кийдилар. Кўпроқ муллолар кийдилар. Ипак, шоҳи чорсилар белларига боғладилар. Судхўрлар, закот бермайдурганларнинг пулларини олиб, тўнларини кийдилар, емақларини едилар. Буларнинг бу қилиқлари исённинг сурати мужассамаси эди. Булар ҳаммалари жоиз бўлмоққа далил бўлмайдур.

Аввалги ҳадисдаги ажамларнинг бир-бирларини кўрганларида таъзим жихатидан тикка турмақларидан манъ қилғонларидан Исломдан илгари қилмоқда бўлгон нарсаларини ташламағонлиқ онглашиладур.

Бизнинг катталаримизни кўрганда тикка туруб, қўл боғлаб турмагимиз, бошқаларни кўрганда қўл қўғуштуруб эгилиб салом қилмоғимиз, хотун-қизларимизнинг эгилиб, рукуъ қилғондек букулуб салом бермақлари, хусусан қиз болани куёвга бергандаги "келин салом"лари тамом ножоиз бўлгон нарсалардандур.

Уламоларимизнинг манъ қилмағонлиқлари жоиз қилиб қўймайдур. Балки шариат аҳкомларини орқага ташлаб қўйғонлиқларини билдурадур. Шариати исломийянинг бир кун мансух бўлуб қоладурғон вақти йўқ бўлуб, қиёматғача исломнинг аҳкомлари юруб турадур.

Чунончи ҳадиси шарифда келибдурки: «матн». «Мен маъбус бўлдум, мен қиёмат бир-бирига муттасилдурлар» деб, бош панжалари бирла ўрта панжаларини бир-бирига ёпуштуруб: «Мана шундоғ», деб ишорат қилдилар.

Демак, қиёматғача Ислом ҳукми юруб тургай. Ислом мансух бўлмағай. Уммати

исломийянинг аввалгиларини ислох қилгон Ислом охирларинида ислох қиладур. Улда Оллоҳ таолонинг китоби Қуръони карим, бирла суннати набавийядур.

Улуғ кишилар, катта домлалар деб от кўтарган зотларнинг ҳар бир қарагонларида ўлтургон кишиларнинг кўтларини кўтариб қўймоқлари ўзи чўқунгонликнинг ўзигинадур! Бундан ширкнинг иси келадур, уларга ибодат қилмоқдур. Оллоҳ таолони унутуб қўйгонликдандур. Одат бўлуб қолғони учун кўзга ҳеч нарса қўрунмай қолғондур. Худо паноҳ берсун.

Дуо Оллоҳ таолоға ёлвориб тилақларини ожизлик ила тиламақ, бўйинсиниклик ила Оллоҳ таолоға юз қилмоқдур. Бул ўзи Оллоҳ таолодан бошқаға жоиз эмасдур. Чунки тавфик бермақ, тўғри йўлга солмоқ, умрини зиёда қилмоқ, банданинг кўнглидан кўрқувни кеткузмақ, бола бермақ ва бошқа шунингдек маънавий ишларда дуони қабул қилиб ижобатға олмоқ, тилагини бермақға Оллоҳ таолодан бошқа кимса қодир эмас. Қудрати етадурган зот Оллоҳ таолонинг ўзидур. Демақ, Оллоҳ таолонинг ўзидан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқдур.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: «Худойингиз буюрадурки: менга ёлвориб дуо қилинлар, мен сизларнинг дуоларингизни қабул қилиб ижобатға олай. Албатта, менга ибодат қилмоқдан бурун жийирганлар жаҳаннамға хорлик бирла киргайлар»().

Ҳазрат Нуъмон ибн Башийр розияллоху анҳумадан ривоят бўлбурди ҳазрат Расул соллаллоху алайҳи васаллам буюрубдурлар: «Дуо ибодатдур». Бу ҳадисни имом Аҳмад муснадида, Ибн Абий Шайба Мусаннафда, Бухорий ал-Адабул-Муфрадда, Абу Довуд сунанда, Насоий сунанда, Ибн Можа сунанда, Ибн Ҳиббон саҳийҳида, Ҳоким Мустадракда, Тирмизий Жомида келтурубдурлар, Тирмизий: ҳасанун саҳийҳдур, дебдур.

Дуо ибодат бўлуб, буни Оллоҳ таолодан бошқаға буруб бўлмайдур. Оллоҳ таолоға махсус бўлгон дуони мазорларға сарф қилиб, ўлуқлардан тиламақ ҳаром бўлуб, инсонни диндан чиқариб қўядур. Бул ўзи бир ёмон ҳолатдурки, банда ўзи учун ихтиёр қиладур, фақат ширкдур().

Энг аввал: ҳазрат Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам жаннати деб башорат берган бир мунча саҳобалардан бошқа кишилар ҳақларида нажот топқондур деб қатъий суратда айтиб бўлмайдур, фақатгина умидгина қилинадур.

Иккинчи: пайғамбарлар, авлиёлар, солиҳ бандалар, ким бўлсалар бўлсун улар ўлганларидан кейин бу дунёдан алоқалари узулуб кетадур. Фақатгина қолдуруб кетган, юруб турган садақаи жориялари, солиб кетган мадрасалар, масжидлари, ўргатиб нашр қилиб кетган илмлари, орқаларидан қолдуруб кетган яхши авлодлари, ёру биродарлари томонларидан қилингон дуо ва хайротларигина фойда берадур.

Эмди улардан бирор нарса тиламақ, бирор нарсани улардан умид қилмоқ, улардан мағфират талаб қилмоқ жоиз бўлмай, ширкдур. Уларни қабрларини зиёрат қилмоқдан мақсад улардан бирор нарса тиламақ учун бўлмай, уларнинг ҳақлариға дуо қилмоқ, уларға мағфират талаб қилмоқ, даражаларини юққори қилмоқни Оллоҳ таолодан тиламақ, уларға нафъ еткузмақ учундур.

Оллоҳ таолодан бошқаға дуо қилиб ёлвормоқ, улардан бирор нарса тиламақ, нучук кимса бўлсун, жоиз эмас.

Ундоғ бўлса, «Ё ҳазрат шайх саййид Муҳйиддин мушкил кушой билхайр», «Ё ҳазрат шайх саййид Абдулқодир Жийлоний », «Ё Баҳоуддин Балогардон» деган сўзлар ҳаммаси ширк бўлуб, улардан бу хил тариқада нарсаларни тиламақ уларға сиғинмоқ бўлуб, инсонни кофир, мушрик қилиб диндан чиқариб қўядур.

Шуни эшитиб билиб туруб парво қилмай, ўз қилмишларида давом эта берганлар ўзларининг куфр ва ширкларидан қайтмагон мушриклардур.

Ҳазрат саййид Абдулқодир Жийлонийнинг қўлларида тадбири умурдек нарсадан бирор нарса йўқдур(). Тадбири умур Оллоҳ таолонинг ўзига хосдур. Бу хил нарсаларни авлиёларға нисбат қилмоқ жоиз эмас, бу хил нарсаларни шайтоннинг тузоғиға илинган жоҳилларгина айтадурлар. Улар ўзларини ҳар қанча яхши одамлар ҳисоблаб юрган бўлсаларда, улар

(¹)Ғофир сураси. 70 :

(²)Нисо сураси. 116, 118 :

(³)Исро сураси. 97-98 :

мушриклардурлар, улар учун Оллоҳ таолонинг ҳузурида нажот йўқдур(). улар зарар топкучилардурлар.

Ўзлари сўзларини Ислом шариатиға ўлчаб юрмасалар, уларнинг куруқ даъволаридан уларға фойда йўқдур.

Буларнинг қаторлариға қувват қўйдурмоқ, бўйни, бозулариға оят ва ҳадислардан бошқа маъноси билинмайдурган тумор, таъвизлар тақмоқ жоиз эмасдур, бутга чўқунмоқдур.

«Фатово ал-Баззозийя»да айтадурки: Бизнинг ҳанафийя уламоларимиз авлиёларнинг рухлари ҳозирдурлар, деб эътиқод қилғон кишилар кофирдурлар, дебдурлар.

Чунончи Сунъуллоҳ ал-Ҳанафий ўзининг «Авлиёлар тирикликларида ўлганларидан кейин маънавий ишларда тасарруфотлари бордур», деб юрганларға рад юзасидан ёзгон китобида айтадур:

«Бу замонларда баъзи кишилар пайдо бўлбдурларки, улар: «авлиёлар тирикликларида, ўлганларидан кейин маънавий ишларда тасарруфотлари бордур, улар одамларнинг додлариға етадурлар, одамларнинг ҳожатларини раво қиладурлар, инсонларнинг бошлариға қаттиқ кунлар келганда, бало ва мусибатға мубтало бўлғонларида уларға ёлвориладур. Уларнинг ҳаммалари бирла мусибат кўтариладур», деб уларнинг қабрлариға бориб ҳожатларини тилайдурлар.

Улар тилагучиларнинг ҳожатларини берадурлар деб, далил юзасидан: «Кароматлари бордур, уларнинг ораларида абдоллар, нуқаболар, нуҷаболар, етмиш етти тан, қирқ тўрт тан, қирқ танлар, қутблар бордурлар. Қутблар бўлсалар халойиқнинг ҳожатларини берадурлар. Шубҳасиз ҳамма нарсанинг мадори улардадур», деб эътиқод қиладурлар.

Мана бу сўзлар ўзи инсонларни абадий ҳалокат, тугамайдурган азобға элтадур. Қуръони каримнинг сариҳ ояти, ҳукмиға хилоф бўлуб, мужтаҳид имомларнинг сўзлариғада хилофдур.

Чунончи ояти каримада буюрадурки:

((. «Ҳар ким бу пайғамбарнинг келтурган дини собит бўлғонидан кейин унға хилоф қилса, мусулмонларнинг йўлларидан бошқа йўлға юрса, уни ўзи ихтиёр қилғон йўлида қўюб берурмизда, ўзини жаҳаннамға киргузурмиз. Ул ўзи жуда ёмон борадурғон жойдур».

«Авлиёларнинг тасарруфотлари бордур» деган сўзға келсак, ул ўзи қуйидаги оятларға хилофдур:

(). «Оллоҳ таоло бирла бошқа маъбуд борми?!», дейдур.

((. «хабарлик бўлғилки, яратмоқ, ҳукм қилмоқ ўзига хосдур».

Юнус сураси 3, Раъд 3, Сажда 5 инчи оятларида(): «Ҳамма ишларни ўзигина идора қиладур», деб буюрадур.

Нур сураси 42((, Шўро 49(), Жосия 27(), Фатҳ 14)) инчи оятларида: «Осмон бирла ернинг мулклари Оллоҳ таолонинг ўзига хосдур. Яратмоқ, тадбир қилмоқ - идора ва тасарруф қилмоқ, тақдир қилмоқ ёлғузгина Оллоҳ таолонинг ўзига оиддур», деб буюрадур.

Оллоҳ таолонинг мулкида кимсанинг тасарруфи йўқдур. Ўзигина тасарруф қиладур. Мулк эгаси ўзидур. Тиргузмак, ўлдурмак ўзининг ҳаққидур. Бутун махлуқот Оллоҳ таолонинггина

.()Нисо сураси. 116, 118 :

()Нисо сураси. 110 :

()Намл сураси. 74, 73, 72 :

()Аъроф сураси. 04 :

.()

.()

.()

.()

.()

хукми остидадур.

(), «Оллоҳ таолодан бошқа яратқувчи борми?!», деб инкорий истифҳом бирла хитоб қиладур.

() «Улар Оллоҳ таолоға шунинг учун шариклар исбот қилдилармики, Оллоҳ таолонинг махлуқларидек махлуқларни яратқан бўлуб, ул шариклари яратқан махлуқлари Оллоҳ таолонинг махлуқлари бирла оролашиб кетган бўлуб иштибоҳ бўлуб қолғонмидур?!». Ундоғ эмасдур.

Ва яна буюрадурки: ((«Ул сизлар Оллоҳ таолодан бошқа ибодат қилмоқда бўлғон маъбудларингиз ҳеч нарсага эга эмасдурлар».

Демак, Оллоҳ таолодан бошқа умумий тариқада мадад талаб қилинадурғон, ёлвориладурган, бош уриладурғон (пайғамбарлар бўлсунлар, авлиёлар бўлсунлар ўлганларидан кейин, фаришталар бўлсунлар, жинлар бўлсунлар) йўқдур.

Ҳар қайсилари ўз ҳақларида тасарруф қилмоққа молик бўлмағон ҳолларида бошқаларға нучук мадад ва ионат қила билурлар?!))

Авлиёларнинг ўлганларидан кейин бошқалар ҳақларида тасарруф қиладурлар демаклари тирикликларида тасарруф қиладурлар демакдан (иккаласи ёмон бўлсада) ёмонроқдур. Бул ўзи тавҳидур рубубийятда ширк келтурмақдур.

- «албатта сен ўлгувчидурсан, уларда ўлгувчидурлар» оятида(),

- «Оллоҳ таоло ҳамма жонларни ўлган вақтларида, ўлмаганларни уйқуларида ўз қабзасига олурда, ўлмакка ҳукм бўлғонларни ухлаганларича тутуб қолғай. Бошқаларни ўз муқаррар вақтларигача қўюб бергай» оятида(),

- «Ҳар кимса ўз қилмишига гаровдур» оятида(),

(- («Ҳар жон ўз қилмишига гаровдур» оятларида буюрадур.

Мана шул оятларга тамом хилофдур.

Ҳадиси шарифда келибдурки: «матн». «Одамизод ўлса, амали ундан узулуб қолғай, фақатгина уч нарса ўлганидан кейинда давом этгай: вақф ёки мадраса ёки масжиддек жорий бўлуб турган садақа, ёки қолдуруб кетган нафъ қиладурғон илм, ёки яхши болаки орқасидан унинг ҳақкига дуо қилиб турадур. Мана буларнинг савоблари тегиб турадур». Бу ҳадисни Муслим саҳийҳида, Бухорий ал-Адабул-Муфрада, Абу Довуд, Тирмизий, Насоий сунанларида келтурубдурлар.

Бу оятлар бирла бу ҳадис ўлгандан кейин қиладурғон амаллари тамом бўлуб кетиб, узулуб қолур эканлигини ифода қиладур. Бу дунё бирла алоқаси узулуб қолур. Фақатгина бунға етиб турадурган савоб уч нарсадан бўлуб турадур. Улда солиб кетган мадраса ва масжидлари, қолдуруб кетган вақфлари, таълим бериб, нашр қилиб - ёзиб, ўргатиб кетган диний илмлари, ёки ёзиб таблиғ учун қолдуруб кетган кутублари, ўқулғон, амал қилинғон микдорда савоблари тегиб турадур. Орқасидан қолиб ҳақкига дуо қилиб турадурган авлодлари дуо қилиб турганларида савоблари тегиб турадур.

Мана бу нарсалар ўлукнинг орқасидан узулмай етиб турадурлар. Аммо ўзининг саъйи,

(¹)Фотир сураси. ۳ :

(²)Раъд сураси. 16 :

(³)Фотир сураси. 1۳ :

(⁴)Фотиҳа сураси. 4 :

(⁵)Зумар сураси. ۳۰ :

(⁶)Зумар сураси. 4۲ :

(⁷)Тур сураси. ۲1 :

(⁸)Муддассир сураси. ۳۸ :

амаллари, кўшишлари ўлиши бирла узулуб қоладур. Ундоғ бўлса, бошқаларга фойда еткузмак ёки ҳақларида тасарруф қилмоқлари қаердан собит бўладур?! Ҳеч кимнинг сўзи далилсиз қабул бўлмағай. Далил бўлса ул ояти карима, аҳодиси набавийя бирла бўлур. Улар йўқдур. Балки ояти карима ва ҳадислар уларнинг сўзларига хилоф ворид бўлубдур:

Ояти каримада буюруладур: ((. «Музтар бўлуб, дуо қилиб чақирғон - ёлворғон кишининг дуосини қабул қилиб, додиға етгувчи, бошидаги мусибатини кўтаргучи, сизларни ер юзига эга қилиб қўйғучи кимдур? Оллоҳ таолодан бошқа Худолар борми?!»).

Ва яна буюруладурки: ((. «Қуруқлик ва денгизнинг қоронгуликларидан тазарруъ ва зорий бирла, хуфя тариқада дуо қилиб ёлворғонларингизда сизларга ундан ким нажот берадур? - Агар бизларга нажот берса, шукр қилғувчилардан бўлурмиз, дейдурсиз, дегил. Сизларга ул ҳолатдан ва бошқа мусибатлардан нажот бергувчи Оллоҳ таолонинг ўзидур. Сўнгра сизлар Оллоҳ таолоға шариклар исбот қилмоқдасизлар, дегил».

Мана бу оятлардан бошқа оятларда ҳам кўп нарсалар шул маънода келгандурлар.

Бу ояти карималарда Оллоҳ таолонинг ўзигина балони кўтарадур, мусибатлардан қутказадур, ўлдурмак тирилтурмак, рўзи бермак, рўзини кенг ва тор қилмоқ Ўзининг ихтиёрида эканлигини баён буюрулгандур. Яратмоқ, ой, кунни мусаххар қилмоқ, бутун борликни ўз қудрати бирлагина тутуб турар эканлигини хабар берадур.

Бу нарсалар Оллоҳ таолодан бошқанинг ихтиёрида йўқ эканлигини, музтарнинг дуосини - махфий ва ошкор дуоларини ўзигина эшитиб қабулийятга олар эканлигини таъкид ила баён буюрадур.

Остонасига бош уруладурғон Ўзи бўлуб, уларнинг додлариға етадурганда Оллоҳ таолонинг ўзидур. Яхшилик, ёмонлик, нафъ ва зарар еткузмак Оллоҳ таолонинг ихтиёридадур.

Бошқалар бандаларнинг тириклари бўлсун ўлуклари бўлсун ўзларига нафъ еткузмак, зарарни ўзидан даф қилмоқ - қайтармоқдан ожиз бўлуб туруб, бошқаларға нучук хайр еткуза биладурлар?! Қайси тариқада зарарни қайтара билурлар?!

Зоҳирий асбобларда яхши ишлар учун истиғоса қилмоқнинг бу бизнинг баҳс қилмоқда бўлғон маънавийётға дахли йўқдур. Чунончи уруш вақтларида душманга тезлик ила етмак, ғарқ бўлмоқда бўлган киши қутқазмоқға чақириб: «Кел, мени ғарқ бўлмоқдан қутқазиб олғил», демак, ул келиб ёрдам қилмоғидек нарсаларда бизнинг сўзумиз йўқдур. Фақат бизнинг сўзумиз маънавий ишлардадур.

Бошиға келган қаттиқ кунни кўтармак, касалликка шифо бермак, золимнинг зулмини кўтармак каби асбобга дахли бўлмағон нарсаларда Оллоҳ таолодан бошқадан тилолмайдур.

Инсонлар Исломдан илгари ўз хожатларини ўлуклардан, жин, дарахт, тошлар, юлдуз, ой, кунлардан тилар эдилар. Буларнинг таъсир қилмоқлариға инанур эдилар.

Ислом бу хил нарсаларнинг таъсирлари бўлмайдурганлигини билдурди. Оллоҳ таолодан бошқадан бу хил нарсаларни тиламақдан манъ қилди. Ширк бўлур эканлигини қатъий далиллар бирла исбот қилиб, Ислом аҳлини кўп далиллар бирла қондурди. Бу хил нарсалар мусулмонлардан вужудға келиб қолса, диндан чиқар эканликларини онглатти. Чунончи кўп оятларда сароҳатан келгандур.

Баъзи бир ўзини сўфий тарашлаған жоҳиллардан мозорларға бориб «Ё фалон» деб отини тутуб чақириб, ўзларининг тилақларини тилайдурлар. Ёки жинларнинг таъсирлари бор деб эътикод қиладурлар, улардан қўрқадурлар. Баъзилари дарахтларни мозор қилиб олиб, ундан қўрқадурлар.

Бул ўзи хатарлик йўл бўлуб, дўзахқа кулаб кетадурган ярнинг бўйидадурлар(). Улар ўзларини ҳалокатга отиб юбормоқ узасидадурлар.

(¹)Намл сураси. ٦٢ :

(²)Анъом сураси. ٦٤-٦٣ :

(³)Тавба сураси «يار» . ١٠٩ .нинг بوي یدا - «нинг بوي یدا маъносидадур.

«Авлиёларнинг кароматлари бор бўлуб, бу кароматлари бирла бу ҳожатларимизни раво қиладурлар», демак Оллоҳ таолоға бошқани қўшуб ибодат қилмоқдур. Бул ўзи ширк бўлуб, инсонни диндан чиқариб юборадур. Бул ўзи Исломдан илгари - жоҳилийят замонидаги мушрикларнинг эътиқодларидур.

Каромат бошқа нарсадур. Каромат деб табиатга хилоф нарса бир солих бандадан ўзининг илмидан тошқори содир бўлгон нарсани айтиладур. Ўзи кароматим бор деб даъво-да қилмайдур. Оллоҳ таолоға махсус бўлгон нарсани ижро қилмоққа уларнинг қудратлари етмайдур. Уларнинг ихтиёрлари ила вужудға келмайдур.

Баъзилар авлиё деб билган кишиларни шафоат қиладурлар деб, ўз даражаларидан ошириб юбормоқ, маъбудлик даржасига кўтармақдадурлар. Бул ўзи илгари замонда мушриклардек ўзини ширкка дохил қилмоқдур.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: ().

«Оллоҳ таолодан бошқаға ибодат қиладурлар. Ул ибодат қилмоқда бўлгон нарсалари уларға зарарда еткузмайдур, фойдада еткуза билмайдур. «Булар бизларга Оллоҳ таоло ҳузурида шафоат қиладурлар», дейдурлар. «Осмонлар бирла ерда Оллоҳ таолонинг илмида бўлмагон нарсаларни Оллоҳ таолоға хабар қилиб билдурмакчи бўладурсизларми?!», дегил. Оллоҳ таоло улар нисбат қилгон шарик ва шафеълардан покдур».

Ва яна буюрадур: ().

«Хабардор бўлунларки, холис дин Оллоҳ таолонинг ўзига (ибодат қилмоқ)дур. Оллоҳдан бошқани ўзларига дўст ва маъбуд тутганлар (айтадурларки): уларға бизнинг ибодат қилмоғимиз Оллоҳ таолоға бизларни яқин қилсунлар дебгинадур. Оллоҳ таоло уларнинг бу хилоф қилгон нарсалари тўғрисида улар ўрталарида ҳукм ва фaysала қилур. Оллоҳ таоло ҳар бир ёлгончи, куфрийёт орқаларида юргучиларни тўғри йўлга солмайдур».

Ва яна бошқа бир оятда буюрадурки: ().

«Оллоҳ таоло менга бирор зарарни ирода қилгон бўлса, уларнинг шафоатлари бирор ишга ярамайдур, мени ундан қутқазиб ололмайдурлар».

Сунъуллоҳ ал-Ҳанафийнинг сўзи шунда тамом бўлди.

Дин уламолари ҳар бир замонда ўз замон ва маконларида, одамларни ширк ва бидъатларга мубтало бўлуб қолгон кишиларнинг ширк ва бидъатларидан халойикни қўрқуб келгандурлар. Бу тўғридаги уламоларнинг сўзларини баён ва шарҳ қилмоққа киришиб кетсак, жуда узайиб кетадур.

Яна бошқа бир оятда буюруладур: (). «Оллоҳ таолодан бошқа сенга нафъ ва зарар еткузолмайдурган нарсаларни чақириб ибодат қилмағил. Агар шундоғ қилсанг, ул вақт золим - мушриклардан бўлуб қолурсан».

Бу хитоб ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламға бўлсада, ҳукми ом бўлуб уммати исломийянинг ҳаммаларига шомилдур.

Ҳофиз Ибн Жарир тафсирида айтадурки: Эй Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам, дунё ва охиратда ўз холиқинг ва маъбудунг бўлгон Оллоҳ таолодан бошқанинг қудратлари сенга нафъ ва зарар еткузмакдан ожиздур. Сен у хил ожиз нарсаларга ёлвориб, дуо-ибодат қилмағил, сиғинмағил, деб жоҳилийят замонида араб мушриклари ибодат қилиб юрган бут - санамларға ибодат қилмоқдан манъ қиладур. Шунча манъ қилиб туруб янада қила берсанг, ул вақт ўз жонлариға зулм қилгонлардан бўлуб қолурсан, деб араб мушриклари қилиб юрмакда бўлгон нарсаларидан расулини манъ қиладур.

(¹) Юнус сураси. 1¹ :

(²) Зумар сураси. 3³ :

(³) Ёсин сураси. 23²³ :

(⁴) Юнус сураси. 106¹⁰⁶ :

Ва яна буюрадурки: (). «Оллоҳ таолонинг ўзига юз қилиб, ботил маъбудлардан юз ўгуруб, ихлос бирла Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоққагина буюрулгандурлар».

Дин деб ҳар бир зоҳири, ботини хузуъ ва хушуъ бирла қилинғон ибодатни айтиладур. Шул ибодатдан бирор нарсани қабрларга, пайғамбарлардан бирига, ёки авлиёлардан бирига, ёки жинларга, ёки дарахтларга бурса, ул нарсани ўзига маъбуд тутубдур. Бул ўзи ширкдур.

Ибодат деб ёлғуз намоз ўқумоқни айтилмайдур. Балки буйруғларини бажо келтурмак, манъ қилғон нарсаларидан тортинмоқ, ихлос қилмоқ, хайрини умид қилмоқ, шарридан қўрқмоқ, зарар, нафъ еткузмакга кодирдур деб қўрқуб юрмакдек нарсалар тамом ибодатга қўшуладур. Чунончи бировнинг ҳукмини Оллоҳ таолонинг ҳукми баробарида кўрса, бул ўзи ибодат қилмоқдур.

Аммо буюрулган фарзларни очикдан очик тарк қилиб, адо қилмаса; қилмоқни талаб қилинса, қабул қилмаса; ё қатъий ҳаром бўлғон нарсалардан ўзини сақламаса; «қилма» дегучиларни ёмон кўрса, бу хил ишлар куфрдур. Куфрдур демак Исломдан чиқти - муртад бўлди, демақдур.

Чунончи ҳазрат Абу Бакр розияллоху анхунинг халифалик замонларида закот бермакдан бош тортқон бир қавм (Бани Ҳанифа қабиласи)ни муртад бўлди деб уларга қарши уруш очиб, закот бермакка қайтардилар, чунончи закот масъаласида ёзилиб ўтулди.

Дарахтларга латталар осмоқ, дарахтларни мазор эътикод қилиб ҳурматламак, қабрларга туғ осмоқдек нарсалар бутпараст - мушрикларнинг ишларидур. Қабрларга шамъ ёқмоқ, чироғ кўймоқ Эрон ўтпарастрларидан қолғон ишлар бўлуб, ўлукка фойдаси йўқдур. Ҳар ким шул нарсаларни қилса, ўзини минг бор мусулмон деб билса да, ул Исломдан чиққан бўлиб, мушрикдур.

У хил ишларни ўзидан томури бирла юмириб ташламаса, кўнгли бирла ул ишлардан қайтиб ўзини тортмоғунча унинг қуруқ даъвоси мусулмон бўлмоғи учун кифоя қилмайдур.

Чунончи ҳазрат Абу Воқид ал-Лайсий розияллоху анху айтибдурларки: «Бизлар ҳазрат Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам бирла Ҳунайн томониға бордик. Ул вақт бизлар янги мусулмон бўлғон бўлуб, куфрдан янгигина ажралган эдик. Ул томондаги мушрикларнинг сидра (дўлонадек нарса)лари бор эди. Ул дарахтнинг атрофида (таъзим юзасидан) тўпланишиб, яроғларини осиб кўюшуб ўлтурушар эдилар. Ул дарахтни «Зоти анвот» дер эдилар. Бизлар ҳазрат расулalloх соллalloху алайҳи васалламға: «Ё расулalloх! Уларнинг Зоти анвотларидек бизгада Зоти анвот қилиб беринг», дедик. Ҳазрат Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам ул вақт: «Оллоҳ акбар! Валлоҳки, сизлар-да Бану Исроил ҳазрат Мусо алайҳис-саломға: «Бутпарастрларнинг бутларидек бут қилиб беринг()», деганларидек дедингизлар», дедилар. «Сизлар ўзларингиздан илгари ўтган қавмларга эргашурсизлар. Уларнинг йўллариға юруб кетарсизлар», дедилар.

Бани Исроил ҳазрат Мусо алайҳис-саломға Водий тайҳда: бизгада бу қавмнинг бутларидек бут ясаб бергил, деб эдилар. Бу саҳобалар-да: бизларга уларнинг Зоти анвотларидек Зоти анвот қилиб беринг, дедилар. Ҳазрат Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам бу яроғ ларини осиб, олдида кўр тўкиб ўлтурмак учун таъзим юзасидан айтган сўзларини бутпарастрликдан ҳисобладилар. Асбоб ва яроғларини осиб атрофида тўпланиб ўлтурадурғон жой қилиб олмоқ истаганларини бутпарастрликни талаб қилғон бирла бир деб ҳисоб қилдилар. От табдил топқон бирла ҳақиқат табдил топмағай.

Инсон шариат кўрсатмаган тариқада бирор динга дахли бор нарсани қилмоқ истаса, уни ўзлари учун қурбат ва ибодат гумон қилса, унга бирор оят ва ё ҳадисдан далил келмаган бўлса, ул нарса ғайри шаръий, бидъат бўлуб қолғай. Ул ўзи Оллоҳ таолонинг раҳматидан узоқ, ғазобиға яқин қилиб кўядур.

Бу замондаги қабр ва мазорларни зиёда таъзим қилиб ўз ҳадларидан ошириб, зиёратни улардан бирор хожатни тиламак онглаб олғонлар ҳолларини суруштуруб билганларидагина

(¹)Баййина сураси. ̣ :

.(¹)Аъроф сураси. ١٣٨ :

онглайдурлар. Авлиёлар, уларнинг қабрларида зиёда ғулув қилиб таъзим юзасидан ибодат қилмоқ даржасига еткузуб қўйғондурлар. Улар ўзларини тўғри йўлда деб хаёл қиладурлар. Ҳолбуки улар тойғинликнинг энг чуқур ерига тушуб қолғондурлар.

Ҳар бир ўзини аҳли тавҳид отагон яҳуд ва насороларни ўз динларидан тойгон, ўз динларини бузгон деб, уларни ёмонлаб юрган мусулмонлар ўзларини ҳар ҳолда ширк ва ширкка элтадурган нарсалардан сақлаб, ўзларини яхшигина суруштуруб текшариб юрмаклари лозимдур.

Ўзлари учун нажот йўлларини кўзласунлар! Бу дунё озгина кун бўлуб, охиратга қарагонда жуда оз бўлуб, ҳисобга ўтмайдурган даражададур().

«Мен мусулмонман, мусулмонлар ҳар ҳолда азобга қолмағайлар», деб юрганлар ўзларини отидагина мусулмондурларми, ёки ҳақиқий мусулмондурларми, ўзларини суруштуруб юрсунлар. Ислом шартига ўзларини тўғрилаб юрсунлар. Бу хил оз кунлар учун ўзларини бузуб қўймасунлар! Ўзларини абадий азобга мустаҳиқ қилиб олмасунлар!

Оллоҳ таолони яхши кўрмак буюрганидек ибодат қилмоғинг, буюруғларини жойиға қўймоғинг, наҳй - манъ қилгон нарсаларидан ўзунгни тортмоғинг, ризолигини истаб, норози қилмоқдан ўзунгни сақламоғинг, ўзунгни Оллоҳ таолонинг хузурида турган билмагингдур, Оллоҳ таолонинг назари остида эканлигингни хаёлингда тутмагингдур.

Оллоҳ таоло буюрадурки: «Эй Муҳаммад соллаллоху алайҳи васаллам! Оллоҳ таолони яхши кўрсангизлар, менга эргашиг - итоат қилингларки, Оллоҳ таоло сизларни яхши кўруб, гуноҳларингизни кечгай. Оллоҳ таоло гуноҳларни кечгувчи, меҳрибондур, дегил».

«Одамлардан баъзилари бордурки улар Оллоҳ таолодан бошқани маъбуд тутадурлар, ул маъбудларини Худони яхши кўргандек яхши кўрадурлар. Мусулмонлар Оллоҳ таолони зиёда яхши кўрадурлар».

Муҳаббат деган нарса куруқ сўздан иборат бўлмай, муҳаббатнинг шартлари бордур. Чунончи муҳаббат қилиб яхши кўрган киши яхши кўрганини хуш қилмоқ учун бор-йўғини қурбон қилмоқдан кейин турмайдур. Суйганини хуш қилмоқдан уни ҳеч нарса тўсмайдур.

Ундоғ бўлса, Оллоҳ таолони яхши кўрмакни даъво қилгон кишига Оллоҳ юборгон пайғамбари, унға нозил бўлгон китоби - Қуръони каримнинг ҳукмича юруб, пайғамбарининг келтурган дини ва шариатини жону дили бирла қабул қилиб, чизган чизигидан чиқмаслиги керак.

Бу яхши кўрмак Оллоҳ таолонинг ўзига хос бўлмоғи керак. Ҳар ким Оллоҳ таолонинг хос ўзига қилмоқ лозим бўлгон муҳаббатни Оллоҳ таолодан бошқаға бурса, ул ширк келтурган бўлуб, мушрик бўлуб қолгай. Бу ширк ўзи бандани диндан чиқариб қўйгай. Бу муҳаббатнинг ибодат эканлигини ўн учинчи моддалиқ масъалада баён қилиб ўтгандурмиз.

Бу (Оли Имрон сураси 31) ояти каримада ҳар ким Оллоҳ таолонинг яхши кўрганлигини даъво қилса, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам келтурган Ислом динини ўзига дин тутуб, Оллоҳ таолонинг наздида дин саналгон Ислом динини (Оли Имрон: 19) маҳкам тутуб, шул дин узасида қойим бўлмаса, Оллоҳ таолони яхши кўраман деб қилгон даъвосини ўз ўзи ёлгонға чикоргон бўлур.

Демак, мусулмон кишига бутун сўзлари, юрмиш-турмишларида ҳазрат Расулulloҳға иттибоъ қилиб, суннатларида қойим бўлмоғи лозимдур.

Ҳадиси шарифда келибдурки: «матн». «Ҳар ким шундоғ бир амални қилгон бўлсаки, унда бизнинг ҳукмимиз йўқдур, ул амал мардуддур». Бу ҳадисни Бухорий, Муслим ўзларининг саҳиҳларида келтурубдурлар.

Оллоҳ таоло томонидан келган қилмоқ лозим бўлгон, қилмоқдан сақланмоқ лозим бўлгон нарсаларни пайғамбари воситалари бирлагина баён бўлунгондур. Демак, шариат томонидан маршрут бўлмагон нарсалар Ислом аҳкомларидан эмасдур, ул ўзи чиқариб олгон бўлур.

Яна бир ҳадиси шарифда келибдурки: «матн». «Ҳар ким шул бизнинг динимиз Исломда бўлмагон нарсани пайдо қилиб олгон бўлса, ул нарсаси мардуддур». Бу ҳадисни Бухорий ва Муслим саҳиҳларида, Абу Довуд, Ибн Можа сунанларида келтурубдурлар.

Инсон ўзини «мен мусулмон бўлдум», деб халққа билдурса, ул Оллоҳ таолони ўзумнинг худойим - маъбудимдур деган бўлур. Оллоҳ таолони ўзига маъбуд деб билган ва қарор қилгон кишига Оллоҳ таолонинг бандалари учун хуш кўрган дини() - исломнинг ҳамма ҳукмлари узасида қойим бўлуб, амал қилмоғи лозим бўлур.

Бу хил қилмай, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам кўрсатган йўлларида юрмаса, унинг куруқ қилгон даъвоси ишга ярамас).

Яхши кўрмак, мағфират қилмоқ рози бўлмоқдан келадур. Оллоҳ таолонинг рози бўлмоғи Оллоҳ таолоға бошқаларни ибодатда шарик қилмоқдан сақланмоқ, тилақларини Оллоҳ таолонинг ўзидан тиламак, дуо қилиб Оллоҳ таолоға ёлвормоқ, ўзидан мадад талаб қилмоқ, манъ қилгон нарсалардан ўзини сақламоқдан келадур. Муҳаббат қанча зиёда бўлса, ўшанча

.()Моида сураси. 3 :

.()Оли Имрон сураси. 31 :

бўйунсунмак вужудга келаберадур.

Бақара сураси: 165) () инчи оята карималарда одамларни икки хил қиладур:

1 - Оллоҳ таолонигина маъбуд тутганлар бўлуб;

2 - Оллоҳ таолоға бошқаларни ақида ва ибодатда шарик қилғонлардур. (Фаришталар, жинлар, кунлар, ойлар, дарахтлар, мозорларга таъзим юзасидан ибодат қилмоқда бўлғонлардур). Чунончи мушриклар ўз ихтиёрлари бирла ўзлари яхши банда деб билган кишиларни Оллоҳ таолоға қўшуб ибодат қилғонлар().

Ақллари зиёда заиф бўлғони учун Оллоҳ таоло бирла бандани, Холиқ бирла махлуқни ажратолмағондурлар. Ўзларини инсоният даражасидан қуйиға отиб, яратилмоқ-ўлмақда ўзлари бирла тенг бўлғон, ўзларига нафъ ва зарар етказмақга кучи етмаган инсонларни Оллоҳ таолоға шарик қилиб, ўзларини абадий, ҳаргиз қутулуб бўлмайдурғон ҳалокат - азобга отадурлар.

Ҳолбуки ҳақиқий маъбуд ёлғузгина Оллоҳ таолонинг ўзидур. Рўзи бергувчи ўзи бўлуб, ўхшаши, тенги, вазири, ёрдамчиси йўқдур. Оллоҳ таоло тадбири умур, тутуб турмак, буюрмак, манъ қилмоқ, яратмоқ, тирилтурмак, ўлдурмақдек нарсаларда асбобға муҳтож эмасдур.

Ул сени ҳамиша кўруб турадур. Ҳамма вақт сен Оллоҳ таолонинг ҳузурдадурсан, ул сендан ғойиб эмас, ғойибда бўлмас. Узоқни яқин, яқинни узоқ қилғувчи Ўзи бўлуб, яқинларнинг яқинроғидур(. шикоят қилғувчининг шикоятини эшиткучидур(.(Муҳлат ва асбобнинг лузуми йўқдур. Муҳаббат қилмоқ ўзигадур, Ўзидан бошқа сенинг ҳолингдан хабардор бўлуб турадурган кимса йўқдур. Бошингга келган мусибатларни кўтаргучидур. Золимлардан сени Ўзи қутқазадур. Ундоғ бўлса, ўзунгни ҳамма ёғинг бирла ўзига ташлағил! Гуноҳлардан тавба қилиб, ҳалол-ҳаромни фарқ қилиб, буюруқларини чин кўнгул бирла адо қилиб, наҳй қилғон нарсаларидан ўзини сақламоқ керақдур. Махлуқлардан кимсани Оллоҳ таолоға шарик қилмаслиқ керақдур. Ҳар кимга лозимдурки, шул йўлни ўзи учун йўл тутсеун. Кирган, чиққан нафасларини, сўзлаган сўзларини, босқан қадамларини ҳисобга олиб юрмак керак. Чунки бу нарсалар, кирган, чиққан нафаслар, босиладурган қадамлар, сўзланадурган сўзлар Оллоҳ таоло ҳузурда ҳисобланиб турадур. Ундан заррача махфий қолмайдур. Ҳамма ҳаракат, саканотлар ҳисобга олиб туриладур.

матн

Поксан эй Худо! Мунча ҳам шаънинг улуғдур. Мунча далилинг зоҳирдур! Сен золимларнинг қилмоқда бўлғон ишларидан ғофил эмасдурсан. Эй Худо! Тоатингни бизга осон қилғил, кўнгулларимизни очқил, айбларимизни ёпқил, Қуръони каримни кўнгулларимизнинг баҳори қилғил, омийн.

.()

.()

()Зумар сураси. 3 :

()Қоф сураси. 16 :

()Мужодала сураси. 1 :

Таваккул деб Оллоҳ таолонинг ўзига эътимод қилмоқ - ишонмоқ, Оллоҳ таолонинг ҳифзу ҳимоятида сақланмоқда эканлигини билмакдур. Оллоҳ таолонинг ўзигина рўзи берадур, дуо қилса ижобат қилиб тилагини берадур, бўйунтовлиқ қилса азоб қиладур, бўйунсунуб ҳукмларига мувофиқ юрса, қилғон яхши амалларига (бирга ўндан тортиб) савоб берадур. Оллоҳ таолонинг ўзига юз қилса, ҳар бир қўрққан нарсасидан нажот берадур.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: «Иймонлик бандалар Оллоҳ таолоғина ишонсунлар», «Иймон келтурган бўлсангизлар, Оллоҳ таолонинг ўзига таваккул қилинглари», «Таваккул қилгувчилар Оллоҳ таолоғи таваккул қилсунлар», «Ҳар ким Оллоҳ таолоғи ишонса, Оллоҳ таоло унга кифоя қиладур (Оллоҳ таолодан бошқага муҳтож бўлмағай)».

Банданинг кўнлида Оллоҳ таолонинг ўзи ҳар нарсага қодирлиғи жой олса, Оллоҳ таолодан бошқа Оллоҳ таолонинг иродасидан тошқори ҳеч нарсага қодир бўлмаслиғи, Оллоҳ таолодан бошқа борни йўқ, йўқни бор, узокни яқин, яқинни узок қилолмаслиғи, Оллоҳ таолодан бошқа ҳамма махлуқлар Оллоҳ таолоғи муҳтож эканлиғи инсоннинг кўнгли - қалбиға ўрнаб қолғон бўлса, Оллоҳ таолодангина қўрқмоқ, Оллоҳ таолодан бошқадан қўрқмаслик, Оллоҳ таолоғи ишонмакдан бошқа нарса вужудға келмас.

Иймондаги қуввати қанча зўр бўлса, ўшанча банданинг тили узун, сўзи ўткур бўлурда, кимсадан парво қилмағай. Амри маъруф, наҳйи мункар қилмоқдан кейин турмағай.

Оллоҳ таолодан қўркмоқ иймоннинг банданинг қалбида ўрнаб қолмоғидан келаду. Бўйунтовлик қилгонларни азоб қилмоқдан Оллоҳ таоло парво қилмағай. Ўз ҳадларидан ошқанлар - кофирларни, зажр қилингон нарсалардан ўзини тортмагонлар, буюрулган нарсаларни қилмай, хилоф қилганларни ҳалок қилмоқдан кейин турмағай.

Ояти карималарда Оллоҳ таоло: «Одамлардан қўркманглар мендангина қўркунг», «Мусулмон бўлсангизлар, мендангина қўркунглар», деб буюраду.

Мусулмончиликнинг шарти Оллоҳ таолонинг ўзидан қўркмоқ бўлуб, Оллоҳ таолонинг буюруқларини бажо қилмоқда ҳеч кимдан қўркмасликду. Қуръони каримнинг аввалидан охиригача бўйунтовлағанлар, ўз ҳадларидан ошқанларға қилгон муомалаларини баён буюруб, мўмин бандаларни бўйунтовлик қилмоқ, ўз ҳадларидан ошмоқдан ҳазар қилдураду.

Одамлардан қўрқуб, Оллоҳ таолонинг ҳукмларини бажо қилмай, бўйунтовлик қилмоқдан зиёда ақлсизлик бўлмас. Чунки инсон ўзи Оллоҳ таолонинг назари остида бўлуб, ҳамма қилгон амаллари санок остидаду.

Бу дунёда бўладургон иш зиёда бўлса ўлдурмак бўладур. Бир бор ўлгандан кейин дунёдан кутулуб, Оллоҳ таоло ҳузуриға ҳозир бўлур. Оллоҳ таолодан қўркмай ўз ҳаддидан ошкон, бўйунтовлик қилгонларнинг ҳақларида бўладургон муомала тугамайдурган, куйдурмакда давом этадурган азоб бўлуб, ҳар бир вақт ўчадурган бўлса, яна уни тезлаб туруладур().

Инсон ўзидан ғойиб нарсани биров хабар бермагунча билмайдур. Оллоҳ таоло ҳамма нарсани билиб тураду. Унинг узасига «киромун котибийн» отлик фаришталар-да ёзиб турадулар. «Қилмадим», деб инкор қилиб кетмакда йўқду().

Ундоғ бўлса, бўйунтовлик томониға қадам қўймоқ шайтоннинг сиртмоғиға илинмакду. Оллоҳ таоло ҳузуриға ҳозир бўлгондаги узрлар ўрун унмайдур.

«Оллоҳ таолони яхши кўраман», деб даъво қилгон кишиға ўзини бўйунтовлик томонидан узок тутуб, Оллоҳ таолони норози қилмоқдан ўзини сақласун. Бўйунтовлик қилиб туруб Оллоҳ таолони яхши кўрмакни даъво қилмоқ ўзини олдамоқду. Билар билмасдан бирор гуноҳ вужудға келиб қолса, тезлик бирла надомат ва тавба қилиб ўзини ул гуноҳдан суғуруб олиб, қайтиб қилмасликни ўзига жазм қилиб, ўзини маломат қилсун. Охирагда бўладургон азоб ўчмас ўт эканлигини хаёлиға келтуруб, қилгон ишиға афсус қилсун. Ўзини Оллоҳ таоло томониға ташласун!

Бу хил қилмай яна бўйунтовликда давом эта берса, ул ўзи Оллоҳ таолонинг ғазабиға қолгонлигининг аломатидур. Оллоҳ таоло паноҳ берсун.

.(¹)Исро сураси. 97 :

(¹)қол таоло: ﴿سورة الحديد: ١١٠ ل.؟؟؟﴾

Инобат деб Оллоҳ таолоға тоат бирла юз қилмоқ, тавба қилмоқ бирла яхши амал қилмоққа қараб югурмакни айтиладур.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Азоб келмай туруб, худойларингизга юз қилинглар! Ҳамма ёқларингиз бирла ўзларингизни Оллоҳ таолоға ташлангларки, азоб келиб қолса, сўнгра сизлар ёрдам қилинмассизлар».

Бу ояти каримадан онглашиладурган нарса бандага ҳамма вақт Оллоҳ таолоға юз қилмоқ, ҳамма ёғи бирла ўзини Оллоҳ таолоға ташламоқ керакдур. Бирор вақт билар билмас бир гуноҳ қилиб қўйғон бўлса, тезлик бирла тавба қилиб - гуноҳдан қайтиб, надомат қилиб, қўли ёқасида бўлсун! Ўзини яхши амал қилмоққа буруб, яна қайтиб гуноҳ қилмасликқа жазм қилиб олсун!

Бу хил қилмай, акс тариқада гуноҳга иртикоб этмақда давом эта берса, ул вақт Оллоҳ таолонинг азоби ундан узоқ эмас. Бир киши бўлсун ёки бир қавм бўлсун Оллоҳ таоло наздида баробардур.

Ояти каримада буюрадурки: ((. «Балки уларнинг кўнгулларини қилғон амаллари занглаиб қўйғондур». Ҳақиқатда улар худойларидан тўсулуб қолғондурлар.

Ва яна бошқа оятда буюруладурки: (). «Албатта Худойинг қараб, пойлаб тургувчидур».

Ҳазрат Ибн Аббос розияллоху анҳумо шул оятнинг тафсирида айтибдурларки: Оллоҳ таоло халойиқнинг қилғон амалларини кўруб билиб, сўзлаган сўзларини эшитиб турадур. Ҳар кимга ўз истихқоқиға, қилмишиға кўра жазо берадур. Оллоҳ таоло зулм қилмайдур.

(¹) Мутаффибийн сураси. 14 :

(²) Фажр сураси. 14 :

Истионат деб Оллоҳ таолодан мадад ва ёрдам талаб қилмоқни айтиладур. Бул ўзи Оллоҳ таолодан бошқадан жоиз эмас.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Ўзунггагина ибодат қиламиз, ўзунгдангина мадад талаб қиламиз». Шул оятда ибодат қилмоқ, мадад талаб қилмоқни Оллоҳ таолоға хос қиладур.

Марфуъ ҳадисда: «Мадад талаб қилмоқчи бўлсанг, Оллоҳ таолодан тилагил», деб буюрадур.

Бу ёрдам талаб қилмоқ икки хилдур. улар зоҳирий ва маънавийдурлар.

Зоҳирийси мана бу қопни қўллашиб кўй, менинг ишимга қарашиб бер, дейиладур. Бу хил ёрдам талаб қилмоқ бандалардан бўладур. Бу нарсалар Оллоҳ таолодан талаб қилинмайдур.

Маънавийси бўлса, ул Оллоҳ таолонинг ўзидан талаб қилинадур. Чунончи касалликдан шифо талаб қилмоқ, боласи йўқ бола тиламак, сувға ғарқ бўлмоқдан нажот тиламак, мусибатни кўтармакни тиламак, душмандан қутқазмоқни талаб қилмоқдек нарсалар Оллоҳ таолонинг ўзидангина тиланадур, бошқадан талаб қилмоқ жоиз эмасдур. Оллоҳ таолодан бошқанинг кудрати етмайдур.

Бу нарсаларни Оллоҳ таолодан бошқадан тиламак жоиз бўлмағони баробарида ширкдур. Бул ўзи шундан қайтиб тавба қилиб ўзини Ислом буюрган йўлиға солмай юра бермак бирла ундан кечилмайдур.

Чунончи ояти каримада: «Ўзунгга ибодат қиламиз, ўзунгдан мадад тилаймиз (денглар)», деб буюрадур. Бу оятни мафъули муқаддам қилмоғи бирла ибодат, истионатни Оллоҳ таолонинг ўзига махсус эканлигини билдурадур. Ҳадиси саҳиҳда: «Мадад тиласанг, Оллоҳ таолодан тилагил», деб буюрулубдур.

Ундоғ бўлса, бошқадан мадад тиламак сураи Фотиҳадаги оят бирла бу ҳадиси шарифға хилофдур. Ҳар бир ўзининг нафъ ва зарарига қодир бўлмағон кимсадан мадад тиламак, қўлламоғини тиламак уни Оллоҳ таолонинг даржасига кўтармакдур. «Хўжам, қўлланг», «Ё пирим қўлланг», ҳар бир турган, ўлтурғонда «Ё пирим», деб турмак, ўлтурмоқ, отға минганда «Ё пирим», деб отға минмак тамом ширк бўлуб, ўзини бу хил нарсалардан сақламоқ лозим бўлуб, томури бирла кесиб ташламоқ керакдур.

Истиоза деб Оллоҳ таолоға илтижо этмак, Оллоҳ таолонинг душмани шайтоннинг тузоғи - қопқони, васвасасидан паноҳ элтмакни айтиладур.

Чунончи Оллоҳ буюрадурки: «Эй Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам, одамларнинг худоси, ҳақиқий подшоси, маъбуди бўлгон Оллоҳ таолоға инсонларнинг қалбларида васваса қилғувчи, хит-хитлагучи Иблиснинг ёмонлиғидан паноҳ элтаман. Ул васваса қилғувчи, хит-хитлагучи жинлар бирла инсонлардан иборатдур, дегил».

Жинларни васвасаси, маълумдурки, инсонни ибодат, илм, ҳалол ва ҳаромни фарк қилмоқдан васваса қилиб тўсадур. Ёмон амални яхши қилиб кўрсатадур. «Худойинг кечургучидур, сенинг ибодатингга муҳтож эмас, сендан ҳар қанча гуноҳ содир бўлса-да, тавба қилсанг кечиб юборадур», деб кўнлига маъқул қилиб, гуноҳ қилмоққа солиб қўйгай. Гуноҳ қилмай туруб гуноҳни енгил қилиб кўрсатиб, тавба қилмоқни узоққа суруб - унуттуруб, ёмон ишларни яхши қилиб кўрсатгай. Ул киши ўзининг ёмон амалларини яхши ҳисобламоққа тутунгай, ҳаттоки ўзини ҳақ узра деб билгай).

Инсонлардан бўлгон шайтонларга келсак, уларнинг васвасалари ҳар хилдур. Улардан баъзилари ўз улфатлари бўлуб, бирга юруб, бирга туруб, ўзларининг ларига киргузуб оладурлар. Ўз улфатлари бўлгонлари учун улардан ажралиб қололмай, биргалашиб уларнинг қилгонларини қилиб, сўз ва йўлларида юруб биргалаша берадур. Охирда қалбага доғ пайдо бўлуб кирланиб қорайиб қоладур-да, гуноҳни гуноҳ ҳисобламай қоладур.

Баъзилари ёш ўспурунларни олдаб, пул бериб улардан тилхат олиб, ул бечораларни боғлаб ўзиники қилиб оладур. Улар қарздор бўлуб қолғони учун у хаби́снинг сўзидан чиқолмай қоладур. Қиладургон гуноҳларида шариклашиб юраберадур. Шунинг бирла бузулуб кетадур. Бу хил шайтонлардан паноҳ элтадурган зот Оллоҳ таолонинг ўзидур.

Араб мушриклари бирор ерга борсалар, йўлда бирор жилғага тушсалар: «матн - мен шу жилғанинг эгасининг паноҳидаман», дер эдилар. Бу хил нарсаларни Ислом манъ қилдида, ширкдан ҳисоблади. Чунки араблар жоҳилиятларида маънавий ишларда жинларнинг таъсирлари бордур, деб эътиқод қилур эдилар.

Чунончи ал-Жин сурасида буюрадурки: (). «Инсонлардан баъзи кимсалар жинларга сиғинар эдилар. Бу феъллари бирла жинларни ўз ҳадларидан ошириб юбордилар».

Демак, араб мушрикларининг бу эътиқодлари жинларнинг ўз ҳадларида турмасликларига сабаб бўлди. Оллоҳ таоло бандалари учун хуш кўрган дини Исломни юборгандурки, унда бу ишларни ширки маҳз ҳисоблагандур. Оллоҳ таолодан бошқа кимса паноҳ бермакга кодир эмаслигини билдурди. Мусулмонлар шу хил эътиқод қилсалар, мушриклар қаторлариға қўшулуб қолурлар. Бу иш ўзи Ислом йўлиға хилофдур, деб мусулмонларнинг кўнгуллариға ўрнатти.

Ҳақиқатда мусулмонлар Оллоҳ таолодан бошқаға ёлвормайдурлар. Оллоҳ таолодан бошқадан кўркмайдурлар. Бошқадан мадад тиламайдурлар. Бошқаларға ўз бошларига етган бало ва мусибатлардан шикоят қилиб, ундан қутказмоқни улардан тиламайдурлар. Бошқаларға эланмакдан сақланадурлар. Бошқалар қўлларидан у хил нарсалар келмайдур деб, Оллоҳ таолонинг ўзига ёлворадурлар, Оллоҳ таолодангина тилайдурлар.

^ : Фотир сураси. ۲۸ . Анкабут сураси. ۴۸ . Ал Анфол сураси. ۱۰ ()

٦ : Жин сураси. ()

лозимдур). Фаришталар, пайғамбарларни маъбуд тутуб олинлар, деб буюрмайди. Сизларни мусулмон бўлгонларингиздан кейин куфрга буюрур эдиларми?!».

Демак, ўз даражалари - бандаликдан кўтариб пайғамбарларга ибодат қилмоқ жоиз бўлмагонидан кейин, умматларидан бирор кимсага ёки жинга, дарахтга, саййидуно Ҳамзага илтижо қилмоқ, сиғинмоқ жоиз бўлмай, ширкдур. Бул ўзи зоҳирдур.

Ҳасан Басрий айтибдурки: «Ҳеч бир инсонга инсонларни ўзига ибодат қилмоққа чақирмоқ жоиз эмасдур».

Ва яна бошқа бир оятда буюрадурки: ().

«Яхуд ва насоролар ўзларининг аҳбор ва руҳбонлари бирла ҳазрат Ийсо алайҳис-саломни Оллоҳ таолога қўшуб маъбуд тутуб олгондурлар. Ҳолбуки биргина ёлғуз Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоққагина буюрулгандурлар. Оллоҳ таоло уларнинг ширкларидан покдур».

Ҳофиз Ибну Касийр шул оятнинг тафсирида айтадурки: имом Аҳмад муснадида, Тирмизий жомеида ривоят қилибдурларки: ҳазрат Адий ибн Ҳотим розияллоху анхундан ривоятдур, айтибдур: Мен янги мусулмон бўлгонимда ҳазрат Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам шул оятни ўқудилар. Мен: «Ё расулalloх, уларга ибодат қилмас эдилар», дедим. Ҳазрат Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам: «Нима учун ибодат қилмас эканлар?! Уламолари ҳаромни ҳалол қилдилар, ҳалолни ҳаром қилдилар, улар буларнинг ҳалол ва ҳаром қилгонларида уларга эргаштилар. Шул ўзи ибодат қилмоқдур», дедилар.

Рухбонлар ва аҳборлар насоро ва яхудларни тойғинликқа чақирадургонларидек жоҳил шайхлар, олим сураат жоҳилларда шул ҳазрат Адий ибн Ҳотим розияллоху анху ривоят қилгон ҳадисдаги ҳукмга дохилдурлар.

Пайғамбарлар, пайғамбарлар йўлларида юрган уламолар Оллоҳ таоло буюрган нарсага буюрадурлар. Пайғамбарлар ўз узаларидаги таблийғ, пайғамбарликларини, Оллоҳ таоло буюрган аҳкомларини халққа еткузмакда вазифаларини ҳаққи бирла адо қилдилар. Ўз вазифаларини адо қилгонликларига Оллоҳ таолони шоҳид қилдилар. Халққа насихат, ваъзлар айтиб, Оллоҳ таолонинг бандалари учун хуш кўрган дини Исломни қойим қилдилар.

Уларга эргашган дин уламолари пайғамбарларнинг буларга қолдуруб кетган меросларига эга бўлуб, пайғамбарлари буюрган тариқада халқни Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоққа чақирдилар. Динда ширк ва бидъатлар пайдо қилмоқдан кўрқуб, иршод-ваъзлар бирла ўз вазифаларини адо қилиб келдилар. Ҳар замонда бу хил одамлар мавжуд бўлуб, ҳақ сўзни айтмакда ҳеч бир қувватдан кўрқмадилар.

Улар ёмон аҳбор, ёмон руҳбонларга тойғинликқа чақирғучи билимсиз йўлбошчиларга ўхшамайдурлар.

Бизнинг авом халқни ўзларига ихлос қилдуруб, ўзларига сажда қилгондек бўлуб, таъзим қилмоқларини истайдургон олим сураат, иблис сийратлар ўшал ёмон аҳборлар бирла ёмон руҳбонларга қўшуладурлар.

Инсонлар ҳар қанча зўр мухтарам бўлсунлар, улар инсон бўлуб, Оллоҳ таолонинг бандаларидурлар. Оллоҳ таолонинг наздида бандаларнинг катта-кичиклари йўқдур, ҳамма бандадурлар. Оллоҳ таолога ибодат қиладурлар, Оллоҳ таолодан кўрқадурлар, Оллоҳ таолодан умид қиладурлар, тилайдурлар. Оллоҳ таолога ёлворадурлар, Оллоҳ таолога мухтождурлар.

Шунинг учун Оллоҳ таоло ҳамма бандаларини ўзигагина ибодат қилмоққа чақириб, пайғамбарлар кўндурди. Уларга китоблар нозил қилди.

Пайғамбарлардурлар, фаришталардурлар, жинлардурлар, авлиёлардурлар, махлуқлардурлар Оллоҳ таолонинг бандалари - махлуқлари бўлуб, уларнинг маъбуд бўлмоққа ҳақлари йўқдур. Оллоҳ таоло буюргон тариқада - пайғамбардур, олимдур, амирдур - ўз истиҳкоқлариға кўра итоат қилинадурлар.

Оллоҳ таолонинг буюруғидан тошқори ҳеч кимга тоат қилмоқ жоиз эмас. Ҳар ким биравни Оллоҳ таолонинг ҳукмига хилоф бир ишга чақирса, уни ул ўзига ибодат қилмоққа

(¹)Тавба сураси. 31 :

чақирғон бўладур. Ҳар ким шунга эргашса, ул унға ибодат қилғон бўладур. Бул ўзи куфр ва ширкдур.

Чунончи хазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: «Аҳбор ва руҳбонлар ҳаромни ҳалол қилдилар ёки ҳалолни ҳаром қилдилар, халойиқ уларнинг бул ишларига эргаштилар. Мана шул ўзи ибодат қилғон бўладур», дедилар.

Бизларда ҳам шул тариқада улуғларға далилсиз эргашиб юруб, ўзларини шариатнинг хилофида топтилар. Шариатга хилоф илм маош пардаси остида бойлар, юрт катталарининг ихтиёр ва раъйларига қаратиб ҳукмлар қилдилар. Буларнинг бу хил ҳукмларига эргашмакдек нарсалар оз-моз бўлмади. Ўзларининг фикр ва хаёллариға хилоф бўлғон нарсаларни далилсиз ҳаром деб ҳукм қилдилар, унға иртиқоб этканларни кофирлар деб ҳукм қилдилар.

Унинг узасига уламолар, эшонлар, саййидлар, тўраларнинг ҳар бир қарағонларида уларға таъзим юзасидан ўлтурғон ерларида кўтларини кўтариб «таксир», деб қўймоқлари, ўзи ибодат қилмоқдур. Ўзларидан бир дарс илгари бўлғон кишини «пешқадам» деб, унинг хузурида ҳақ сўзни айтмак адабсизлик бўлур эди. Бул ўзида ибодат қилмоқдур.

Забҳ деб Оллоҳ таолонинг отини таъзим юзасидан айтиб туруб жондорни сўймокни айтиладур. Оллоҳ таолодан бошқани отини таъзим юзасидан айтиб туруб жондорни сўйса, ҳаром бўлуб қоладур. Бу феъл ўзи ширқдур, сўйғон киши мушрик бўлғай.

Чунончи ояти каримада Оллоҳ таоло буюрадурки: «Мусулмон бўлсангизлар, Оллоҳ таолонинг отини айтиб туруб сўюлғон нарсани енглар. Оллоҳ таолонинг отини айтиб туруб сўюлмағон нарсани еманглар. Албатта ул ўзи фисқдур. Албатта шайтонлар ўзларига қарашлиқларини сизлар бирла жанжал қилмоққа буюрадурлар - Оллоҳ таоло ҳаром қилган нарсани емакка буюрадурлар. Сизлар уларға итоат қилсангизлар, мушрик бўлуб қолурсизлар!».

«Айтгил, эй Муҳаммад соллаллоху алайҳи васаллам: Албатта менинг намозим, қурбоним, ибодатим, тириклигим, ўлумим тамом оламнинг худоси бўлғон Оллоҳ таоло учундур. Унинг ҳеч шарика йўқдур. Шундоғ қилмоққа буюрулгандурман. Мен энг аввалги бўйунсунганлардандурман».

Ҳадиси шарифда келибдурки: «матн». «Оллоҳ таолодан бошқанинг отини айтиб сўйғонни лаънат қилсун. Оллоҳ таоло бидъатчига жой бергани лаънат қилсун. Оллоҳ таоло ота-онасини лаънат қилғонни лаънат қилсун. Ернинг чегарадаги аломатини - хумини бузиб жилдирганни Худо лаънат қилсун». Бу ҳадисни имом Аҳмад, Муслим, Насоий муснад, саҳих ва сунанларида келтурубдурлар.

Оллоҳ таолодан бошқани отини айтиб туруб жондор сўймокнинг маъноси таъзим қилмоқдур. Бундан мурод Оллоҳ таолодан бошқанинг таъзими учун « , Оллоҳ акбар», деб сўйсада, ул жондор ҳаром бўлур дебдурлар.

Чунончи Иброҳим ал-Марвазий айтибдур: подшоҳ келганда унинг эҳтироми учун сўюлғон туя, мол, қўйлар тўғрилида Бухоро уламолари ҳаромдур деб фатво берибдурлар. Чунки бул ўзи Оллоҳ таолодан бошқанинг таъзими учун сўюлғондур.

Уламолар, эшонлар келганларида сўюладурғон қўйни кўндаланг қилиб: «Таксир, фотиҳа берсунлар», деб фотиҳа олиб сўнгра сўюладур. Мана булда шул йўққорида Бухоро уламолари ҳаром деб фатво берган нарсаларига қўшуладур. Агар кўндаланг қилмай, индамай билдурмай сўюб меҳмондорчилигини қила берса, зарар бўлмас эди.

Ҳар ҳолда таъзим Оллоҳ таолоға хосдур. Бошқаларни ўз ҳадларидан ошириб таъзим қилмоқ ғулув бўлуб, Оллоҳ ва расули машруъ қилмағон йўлдур. Булар Оллоҳ таолодан бошқага ибодат қилмоқдурлар.

Дин Оллоҳ таолоға ихлос бирла ибодат қилмоқ бўлуб, буюруқларини ерига еткузуб имтисол қилмоқ, манъ қилган нарсаларидан сақланмоқ, Оллоҳ таолонинг ўзидан кўрқмоқ, Оллоҳ таолодан умид қилмоқ, Оллоҳ таолонинг ўзидан тилақларини тиламақдур. Булар ҳаммаси ибодатдур. Оллоҳ ва расули буюрган, машруъ қилғон, кўрсатган тариқада ибодат қилмоқ мусулмоннинг лозим вазифасидур.

Аммо дуохон, азойимхонларнинг «фалон юлдузнинг фалон ерга етганида, куннинг саратон буржига етганида» ёки «муштарий юлдузининг соати фалон соатдур, ўшал вақтда фалон рангдаги қўйни сўйғил», деб буюрганликлари юлдузпараст, кунпарастлик бўлуб, шул юлдуз, кун, ой, муштарийни таъзим қилмоқдур. Бул ўзи ширки акбардандур.

Бахшиларнинг кўчурувлари, бу замондаги арабларнинг зерлари ва уларнинг қилғон қилиқлари бутунлай Исломдан тошқори бўлуб, зўр ширқдур. Бу хил қилғувчиларни қаттиқ тариқада зажр қилиб, уларни яна қилмоққа қўймаслик керак.

Шуларнинг мазорларға бориб, кечалари тунаб, ошу сув қилиб, қўйлар сўюб, у ерда ийд қилиб одат қилмоқ, ҳазрат Шоҳи Мардон, султон Боёз - султон Боязид , йигит пири Эрчи, ҳазрат Айюб (ёлғондан Жалолободда), Ишхишбоб (ҳазрат Идрис ёлғон), тахти Сулаймон (Ўш, бу-да ёлғон), ҳазрат Юнус (бу-да ёлғондур), ҳазрат шоҳи подшоҳ, ҳазрат султонул орифийн - хўжа Аҳмад Яссавий мазорлариға бориб тунаб келмак Оллоҳ таоло ва расули машруъ қилмағон тариқада ибодат қилмоқ бўлуб, жоиз эмасдур, ширкнинг кўрқувси бордур.

Шул жумладан ҳар йили Косон узасидаги Сапед палон ном мавзеға бориб, ҳар йили Арафотда вукуф қилғон ҳожилардек Арафа куни (Зул Ҳижжанинг тўққизинчисида) уч-тўрт

кунлик масофалик ердан келиб тоғқа чиқиб, уч чўқкилик тоғчага бу ёқдан чиқиб, у ёғдан тушуб, бир ерда тўпланишиб, зикрлар қилиб, эру хотинлар минди-минди бўлуб тўпланишиб, хотунлар маҳрамсиз ўзлари пиёда бўлгон ҳолда келиб: «Ярим ҳаж қилдик», деб ул кишлоқдаги жумъа масжидда ийди қурбон намозини ўқуб қайтурлар. Бул ўзи Оллоҳ ва расули рози бўлмағон ишлардан бўлуб, ҳаждан тўсмоқ учун чиқарилғон куфрийётлардандур.

Бундан одамларни манъ қилиб тўсмоқ уламолар, амалдорларга лозимдурки, бу ишлардан қаттиқ тариқада халқни қайтариб, қабул қилмағонларни яхшигина зажр ва манъ қилсунлар. Ваъз қилмоқ, тушундурмақ уламоларнинг вазифалари бўлуб, зажр қилмоқ хуккомларнинг вазифаларидур.

Мозорлардан файзу футухлар ҳосил қиламиз, деб бориб тунаб, таважжух қилмоқ мазорпарастликдур. Чунки мазорлар, қабрдаги солиҳ бандаларнинг ихтиёрларида ҳеч нарса йўқдур. Балки мазор соҳиблари зиёрат қилғувчиларнинг дуоларига мухтождурлар. Садакаи нофилаларининг савобларига мухтождурлар.

Файзу футухнинг ҳаммаси Оллоҳ таолонинг ихтиёридадур. Мозорларнинг шайхлари, ёлғон сўфиларнинг ҳар хил сўзлар тарқатиб халойиқни ҳар йил келмак учун қилмоқда бўлгон тарғибот ва ташвиқотлари дажжол ва шайтонликдурки, улар ўзлари нима қилаётқанлиқларини билмайдурлар. Улар ҳаммалари шайтоннинг тузоғига тушган мағрурлардурлар.

Бу хил мазорларга тўпланиб, унда зикр қилиб юрмакни одат қилғон эшонлар инсонларни йўлдан тойдурғучи инсонлардан бўлгон шайтонлардурлар. Бу хил бидъатлар йўлларида халқни ибодат қилмоққа чақирмоқ шайтоннинг энг яхши тариқа деб билган йўлидур. Бул ўзи ширк бўлуб, ўзларини тортмоқ ва сақламоқлари лозимдур.

Назр деб бир нарса қилмоқни яна бир нарсанинг ҳосил бўлмоғиға қаратиб, кўтармакни айтиладур. Чунончи бир киши: «Оллоҳ таоло мени шул балодан кутқазса» ёки «Оллоҳ таоло менга бола берса, мунча садақа қилурман, мунча кун рўза тутурман», дейдур. Бул ўзи жоиз бўлуб, мунга вафо қилиб айтган сўзи, ёки кўтарган нарсасини ерига қўймоқ вожибдур. Бу назрни бизда кўтармак дейиладур.

Бунинг ўрниға: «фалон пайғамбар ёки фалон валий менга нажот берса, ёки бола берса, мунча садақа қилурман, ёки бунча кун рўза тутурман», дейдур. Бул жоиз бўлмай, ширк бўлур. Шундоғ деб назр қилғувчи - кўтаргучи мушрик бўлуб, диндан чиқиб қолур.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Қилғон назрларига вафо қилурлар, ёмонлиғи зоҳир ва ошқор бўлғон кундан қўрқадурлар»().

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки: «Ҳар ким Оллоҳ таолога итоат қилмоқ учун назр қилғон бўлса, ул назрини жойиға қўюб вафо қилсун. Оллоҳ таолоға бўйунтовлик қилмоқ учун назр қилғон бўлса, бўйунтовлик қилмасун». Бу ҳадисни Бухорий саҳиҳида, имом Аҳмад муснадида, Абу Довуд, Тирмизий, Насоий, Ибн Можа суналарида келтурубдурлар, ҳадис саҳиҳдур.

Бу назр тоат ва ибодат, ширк ва маъсият бўлуб, икки навъдурлар:

Тоат ва ибодат бўлғон қасамиға вафо қилиб ерига етқузмак лозим ва вожибдур.

Ширк ва маъсият бўлғон қисмидан ижтиноб қилмоқ - ўзини сақламоқ лозимдур. Бу қисм бўлса, ул ҳаром ва ширк бўлуб, унға вафо қилмоқ яна ҳаром ва ширкдур.

Тоат ва ибодат бўлғон назрнинг мисоли: «Оллоҳ таоло менга шул балодан нажот берса, бунча садақа қилурман, ёки бунча кун рўза тутурман», дейдур.

Ширк ва маъсият бўлғон назрнинг мисоли ул очик майдондадур. Чунки Оллоҳ таолодан бошқа ким бўлса бўлсун, тирик бўлсун, ёки ўлган бўлсун уларнинг қўлларидан нажот бермак, бола бермак, додига етмак келмайдур. Бу назр ўзи ширкдур. Оллоҳ ва расули кўрсатган тариқадан бошқа тариқада Оллоҳ таолоға ибодат қилмоқда йўл тутмак жоиз эмасдур. Пайғамбар бўлсун, валий бўлсун, улар тириклик замонларида дуо қилурлар, дуолари мустажоб бўлур. Бундан бошқа нарса уларнинг қўлларидан келмас. Бошқа нарса қўлларидан келадур, деб даъво қилмоқ далилсиз бўлуб, ширкдур. ояти қатъийя, суннати мутавотирага хилофдур. суннати саҳийҳа оҳод бўлғон вақтда ҳам унға хилоф қилмоқ жоиз эмас. Суннати саҳийҳа бўлмағон тақдирда, ул феъл суннати саҳийҳада бўлмағони учун ғайри машруъ бўлуб, бидъат бўлур.

Қосим ибн Қутлубғо ал-Ҳанафий « »нинг шарҳида айтибдурки: авоммун-носнинг кўплари баъзи солиҳ бандаларнинг қабрларига келиб: «Эй фалони, агар Оллоҳ таоло менинг ҳожатимни берса, ёки касалимга шифо берса, ёки ғойибимни ҳозир қилиб берса, сизга ўн бир танга, етти танга кумуш, ёки етти олтун, ёки ўн бир олтун берадурман», деса, «Ёки ўн бир нон, ёки етти нон, ёки чироғ назрим бор», деса, бу назр бутун уламоларнинг иттифоқлари бирла ботилдур. Чунки назр ибодатдур. Махлукқа ибодат қилмоқ жоиз эмас, куфрдур.

Ва яна назр ўлукга бўлуб, мулкни ўлукга собит қиладур. Ўлук бирор нарсага эга бўлолмайдур.

Ҳамда ўлук тасарруф қиладур демак бўлуб, бул ўзи куфрдур.

Агар буни билсанг, ул назр учун келган шамъ, чироғ ёғлари, нон, ёғлар, гурунчларки валийларнинг мазорларига келтурадурлар, бунинг бирла тақарруб ҳосил қилмоқ бўладурлар. Бул ўзи Ислом уламоларининг иттифоқлари бирла ҳаромдур. Бундан егучилар, одамларнинг молларини ботил тариқада ейдурган ҳаромхўрлар бўлурлар. Бул сўзни Ибн Нуҷайм «

« да, Муршидий ўзининг « » ном китобида келтурублар.

Муршидий яна қўшумча қилиб айтибдурки: Бу замонда хусусан саййид Аҳмад Бадавийнинг қабриға келиб назрлар қилмоққа кўп одам мубталодурлар.

Сунъуллоҳ ал-Ҳанафий айтибдурки: Бу назр Оллоҳ таолодан бошқанинг отиға бўлуб, ботилдур. Оллоҳ таолодан бошқаға назр қилмоқ - кўтармак жоиз бўлмай, ширкгинадур.

Юққорида айтиб ўтулдики, мазорларға бориб, файзу футуҳ ҳосил қилмоқ учун тунамак жоиз эмас. Бул ўзи Оллоҳ таолодан бошқадан файз тиламакдур, хусусан ўлуклар ҳеч нарсаға кодир эмасдурлар.

Ояти каримада буюрадур: ().

«Оллоҳ таолодан бошқадан дуо қилиб бирор нарса тилайдурлар, ҳолбуки улар бирор нарсани халқ қилолмайдурлар, ўзлари халқ бўладурлар. Улар ўлуклар бўлуб, тирик эмасдурлар. Қачон тирилур эканлиқларинида билмайдурлар».

Демак, ўлуклар тирикларға фойда ва зарар еткузолмайдурлар, ожиздурлар. Бировға нафъ ва зарар еткузмакдан ожиз бўлгон зотларнинг қабрлариға бориб ҳадиялар бериб, файзу футуҳ ҳосил қилмоқчи бўлгонлар нучук кишилардурлар?! Бу ишлари не қадар қабих ишдур! Зоҳир бўлуб ширкдур!

Қабрларға чироғ ёқмоқ, шамъ ёқмоқ, лупчик() ўраб чироғ қўймоқ ўтпарастилик бўлуб, ўтни таъзим қилмоқ бўлуб, куфр ва ширкдур. Исломдан илгари замондан қолгон ўтпарастиликдур. Бу нарсалардан қаттиқ даражада халойиқни манъ қилмоқ лозимдур. Бу нарсалар Исломдан эмас, куфрдур.

Ислом бизнинг дин ва дунёмизда лозим бўлгон нарсаларни қўймай баён қилиб, юрадурган йўлумизни чизиб бергандур. Ислом кўрсатиб берган тариқадан бошқа йўл ила Оллоҳ таолоға ибодат қилмоқ ширк бўлуб, тойғинлиқнинг ўзидур. Ундан Оллоҳ таоло сакласун, кўзимизни очайлик.

(¹)Наҳл сураси. ۲۱-۲۰ :

(^۲)лупчик اورالگن چوپ. (га - اوچي).

Ёлғуз Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоқнинг шартлари бордур. Улда ибодатни ёлғуз Оллоҳ таолонинг ўзига қилиб, ибодатда ширкдан сақланмоқ, Оллоҳ таолони шарикдан покламақдур.

Чунки ибодатга ширк оролашиб қолса, ибодатни бузуб амални қув қилиб ташлағайда, ибодатликдан чиқариб қўйғай. Ибодатда ширкни аралаштуруб қўйғучи ҳамиша дўзахда қолғай.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Ширк келтургучиларнинг ҳамма амаллари бекор бўлуб кетғай».

Ундоғ бўлса, сенинг ўзунгга энг зиёда лозим бўлғон нарса ширкларни яхши билиб, улардан сақланмоқ лозимдур. Оллоҳ таоло сени шул ширкнинг қопқонидан қутқазиб қўйсун!

Ва яна бир ояти каримада буюрадурки: «Албатта Оллоҳ таоло ширк келтурганни мағфират қилмағай. Ширкдан бошқасини Оллоҳ таоло хоҳлағанига мағфират қилғай».

Ул ширкларни билмақнинг муқаррар беш қоидалари бордурки, Оллоҳ таоло уларни ояти карималарда баён қилиб бергандур.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам динга кирмакни қабул қилмагон кофирларга қарши уруш қилдилар. Улар Оллоҳ таолонинг ўзи яратқувчи, рўзи бергувчи, ҳамма ишларни Оллоҳ таолонинг ўзи идора қиладур, деб иқрор қилур эдилар. Шундоғ бўлсада, уларни бу иқрорлари мусулмонлардан ҳисобланмоққа аҳил қилмади, балки кофир ҳисобландилар.

Чунончи Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадур: «Айтгил, эй Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам, осмон ва ердан сизларга ким рўзи берадур? Эшитмак, кўрмакнинг эгаси кимдур? Тирикни ўлукдан ким чиқарадур? Ўлукни тирикдан ким чиқарадур? Бутун борликни ким идора қиладур? Улар: «Буларни ҳаммаларини Оллоҳ таолонинг ўзи қиладур», дегайлар. Уларга: «Ундоғ бўлса, бошқаларни (ибодат қилмоқда) Оллоҳ таолоға шарик қилмоқда Оллоҳ таолодан кўркмайдурсизларми?!», дегил».

Ва яна бошқа оятда буюрадурки: ().

«Оллоҳ таолоға шунинг учун шариклар исбот қилмоқдадурлармики, ул шариклари Оллоҳ таоло яратқан махлуқлардек махлуқлар яратқан бўлуб, Оллоҳ таоло яратқан махлуқларга аралашиб, ажратиб бўлмайдурғон бўлуб қолғондурми?! Айтгилки, "Бутун махлуқотни Оллоҳ таолонинг ўзигина яратқан бўлуб, бутун мавжудотлар Оллоҳ таолонинг ҳукми остида бўлуб, кўлларида ҳеч нарса келмайдур"».

Демак, яратқувчи, рўзи бергувчи, бутун дунёда бор нарсаларни тутуб тургувчи - идора қилғувчи Оллоҳ таолонинг ўзидур. Ҳамма махлуқот Оллоҳ таоло идораси ва тарбияси остида бўлуб, махлуқдурлар, кўлларида ҳеч нарса келмайдур. Уларни Оллоҳ таолоға шарик қилмоқ, ёки Оллоҳ таолони кўюб уларга ибодат қилмоқ куфр ва ширк эканлиги очиқ майдондадур.

Чунки бандалар ҳар қанча тоат ва ибодат қилиб Оллоҳ таолоға яқинлиқ ҳосил қилғон бўлсаларда, бандадурлар(). Оллоҳ таолоға ибодат қиладурлар, тилакларини Оллоҳ таолодан тилайдурлар, ўз ҳожатларини Оллоҳ таолоға ёлвориб раво қилмоғини истайдурлар. Ундоғ киши ўзининг ибодати, салоҳи бирла баъзи нарсаларни идора қилмоққа қодир бўлуб қолмайдур. Балки ўзининг ожиз бандалигида давом этгай. Бунга валий бўлсун, пайғамбар бўлсун, Оллоҳ таолоға махсус бўлғон нарсаларни ҳосил қилмоқ даржасига етолмагай.

Балони қайтармоқ, тадбири умурға мудохала қилмоқ, уларнинг ҳадларидан юкқоридур. Бандага ўз ҳаддини билиб юрмаги лозимдур. Кўр-кўраки бандаларни ўз ҳадларидан кўтариб, маъбудлик даржасига етқузуб қўймасун. Озгина нарса бирла билмай ўзини Исломдан чиқариб қўймасун.

Ояти каримада буюрадурки: ().

«Айтгил, эй Муҳаммад, сизларга амал юзасидан охиратда зарар тортқучилар нучук одамлардурлар, хабар берайликми? Улар шундоғ одамлардурларки, уларнинг бу дунёда қилғон амаллари бекорга кетган бўлғай. Улар ўзларини яхши амаллар қилмоқдамиз, деб ҳисоблар эдилар».

().

«Улар шундоғ кишилардурларки, худойларининг оятларига, худойлари бирла кўрушмакка кофир бўлуб эдилар. Уларнинг ҳамма амаллари қув бўлиб, бекорга кетти. Уларнинг қиёмат куннда эътиборларини тушуруб қўйгаймиз».

Ва яна бир ояти каримада буюрадурки: ((. «Улар ширк келтурсалар эди, ҳамма амаллари

(¹) Раъд сураси. 16 :

(²) Исро сураси. 97 :

(³) Каҳф сураси. 104-103 :

(⁴) Каҳф сураси. 100 :

(⁵) Анъом сураси. 11 :

кув бўлиб, бекорга кетгай эди».

Мана бу оятларда: ул пайғамбарлар биз тўғри йўлга солгон зотлардурлар. Агар улар ўз йўлларида юрмай, ширк йўлига юриб кетганларида эди, уларнингда амаллари бекор бўлиб кетгай эди. Ва лекин улар ўз ҳадларида юрадурган зотлардурлар. Одамларни ширкдан қайтармоқ учун кўндурулган зотлар бўлуб, улар ширк ва аҳлидан безордурлар.

Кофирлар ўзларининг ботил маъбудлари тўғрилида айтурларки: бизлар уларга Оллоҳ таолога яқинлик ҳосил қилмоқ, Оллоҳ таоло ҳузурида қиёмат куни бизларни шафоат қилсунлар, дебгина ибодат қилурмиз.

Чунончи Оллоҳ таоло уларнинг тилларидан ҳикоят қилиб буюрадур: «Улар: «Бизлар уларга Оллоҳ таолога қурбат - яқинлик ҳосил қилмоқ учунгина ибодат қилурмиз», дейдурлар. Оллоҳ таоло ўзи уларнинг қилиб юрмакда бўлгон нарсаларида фaysала қилур. Оллоҳ таоло ул ёлгончилар, хаддан ошқон кофирларни тўғри йўлга солмайдур»().

«Оллоҳ таолодан бошқа зарар ва нафълари тегмайдурган нарсаларга ибодат қиладурлар. Ул маъбудларини Оллоҳ таоло ҳузурида шафоат қиладурлар, дейдурлар. Уларга айтгилки, осмонлар бирла ерда Оллоҳ таоло илмида бўлмагон нарсаларни Оллоҳ таолога билдурмакчи бўласизларми?! Оллоҳ таоло уларнинг шарик бўлмақларидан покдур»().

«Оллоҳ таоло ҳузурида тўпланиб, ҳисоб бермакдан қўрқуб юрганларни Қуръонни ўқуб, эшиттуруб қўрқутқил. Улар учун Оллоҳ таолодан бошқа дўст, меҳрибон бўлмагай»().

«Оллоҳ таолодан бошқа ўзлари учун ботил маъбудларини ўзлари учун Оллоҳ таоло ҳузурида шафоат қиладургон тутуб олдиларми?! «Улар ҳеч нарсага эга эмас, ҳеч нарсани билмайдурлар эмасми?!», дегил. «Ҳамма шафоат Оллоҳ таолонинг ўзига махсусдур», дегил»().

«Оллоҳ таолодан бошқа улар ибодат қилиб юрган маъбудлари нима учун уларга кўмак қилмайдурлар?! Балки улар ўзлари Оллоҳдан бошқа уйдуруб олгон маъбудлари улардан адашиб қолгондурлар, (деб қиёмат куни айтиладур)»().

«Оллоҳ таоло ҳар кимнинг ҳаққида шафоат қилмоғи учун рози бўлгон бўлсагина улар ҳақларида шафоат қиладурлар. Улар Оллоҳ таолодан қўрққанларидан қалтирайдурлар»().

«Оллоҳ таолонинг ҳукмидан тошқори шафоат қиладургон кимса йўқдур»().

«Осмонларда кўп фаришталар бордурларки, Оллоҳ таоло ҳукм бериб рози бўлмоғунча шафоатлари фойда бермагай»().

«Оллоҳ таолонинг наздидаги шафоат Оллоҳ таоло ижозат берган кишилар ҳақларидагина фойда бергай»().

(¹)Зумар сураси. ۳ :

(¹)Юнус сураси. 18 :

(²)Анъом сураси. 91 :

(³)Зумар сураси. 44-43 :

(⁴)Ахқоф сураси. 28 :

(⁵)Анбиё сураси. 28 :

(⁶)Бақара сураси. 200 :

(⁷)Ван-нажм сураси. 26 :

(⁸)Сабаъ сураси. 23 :

Албатта шафоат икки хил бўлуб, шафоати манфийя ва шафоати мусбатадурлар.

Шафоати манфийя бўлса, ул ўзи Оллоҳ таолодан бошқа кимсанинг кучи етмайдурган нарсаларни Оллоҳ таолодан бошқадан тиланадур. Ёки Оллоҳ таоло рози бўлмайдурган нарсаларни тиланадур.

Чунончи Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадур: «Эй иймонлик бандалар! Олди сотти йўқ, дўстлик йўқ, сипориш қилиб ораға киргучи бўлмагон кун келмай туруб, сизларга бизнинг бериб кўйгон нарсаларимиздан Оллоҳ йўлида сарф қилинлар. Кофирларгина золимдурлар»().

Шафоати мусбата бўлса, ул ўзи Оллоҳ таоло рози бўлгон кишилар ҳақларида Оллоҳ таоло ижозат берганидан кейин бўлур. Шафоат қилгучи шафоати қабул бўлмоқ бирла мукаддас бўлур. Бу шафоат ўзи саккиз хилдур:

1 - шафоати кубро - улуғ шафоат бўлуб, халойиқ ўрталарида фaysала қилинмоқ учун қилинадурган шафоатдур. Бу шафоат ўзи ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламға хосдур. Чунончи саҳиҳ ҳадисларда ворид бўлгондур: «Халойиқ маҳшаргоҳнинг қийинлигидан кўрқуб, бу ҳолатдан қутулдурмоқ учун шафоат қилмоқларини талаб қилиб ҳазрат Одам, ҳазрат Нух, ҳазрат Иброҳийм, ҳазрат Мусо, ва ҳазрат Йисо алайҳимус-салом ҳузурлариға бирин-бирин бориб, илтимос қилурлар. Ҳар қайсилари ўз узрларини айтиб, ўзларидан кейингиларига ҳавола қилурлар. Ҳаттоки ҳазрат Муҳаммад Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ҳузурлариға келишиб, шафоат қилмоқларини талаб қилурлар. Ул вақт ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам арш остиға бориб, ўзларини саждага ташлағай, саждада ҳеч билмаган, хаёллариға келмаган ажиб ҳамду санолар ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламға илҳом бўлғай. Сўнгра хитоб бўлғайки: эй Муҳаммад, бошингни кўтар, тилагингни тила, тилагинг тамом берилғай! Шафоат қил, шафоатинг қабул бўлғай!». Ул вақт халойиқ ўрталарида фaysала қилинмоқни тилағайлар, тилақлари қабул бўлғай.

2 - савоблари бирла гуноҳлари тенг келган тоифанинг ҳақларидаги шафоатларидурки, ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг шафоатлари бирла жаннатга киргайлар.

3 - дўзахқа кирмакға ҳукм бўлгонлар ҳақларида бўладурган шафоатларидурки, ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг шафоатлари бирла дўзахқа кирмакдан қутулуб, жаннатга кирурлар.

4 - жаннатга кирганлар ҳақларида бўладурган шафоатдурки, бул шафоат бирла ўз даражаларидан юқориға кўтарилурлар().

5 - жаннатга ҳисоб сиз кирмак учун бўладурган шафоатдур, бул ўзи ҳазрат Аккоша ибн Миҳсан ал-Асадий розияллоҳу анҳунинг ҳақларида бўлгон шафоатдекдур.

6 - азобға мустаҳиқ бўлгонлар ҳақларидаги шафоатларидурки, унинг сабабидан азоб енгиллатилур.

7 - ҳамма мусулмонларнинг жаннатга кирмақлари учун бўладурган шафоатдур.

8 - гуноҳи кабираға иртиқоб этиб, тавбасиз ўлганлар ҳақларида бўладурган шафоатдур.

Бу кейинги ва тўртунчи шафоатға ҳамма пайғамбарлар, фаришталар, уламолар, шаҳидлар, солиҳ бандалар кўшулурлар.

Бу кейинги шафоат тўғрисида келган тавотурға етгандурлар.

Бу шафоат ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан бир-бир кетин тўрт бор вужудға келур. Ҳар борда Оллоҳ таоло томонидан бир ҳад кўюлуб берилур. Уларни чиқарилгонидан кейин яна бориб арш остида ўзларини саждага ташлағайлар. Яна қабул бўлуб ҳад кўюлуб берилур. Шундоғ қилиб тўрт борни тамом қилгонларидан кейин, Оллоҳ таоло шафоатсиз ўз фазл ва карами бирла «ла илаҳа иллalloҳ» (иймон)дан бошқа ҳеч яхши амали йўқларни дўзахдан чиқариб жаннатга киргузғай. Бу мазмун ўзи Муслимнинг

(¹)Бақара сураси. ۲۰۴ :

(²)Раъд сураси . ۲۳ :Ғофир сураси . ۸ :Ван-нажм сураси. ۳۱ :

саҳийҳида келган ҳадиснинг мухтасар таржимасидур.

Ҳазрат Абу Саид розияллоҳу анхудан саҳиҳ Бухорийда келибдурки, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «Оллоҳ таоло буюргай: «Фаришталар, пайғамбарлар, мусулмонлар шафоат қилдилар. Эмди меҳрибонларнинг меҳрибонроғи қолди», деб дўзахдан бир қабза олиб, умрида иймондан бошқа ҳеч бир яхшилиқ қилмағонларни чиқаргай».

Абу Яъло ўз муснадида ҳазрат Усмон розияллоҳу анху воситалари бирла ривоят қилибдурки, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «матн». «Қиёмат куни уч тоифа шафоат қилурлар: пайғамбарлар, сўнгра уламолар, сўнгра шаҳидлар», дебдурлар.

Бул аҳли суннат вал жамоанинг мазҳабларидур. Булар гуноҳи кабира қилғонларга пайғамбарлар, уламолар, шаҳидлар ва шулардек зотларнинг шафоат қилмоқларини исбот қилибдурлар. Ва лекин булар ҳаммаси Оллоҳнинг ижозатиға мавқуфдур.

Аммо пайғамбарлар, солиҳ бандаларни ораға солиб васила қилиб дуо қилмоқ тўғрисида бироз тафсил бордур. Чунки дуо қилғувчи: «Фалонийнинг ҳаққи» деб, ул зотни ораға солиб, Оллоҳ таолодан илҳоҳ қилиб кистаб қасам бирла талаб қилурлар. Бул ўзи икки сабабдан жоиз эмас.

Бири шулки, Оллоҳ таолодан бошқанинг отиға қасам бўладур. Оллоҳ таолодан бошқанинг отиға қасам айтмак жоиз эмас.

Иккинчиси бирор киши учун Оллоҳ таолонинг зиммасига ҳақ собит қиладур. Оллоҳ таолодан бошқанинг отиға қасам айтгани жоиз бўлмағонидек, Оллоҳ таолонинг зиммасида бирор кимсанинг ҳаққи йўқдур.

Ояти каримада буюрадурки: ().

«Бизнинг зиммаизга мусулмонларга нусрат бермак лозимдур».

Ва яна ҳадиси шарифда келибдурки: Намозға борғучи йўлда кетиб туруб айтадурган дуосининг баёнида ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки: «матн». «Сендан шул намозға юруб боришим ҳаққида, ҳамда суол қилғувчиларнинг ҳақларида сўрайман». Бу ҳадисни имом Аҳмад муснадида ҳазрат Абу Саид Худрий розияллоҳу анхудан ривоят қилибдур.

Мана бул оят ва ҳадисда Оллоҳ таоло дуо қилғувчи мўмин бандаларнинг дуоларини қабул қилиб, талабларини бермакни ўзига лозим қилибдур. Тилагучиларнинг тилақларини берадур, дуо қилғувчиларнинг дуоларини қабул қиладур, ибодат қилғувчилар ибодатлари риёдан узоқ бўлса, қабул қилиб савоб берадур.

«матн» бирла «матн»нинг ўрталарида фарқ бор бўлуб, «матн» дуо қилиб тилагучиларга Оллоҳ таоло ўзи ваъда қилиб, қабул қилмоқни ўз зиммасига олғондур. «матн»да ул йўқдур. Чунки Оллоҳ таоло ўз пайғамбариға ваъда қилғон нарсасига бу дуо қилғувчининг дахли йўқдур. Бунинг ўрниға: «пайғамбарингга иймон келтурганлигим учун менинг ҳожатимни раво қилғил» деса, бул жоиздур. «матн - тилагучиларнинг ҳақларида» деса, «мен ўзум ул тилагучилардандурман», деган бўладур.

Демак, солиҳ бандаларни ораға қўюб дуо қилмоқ-да шундоғдур. Ўзи солиҳ бандалардан бўлсунда дуо қилиб талаб қилсун.

Ҳазрат имом Абу Ҳанифа, Абу Юсуф, Муҳаммад ибнул Ҳасан раҳимаҳумуллоҳ дуо қилғувчининг: «матн» - «фалони ҳаққида, пайғамбарларинг, дўстларинг ҳақларида, Байти харом, Машъари харом ҳақларида сендан тилайман», демагини макруҳ кўрубдурлар.

Баъзи вақтларда дуо қилғувчи: «матн» - «фалонийнинг сенинг наздингдаги эътибори сабабидан, ёки пайғамбарларинг, авлиёларинг бирла сенга тавассул қиламан», дейдур. Бундан мақсади сенинг наздингда обрўйлик шарофатликдур, хурмати бордур, шунинг учун менинг дуойимни қабул қилғил деган бўладур.

Бул ўзи ғайри машруъ бўлуб, мамнуъдур. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

(¹) Рум сураси. 47 :

васалламнинг замонларида саҳобаларнинг қилиб юрган дуолар, тавассуллари шундоғ бўлса эди, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан кейин-да саҳобалар қилур эдилар. Балки ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам замонларидаги саҳобаларнинг тавассуллари ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан дуо талаб қилмоқлари эди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дуо қилур эдилар, саҳобалар: омийн, дейишур эди.

Чунончи ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан кейин ҳазрат Умар розияллоҳу анҳу ёмғур талаб қилмоқ тўғрисида айтиб қолдиларки: «матн». «Эй Худо! Ёмғур ёғмай қуруқчилик бўлуб қолса, пайғамбарингни васила қилиб дуо қилдурур эдик, ўзунг қабул қилиб ёмғур берур эдинг. Эмди пайғамбарингнинг амакиси ҳазрат Аббос розияллоҳу анҳуни васила қилиб дуо қилдурурмиз», дедилар.

Бундаги тавассулдан мурод дуо қилмоғини талаб қилмоқдур. Агар унинг ҳурмати бирла сендан ёмғур талаб қиламиз деган маъно мурод бўлса эди, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Оллоҳ таоло ҳузуридаги эътиборлари ҳазрат Аббос розияллоҳу анҳунинг эътиборларидан зиёда эканлигида шубҳа йўқдур. Ҳолбуки бу хилда дуо қилмоқ ворид бўлмабдур.

Агар дуо қилурда: «Сенинг пайғамбарингга иймон келтуруб эргашганлигим, унга муҳаббат қилғонлигим, бошқа пайғамбарларингга иймон келтуруб тасдиқ қилғонлигим учун шул тилагимни бергил», деса эди, мана бул ўзи дуо қилмоқнинг яхшиси, суннатда ворид бўлғонидур. Дуо ибодат қилмоқ бўлуб, суннатда ворид бўлғон тариқада бўлмоғи лозим бўлур, қабулға яқиндур.

Мушриклардан фаришталар, пайғамбарлар, авлиёлар, тошлар, дарахтлар, кун, ойларға ибодат қиладурғонлар бор эдилар. Ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам булардан ҳеч қайсиларини ажратмай, фарқ қилмай уруш қилдилар.

Оллоҳ таоло буюрадурки: «Мушрикларга қарши фитна бўлмайдурғон бўлғунча, дин Оллоҳ таолонинг дини - Ислому қоим бўлғунча уруш қилинлар!»().

«Оллоҳ таолонинг ўзигина ёлғуз маъбуд эканлигига далолат қиладурғон оятларидан кеча, кундуз, кун, ойдурлар. Ундоғ бўлса, кун-ойларға сажда қилманлар, Оллоҳ таолонинг ўзига сажда қилинларки, кун, ойларни Оллоҳ таолонинг ўзи яратқандур!»().

«Ҳамда сизларни, ҳеч бир пайғамбар, фаришталар, пайғамбарларни маъбуд тутуб олинлар, деб ҳеч бир пайғамбар буюрган эмасдур. Сизларни мусулмон бўлғонларингиздан кейин кофир бўлмоққа буюрур эдиларми?!»().

«Ҳазрат Ийсо алайҳис-саломни Оллоҳ таолонинг ўзидур деб даъво қилғонлар албатта кофир бўлғондурлар. Ҳолбуки ҳазрат Ийсо алайҳис-салом: «Эй Бани Исроил! Менинг ва сизларнинг худойимиз бўлғон Оллоҳ таолоға ибодат қилинлар! Албатта сўз шулки ҳар ким ибодатда бошқани Оллоҳ таолоға шарик қилиб олса, албатта Оллоҳ таоло унға жаннатга кирмакни ҳаром қилғондур. Уларнинг борар жойлари жаҳаннамдур. Золимларға ёрдамчилар йўқдур», дедилар!»().

«"Оллоҳ таолодан бошқа ибодат қилиб юрган ёлғон маъбудларингизни чақиринлар! Улар сизлардан очарчилик, қаҳатчиликни кўтаролмагайлар (очарчиликни тўқчиликка, қаҳатчиликни сероб, ёгингарчиликка айлантуролмагайлар)», дегил. Улар ибодат қилиб юрган кишилари ўзлари худойларига қурбат ҳосил қилмоқ истайдурлар, раҳматидан умид қиладурлар, азобидан кўрқадурлар. Албатта Худойинг азоби кўркуладурғондур!»().

«Сизлар Лот бирла Уззони кўрдунгузларми? Учунчиси бўлғон Манотни кўрдунгизларми?»().

Ҳазрат Абу Вокид ал-Лайсий розияллоху анхудан ривоятдурки, айтибдурлар: Бизлар ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам бирла Ҳунайн томониға бордик. Ҳолбуки бизлар эмдигина куфрни ташлаб Исломуға кирган эдик. Мушрикларнинг сидра (дўлана) отлик бир дарахтлари бор эдики, унинг атрофида кўр тўкуб ётур эдилар. Яроғларини унға осиб кўюр эдилар. Ул дарахтни Зоти анвот атар эдилар. Бизлар: «Ё расулаллох! Бизларгада буларнинг Зоти анвотларидек Зоти анвот қилиб беринг», дедик. Ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам: «Албатта сизлар Бани Исроил ҳазрат Мусо алайҳис-саломға: уларнинг бутларидек бут қилиб беринг, деганларидек дедингизлар». Бу сўзни қасам бирла айтдилар. Бу ҳадисни имом Аҳмад муснадида Тирмизий, Насоий сунанларида, Абдурраззоқ, Абу Бакр ибн Абий Шайба Мусаннафларида, Табароний Мўъжам ал-Кабирда, Ибнул Мунизир, Ибн Жарир, Ибн Абий Ҳотим ўз китобларида келтурубдурлар.

Билмак керакким, бу оят ва ҳадисларда баён бўлғон ширк ва куфрлар ёлғузгина ботил маъбудларини худо деб эътиқод қилғонларидан иборат эмас. Балки, баъзилари «Оллоҳ таолонинг ўзидур», ёки «Оллоҳ таолоға шарикдур», деб даъво қилғон бўлсалар, баъзилари: «бизни Оллоҳ таоло ҳузурида шафоат қиладур», деб эътиқод қиладурлар эди. Баъзилари: «нафъ ва зарарлари тегадур», дер эдилар. Баъзилари: «жуда улуғ зотдур», деб таъзим юзасидан мустаҳиқ бўлмағон нарсаларига мустаҳиқдур деб, улардан ёлғондан уйдуроб

(¹)Анфол сураси. 39 :

(¹)Фуссилат сураси. 37 :

(¹)Оли Имрон сураси. 80 :

(¹)Моиди сураси. 22 :

(¹)Исро сураси. 57-58 :

(¹)Ван-нажм сураси. 20-19 :

қилғон ҳикояларни тўғри деб эътиқод қилур эдилар.

Мана шуларнинг ҳаммаларини фарқ қилмай бир ҳисоблаб, уларга хилоф уруш қилмоққа буюрдилар. Ул эътиқодларидан қайтариб, хос Ислом буюриғига тортиб, бузук эътиқодларидан қайтардилар. Чунончи ўнинчи нумрадаги масъалада ўтти.

Ҳамда ҳазрат Абу Воқид Лайсий розияллоху анхунинг ҳадисларида бир дарахтнинг олдида тўпланишиб ўлтурушуб, яроғ ва асбобларини табаррук юзасидан осиб қўймоқларини талаб қилсалар, уни бутпарастликдан ҳисоб қилдилар. «Сизлардан илгариги замонда ҳазрат Мусо алайҳис-саломга қавмлари: мушрикларнинг бутларидек бут қилиб беринг, деганларидек дединглар», деб айттилар.

Эмди бизда ўзумизни текшариб кўрайлик. Бизнинг мазорпараст, эшонпараст, олимпарастларимизнинг эшонлар, олимларга қилғонлари илгари ўтуб кетган солиҳ бандалар, қутблар ҳақларида қилғон эътиқодлари мушрикларнинг бутларига қилғон эътиқодларидан нима фарқи бор?! Нима учун мушрик бўлуб, булар мусулмондурлар?! Шул эътиқодларимиз бирла ўзумизни ноҳия фирқасидан ҳисоблаб, мубтадеълардан қайси йўл бирла ажрата оламиз? Ўзумизни: бизлар варасатул-анбиёмиз, деб авоммун-носға: уламоларнинг суҳбатларида бундоғ савоб бор, ундоғ савоб бор, деб оғизларимизни кўпиртириб, соқолларимизни силап юрмакдан нучук уялмайдурми?! Бу хил ишлардан нучук тортинмайдурми?! Суҳбатларидан баракалар, файзлар ҳосил бўладурғон пархезгор уламолар бизлармиз, деб айта оламизми?!

Бу бизнинг бошимизга Оллоҳ таоло томонидан келган болшевик балоси)) Оллоҳ таолонинг бизга ғазаб қилғонлиғидан келганлигини инкор қила оламизми?! Ўзларимиз ёмон амалларимизни кўргумиз келмай орқамизга ташлаб, яхши амалларимизни кўруб юрмакнинг Оллоҳ таоло хузурида бизга нима фойдаси бордур?!

Оллоҳ таоло олимус-сир вал-хафийётдур. Бизнинг унутуб юборғон нарсаларимизни Оллоҳ таоло унутмағон, амалномаларимизга ёзилиб қўюлғондур. Бу тўғрида Сўфий Оллоҳёрнинг бир байтини ўқуб ўтурмиз:

Шариатсиз киши учса ҳавоға,
Кўнгул берма анингдек худнамоға.

Демак, юққорида баён бўлғон нарсалар бутунлай шариатга хилофдурлар.

Динимиз Исломнинг ҳақлиғини даъво қиламиз, яхуд ва насороларни ўз китобларига амал қилмағонлиқлари учун ёмонлаймиз, ўзимизни: «Мусулмонмиз, ҳазрат Муҳаммад Расулulloх соллalloху алайҳи васалламнинг умматларидурмиз», деб кўрсайиб юрамиз. Ўзимизни нажот топадурғон аҳли суннат фирқасидандурмиз, деб юрмагимиз баробарида динимизнинг ҳукмларини китобларда қолдуруб, оят ва ҳадис, фикҳ илмларидан узоқ бўлуб, илми маош пардаси орқасида нифокни ўзумизга шиор қилиб, қоплаб қийиб олғондурмиз.

Ғийбат - биравни орқаваранг ёмолламокни нону гўшт ўрнига кўруб, озгина илми бор ё йўк кишиларни эшон эътиқод қилиб, уларни таъзим юзасидан маъбудлик даржасига кўтариб олғон бўлуб, уларга кўр-кўраки итоат қилиб, ихлос қилиб, сўзи шариатга тўғри келадурми йўкми ҳар бир салоҳ аҳли кўрулган кишилар, ёки бойлар, ёки амалдорларга итоат қилиб, худодан кўркмоқ ўрнига у хил кишилардан кўркуб, сўзларидан чикмайдурғон бўлуб олмок ўзи уларга ибодат қилмокдур.

Бу тўғрида йигирма олтинчи нумралик масъала бўлғон - истиғосанинг шарҳида сўзлар тафсил бирла ўтти.

Оллоҳ таолонинг ҳукмларига хилоф суратда бошқага итоат қилмок ибодат қилмок эканлигини ҳазрат Адий ибн Ҳотим розияллоху анху ривоят қилғон ҳадисларида ҳазрат Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам баён буюрдилар. Шу хил итоат қилмок ибодат қилмок бўлуб, инсонни диндан чиқариб кофир-мушрик қилиб қўядур. Бунинг бирла абадий азобга мустаҳик бўлуб қолур-да, ўзини ҳар қанча мусулмон ҳисоб қилсада, ул мушрикдур, унга қилғон даъвоси фойда бермагай.

Мушриклар ўзларининг ботил маъбудларини хушхоллик вақтларида ёд қилиб ёлворур эдилар. Қаттиқлик, меҳнат ва машаққат - бало етган замонларида бутларини унутуб, ёлғузгина Оллоҳ таолонинг ўзига ёлворур эдилар.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: «Кемага минсалар, Оллоҳ таолонинг ўзига юз қилиб, ихлос бирла дуо қилур эдилар. Курукликка (кемадан) чиқсалар, фарқ бўлмоқ кўркуси кетиб қолса, улар ўз ширк келтурмакларида давом этурлар»().

Ҳар ким хушхол ва бадхоллик вақтларида Оллоҳ таолодан бошқани чақирса, ул мушрик бўлуб қолур. Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ширклари учун уруш қилгон мушриклардан кўра ёмонроқ мушрик бўлурлар. Чунки аввалги мушриклар Оллоҳ таолонинг ўзи рўзи бергувчи, яратқувчи, ҳар нарсани ирода қилғувчи ўзидур, дер эдилар. Тадбири умурни Оллоҳ таолонинг ўзига хос, дер эдилар. Бу тўғрида ҳеч нарсани Оллоҳ таолоға шарик қилмас эдилар. Чунончи Оллоҳ таоло буюрадурки: «Эй Муҳаммад соллalloҳу алайҳи васаллам: «Осмон - булутдан ёмғур ёғдуруб, ердан гиёҳ ундуруб, сизларга ким рўзи берадур? Эшитмак, кўрмакни эгаси кимдур? Ўлукни тирикдан, тирикни ўлукдан ким чиқарадур? Ишларни идора қилғувчи кимдур?», деб сўрағил. Улар: Оллоҳ таоло қиладур, дегайлар. Уларға: «Ундоғ бўлса, нима учун ибодатни Оллоҳ таолодан бошқаға бурурсизлар?! Ҳамма ишларни ўзи юргузуб турадур. Оллоҳ таолонинг ижозати ва ҳукмидан тошқори шафоат қилғувчи бўлмағай. Шулар нарсаларни қиладурғон Оллоҳ таолонинг ўзидур. Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилинлар! Буни ўйламайдурсизларми?», дегил. Эмди ҳар ким Оллоҳ таолодан бошқа кимса тадбири умурға қодирдур деса, ул ўзида мушрикдур. Осмон - булутдан ёмғур ёғдуруб, ердан гиёҳ ундуруб рўзи бергувчи Оллоҳ таолонинг ўзи бўлуб, дунёни Оллоҳ таолонинг ўзи идора қиладур. Қиёмат кунда ҳисоб ва жазо учун Оллоҳ таоло ҳузурига ҳозир бўлмоққа яхшигина ишонинлар», деб оятларда тафсил бирла баён бўлунғондур. Қиёмат учун 89, жазоул аъмол учун 26, баъс баъдал мавт учун 70 оятларда келгандур.

Демак, илгари замон мушриклари тадбири умур, халқ қилмоқ, рўзи бермакдек нарсалар Оллоҳ таолодан бошқаниннг қудратида йўқдур, деб буларни Оллоҳ таолонинг ўзига нисбат қилур эдилар.

Эмди бу замондаги исломдан деб даъво қилмоқда бўлгон мушриклар хушхол ва бадхолликда ҳам Оллоҳ таолони кўюб бошқаларға ёлворурлар, маънавий ҳожатларини Оллоҳ таолодан бошқалардан тилайдурлар. Тадбири умур, қўллаш, нусратда кутб, чилтанлар, абдолларнинг қайтишлари бор деб биладурлар. Ажали етиб ўлганларни қайтадан тиргузуб юборғондур деб даъво қиладурлар.

Бу хил сўзлар китоб ва суннатда бўлмагон, балки китоб ва суннатга хилоф бўлгон бўлуб, ўзлари уйдуруб олгон дажжолсифат инсонлардан нақл қилингон ёлгон сўзлардурлар. Бу сўзлари ила ўзларини ҳар қанча мусулмон олсаларда, ўзларини Исломдан чиқариб мушрикларнинг энг ёмонларининг қаторлариға қўшуб олғондурлар.

Мусулмонларға лозимдурки, ўзларининг ақидаларни тўғрилаб олсунлар! Бу ақидалари бирла «бизлар мусулмондурмиз», деб даъво қилмоққа ҳақлик бўлмайдурлар.

Бунинг баробарида инсонни диндан чиқариб юбородурғон, куфр, ширк, нифокларни таҳқиқлаб билиб олмоқ лозимдур. Ҳаттоки ўз диний ақидаларини тузатиб шайтоннинг тузоғиға тушуб қолмоқдан ўзларини сақласунлар. Бундан зиёда баҳс олтинчи модалик масъалада ўтти.

Чунончи ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ҳадис шарифларида баён буюруб, Бухорий саҳиҳида Ибн абий Мулайкадан нақл қилиб айтадурки: «Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан ўттуз нафарни топтимки, хаммалари ўзлари учун нифокдан кўркур эдилар».

Ҳазрат Ҳасан Басрийдан нақл қилинибдурки, айтибдур: «Ўзи учун нифокдан кўрққан мусулмондур. Нифокдан хотиржам бўлмоқ яхши эмасдур».

(¹) Анкабут сураси. 70 :

Демак, Оллоҳ таолони унутмасун. Чунки инсоннинг нажотиға кафил бўлгон нарсаси акидасидурки, ул ўзи ёлғузгина Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоққа элтадур. Банда ҳар қанча улуғ бўлсун, мухтарам бўлсун, Оллоҳ таолоға ибодат қиладур. Оллоҳ таолонинг бандасидур. Оллоҳ таолодан кўрқадур, Оллоҳ таолодан тилайдур. Шунинг учун у хил одамларни улуғ зотлар деб таъзим юзасидан ҳар бир айтганини далилсиз қабул қилиб, ундан кўрқуб маъбудлик даржасига кўтариб, сўзини оят ва ҳадислардек билиб олмоқ жоиз эмасдур. Бул ўзи ибодат қилмоқ бўлуб, Оллоҳ таолодан бошқаға ибодат қилмоқ ширкдур. Ул зотлар бунга рози бўлмағайлар.

Ояти каримада буюрадур: «Албатта сизлар Оллоҳ таолони кўюб, уларға ибодат қилмоқда бўлгон зотлар сизлардек бандалардурлар»(), «Улар ўзлари Оллоҳ таолоға ёлворадурлар»().

Улар шунга рози бўлсалар, ибодат қилғувчиларға кўшулуб жаҳаннамга кетғайлар. Чунончи: «Сизлар ва сизлар ибодат қилмоқда бўлгонлар - ҳаммаларингиз жаҳаннамнинг тошларидурсизларки, унға киргучилардурсизлар»().

Сабаъ сураси қирқ-қирқ иккинчи() оятида: «Фаришталарға ибодат қилмоқда бўлгонларни фаришталар бирла бир ерга тўплаб, фаришталарға хитоб қилиб: «Булар сизларға ибодат қилмоқда бўлгон эдиларми?», дейдур. Ул вақт фаришталар: «Эй Худо, сен шарикдан поксен! Балки улар жинға ибодат қилур эдилар. Буларнинг кўплари жинларнинг бирор нарсага иқтидорлари бор деб эътиқод қилур эдилар», дегайлар. Бугун баъзиларингиз баъзиларингизга нафъ ва зарар еткузмакка эга бўлолмағайсизлар. Ўз жонлариға жавр қилиб ширк келтурганлар, ёлғонға чиқариб кофир бўлгонларға: «дўзах азобини тотинглар», дегаймиз».

Бу оятлардан зоҳир бўлғониға кўра бирор бандани ўз ҳаддидан ошириб юбормоқ ширкдур. Солиҳ бандалар ўзлари бу хил таъзим қилинмоққа рози бўлмайдулар. Рози бўлгонлар солиҳ бандалар бўлмай, солиҳ сифатда бўлгон дажжолдурлар. Улар ихлос қилинмоққа лойиқ бўлмай, ижтиноб қилинмоққа лойиқдурлар. Улар ибодат қилғувчилар бирла кўшулуб дўзахқа кетадулар.

Юқорида нима нарсалар ширкдурлар, нима нарсалардан ижтиноб қилмоқ лозимдур, баён бўлуб келди. Ҳар кишиға ўзи учун билиб йўл тутуши лозимдур.

(¹)Аъроф сураси. 194 :

(²)Исро сураси. 97 :

(³)Анбиё сураси. 98 :

(⁴)

Бешинчи моддадаги «ла илаҳа иллаллоҳ» калима да ги: «Оллоҳ таолодан бошқа маъбуд йўқдур» демакнинг маъноси Оллоҳ таолонинг ўзидан бошқа чинакам маъбуд йўқдур, ўзигина ёлғуз маъбуддур, шарийги йўқдур, халқидан бирор кимса ёки бирор нарсани ақида ва ибодатда Оллоҳ таолоға шарик қилмаслиқдур. Яъни бутун дунёда Оллоҳ таолодан бошқа ибодат қилинмоқда бўлгон маъбудлар тамом ботилдурлар демак бўладур.

Осмонлар бирла ерда ҳақиқий маъбуд Оллоҳ таолонинг ўзидур. Бошқа маъбудлар пайғамбарлар бўлсунлар, солиҳ бандалар бўлсунлар, авлиёлар бўлсунлар, жинлар, шайтонлар бўлсунлар, дарахтлар, тошлар бўлсунлар, ҳаммалари махлуқдурлар, маъбуд бўлмоққа ярамайдурлар. Пайғамбарлар, фаришталар, авлиёлар ўзлари Оллоҳ таолоға ибодат қиладур, халойикни Оллоҳ таолоғагина ибодат қилмоққа чақирадурлар, бошқаларнинг ибодат қилмоқларидан безордурлар.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: ().

«Ёд қил, эй Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам, ул кунники, мушрикларнинг ибодат қилиб ўтган ботил маъбудлари ибодат қилгонлардан безор бўлғайлар, ибодат қилғувчилар азобни кўргайлар. Уларнинг осиладиган орқонлари узулуб кетган бўлур - хужжат тутадурган нарсалари қолмағай».

Азобнинг муқаррар эканлигини билурлар, кутулуб бўлмаслигини билғайлар. Ул вақт ўз қилмишлариға пушаймон бўлуб надомат қилғайлар. Ўз ихтиёрлари бирла тутуб олгон маъбудлари бирла ўрталарида ихтилоф бўлғай. Бу ихтилоф икки тарзда бўладур:

Бири шулки: маъбудлари буларнинг ибодатларидан хабарсиз бўлғайлар, билсалар эди, рози бўлмас эдилар. Булар фаришталар, пайғамбарлар, авлиёлар - солиҳ бандалардурлар. Улар ибодат қилғувчиларни лаънат қилғайлар. Шунинг учун улар буларнинг ибодатларидан рози эмасликларини билдурғайлар.

Яна бири шулки: улар ибодат қилғувчиларни ўзларига ибодат қилмоққа чақириб, уларни йўлдан тойдургон дажжоллардурлар. Булар бирла ибодат қилғувчилар ўрталарида жанжал ва низо пайдо бўлғай: () - «Сизлар бўлмасангизлар эди, бизлар мусулмонлар бўлур эдик», деғайлар, бир-бирларини лаънат қилишқайлар. Чунончи ўттиз тўртинчи нумралик моддада ўтти.

(¹)Бақара сураси. 176 :

(²)Сабаъ сураси. 31 :

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни Оллоҳ таолонинг пайғамбаридурлар, деб гувоҳлик бермакнинг маъноси шулки: ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрган нарсаларида итоат қилиб бўйунсунмак, буюрган нарсаларини ерига етқузмак, хабар берган нарсаларига ишонуб тасдиқ қилмоқ, қилманглар деб манъ қилгон нарсаларидан ўзини тортиб сакланмоқ, буюрган тариқаларида Оллоҳ таолоға ибодат қилмоқдур.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни Оллоҳ таолонинг пайғамбаридурлар деб кўюб, буюрган нарсаларида итоат қилмаслик, суннатларига парво қилмаслик, ҳалол ва ҳаромни фарқ қилмаслик ёлғузгина отларини эшитганда ўлтурғон ерларида кўтларини кўтариб, бошларини эгиб: «соллаллоҳу алайҳи васаллам», деб кўймоқ, Куръон ўқуғонда қиблага қараб адаб бирла ўқуб, Оллоҳ таолонинг каломидур деб таҳоратсиз кўлида ушламай, ҳурматни хўб жойида қилиб, маъноси бирла иши йўқ, буюруқларини бажо қилмай юра бермак, ёлғуз Куръон ўқуб савобини ўлуқларға бағишламоқ, бунинг бирла дунё молини ҳосил қилмоқ учун йўл қилиб олмоқ бирла юра бермак банданинг нажоти учун кафил бўлмағай. «Қуруқ сўз кулоққа ёқмас» дегандек қуруқ сўз бирла чинакам мусулмон бўлуб кета олмас, «емак едим» деган бирла емак еган бўлуб қолмағонидек бўлуб, хавойи сўздур. «Ҳалво деган бирла оғиз чучумас». Демак, бу хил амалсиз мусулмонман деб юрмакнинг маънисиз бир иш эканлигига ишорат учун масалдур.

Оллоҳ таоло ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни дунёнинг интизоми, охиратнинг саодати учун пайғамбар қилиб кўндурган бўлуб, кўлларида Оллоҳ таолонинг буюруқларини ўзига олгон, Оллоҳ таолонинг ўзи нозил қилгон китоби Куръони карим бор бўлуб, бунинг баробарида ҳикмат аталгон ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадис - суннатлари бор эди. Шул иккисига амал қилгон саҳобалар кундузлари йўлбарсдек кофир ва мушрикларға қарши жиҳод - ғазот қилсалар, кечалари фаришталардек ибодат қилур эдилар.

Бизнинг суннати набавийяга эргашмақдамиз деб даъво қилмоқда бўлгон уламоларимиз илм маош пардаси орқасида нифоқни ўзларига шиор қилиб, бойлар, амалдорларға ўюнчик бўлуб, «Бир мулла хотун киши, икки мулла бир киши», «Мулла билар, сувға сияр», «Мулланинг айтганини қил, қилғонини қилма», деган масалларға мисдоқ бўлмадиларми?!

Болшевиклар бирла бўлгон узун замон урушларда Носирхон тўрадан бошқа қайси мулла алоҳида даста ташкил қилиб, баҳодирликларини исбот қилиб, тарих саҳифалариға ёздурдилар?!

Куръони карим тафсирини, аҳодиси набавийяни қайси даражада эътино бирла ўқур эдилар, мудораса қилур эдилар?!

Саллани чиройлик қилиб ўраб, банорас, мовут тўнлар, амрикон маҳси-кафшлар кийиб, босайми босмайми, деб пешоналарини чертиб юрмак суннати набавийяга иттибоъ қилмоқнинг маъноси эдими?!

Эмди қолдуруб тарк қилиб кўйгон нарсаларимизни амалга ошириб, тадорукини қилиб, ўзини чинакам Ислом кишиси қилиб олмоқ лозимдур. Ҳазрат домла, ҳазрат охунд ака, ҳазрат пешқадам, ҳазрат эшон, ҳазрат маҳдумдек қуруқ отларнинг дунё интизоми, охиратнинг саодати учун ҳеч бир қиймати йўқдур. Иттибоъ ва имтисолгина ишга ярайдур.

Ояти каримада ҳазрат Мусо алайҳис-саломнинг ўз қавмлариға қилгон хитобларини баён буюрадур: ((. «Ҳазрат Мусо алайҳис-салом ўз қавмлариға хитоб қилиб) айттиларки: яқинки, худойларингиз душманларингизни ҳалок қилиб, сизларни уларнинг ўрнилариға халифа қилиб кўйғайда, сизларнинг қилур амалларингизни кўрадур».

Бизнинг динимиз, юртумиз, молимиз, қавмларимиз бораларида истаган ва ўз билганларини қилиб, дунёда мисли кўрулмаган мазолимлар қилмоқда бўлгон болшевик русларни ҳалок қилиб, юртумизни кофирлардан қутқазиб кўйса, ажаб эмас. Ва лекин яна бизнинг қилур амалларимиз нучук бўладур уни кўрадур. Яна илгаригидек исён ва туғён

бирла кун кечирурмиз ми? Унға кўра муомала қиладур. «Ўрганган кўнгул ўрганса қўймас» бўладурғон бўлса, () - «Ва яна қайтиб гуноҳ қила берсангизлар, яна бизнинг сизлар бирла ҳисоблашмагимиз ўз жойида турур, (кутулб кетолмайдурсизлар, охирадэгиси яна турубдур)». дуо!

Ёлғузгина Оллоҳ таолонинг ўзига иймон келтурмакнинг маъноси билиб эътиқод қилиб иқрор қилмоғидурки, албатта Оллоҳ таолонинг ўзигина ҳамма нарсаларни яратқандур. Ҳаттоки осмонлар, ер, кун, ойларни яратиб, уларни мусаххар қилди. Ҳаммалари Оллоҳ таолонинг ҳукми бирла юрадурлар. Оллоҳ таолонинг ҳукмини қайтарғучи йўқдур. Ҳар ерда ибодат қилинмоқда, ҳар тилда зикр қилинмоқдадур, ўз бандалари узаларида ҳукмини жорий қилиб юргузгучидур.

Кўрқмоқ ўзидан, умид қилмоқда ўзидан, мадад тиламак ўзидан, паноҳ тиламак ўзига, додхоҳлик қилмоқ ўзигадур. Бу нарсаларнинг ҳаммалари Оллоҳ таолонинг ўзига махсусдур, ҳаммаси Оллоҳ таолонинг мулкидур. Ўз мулкида истаганича тасарруф қиладур. Ўзи қолиб бўлуб, мағфират қилғувчидур.

Ундоғ бўлса, ибодатнинг ҳамма навълари Оллоҳ таолонинг ўзига бўлмоғи лозим бўлуб, ўзидан бошқа маъбуд йўқдур. Бошқадан кўрқмоқ куруқ ваҳмдан иборатдур. Оллоҳ таолодан бошқа бирор кимса Оллоҳ таоло муқаддар қилмагон нарсаларда йўқни бор, борни йўқ, узокни яқин, яқинни узок қилолмайдур. Такдирда ёзгон бўлмаса, уни ҳеч ким вужудга келтуролмағай. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар:

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳазрат Ибн Аббос розияллоҳу анҳумоға хитоб қилиб буюрдиларки: «Оллоҳ таолонинг ҳаққини муҳофазат қилиб билиб иш қилғилки, Оллоҳ таоло сени муҳофазат қилғай. Оллоҳ таолони ҳамиша кўнглунгда тутки, ҳамиша Оллоҳ таолони ўз ҳузурингда топқойсан. Бирор нарса тиламак бўлсанг, Оллоҳ таолодан тилагил. Мадад тиламакчи бўлсанг, Оллоҳ таолодан тилагил. Билиб олғилки, бутун миллат аҳли йиғилишиб келиб сенга бирор фойда етқузмакчи бўлсалар, Оллоҳ таоло ёзгондан зиёда фойда етқуза билмағайлар. Агар сенга бирор зарар етқузмак учун тўпланишсалар, сенинг ҳаққингда Оллоҳ таоло ёзгонмикдоридан зиёда зарар етқуза билмағайлар. Қаламлар кўтарилган, ёзилгон дафтарлар(нинг сиёҳи) куруб қолгондур». Демак, азалда бўладургон, бўлмайдургон нарсалар тамоман бўладур ёки бўлмайдур, деб ёзилиб кўюлгондур. Бу ҳадисни Тирмизий жомиида ривоят қилиб: «саҳихун ҳасан», дебдур.

Тирмизийдан бошқанинг ривоятида келибдурки: «Оллоҳ таолони ҳамма вақт кўнглунгда тутки, Оллоҳ таолони олдингда ҳозир топурсан. Хушҳолликда Оллоҳ таолоға танилғилки, Оллоҳ таоло сени ёмон ҳолатларингда танисун. Ва яна билиб олғилки, Оллоҳ таолонинг илмида ва ёзғонида бирор нарса сенга етмайдурган бўлса, ул сенга етмағай. Агарда етадурган бўлса, етмай қолмағай. Билиб олғилки, Оллоҳ таолонинг нусрати сабр бирладур. Кенгчилик мусибат ва қаттиқлик бирладур. Осонлик қийинлик бирладур».

Бу ҳадиси шарифда буюруладурки, тилагинг бўлса, Оллоҳ таолодан тилагил. Мадад тиламакчи бўлсанг, Оллоҳ таолодан тилагил. Муқаддардан тошқори ҳеч нарса вужудга келмағай. Ундоғ бўлса, ҳамма вақт Оллоҳ таолони унутмай ҳаёлида тутуб туруб ибодат қилса, уни Оллоҳ таоло зойеъ қилмағай.

Оллоҳ йўлида сабр қилғувчи нусрат бирла моламаол бўлғай. Инсонға ҳар ҳолда ҳар қанча мусибат келсада, Оллоҳ таолодан умидини кесмаслиги лозимдур. Ҳар бир қаттиқлик орқасидан хайрийатга етишмак, мусибатдан кейин роҳатға чиқмоқ, балоға учраган бўлса ул балодан кутулмоқ, зулмдан кутулуб роҳатға чиқмоқ, қоронғуликдан ёруғликка чиқмоқ бордур.

Инсонға ўзининг дунё ва охиратининг интизоми ва саодати учун ўз йўли бирла урунмоғи лозимдур. Навмид маюс бўлмаслик керак. Оллоҳ таолоға эътиMOD қилиб, фазл ва марҳаматидан умид қилиб лозим бўлгон асбобларға урунмоқ, ташаббус қилмоқ лозимдур.

Бу ҳадисда пешонамизга ёзилғони бўлур, деб оёғ узатиб ёта бергани буюрмагон бўлғонидек, бошқа ҳадисларда саъй ва ҳаракат қилмоққа буюргандур. Саҳобалардан баъзилари: «Ё расулаллоҳ! Ҳар нарса ёзилиб қолгон бўлса, амалнинг нима кераклиги бордур?», деб сўрагонларида: «матн» (Бухорий ҳазрат Алий розияллоҳу анҳудан ривоят қилгондур) «Амал қилинлар! Ҳар ким нима учун яратилгон бўлса, ўшал нарса унинг учун ўнғайлантурулғай», дедилар.

Чунки истаган - талабда бўлгон нарсаларининг ҳосил бўлмоқларини ўзининг кўшиши

бирла бўлур, деб ёзилиб кўюлгон бўлмоғи мумкиндур. Саъй ва ҳаракат қилмай ёта бермак бирла ул нарсанинг ҳосил бўлмай қолмоғиға сабаб бўлурда, ўз жониға ўзи жавр қилгон бўлур.

Оллоҳ таоло бизнинг кўзумизни очсун. Омийн.

Фаришталарга иймон келтурмакнинг маъноси шулки: билиб, эътикод қилиб, иқроп қилмоғидурки Оллоҳ таолонинг бир хил бандалари бордурларки, уларни Оллоҳ таоло нурдан яратқан бўлуб «фаришта» аталадурлар. Улардан пайғамбарларга элчи қилғонлари бордурлар. Пайғамбарларга Оллоҳ таоло томонидан ваҳй келтурадурлар. Улар Оллоҳ таоло буюрган нарсаларида Оллоҳ таолоға исён ва қаршилиқ қилмайдурлар. Нимага буюрилган бўлсалар уни бажо келтурурлар. Улар Жаброил, Мекоил, Исрофил, Азроил алайҳимус-салом фаришталардан бўлгон пайғамбарлар, муқаррабларнинг улуғларидандурлар.

Фаришталар Оллоҳ таолонинг нурдан яратқон, кўзга кўрунмайдурган махлуқларидандурлар. Улар емак, ичмакдан покдурлар. Ҳазрат Исрофил алайҳис-салом сур тортқонларича ўлмайдурлар. Уларда ухламоқда йўқдур, бутун нафсоний истаклардан покдурлар. Фақатгина ҳазрат Исрофил алайҳис-салом сур тортқонларида ((- «Ҳар жон ўлумни тотқучидур», деган Оллоҳ таолонинг ҳукмига мувофиқ ўлуб кетгайларда, сўнгра тирилулар.

Улар маҳз ибодат ва итоат учунгина яратилғондурлар. Ўз вазифаларини адо қилмоқда камлик қилмайдурлар. Уларнинг вазифалари бўйунсунмақдур.

Уларнинг ўрталарида улуғ, муқарраб фаришталар бўлуб, ҳар қайсилари баъзи хусусий хидматларга муқаррар қилинғондурлар. Чунончи ризқ тақсим қилмоқ, ёмғур ёғдурмоқ, булутларни у ён-буёнға сурмак, савоб ва гуноҳларни ёзмоқ, пайғамбарларларга ваҳй келтурмак, азоб лозим бўлуб қолғонларга азоб келтурмак, жон олмоқ ва ҳам булардан бошқа хидматларга таъйин қилинғондурлар.

Фаришталар нурдан яратилғонлиқлари учун жисмлари латиф бўлуб, бизларнинг кўзларимизга кўрунмайдурлар. Ҳар хил шаклга кира оладурлар. Узоқ масофани озгина муддатда тай қиладурлар. Оғир нарсаларни кўтара биладурлар. Қаттиқ, зўр ишларни қиладурлар. Баъзилари қиёмда, баъзилари рукуъда, баъзилари саждада, қаъдада туруб, Оллоҳ таолоға тасбиҳ айтурлар. Бул ўзи уларнинг ибодатларидур.

Улардан гуноҳ деган нарса содир бўлмайдур. Оллоҳ таоло уларни ояти каримада: () - «Улар Оллоҳ таоло буюрган нарсаларида қаршилиқ қилмайдурлар, буюрилган нарсаларини бажо қилурлар», деб уларни васф қилғондур. Чунки уларга нафсоний истаклар юклатилиб, қилсалар савоб, қилмасалар гуноҳ ҳосил бўладур деб ваъда ва ваийдлар бўлунмағондур.

Улуғ муқарраб фаришталардан ҳазрат Жаброил, Мекоил, Исрофил, Азроил алайҳимус-салом машҳур бўлуб, ҳазрат Жаброил алайҳис-салом «Рухул-Қудс», «Рухул-Амийн» отлари бирла аталғон бўлуб, ҳамма пайғамбарларга ваҳй келтурмак, Оллоҳ таолонинг қудрати қоҳиралариға иймон келтурмай бўйунтовлиқ, саркашлиқ қилиб кофир бўлғонларга азоб келтурмакдек нарсалар шул зотнинг хусусий вазифаларидур. Ҳазрат Мекоил алайҳис-салом ёмғур ёғдурмоқ, гиёҳ ундурмак, арзоқ - рўзи тақсим қилмоқ, булутларни у ёқ-бу ёққа сурмакдек нарсаларга муаккалдурлар. Ҳазрат Исрофил алайҳис-салом сур тортмоққа муаккал бўлуб, ўз вазифаларини адо қилмоқ учун «Эй Исрофил, суригни торт», дейдурган илоҳий ҳукмга кўз тутуб турмакдадурлар. Ҳазрат Азроил алайҳис-салом бўлсалар, «малакул мавт» лақаби бирла мулаккаб бўлуб, ҳар бир ажали етганнинг жонларини олмоққа муаккалдурлар.

Буларнинг ҳар қайсилари ўз вазифаларини адо қилмоқда давом этмакдадурлар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-саломнинг ваҳй келтурмаклари ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан кейин тўхтаб қолғон бўлсада, бошқа вазифалари ўз жойларидадур. Рамазони шарифда лайлатул қадр - қадр кечасида ҳар йили ерга тушуб, маъмур бўлғон вазифаларини адо қиладурлар.

Фаришталар, жинларнинг борлиқлари оёти қуръонийя, аҳодиси набавийялар бирла собитдурлар.

(¹)Оли Имрон сураси 1¹⁰ :Анбиё сураси 1³⁰ :Анкабут сураси.5⁷ :

(²)Таҳрим сураси.7 :

қилмоқ жоиз бўлмай, Қуръони каримдан юз ўгургон бўлуб, диндан чиқиб кетган бўлур эди. Чунки Қуръон нозил бўлуши бирла Таврот ва Инжил мансух бўлгон бўлуб, амал қилмоқдан қолдурулгондурлар. Улардаги баъзи нарсаларни кўруб накл қилмоқ баъзи шартлар бирлагина жоиздур. Улда бизнинг динимиз Ислондаги ҳукмлар, Қуръони шарифда накл бўлгон воқеалар, аходиси набавийяда баён бўлгон нарсаларга хилоф бўлмасликдур. Бу ҳолатдан бошқа суратда жоиз эмасдур. Динимиз ислон бизни яҳуд ва насоронинг кўлларидеги нарсаларга муҳтож қилиб қўймоғондур.

Яҳуд ва насоролар Таврот ва Инжилни мансух бўлмағон деб даъво қилсаларда, ҳасад юзасидан: «шуларга эргашадурмизми?», дебгина қуръони каримга иймон келтурмай, мусулмон бўлмоқни қабул қилмағондурлар. Улар шайтондек ислоннинг ҳақлигини билиб туруб мусулмонларни ўзларидек кофир қилиб, тойдуруб юбормоқ орқасидадурлар.

Оллоҳ таоло нозил қилгон китоблардан бирига эмас, бирор жумласигада инкор қилмоқ жоиз эмас, куфрдур. Ҳаммасига иймон келтурмак фарздур. Яҳуд ва насороларни ёмон кўргани учун китобларини инкор қилиб қўймоқ куфр бўлуб, эҳтиёт лозимдур.

Оллоҳ таолонинг халойиққа кўндурган пайғамбарларига иймон келтурмакнинг маъноси шулки: Оллоҳ таоло ҳазрат одам алайҳис-саломни ида қилиб пайғамбар қилди. Авлодларидан расуллар, набийларни танлаб олиб халойиққа кўндурди. Шул пайғамбарларга иймон келтурганларга жаннат ва ризвондан башорат бергувчилар, иймон келтурмай кофир бўлгонларни Оллоҳ таолонинг азобидан қўрқутқувчилар қилди. Ул пайғамбарларни ўзи бирла бандалари ўрталарида восита қилди, уларга итоат қилмоқни бандаларга вожиб қилди. Ул пайғамбарларга итоат қилмоқни Оллоҳ таолонинг ўзига итоат қилмоқ ҳисоблади.

Чунончи ояти каримада буюрдики: «Ҳар ким Оллоҳ таоло ва пайғамбарига итоат қилса, улар Оллоҳ таоло инъом ва эҳсон қилгон пайғамбарлар, сиддиқлар - жуда тўғрисўзлаған зотлар, Оллоҳ таоло йўлида ўз жонларини қурбон қилгонлар, солиҳ бандалар бирла бўлурлар», деб ҳукм қилди().

«Ҳар ким пайғамбарга итоат қилса, ул Оллоҳ таолога итоат қилгон бўлубдур. Ҳар ким пайғамбарга иймон келтурмакдан юз ўтурса, сани уларга соқчи қилиб кўндурмадик»().

«Оллоҳ таоло ҳазрат Одам ва Нух ва Иброҳим алайҳимус-салом авлодларини, Имроннинг авлодларини тамом олам аҳлидан ида қилди»().

Оллоҳ таоло ўз пайғамбарларини ўз бандалари ўрталаридан таллаб олгондур. улар Оллоҳ таолонинг эътиборлик бандаларидурлар. Оллоҳ таоло уларни ўз рисолатини кўтармакга лойиқ, таблиғ қилмоқга қодир кишилар бўлгонлари учун таллаб олиб ихтиёр қилгондур. Улар ҳар қанча мусибат ва ёмон ҳолатларга учрасаларда, сабр ва матонат ила ўз вазибаларини яхши суратда адо қилгон зотлардурлар.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: ().

«Ғайбни билгувчи. ғайбини ҳеч кимсага изҳор қилмайдур. Ва лекин ўзининг суйган бандаларидан бўлгон пайғамбарига баъзи ғайбдан мўжиза тариқасида билдургай. Ул пайғамбарининг олди, орқасидан пойлоқчи қўюб қўйгай. Бул ўзи шул сабабдандурки, Оллоҳ таолонинг илмидаги ўз узаларидаги Оллоҳ таолонинг ҳукмларини бандаларига еткузганликлари зоҳир бўлсун дебдур. уларнинг олдиларидаги қиладургон ишларини билур, ададларини санаб қўйгондур».

Бутун пайғамбарларнинг таржимаи ҳолларини кўрулса зоҳир бўладурки, энг аввал ўз қавмларининг ораларида ёлғуз ўзлари ўз рисолатларини еткузуб, уларни ёлғуз Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоққа чақиргондурлар. Ўз қавмларидан ийзо ва жафолар чеккандурлар. Охирда пайғамбарлар ғолиб келгандурлар, ёки қавмлари иймон келтургандурларда, ҳаммалари мусулмон бўлгондурлар, ёки иймон келтурмасликда давом этгандурларда, Оллоҳ таоло уларга азоб кўндуруб ҳалок қилгондур. Бу тўғрида Қуръони каримнинг аввалидан охиригача пайғамбарларнинг умматлари бирла бўлгон воқиотлари мужмал ва муфассал тариқада баён бўлунгондур.

Пайғамбарларнинг пайғамбарликларига далолат қиладургон далиллари ёлғуз мўжизаларигина бўлмай, ўзларининг тўғрисўзликларига далолат қиладургон далилларида кўпдур. Халқ ўрталарида ёшлиқларидан яшаб, ўзлари халқ ўрталарида тўғрисўзлик бирла шуҳрат топқон бўлгондурлар.

Пайғамбарларнинг тўғрисўзликлари пайғамбарлик даъво қилгонларидек, ёлғончиларнинг ёлғончироқларида даъво қилгондурлар. Бу иккиларини ҳар бир ақл соҳиби бўлгон кишилар ҳолатларининг қариналари бирла ажрата биладурлар. Пайғамбарлик даъвосидан бошқа ишларда ҳам инсонларнинг тўғрисўз бирла ёлғончиларини ҳар хил йўл бирла ажратмак

(¹)Нисо сураси. 69 :

(²)Нисо сураси. 80 :

(³)Оли Имрон сураси. 33 :

(⁴)Жин сураси. 28-26 :

мумкиндур. Ундоғ бўлса, пайғамбарлик даъво қилгон кишиларнида тўғрисиўз ёки ёлгончиликларини яхши тариқада ажратмак осондур. Ёлгондан пайғамбарлик даъво қилгонларнинг ёлгончи эканликларини ўзлари дажжолликлари, билимсизликлари, фиску фужурлари, уларнинг бўйунлариға шайтон миниб олгонликлари озгина ақл сохиби бўлгон кишиларғада билиниб қолур. чунки тўғрисиўздур ёки ёлгончидур ўзларининг ишу сўзларидан мана мен деб, кўзга кўрунуб турган бўлғай.

Пайғамбарман деган киши албатта баъзи ишларға буюргай, баъзиларидан манъ қилғай. Унинг ул ҳолидан тўғрисиўз ёки ёлгончилиги очилғай. Чунки тўғри бўлса, ўз қарашликларини яхшилик, тўғрилиққа буюрганидек, ўзида тўғри ва яхши ишларда бўлунғай. Ёлгончи бўлса, ўзи нотўғри ишларда бўлуб ёмон ишларға буюргай, ўзи фиску фужурда бўлғай.

Бухорий ва Муслимнинг ривоятларида ҳазрат Ибн Масъуд розияллоху анхудан келибдурки, ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам буюрубдурлар:

(ҳадис)

«Тўғрисиўзликни ўзларингизга лозим тутунглар. Чунки тўғрисиўзлик яхшиликқа элтадур, яхшилик жаннатга элтадур. Инсон ҳамма вақт тўғри сўзлайдур, тўғри сўзлар орқасидан юрадур, ҳаттоки Оллох таолонинг наздида тўғрисиўз деб ёзиладур. Ёлгон сўзламакдан сақланинглар. Чунки ёлгон сўзламак ёмонликқа элтадур, ёмонлик дўзахқа элтадур. Инсон ҳамиша ёлгон сўзлайдур, ёлгон сўзламак ортидан юрадур, ҳаттоки Оллох таоло ҳузурда ёлгончи деб ёзиладур». Бу ҳадисни имом Аҳмад, Бухорий Адабул-Муфрадда, Муслим саҳихда, Тирмизий жомеъида келтурубдурлар.

Инсоннинг тўғрисиўзлиги ўзининг қилмиши, турмушидан зоҳир бўлса, Оллох таолонинг пайғамбарининг тўғрисиўзлиги янада зиёдароқ очик ва осон тариқада билинадур.

Ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васалламға энг аввал ваҳй келганда уйларига келиб ҳазрат Хадича розияллоху анҳоға воқеани баён қилдилар, ҳамда: «ўзумға қўрқтум», дедилар. Ул вақт ҳазрат Расулуллох алайҳис-саломға ҳазрат Хадича розияллоху анҳо: «ўзунгизга қўрқманг, Оллох таоло ҳаргиз сизга ёмон ҳолатни раво кўрмайдур. Чунки сиз ҳамма вақт тўғри сўзлайдурсиз, силаи раҳим қилурсиз, йўқсулларға топиб берурсиз, мусибатзадаларға ёрдам қилурсиз», дедилар.

Ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам ўзларига бирор ёмон ҳолат пайдо бўлиб қолдими экан деб қўрқуб эдилар. Ҳазрат Хадича розияллоху анҳо ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам қўрққан нарсаларни нафй қилиб, «сиздек кишига сиз қўрққан нарсаларнинг келмаги мумкин эмасдур», деб қўнгулларини кўтардилар. Улда ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васалламдаги ёшлиқларидан одатланиб келган олий ахлоқлари эдики, ул ўзи бу хил ёмон нарсаларға дучор бўлмоқдан юққори эди. Чунончи ул нарсаларни бир-бир баён қилиб бердилар. Чунки Оллох таолонинг суннати жорийдурки, бу хил олий ахлоқ сохиби бўлгон зотлар зойеъ бўлмоқдан узоқдур.

Чунончи Макка мушриклари саҳобалардан Ҳабашаға ҳижрат қилиб боргон кишиларни қайтартуруб олмоқ учун ўз томонларидан бир қанча кишиларни бир қанча ҳадиялар бирла Ҳабаша подшоҳиға юбордилар. Улар ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васалламнинг саҳобаларини буларға қайтариб бермакни Ҳабаша подшоҳи Нажошийдан талаб қилдилар. Ул вақт Нажоший ул саҳобаларни ўз ҳузурига талаб қилди. Улар ҳазрат Жаъфар розияллоху анху бошлиқ Ҳабаша подшоҳи ҳузурига ҳозир бўлдилар. Улар бирла сўзлашиб бўлгонларидан кейин куръони каримдан бир мунча оят ўқуб бермакни Нажоший ҳазрат Жаъфар розияллоху анхудан талаб қилди. ҳазрат Жаъфар розияллоху анху ўқуб бердилар. Нажоший: «Бул ўзи ҳазрат Мусо алайҳис-саломға нозил бўлгон Таврот бирла бир ердан чиқадур», деди. Уларни қайтариб бермакни қабул қилмай, Ҳабашада озодлик бирла бермакка рухсат берди.

Шунингдек Варақа ибн Навфал-да насронийят динига кириб Инжилни арабийға таржима қилиб юрган киши эди. Ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам ўзларига воқеъ бўлгон ҳолни баён қилиб эдилар, ул: «Бул ўзи ҳазрат Мусо алайҳис-саломға ваҳй келтурган Жаброил алайҳис-саломдурлар», деди.

Шунингдек ҳазрат Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам Ҳирақлға мактуб кўндуруб

Исломга даъват қилиб эдилар. Қудс шаҳрида тижорат учун айланиб юрган Абу Суфён бирла рафиклари бор эдилар. Ул вақт булар мушрикликларида давом этиб юрган эдилар. Ҳирақл уларни топтуруб олиб келди. Ул тижорат қофиласининг боши Абу Суфён эди. Уни илгари ўтқузуб рафиклариға хитоб қилиб: «Мен бундан бир қанча сўз сўрайдурман, агар ёлғон сўзласа, ёлғон сўзлади денглар», деди. Улар сўзламай ўлтурмоқлари бирла Абу Суфённинг сўзларини тасдиқлаган бўлдилар.

– Ҳирақл: «Бу мен пайғамбарман деган кишининг ота-боболаридан бирор подшоҳ бўлуб ўтган киши борми?», деди.

– Абу Суфён: «Боболаридан подшоҳ бўлуб ўтган киши йўқдур», деди.

– Ҳирақл: «Бу кишидан илгари ота-бобосидан бирор кишининг шу хил даъво қилиб ўтгани борми?», деди.

– Абу Суфён: «Бундан илгари булардан бу хил даъвода бўлғон киши бўлмағондур», деди.

– Ҳирақл: «Бу кишининг бундан илгари ҳеч ёлғон сўзлаганини билган киши борми?», деди.

– Абу Суфён: «Бундан илгари ҳеч бир вақт ёлғон сўзлаганини кўрган ва билган эмасдурмиз», деди.

– Ҳирақл: «Бу кишига одамларнинг катталари эргашмакдаларми ёки заиф ва нотавонлари эргашадурларми?», деди.

– Абу Суфён: «Заиф ва нотавон кишилар эргашмакдадурлар», деди.

– Ҳирақл: «Бу кишининг сизлар бирла насабида нима алоқаси бордур?», деди.

– Абу Суфён: «Бунинг бирла биз ҳаммамизнинг насабимиз бирдур», деди().

– Ҳирақл: «Эргашганлар борғон сари кўпаймакдаларми ёки озаймоқдаларми?», деди.

– Абу Суфён: «Динига кирганлар борғон сари кўпаймакдадурлар», деди.

– Ҳирақл: «Динига киргандан кейин безор бўлуб чиқиб кетганлар бўлдими?», деди.

– Абу Суфён: «Йўқ», деди.

– Ҳирақл: «Ўрталарингизда уруш бўлдими?», деди.

– Абу Суфён: «Ҳов, уруш бўлди», деди.

– Ҳирақл: «Бу урушда кимлар ғолиб келмакдалар?», деди.

– Абу Суфён: «Гоҳи бизлар, гоҳи улар ғолиб келмакдадурлар», деди.

– Ҳирақл: «Сизларға ғадр қилғон ери бўлдими?», деди.

– Абу Суфён: «Бул вақтгача ғадр қилғони бўлмади. Эмди, қилармукин, биз билмадик», деди.

– Ҳирақл: «Сизларни нимага буюрадур?», деди.

– Абу Суфён: «Бизларни ёлғуз Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоқ, покдоманлик, тўғрисўз бўлмоқ, ширкдан сақланмоққа буюрадур», деди.

Ҳирақл тилмочига айттики:

Мен сендан: – Бу одам сизлар бирла насаби нучукдур, дедим. Сен: – Биз бирла ҳамнасабдур, дединг. Шунингдек пайғамбарлар ўз қавмларидан бўлурлар().

Бу сўзни бундан илгари бошқа кимсада даъво қилғонми эди, дедим. Сен: Йўқ, дединг. Илгари бундан бошқа кишида айтган бўлса эди, ўзидан илгариги кишига эргашмакдадур, дер эдим.

– Бунинг ота-боболаридан бирор кимсанинг подшоҳ бўлуб ўтгани борми, деб сўрадим. Сен: – Йўқ, – дединг.

– Ота-бобосидан подшоҳ бўлуб ўтган киши бўлса эди, мен отасининг мулкани талаб қилмоқдадур, дер эдим.

Мен сендан: – Бунинг ёлғон сўзлаган ери борми, дедим. Сен: –Йўқ, – дединг. – Мен биламанки, халқ ўртасида ёлғон сўзламаган киши Оллоҳ таолоға ёлғон сўзламайдур.

(¹)ҳадисни шарҳ лаъчилар Абу Суфён розияллоху анҳунинг «هو في نسب» ноҳ бора сига) ул киши бизнинг оғизимизда улугъ نسب соҳибидур), деб маъно بيريش ган) .мусаххих.(

(²)йўқидарига ликка) قارانگ. (мусаххих.)

– Одамларнинг катта, улуғлари эргашмакдадурларми ёки заиф ва нотавонлари эргашмакдаларми, деб сўрадим. Сен: – Заиф ва нотавонлари эргашмакдадурлар, дединг. Шул хил заиф ва нотавонлар пайғамбарларга энг аввал эргашурлар.

Сендан: – Борғон сари эргашганлар кўпаюрларми ёки озаюрларми, деб сўрадим. Сен: – Борғон сари кўпаймакдадурлар, дединг. Шунингдек иймоннинг масъаласи кўпайиб бориб тамомига етур.

– Динига кирган кишилардан безор бўлуб чиқиб кетганлар бўлдиларми, дедим. Сен: –Йўқ, дединг. Шунингдек иймоннинг мазаси кўнгулга ўрнагондан кейин ундан қайтмайдур. (Бул ўзи тўғрисўзликнинг аломатларидандур. Ёлгон деган нарса охирда очилиб қолурда, ёлгончи шарманда бўлур. Кирганлар қайтиб кетурлар. Кирмаганлар кирмай тўхтаб қолурлар. Ёлгоннинг бозори похолнинг ўтига ўхшайдурда, лоппиллаб олур, сўнгра ўчуб қолур).

Сендан: – Ғадр қилгон ери борми, деб сўрадум. Сен: – Йўқ, дединг. Шунингдек пайғамбарлар ғадр қилмайдурлар. (Ғадр қилмаслиқ пайғамбарликнинг аломатидур. Оллох таоло уларга бало юбориб, меҳнат ва мағлубият бирла ибтило ва имтиҳонлар қилур. Бу тўғрида оят ва аҳодислар кўпдур).

Сендан: – Уруштунгларми, урушнинг натижаси нима бўлур эди, деб сўрадум. Сен: – Уруштук, гоҳ бизлар ғолиб бўлур эдик, гоҳ улар ғолиб бўлур эдилар, дединг. Шунингдек пайғамбарлар аввалларда қийинликларга учрагайлар, охирда душманларига ғолиб келурлар.

Мен: – Сизларни нимага буюрадур, дедим. Сен: – Ёлғузгина Оллох таолога ибодат қилмоққа, ширк келтурмаслиқга буюрадур, тўғри сўзламак, покдоманликга буюрадур, дединг. Пайғамбарларнинг ишлари шундоғ бўлур. Бу сўзларинг тўғри бўлса, шул мен ўлтурғон еримгача олур, – деди. – Бу сизлар сўзлаган сўзлар пайғамбарларнинг сифатларидур. Яна бир пайғамбар келур эканлигини билур эдим, ва лекин сизлардан келур деб хаёл қилмас эдим. Шул мулкимдан чиқиб бориб хидматида бўлмоқни иложини қилсам эди, қилур эдим. Подшоҳлигимни ташлаб оёғини ювур эдим, деди.

Ул замонда Абу Суфён иймонга келмаган бўлуб ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг энг зўр душманларидан эди. Ўз йўлдошлариға қараб: «Кўрунглар, бу Ибн Абий Кабшанинг иши кучайиб кеттику, Рум подшоҳида кўрқадур», деди. Абу Суфён айтур: Бул сўзлардан кейин охирда ғолиб бўлур, деб юрур эдим, Оллох таоло ҳаттоки кўнглумга иймон келтурмакни солди.

Оллох таоло ўз пайғамбарларини такзийб қилиб ёлгонга чикоргонларға қарши қилгон муомалаларидан дунёда зўр, кўп асарлар қолдургондур. Ул асарлардан Оллох таоло пайғамбарларға нучук муомала қиладур, инъом ва эҳсон буюрадур, кофирларға нучук азоб кўндуруб ҳалок қилур, далолат қилдургон аломатлар зоҳир бўлуб турубдур. Чунончи тўфон воқеаси, Фиръавн ва лашкарларининг денгизида ғарқ бўлгонлиқлари, Од ва Самуд ва Лут алайҳис-саломнинг қавмларининг ҳалок бўлғони воқеалари, бу пайғамбарлар, ва қавмларининг воқеаларини баён қилғонида, буларнинг ҳалок бўлмоқларида ибрат оладургон оятлар бордур. Уларнинг кўплари иймон келтурган эмас эдилар, деб буюрадур.

Бу пайғамбарларнинг ҳаммалари ўз қавмларини, ёлғуз Оллох таолонинг ўзигина ҳақиқий маъбуд эканлигига иймон келтурмакга чақиргондурлар. Иймон келтурмай пайғамбарларини ёлгончи қилиб кофир бўлгонлар ўз пайғамбарлариға кўп ийзо бериб жафолар қилдилар. Охирда Оллох таоло пайғамбарларға нусрат бериб, кофирларға азоб юбориб ҳалок қилди. Бу хабарларни Оллох таоло ўз китоби Куръони каримда кўп оятларда баён қилиб бундан ибрат олмоққа буюрди.

Қиёмат кунига иймон келтурмак одамлар ўлганларидан кейин тирилмакни ҳақ деб иймон келтурмакдан иборатдур. Ул одамлар тамом ўлуб кетганларидан кейин қайталатдан ҳисоб ва жазо учун тирилулар. Яхши ва ёмон амалларидан ҳисоб олиб, ўз ҳоллариға кўра жазо бериладур, яхши бўлсалар жаннатга, ёмон бўлсалар дўзахға киргузуладурлар.

Чунончи ояти каримада буюрубдур: «Ул куни одамлар маҳшаргоҳға тўпланурлар. Ўзларининг амаллариға кўра жазоларини кўрмак учун ҳозир бўлулар. Ҳар ким зарра миқдорида яхши амал қилгон бўлса, унинг жазосини кўргай. Ҳар ким зарра миқдорида ёмон амал қилгон бўлса, унинг сазосини кўргай»).

Қиёмат кунига иймон келтурмак иймоннинг етти рукнларидан бир рукн бўлиб, бунингсиз банданинг иймони саҳиҳ бўлмағай. Қиёмат кунига иймон келтурмак дунёнинг интизоми, охиратнинг саодати учун биргина йўлдур. Бундан худойдан кўркмоқ, зулм қилмаслик, бировнинг ҳаққини емаслик, ширк ва куфрдан сақланмоқ, чақимчилик, ғийбат, зино, судхўрлик, ёлғончилик ва бошқа Оллоҳ таоло рози бўлмагон нарсалардан ўзини сақламоқ пайдо бўладур.

Садруддин Абул Ҳасан Алий ибн Абил Из имом Таҳовийнинг ақидасининг шарҳида айтадурки: «Қиёмат кунига иймон келтурмак борасида оёт ва аҳодислар зўр ва шўр бирла келган бўлуви баробарида ақл ва фитрат далолат қиладургон масъалалардандур». Оллоҳ таоло ўз китоби Қуръони каримда кўп ерларда баён буюруб далил ва ҳужжатлар қойим қилгондур. Қабул қилмагонларға радлар қилгондур. Бу тўғрида 185 оятлар Қуръони каримда келгандур. Буларни Ибн Абил Из бир-бир, тамом санагондур.

Оллоҳ таоло мухталиф замонларда мухталиф қавмларға пайғамбарлар кўндурган бўлуб, ҳамма пайғамбарлар бу тўғрида муттафиқдурлар. Оллоҳ таолоға иймон келтурмак одамлар ўрталарида фитрий тариқада оmdур. Фақатгина Фиръавн ва жамоаларидек баъзи кимсалар ўрталарида жаҳлу инод юзасидан инкор қилгон бўлсалар, улар жуда оздурлар. Аммо қиёмат кунига иймон келтурмай кофир бўлгонлар бўлсалар, улар жуда кўпдурлар.

Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг пайғамбар бўлуб келмаклари охир замонда бўлуб, ҳамма пайғамбарларнинг охиргиларидурлар. Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам бирла қиёмат ўрталарида фосила йўқдур. Чунончи ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки:

(ҳадис)

«Мен пайғамбар бўлуб кўндурулдум, холбуки, менинг бирла қиёмат келмаги шундоғдур», деб саббоба бирла ўрта қўлларини бир қилиб ишорат қилдилар. Бу ҳадисни имом Аҳмад муснадда, Бухорий, Муслим саҳиҳларида, Тирмизий жомеида, ҳазрат Анас розияллоҳу анҳудан келтурубдурлар, ҳамда имом Аҳмад, Бухорий, Муслим саҳиҳларида ҳазрат Саҳл ибн Саъд розияллоҳу анҳудан ривоят қилибдурлар.

Бу ҳадисдан мақсад - менинг бирла қиёмат ўртасида бошқа пайғамбар йўқдур, келмас, Исломи дини қиёматгача давом этгай, демакдур.

Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам шу хил тафсил бирла баён буюрдилар. Бошқа пайғамбарлар бу хилда тафсил қилмагондурлар. Қуръони каримда ҳам шу хил баён бўлгон бўлуб, ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан илгари ўтган китоблар (Таврот ва Инжил)да бу хилда баён бўлмагондур. Исломи уламоларининг муҳаққиқлари тамом иттифоқ қилгондурларки, инсонлар ўлганларидан кейин тану жон бирла қайтадан тирилмаклари тўғриларида ҳеч бир шариатда Исломдек тафсил бирла баён бўлмагондур.

Қуръони каримда инсонлар ўлганларидан кейин қиёмати суғро бўлгон олами барзахда Оллоҳ таолонинг энг аввалги жазоси ҳозир бўлуб, ўзи фоний дунёда қилиб ўтган амаллариға яхшидур, ёмондур жазосини топиб тургай. Улуғ қиёмат бўлгонда жону тан бирла тирилиб Оллоҳ таоло ҳузуриға ҳозир бўлуб жазо ва сазо топмоқларини хўб баён қилгондур.

Қиёмат куни тўғрисида келган оятлар «алйавмул охир» оти бирла 89, «баъс баъдал мавт» -

(¹)Залзала сураси. 1-7 :

ўлгандан кейин тирилмак оти бирла 70 оят, амалга қиёмат куни жазо топмоғи тўғрисида 26 оят бўлуб, жамъи 185 оят келгандур. Ул оятлар бул ерда баён ва таржама бўлуб ўтуладур.

Чунончи буюруладурки: ().

«Баъзиларингиз баъзиларингизга душман бўлгон (шайтон бирла инсонлар) ҳолда ерга тушунглар. Шунда яшайдурсизлар, шунда ўлурсизлар, шундан (тирилиб қиёмат куни) чиқарилурсизлар».

().

«Иблиси малъун: «Эй худойим, одамлар тириладурган вақтлариғача мени тирик сақлагил», деди. Оллоҳ таоло: «Муқаррар вақт бўлгон кунгача муҳлат берилганлардандурсан», деди».

Оллоҳ таоло ҳазрат Нух алайҳис-саломнинг даъватларини ҳикоя қилиб буюрадурки:

().

«Оллоҳ таоло сизларни ердан гиёҳлардек ундурди. Сўнгра сизларни шул ерга қайтариб киргузадур, ҳамда яна тиргузуб ердан сизларни чиқарадур».

Ва яна ҳазрат Иброҳим тилларидан ҳикоя қилиб буюрадурки:

().

«Эй худойим! Мени, ота-онамни, ва мусулмонларни ҳисоб қойим бўладурғон кунда мағфират қилғил».

((. «Ёд қил ул кунники, ҳазрат Иброҳим алайҳис-салом: «Эй худойим, менга кўрсатғилки, ўлукни нучук тиргузурсан», дедилар. Оллоҳ таоло: «Иймон келтурган эмасмисан?», деди. Ҳазрат Иброҳим алайҳис-салом: «Иймон келтургандурман, фақат кўнглум ором олсун деб тилаётибдурман», дедилар».

(). «Халойик тирилтуруладурган кунда мени расво қилмағил», ((. «Ул кундаки, мол ва авлод фойда бермағай», (). «Ва лекин Оллоҳға кўнгли ширкдан тоза ҳолда келгангина нажот топқой». ((. «Жаннат Оллоҳ таолодан кўрққанларға яқинлаштурулғай».). «Дўзах тойғонларға очик кўрсатилиб қўйулғой». (). «Ҳамда уларға айтилғайки, сизларнинг Оллоҳ таолодан бошқа ибодат қилиб юрган маъбудларингиз қайдадур?! Сизларга кўмак қила билурларми?! Ёки ўзлари ғолиб кела билурларми?! дейилғай». ((. «Ул маъбудлар, ҳамда тавҳиддан тойғонлар, Иблисининг ҳамма лашкарлари тамом юз тубан дўзахқа отилғайлар». ((. «Улар дўзахда (ёлгон маъбудлари бирла) жанжал қилишиб туруб: бизлар очик

(¹) Аъроф сураси. ۲۵-۲۴ :

(²) сураи. ۳۷-۳۶: حجر:

سورة (۳) Нух. ۱۸-۱۷ :

(⁴) سورة إبراهيم: ۴۱.

(⁵) сураи. ۲۶۰: بقرة:

(⁶) сураи. ۸۷: شعراء:

(⁷) сураи. ۸۸: شعراء:

(⁸) сураи. ۸۹: شعراء:

(⁹) сураи. ۹۰: شعراء:

(¹⁰) сураи. ۹۱: شعراء:

(¹¹) сураи. ۹۳-۹۲: شعراء:

(¹²) сураи. ۹۵-۹۴: شعراء:

(¹³) сураи. ۹۷: شعراء:

тойгонликда эканмиз, деб қасам айтгайлар». ((. «Шундоғки, сизларни бутун дунёнинг худосига тенг кўруб сизларга ибодат қилур эканмиз». (). «Бизларни кофирларгина тойдургон эканлар». (). «Бизларга шафоат қилиб ораға кирғучи, меҳрибон дўст-да йўқдур». ((. «Кошки эдики, дунёга яна қайтарилсак, ул вақт иймон келтургучилардан бўлур эдик, деб хасратда бўлғайлар». (). «Албатта бу баён бўлунгон оятларда ибрат олғувчиларға ибрат олинадургон аломатлар бордур. Уларнинг кўплари иймон келтургучилар эмас эдилар».

Оллоҳ таоло ҳазрат Мусо алайҳис-саломға хитоб қилиб буюрадурки:

(). «Албатта қиёмат куни келгуси бўлиб, унинг келмагида шубҳа йўқдур. Ҳар бир жон ўз килмиши учун жазо топсун деб кўздан махфий ҳолда қўйдум. Ўз истагига эргашган киши охиратга иймон келтурмақдан сени тўсмасунки, ул вақтда ҳалокатга учраб қолғайсан».

Фиръавннинг қавмидан бир киши ҳазрат Мусо алайҳис-саломға иймон келтурган, ўзининг иймонини Фиръавн ва қавмидан ёширур эди. Унинг ўз қавми бирла қилгон мужодаласини Оллоҳ таоло ояти карималарда ҳикоя қилиб буюрадурки:

().

«Фиръавн жамоасидан бўлгон бир киши ўзининг иймонини ёшириб юрар эди. Ул: «менинг худойим Оллоҳ таолодур, деган кишини ўлдурисизларми?! Ҳолбуки ул сизларга худойларингиздан мўжиза келтургандур. Ёлгончи бўлса ўзигадур, тўғрисўз бўлса, сизга келаду деб айтган нарсаларидан баъзиси етиб қолғай. Албатта Оллоҳ таоло ўз ҳаддидан ошқон ёлгончини тўғри йўлга солмайдур. Эй қавмим! Букун сизларнинг қўлларингизда подшоҳлик бўлуб, сизлар ғолибдурсизлар. Оллоҳ таолонинг азоби келиб қолса, бизларга ким кўмак қиладур?», деди. Фиръавн: «мен сизларни ўзум билган йўлга бошлайдурман, мен сизларни тўғри йўлга бошлайдурман», деди. Иймон келтурган киши: «Эй қавмим! Мен сизларга илгари ўтган жамоаларга келган азобнинг келмагидан қўрқаман. Чунончи ҳазрат Нуҳ алайҳис-саломнинг қавмлари, Од ва Самудға келган ва улардан кейингиларға азоб келиб ҳалок қилиб эди. Оллоҳ таоло бандаларга зулм қилмоқ истамайдур», деди».

(). «Эй қавмим! Мен сизларга одамлар бир бирларини чақиришадургон кундан кўрқадурман».

((. «Ул куни сизлар юз ўгуруб қочурсизлар, Оллоҳ таолодан сизларни кутқазиб оладургон кимса бўлмағай. Оллоҳ таоло ҳар кимни тойгинликқа ҳукм қилгон бўлса, уни йўлга солғувчи бўлмағай».

(). «Эй қавмим! Бу фоний дунё кетиб қоладургон матодур, ва албатта охират ҳамиша турадурган жойдур».

((. «Ҳар ким эрқакдур хотундур, ёмон амал қилса, унга ўз баробарида жазо берилғай. Ҳар ким яхши амаллар қилса, улар жаннатга киргайлар, ҳисобсиз рўзи берилгайлар».

(¹)сураи. ۹۸: شعراء:

(²)сураи. ۹۹: شعراء:

(³)сураи. ۱۰۱-۱۰۰: شعراء:

(⁴)сураи. ۱۰۲: شعراء:

(⁵)сураи. ۱۰۳: شعراء:

(⁶) سورة طه: ۱۵-۱۶.

(⁷)Гофир сураси. ۲۸-۳۱ :

(⁸)Гофир сураси. ۳۲ :

(⁹)Гофир сураси. ۳۳ :

(¹⁰)Гофир сураси. ۳۹ :

(¹¹)Гофир сураси :кирк.

Бу тўғрида сураи Сажда ўн еттинчи оят()нинг тафсирини кўрсунлар.

(). «Эй қавмим! Бул нучук ишдурки, мен сизларни нажотга сабаб бўлгон тавҳидга чақираётибдурман, сизлар мени дўзахқа элтадурган куфр ва ширкка чақирмоқдадурсизлар?!».

((. «Сизлар мени кофир бўлмоқ, Оллоҳ таолоға ширк келтурмакга чақирмоқдасизларки, ул тўғрида Оллоҳ таолодан бирор хукм йўқдур. Мен сизларни Ғолиб, мағфират қилғувчи бўлгон Оллоҳ таолоға ибодат қилмоққа чақираётибдурман».

((. «Шаксиз ул сизлар мени ибодат қилмоққа чақирмоқда бўлгон нарсаларингиз дунё ва охиратда ибодат қилинмоққа лойиқ нарсалар бўлмай, бутлар - махлукгинадурлар. Албатта бизлар ва сизларнинг борар жойимиз Оллоҳ таоло ҳузуриға бўлуб, улда қиёмат кунидур. Ўз жонларига жавр қилгон мусрифлар дўзахийларгинадурлар».

((. «Менинг айтган сўзларимни яқинда эслагайсизлар. Мен ўз ишимни Оллоҳ таолоға ҳавола қилурман. Албатта Оллоҳ таоло бандаларни кўруб тургувчидур».

(). «Ул Фиръавн қавмидан иймон келтуруб шунча сўзларни айтган кишини Оллоҳ таоло Фиръавн ва жамоаларининг макрларидан саклади. Фиръавн ва жамоалариға (Шаб денгизида ғарқ бўлуб) қаттиқ азоб етти».

((. «Ул ёмон азоб дўзах ўтидур. Улар эртаю кеч (барзах оламида қиёмат бўлгунча) ўт азобига пеш қилиниб турурлар. Ва қиёмат кунда дўзахға пеш қилинурлар. «Фиръавн жамоаларини дўзахқа киргузунглар», деб фаришталарға Оллоҳ таоло хитоб қилғай».

Ва яна Мусо алайҳис-салом бирла Тур тоғиға боргон етмиш кишининг тилларидан ҳикоят қилиб буюруладурки:

((. «Бизга бу дунё ва охиратда яхшилиқ ёзғил! Биз сенинг ўзунгга юз қилдик, (дедилар)».

Сураи Бақарадаги мол сўймоққа буюрулган қиссанинг охирида буюруладур: ().

«"Ул молнинг баъзисидан бир парча бирла ўлукни урунлар», дедик. (Ул ўлукни ул молнинг аъзоси бирла уруб эдилар, ўлук тирилди. «Сени ким ўлдурди», деб сўраб эдилар, ўлдурган кишини айтиб бердида, яна ўлуб кета берди). Шунингдек Оллоҳ таоло ўлукларни тиргузадур. Оллоҳ таоло сизларга (ўлгандан кейин тирилмакка далолат қиладургон) ўз оятларини кўрсатадур, ул ўзи сизларни ақлларингизга келинлар(да, қиёмат кунни тирилмакнинг ҳақлиғиға инкор қилиб ўлтурманглар) дебдур».

Бошқа оятларда пайғамбарларни иймон келтурганларға жаннатдан башорат бермак, иймон келтурмаганларға дўзах азобидан кўркутмоқ учун юборгонлиғини баён буюрадур. Чунончи кофирлар дўзахқа кирганларида дўзахнинг забониялари уларға хитоб қилиб айтурларки:

().

«Дўзахнинг забониялари дўзахқа кирганларға хитоб қилиб айтурларки: «Сизларға ўз

(.)

(^)Ғофир сураси. ٤١ :

(^)Ғофир сураси. ٤٢ :

(^)Ғофир сураси. ٤٣ :

(^)Ғофир сураси. ٤٤ :

(^)Ғофир сураси. ٤٥ :

(^)Ғофир сураси. ٤٦ :

(^)Аъроф сураси. ١٥٦ :

(^)сураи. ٧٣: بقرة

(^)сураи. ٧١: زمر

жинсларингиздан пайғамбарлар келиб, сизларга худойларингизнинг оятларини ўқуб шул кунга дуч келмакдан кўрқутмаб эдиларми?». Улар жавоб бериб: «Нима учун келиб хабар бермаб эканлар?! Келгандурлар, хабар бергандурлар. Ва лекин фойда йўқ, Оллоҳ таолонинг ҳукми азобга бўлуб бўлгандур».

Бу оятда кофирлар ўзлари бу дунёда пайғамбарлар келиб уларни охират азобидан кўрқутқандурлар, бизлар қабул қилмагон эдик, деб ўзлари иқрор қилиб берадурлар. Ва лекин буларнинг бу иқрорлари вақт ўтгандан кейин бўлғони учун уларга фойдаси йўқдур. Қуръони каримнинг кўп сураларида ваъда ва ваийдлар буюрадур. Бул ваъда ва ваийдлар дунё ва охиратнинг иккиларига оمدур.

Оллоҳ таоло ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни қиёмат келмаги учун қасам айтмакга буюрадур:

().

«Кофирлар бизга қиёмат келмайдур, дейдурлар. Уларга айтгил: ғайбни билгувчи бўлгон Худойимга қасамки, албатта қиёмат сизларга келгучидур. Зарра миқдорида ёки ундан кичик ёки катта бўлсун Оллоҳ таолонинг илмидан ташқарида эмасдур, ҳаммаси Лавҳул Маҳфузда ёзилғилиқдур».

(). «Бул ўзи иймон келтуруб, яхши амаллар қилгонларга савоб бермак учундур. Уларга мағфират ва яхши рўзилари бордурлар».

(). «Бизнинг оятларимизни ёлғонга чиқармоқ орқасида урунуб юрганлар қочиб қутулмоққа ўғрашадурлар, улар учун қаттиқ азоб бордур».

(). «Оллоҳ таоло томонидан илм берилганлар сенга нозил бўлгон Қуръони каримнинг ҳақ эканлигини билурлар. Ул Қуръон Ғолиб ва Маҳмуд бўлгон Оллоҳ таолонинг бандалари учун ихтиёр қилгон дини Исломга бошлайдур».

((. «Кофирлар айттиларки: сизлар ўлуб титилиб, парчаланиб кетганларингиздан кейин янгилатдан тириладурсизлар, деган кишини кўрсатиб қўяйликми?».

().

«Кофирлар: «қиёматнинг келмаги ҳақиқатдурми?», деб сендан сўрайдурлар. Уларга: «худойимга қасамки, ул тўғридур, сизлар ул кунни қутулуб кетолмағайсизлар», дегил».

((. «Кофирлар қайтиб тирилмасликни даъво қиладурлар. Уларга: «нима учун тирилмас экансизлар?! Худойимга қасамки, тирилурсизлар! Сўнгра қилмишларингиздан тирилганингиздан кейин сўралурсизлар», дегил. «Ул ўзи Оллоҳ таолога осондур», дегил».

Оллоҳ таоло қиёмат кунининг яқинлигидан хабар бериб буюрадурки:

((. «Қиёмат кунни яқинлашти, ой тенг ёрилди».

((. «Одамларнинг ҳисоб берар кунлар яқинлашти, улар ғафлатда бўлуб юз ўгурмакдадурлар».

(¹)Сабаъ сураси. ۳ :

(¹)Сабаъ сураси. ۴ :

(^۲)Сабаъ сураси. ۵ :

(^۳)Сабаъ сураси. ۶ :

(^۴)Сабаъ сураси. ۷ :

(¹)Юнус сураси. ۵۳ :

(^۷)сураи. ۷: تغابن

(^۱)сураи. ۱: قمر

(¹)Анбиё сураси. ۱ :

((. «Сўрағучи кофирларга воқеъ бўладурғон азобнинг келмагини (қачондур деб) сўрайдур. Ул азобни рад қилғувчи бўлмас. Ул азоб даражалар бирла чиқиладурғон - юқорилик бирла муттасиф бўлғон Оллоҳ таоло томонидан келадур».

((. «Фаришталар бирла ҳазрат Жаброил алайҳимус-салом Оллоҳ таоло ҳузурига миқдори эллик минг йил бўлғон кунда чиқадурлар».

((. «Сен хўб чидаб сабр қилғил (азобнинг келмагини узоқсиниб сўрағонларга яхши муомала қилғил)».

(. «Албатта улар азоб келадурган кунни узоқ кўрадурлар, биз яқин кўраимиз».

((. «осмон ул куни кумушнинг эриганидек бўлуб кетур, тоғлар юндек титилиб кетур».

((. «дўст ўз дўстини, қариндош ўз қариндошини сўрамағай. Ҳаммалари бир бирларининг олдиларида бўлурлар. Гуноҳкор ул куннинг азобидан қутулмоқ учун ўз болаларини, хотун, ака-укаларини, ўзига жой берадурган эл-уруғларини, ер юзидагиларнинг ҳаммаларини фидо қилиб юбормоққача борғайлар. Ва лекин ул ҳаргиз бўлмағай. Албатта ул кирган дўзах «Лазо» отлик дўзах бўлғайки, қочқанни ўзига тортқай, қўлу оёғларини қовуруб қўйғай, қочқонларни: «кел мунда», деб ўзига чақирғай. Молларини тўплаб ҳазина қилиб қўйғонларни-да ўзига чақирғай».

Ва яна қиёмат кунини ёлғонга чиқариб инкор қилғувчилар бораларида буюрадурки:

(. «Оллоҳ таолоға мулоқот қилмоқни ёлғонга чиқарғучилар зарарда қолғондурлар. Ва хаттоки бирдан қиёмат келиб қолғай. Улар: «лозим бўлғон нарсаларимизда камлик қилғонимиз учун шўрумиз курсун», деб ўз гуноҳларини орқаларига кўтариб келгайлар. Уларнинг кўтариб келган нарсалари жуда ёмон юкдур».

(. «Оллоҳ таолонинг ўзи ҳақ узра китобни, адл ва инсофни нозил қилғондур. Билмайдурсанки қиёмат куни яқиндур».

((. «Қиёмат кунига иймон келтурмаганлар қиёмат кунининг тезда келмагини истайдурлар. Қиёмат кунига иймон келтурганлар ундан кўрқадурлар. Қиёмат кунининг келмаги ҳақиқат эканлигини билурлар. хабаринг бўлсунки, қиёмат кунининг келмагида шубҳа қилғонлар узоқ тойғинликдадурлар».

((. «Балки уларнинг илмлари охиратнинг келмагига етишмагандур. Балки улар охиратнинг келмагида шубҳададурлар. Балки улар охират тўғрисида кўрдурлар».

(. «Оллоҳ таоло ўлганни тиргузмайдур, деб жонларининг борича қасам айтадурлар. Нима учун тиргузмас экан?! Ўлгандан кейин тиргузмак Оллоҳ таоло томонидан ҳақиқий суратда қилинғон ваъдадур. Ва лекин кўп одамлар билмайдурлар».

(^۱) معارج: ۳-۱. сураи.

(^۲) معارج: ۴. сураи.

(^۳) معارج: ۵. сураи.

(^۴) معارج: ۶-۷. сураи.

(^۵) معارج: ۸-۹. сураи.

(^۶) معارج: ۱۰-۱۸. сураи.

(^۷) : ۳۱. Анъом сураси.

(^۸) شوری: ۱۷. сураи.

(^۹) شوری: ۱۸. сураи.

(^{۱۰}) نمل: ۶۶. сураи.

(^{۱۱}) نحل: ۳۸. сураи.

(). «Бул ўзи уларнинг мусулмонларга хилоф қилиб қиёмат қойим бўлмайду, деб кофир бўлгонлари, ҳамда кофирлар бу хилофларида - қиёматга инкор қилмоқларида ҳақсиз эканликларини баён қилмоқ учунду».

(). «Уларға айтгилки, (эй Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам), тош бўлунглар, ё темир бўлунглар ёки ўз кўнгулларингизда катта деб билган махлуқ бўлунглар, албатта сизлар тирилгайсизлар. Улар: «бизларни ким тирилтургай?», дегайлар. Уларға: «аввалги дафъа яратқан зот ўзи тирилтургай», дегил. Улар бошларини қимирлатиб мазоқ юзасидан: «Ул қачон бўлуру?», дегайлар. «Ул яқин бўлса керак», дегил».

((. «Ул кунда тирилурсизларки, Оллоҳ таоло (нафхи сур воситаси ила) сизларни чақиргай. Сизлар Оллоҳ таолоға ҳамд айтмак бирла жавоб бериб туруб тирилурсизлар. Ўз гумонларингизда озгина турдук холос, деб хаёл қилгайсизлар».

((. «Қиёмат кун кофирларни юз тубан кўр, гунг, карлик ҳолда тўплағаймиз. Уларнинг борар жойлари жаҳаннам бўлғай. Ҳар бир ўчай деб келганида ўтини тезлатиб қўюрмиз».

(). «Бул ўзи уларға бўладуруғон жазоларидур. Чунки улар оятларимизга кофир бўлуб: «суяк, тупроқ бўлуб чириб кетган бўлсақда, яна тирилурмизми?!», деб эдилар».

((. «Кофирлар билмайдурлармики, албатта Оллоҳ таоло ўзигина осмонлар бирла ерни яратти. Ул ўзи ўшал осмон ва ердек нарсаларни яратмоққа қодирду. Ҳолбуки улар учун муқаррар вақт таъин қилиб қўйғонду, унинг келмагида шубҳа йўқду. Золимлар шунча далиллар қойим бўлуб туруб ўзларининг ботил йўлларида туруб олғондулар».

Билмак керакки, кофирлар қиёмат бўлмайду деб, ўзлари далилду деб билган нарсаларини пеш қилғонларида Оллоҳ таоло тафсил бирла жавоб бериб, уларнинг сўз ва далилларининг хато эканликларини баён буюраду.

Чунончи кофирлар: «ўлуб, чириб суяк ва турпоқ бўлуб қолгон нарсалар нучук тириладурлар?! Бул ўзи бўлмайдуруғон сўз туруру», деганларида, «аввалги яратқан зот яна тирилтурмакга қодир бўлуб осмонлар ва ернида Оллоҳ таоло ўзи яратқандур. Эмди бу ўлган нарсанинг тирилмаги бу осмонларни яратмоқдан қийин эмасду», деб жавоб берди.

Ёсин сурасида буюраду:

((. «Бу инсон кўрмайдурмики, биз уни нутфадан яраттиқ?! Буни билиб туруб яна очикдан очик: «шунинг ўлгандан кейин тирилтурадурми?», деб жанжал қилиб турубду. Бизга мисол баён қилиб, ўзининг яратилишини унутуб ўлтурубду».

((. «Аввалги дафъа яратқан зот ўзи тирилтургай, ул ўзи ҳар хил яратмоқни билладур, дегил».

((. «Ул [шундоғ]() зотки, ҳўл дарахтдан сизларга ўт чиқариб берадурки, ундан сизлар ўт ёқадурсизлар».

(¹)сураи. ۳۹: نحل

(^۲)Исро сураси. ۵۱-۵۰ :

(^۳)Исро сураси. ۵۲ :

(^۴)Исро сураси. ۹۷ :

(^۵)Исро сураси. ۹۸ :

(^۶)Исро сураси. ۹۹ :

(^۷) سورة يس: ۷۷-۷۸.

(^۸) سورة يس: ۷۹.

(^۹) سورة يس: ۸۰.

(^{۱۰}) жумла ушбу катта *قوس* орасидаги *ع* борани *تا* *كوزو* (ди) мусаххих.

((. «Осмонлар бирла ерни яратқан зот ўша хил нарсаларни ярата билмас эканми?! Албатта ярата биладур. Ҳар нарсани яратқувчи, билгувчи зотдур. Оллоҳ таоло бир нарсани яратмоқ истаса, «бўл», деб қўядур. Ул нарса бўлуб ётадур. Ҳар нарсанинг мулки Оллоҳ таолонинг ўз қабзасида бўлуб, ажз ва нуқсондан покдур. Ҳаммаларингиз Оллоҳ таолоға қайтарилурсизлар».

Инсонларнинг энг билимликроғи, фасих ва балиғроғи, баён ва қудратда зиёдароғи бу ҳужжатлардекни баён қилмоқ истаса эди, ҳар қанча урунсада эплай олмас эди. Оллоҳ таоло бу жавоб ва ҳужжатни бир мулҳиднинг қилғон баҳси бирла бошладики, ул баҳс шу хилда жавоб бермак истар эди. Ул баҳс - «бу чириган суякларни ким тиргузадур?», деган сўзи эди. Ул)) «ўзининг яратилғонлиғини унутуб қўйди-да, бу хил сўзларни айтиб ўлтурубдур», деган жумлаи шарифасидур. Бул ўзи жавоб ўрниға ўтадурғон сўз бўлуб, ҳужжатни қойим қилмоқ баробарида шубҳани-да кўтарди.

Таъкидни зиёда, баённи очик қилмоқ учун - «аввал дафъа яратқан зот ўзигина қиёмат куни тиргузгай», деб аввал дафъа яратмоқдан иккинчи бор яратмоқ осон эканлиғини баён буюрди. Ҳар бир ақлли киши биладурки, иккинчи дафъа яратмоқдан ожиз бўлса, аввалги дафъа яратмоқдан яна ожизроқ бўлур.

Яратмоқ, халқ қилмоқ яратиладурғон нарсаларнинг тамомини тафсил бирла билмакни лозим тутадур. Шунинг учун - «Оллоҳ таоло ҳамма тариқада яратмоқни тамом билгувчидур», деб буюрди.

Демак, аввалги яратқан нарсаларнинг ҳамма ажзоларини, моддаларини, суратларини биладур. Вақтики ҳаммасини тамом билар эканлиги, қудрати тамомиға етар эканлиги бизга собит бўлғонидан кейин, чириб қолғонидан кейин яна илгариги суратиға киргузуб қўймоқлиги Оллоҳ таолоға нучук қийин бўлур экан?!

Сўнгра яратмоқни бир далил бирла таъкид қиладур. Улда яна аввалги сўз айтган мулҳиднинг баҳсини ўзига оладур. Ул-да: «суяк чириганидан кейин табиати совук, курук бўлиб қоладур. Тирик моддаси хўл ва иссиқ бўлмоғи лозимдур. Ундоғ бўлса, иккинчи дафъа тиргузмак нучук мумкин бўлур?» Бунға жавоб юзасидан: «Ул зот шундоғ зотдурким, (Ул рутубат ва хўлликда зиёда бўлғон) хўл дарахтдан (мизожи зиёда курукликда ҳаддан ошқан) ўтни чиқарадур. Ундан сизлар ўт ёқадурсизлар. Осмонлар бирла ерни яратиб, ерга тоғларни лангар қилиб тебраниб кетмасун, деб яратқан зот уларға ўхшағон нарсаларни яратолмайдурми?! Балки Оллоҳ таоло ҳар бир ирода қилғон нарсасини қилмоққа қодирдур. «Осмонлар бирла ерни яратмоқ одамларни яратмоқдан зўрдур ва лекин кўп кишилар билмайдурлар»().

Ҳар нарса Оллоҳ таолонинг мулки бўлуб, ўз мулкида нимани ирода қилса уни «бўл», деб ҳукм қиладур, ул нарса бўлуб ёта берадур.

Бошқа бир оятда буюрадурки: ().

«Инсон амр ва наҳй қилинмай бекор қўюлуб бериладур, деб гумон қиладурми? Ўзи эркак кишининг зақаридан хотун кишининг қорниға қўюлғон нутфадан пайдо бўлғон эмасми? Сўнгра қотқан қонға айланди-да, ундан хушсурат бўлғон инсонни яратти. Ундан эру хотин бўлғон эркак ва урғочини яратти. Мана бу хил қилиб яратқан Худо ўлгандан кейин тиргузолмайдурми?! Албатта, Оллоҳ таоло тиргуза биладур».

Инсонлар бошқа ҳайвонлардек яшамоқ, ўлуб тупроқ бўлуб кета бермак учунгина дунёда яратилғон эмас. Балки, инсонлар бирла жинларни яратқувчиси бўлғон Худойиға ибодат қилмоқ учун, жазо ва сазо бериладурган дорул жазоға ҳозир қилинмоқ учун яратқандур. Амр ва наҳйдан бошқа ўзигина биладурган ҳикматлари бордур.

(¹) سورة يس: ۸۱-۸۳.

(²) яъни юқорида айтилган ҳужжат ва жавоб) .мусахҳих.(

(³) Гофир сураси. ۵۷ :

(⁴) сураи қиём-۳۶ :қирқ.

((. «Сизларни бекордан бекор яраттиқми? Сизлар бизга қайтарилмассизлар, деб хаёл қилдингларми? Оллоҳ таоло шаъни улуғ, ҳақиқий подшоҳдур, ўзидан бошқа маъбуд йўқдур, улуғ аршнинг эгасидур. Ҳар ким Оллоҳ таолога қўшуб бошқага ибодат қилса, унинг бунга далили йўқдур, унинг бу иши учун ҳисоби Оллоҳ таоло ҳузурда кўруладур. Ҳақиқатда, кофирлар нажот топмайдурлар. «Эй Худойим! Менинг гуноҳимни кечгил, меҳрибончилик қилгил, албатта Ўзунг яхши меҳрибондурсан», дегил».

Оллоҳ таоло инсонни нутфадан қотқан қонға, сўнгра гўшт парчага айлантуруб, ундан кейин сурат тортиб кўз, қулоқлар очиб кўрадурган, эшитадурган, тотадурган, тутадурган, искайдурган қувватларни ўрнатиб таркиб бериб, суяк, пай ва бошқа кераклик нарсаларни яратиб, томурлар воситалари ила қувват ва қонға йўл қилиб, ҳамма аъзоларни бир-бирларига боғлаб, инсоннинг яратилишини камолига етқузуб, шул чиройлик шаклга киргузган зот, иккинчи дафъа шул суратга киргузмакдан нучук ожиз бўлабилур?! Чиройлик шаклдаги инсонни бошқа ҳайвонлардек таклийфсиз муҳмал кўюб берурми?! Бул ўзи Оллоҳ таолонинг ҳикматидан узокдур.

чунончи бир ояти каримада буюрадурки: ().

«Эй инсонлар! Қиёмат куни тирилмақдан шубҳада бўлсангизлар, биз сизларни тупроқдан яраттиқ, сўнгра (ҳазрат Одам алайҳис-салом) авлодларини нутфадан, сўнгра қотқан қондан, сўнгра гўшт парчадан (тамом комил бўлур, ёки ноқис бўлур) яраттиқ. Бул баён қилгон нарсаларимиз сизларга қудратимизни билдурмак учундур. Қоринда хоҳлаган миқдоримизча муқаррар вақтгача сақлайдурмиз. Сўнгра сизларни ёш бола қилиб қориндан чиқарурмиз. Сўнгра қувватларингиз комил бўлгунча кўюб берурмиз. Сизлардан баъзиларингиз балоғатга етиб, етмай ўлиб кетадурлар. Сўнгра сизлардан баъзиларингиз ҳаддан оша қариб кетадурларда, қарилик сабабидан билимлик бўлгонларидан кейин билимсиз бўлуб қолурлар. Кўрасанки бир вақт ер қуруқ қоқшол бўлуб ётадур. Сўнгра ёмғур ёғдурсак, ер тўйуб семириб етилиб кучга кириб кетадур. Ҳар шаклда ўтлар ундурадур».

(). «Бул ўзи шунинг учундурки, Оллоҳ таолонинг ўзигина ҳақиқий маъбуддур, ўлукни Ўзи тиргузадур, ул Ўзи ҳар нарсага қодирдур».

((. «Ва ҳам шунинг учундурки, албатта қиёмат куни келгусидур, албатта Оллоҳ таоло ўлуқларни - қабрдагиларни тиргузгусидур».

Ва яна бошқа бир оятда буюрадурки: ().

«Албатта инсонларни лойнинг гили (хулосаси)дан яраттиқ. Сўнгра уни (Одам алайҳис-салом авлодларидан) нутфа қилиб хотунларнинг қоринлариға жойладиқ. Сўнгра ул нутфани қотқан қонға айлантурдик. Ул қотқан қонни гўшт парчага айлантурдик. Гўшт парчани суякка айлантурдикда, суякларга гўшт кигуздик. Сўнгра уни бошқа (кўрунуб турган) инсон шаклига киргуздик. Оллоҳ таоло улуғ шаън соҳиби бўлуб, улуғ қудрат ва санъат эгасидур. Сўнгра сизлар ажалларингиз етганида ўлгайсизлар. Сўнгра сизлар қиёмат кунида тиргузулурсизлар». Муъминун сурасининг 14дан 16гача тафсиллари қўрулсун.

Асхобул қаҳф қиссасини баён қилиб буюрадур: шамсий ҳисоб бирла уч юз йил, камарий ҳисоб ила уч юз тўққуз йил асхобул қаҳфни уйкуда сақлаб, сўнгра уларни уйқуларидан тургузганлигини баён қилиб буюрадурки:

().

(¹)сураи. ۱۱۸-۱۱۵: مؤمنون

(¹)сураи. ۵: حج

(²)сураи. ۶: حج

(³)сураи. ۷: حج

(⁴)сураи. ۱۶-۱۲: مؤمنون

(⁵)сураи. ۱۲-۹: كهف

().

().

Шул оятларнинг тафсирларини кўздан кечурсунлар.

Жисмлар бир ҳолдан бир ҳолга айланиб кета берадурлар. Тупроқ бўладурлар, сўнгра бошқа ҳолга ўтадурлар. Чунончи аввалги пудаждан кейин нутфа бўлди, сўнгра қотқан қонга айланди, сўнгра гўшт парча бўлди, сўнгра суяк бўлди, сўнгра гўшт кийгузулди, сўнгра чиройлик суратдаги инсон бўлди. Шунингдек қиёмат куни тирилмак-да бордур. Чунончи Оллоҳ таоло инсоннинг дунбозасидан бошқа ҳамма ёғи чириб кетганидан кейин яна тирилтурадур.

Чунончи ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки:

(ҳадис)

«Одамизоднинг дунбозасидан бошқа ҳамма ёғи чириб кетгай, фақат дунбозасидан бошлаб тирилиб кетгай». Бу ҳадисни Муслим саҳиҳида Абу Довуд ва Насоий сунанларида келтурубдурлар.

Аввалги яратилмоқ бирла қайтиб қиёмат куни тирилмак икки хил бўлуб, ҳар қайсисида бир-бирига ўхшашдурлар. Оллоҳ таолонинг қудратига қарағонда фарқ йўқдур. Инсоннинг дунбозаси чиримай ўз ҳолича шундоғ тургай, бошқа томонларнинг қайтадан яратилмоғига модда бўлғай.

Оллоҳ таоло бирор нарсани яратмоқ истаса, « (бўл)», деб ҳукм қилғай, ул нарсa бўлуб қолғай. Чунончи бир кишини ёшлиғида кўрулса сўнгра катта бўлгон вақтида кўрулса, билинадурки ўшал кишидур, ҳамиша бир ҳолдан яна бир ҳолга айланмакдадур. Дарахтларда шу хилдадурлар. Бир дарахтни янги кўчатлик вақтида кўрса, сўнгра катта бўлуб зўрайғонида кўрса, шул дарахт ўшал аввалги кўчатлик вақтида кўрган дарахтдур. Шул кичикликдан катта бўлмоқ сифати иккинчи яратилмоқда йўқдур. Ул бирдан « (бўл)» деган ҳукм бирла Исрофил суруни тортқонда бирдан бор бўлуб қараб тургай().

Аввалги яратмоқдан кейин ўлмак, фано бўлмоқ бордур. Иккинчи яратилмоқдан кейин фано бўлмоқ, ўлмак йўқ бўлуб, абадий ҳаёт бордур. Жаннатилар жаннатга кирсалар бўйлари олтмиш газ бўлуб киргайлар, улда ҳазрат Одам алайҳис-саломнинг суратлари бўлуб, бўйлари олтмиш, энлари етти газ эди.

Амалларига кўра жазо топмоқ масъаласига келсак мана бундоғдур:

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадур(): «Жазо кунининг эгаси, подшоҳидур». Бандалар қиёмат кунидa ўз амалларига кўра жазо топулар, яхши бўлса яхши, ёмон бўлса ёмон жазо топулар.

Яна бошқа ояти каримада буюруладур: ((. «Ул кунидa Оллоҳ таоло халойиққа ҳақиқий жазоларини бергай. Албатта Оллоҳ таолонинг ҳамма берган (жазо тўғрисидаги) хабарлари очик ҳақиқат эканлигини билгайлар».

Дин жазо маъносида бўлуб, «явмид дийн» жазо кунидур. Чунончи «матн» - «қилғонингга кўра жазо топурсан», дейиладур.

Ва яна ояти каримада буюруладур: ((. «Улар жаннат аҳлилари бўлуб, жаннатда ҳамиша қолғувчилардурлар. Бул ўзи дунёда қилиб ўтган амалларига берилган жазодур».

(¹)сураи. ۲۲-۲۱ :كهف

(²)сураи. ۲۵ :كهف

(³)сураи. ۶۸ :زمر.

(⁴)сураи. ۳ :فاتحة

(⁵)сураи. ۲۵ :نور

(⁶)Ахкоф сураси. ۱۴ :

(). «Албатта дўзах ўз ҳадларидан ошқанларнинг йўлларида пойлаб тургандур. Унда кўп замонлар қолиб кетгайлар. Унда юракларини совутадурғон совуқ сув, ва на шарбат тотмагайлар. Фақат уларга келадурган қайноқ сув бўлур, ҳамда дўзахийлардан оққан қон ва йиринглар бўлғай. Ул ўзи уларнинг қилғон амаллариға бўлғон мувофиқ жазоларидур».

Ва яна бошқа бир ояти каримада буюруладур: ((. «Ҳар ким бир яхши амал қилса, унинг бир яхшилиғиға ўн савоб бўлғай. Ҳар ким бир ёмон иш қилса, унга бирга бир жазо берилғай. Улар зулм қилинмагайлар».

Ва яна буюруладур: ((. «Ҳар ким бир яхши иш қилса, унинг учун ундан кўра яхшироғи бордур. Улар ул куни хафалик ҳамда кўрқувдан амонда бўлурлар».

((. «Ҳар ким ёмон иш қилғон бўлса, улар юз тубан дўзахқа отилғайлар. Уларға: «ўзларингиз қилиб ўтган амалларингизга мувофиқ жазо берилмакдадурсизлар», дейилғай».

((. «Ҳар ким яхши амал қилғон бўлса, унинг учун ундан яхшиси бордур. Бир ёмон амал қилса, улар ўзларининг қилғон амалларига кўра сазо тотқайлар».

Ҳазрат Абу Зар ал-Гифорий розияллоху анҳудан ривоятдурки, ҳазрат Расулulloх соллалллоху алайҳи васаллам буюрубдурлар: (ҳадиси кудсийда) Оллох таоло буюргандурки: «матн».

«Эй бандаларим! Ҳар нарса сизларнинг амалларингиз бўлуб, уларни йиғиб санаб тўплаб кўйгайман. Сўнгра вақти келганда жазосини бергайман. Ҳар ким яхши жазо топса, Оллох таолоға шуқр қилсун. Ҳар ким ундан бошқани топса, ўзинигина маломат қилсун».

Аммо қиёмат кунида ҳисобга келсак, бул ўзи бунда арз, ҳисоб, амалномаларини ўқумок, савоб, азобларга шомилдур. Бу тўғридаги оятлар мана булардурлар:

Чунончи буюруладур(): «Ул кунида қиёмат қойим бўлғай». ((. «Осмон ёрилғайда, ул куни осмонлар заиф бўлуб, эшиклар очилмоққа лойиқ бўлуб қолғай». ((. «Ул кунда фаришталар осмоннинг атрофида бўлғайлар. Ул куни Худойинг аршини саккиз тоифа кўтарган бўлғайлар». ((. «Ул кунида Оллох таоло ҳузурига тўғри қилинғайсизлар. Сизлардан бирор кимса беркиниб қолмағай». ((. «Ҳар кимнинг китоби ўнгқўлидан берилса, ул киши: «ҳой, келинглари! Менинг китобимни ўқуб кўрунглари!», дегай». ((. «"Мен ҳисобим менга қаттиқ бўлурмикин деб гумон қилур эдим"». ((. «Ул киши хушҳолликда яшағай». ((. «Юққори жаннатда бўлғай». ((. «Меваларининг термаги жуда

(¹)сураи. ۲۶-۲۱: نَبَأُ

(²)Анъом сураи. ۱۶۰ :

(³)сураи. ۸۹: نَمَلُ

(⁴)сураи. ۹۰: نَمَلُ

(⁵)сураи. ۸۴: فَصَصَ

(⁶)сураи. ۱۵: حَاقَّةٌ

(⁷)сураи. ۱۶: حَاقَّةٌ

(⁸)сураи. ۱۷: حَاقَّةٌ

(⁹)сураи. ۱۸: حَاقَّةٌ

(¹⁰)сураи. ۱۹: حَاقَّةٌ

(¹¹)сураи. ۲۰: حَاقَّةٌ

(¹²)сураи. ۲۱: حَاقَّةٌ

(¹³)сураи. ۲۲: حَاقَّةٌ

(¹⁴)сураи. ۲۳: حَاقَّةٌ

яқин бўлғай». ((. «"Енглар, ичинглар, суюнчлар ила, ўтган замон - дунёда қилиб қолдурғон яхши амалларингиз сабабларидан», дейилгай».

((. «Аmmo ҳар кимнинг амалномаси чап томонидан келиб текса, ул айтурки: «амалномаларим қўлумға келиб тегмаган бўлса кошки эди! Ҳисобим нимадур билмаган бўлсам эди! Кошки эдики, ўлум келиб мени тугатиб қўяқолғон бўлса эди! Ҳосил қилғон молларим менга фойда бермади! Сўзларга ҳужжату узрим қолмади!», дегай».

((. «Уни тутуб узунлиғи етмиш газ бўлғон занжир бирла боғланглар».

((. «Чунки ул улуғ Оллоҳ таолонинг бирлигига иймон келтурмаган - мушрик эди. Йўк видаларга емак едурмакка одамларни ундамас эди. Бу кун уларға бул ерда меҳрибон ва ёрдамчи йўк бўлғай. Уларға қон ва йиринглардан бошқа емак бўлмағай. Уларни мункир ва кофирларгина егайлар».

((. «Сизлар кўрмакда бўлғон, кўрмайдурган - бутун мавжудотға қасам айтаманки: бу Куръон мухтарам пайғамбарға ваҳй қилинғон (Оллоҳ таолонинг) сўзидур. Ул шоирнинг сўзи эмас. Сизлардан оз одамларгина иймон келтурурсизлар. коҳин - полбиннинг-да сўзи эмас. Сизлардан фикр қиладурғонда оздурлар. Бутун дунёнинг худоси бўлғон Оллоҳ таоло томонидан нозил бўлғондур».

() . «Ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам баъзи сўзларни тўқуб олғон бўлғонда эди, уни ўнг қўл бирла (кайфиятсиз) тутар эдик. сўнгра унинг бўйун томуруни кесиб ташлар эдик. Сизлардан бирор кимса уни бизнинг азобимиздан тўса билмас эди».

() . «Албатта бу Куръони карим кўркувчиларга панд ва насиҳатдур. Албатта биз сизлардан ёлғонға чиқарадурғонларни хўб биламиз. Албатта иймон келтурмай ёлғонға чиқорғонларға ҳасрат ва надоматдур. Албатта бу Куръони карим ҳақиқий сурагда Оллоҳ таоло томонидан келгандур. Улуғ Худойинг отини поклик бирла ёд қилғил».

Бу ал-Ҳоққа сурасида ўн бешинчи оятдан охириғача қиёматнинг бўлмоғи, номаи аъмол, савоб ва азобнинг ҳақиқат эканлигининг баёнидадур.

Ва яна бошқа оятларда буюруладур:

() . «Эй инсон, албатта сен Худойинг ҳузуриға борғунча ўз амалинда бўлурсанда, Худойинг ҳузуриға ҳозир бўлурсан. Ҳар кимнинг амалномаси ўнг қўлидан келса, унинг учун ҳисоб осон бўлур. Ул ўз аҳлига хуш бўлуб, суюнуб қайтадур».

((. «Аmmo ҳар ким амалномасини орқа томонидан берилиса, ул ўзини қарғаб йиғлағай. Ул киши дўзахқа киргай. Ул ўз аҳлида дунёда хуш бўлуб юрар эди».

((. «Ул албатта хаёл қилар эдики, ул қайтиб тирилмағай. Ул нучук тирилмас экан?! Унинг қилмишларидан Худоси хабардор бўлуб, кўруб турмакда эди».

Ва яна бошқа ояти каримада буюруладурки:

(¹)сураи. ۲۴: حاقّة

(²)сураи. ۲۹-۲۵: حاقّة

(³)сураи. ۳۲-۳۰: حاقّة

(⁴)сураи. ۳۷-۳۳: حاقّة

(⁵)сураи. ۴۳-۳۸: حاقّة

(⁶)сураи. ۴۷-۴۴: حاقّة

(⁷)сураи. ۵۲-۴۸: حاقّة

شقاق (⁸)лан. ۹-۶: سورة

شقاق (⁹)лан. ۱۳-۱۰: سورة

شقاق (¹⁰)лан. ۱۵-۱۴: سورة

((. «Уларнинг ҳаммалари Худойинг хузурига қатор, саф-саф тўғри қилинурлар. Уларга: «аввалги мартаба яратқонимиздек келдингизлар, балки сизлар ваъда қилгон киёмат куни келмайду, деб хаёл қилур эдингизлар», дейилгай».

((. «Амалномалари ёзилгон дафтарлари олдиларига қўюлгай. Гуноҳкорларни кўрасанки унда ёзилгон нарсаларни кўруб кўркмоқда бўлурлар. Айтурларки: «шўрумиз курсун! Бу амалномада ҳеч нарсани қўймай ёзилиб қўюлбдур». Ҳамма қилгон амалларини ёзиғлик - ҳозир топулар. Худойинг ҳеч кимсага зулм қилмайду».

((. «Ул кунда бу ер бошқа бир ерга олиштурулгай, осмонларда шундоғ бўлур. Ҳамма бандалар ниҳоят қудратлик Оллоҳ таоло хузурига ҳозир бўлурлар. Гуноҳкорларни кўрасанки занжирларда боғланиб қўшоққа тортилгайлар».

((. «Уларнинг кийимлари қизигон мисдан ясалгон бўлур, юзларини ўт ўраб олгон бўлур. Бул ўзи ҳар бир жонга ўзи қилгон амалига қараб жазо бермак учунду. Оллоҳ таоло албатта тезда ҳисоб олғувчидур».

() . «Бул ўзи Оллоҳ таоло томонидан одамларга еткузуб кўркутмоқ учун нозил бўлгон Қуръони каримду. Унинг бирла Оллоҳ таолонинг киёмат кунида кофирларга бўладургон азобидан кўркутмоқ учун одамларга эълон қилинадур. Оллоҳ таолонинг ўзи ёлғузгина чинакам маъбудду. [Бу Қуръон]] ақлик кишиларга панд ва насиҳатду».

Ва яна ояти каримада буюруладур:

((. «Даражалари юқори, аршнинг эгаси, бандаларидан кимни хоҳласа ҳазрат Жаброил алайҳис-салом воситаси бирла ваҳй қилиб ҳукмларни нозил қиладулки, ул банда халойиқни киёмат кунидан кўркутаду. Бандалардан кимса Оллоҳ таолодан махфий қолмайду. Ул кунда ҳамма халойиқ Оллоҳ таоло хузурида ҳозир бўлурлар, уларнинг қилмишларидан ҳеч нарса Оллоҳ таолодан махфий қолмайду. Мулк кимнинг мулкиду? Ниҳоят қудрат соҳиби бўлгон бандаларига ҳукмларини юргузуб тургувчи Оллоҳ таолонинг мулкиду, дейилгай».

((. «Ул кунда ҳар жон ўз қилмишига кўра жазо берилгай. Албатта Оллоҳ таоло тез ҳисоб қилғувчидур».

((. «Ул кундан кўркунларки, унда Оллоҳ таолога қайтарилурсизлар, сўнгра ҳар жон ўз қилмишига кўра жазо топулар, улар зулм қилинмагайлар».

Бухорий саҳийҳида келтурубдулки, ҳазрат Оиша розияллоҳу анҳо айтурлар: ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам буюрубдулар: «матн».

«Ҳар ким ҳисобга тутулса, ул азобга қолур». Ҳазрат Оиша розияллоҳу анҳо айтурлар: «Мен ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламга айттимки: Ё расулalloҳ! Оллоҳ таоло: «Ҳар кимнинг амалномаси ўнг қўлидан берилса, ул осон ҳисоб қилинур», деган эмасми? Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам буюрдиларки: «Ул «арз» аталур. Ҳар ким ҳисобга тутулса, ул азобга учрагай».

Биз айтамикки, « » деб шуни айтиладурки: «Сен бу хил қилиб эдинг, биз бунни кечиб ўрнига бу хил савоб бердик, бу хил иш қилиб эдинг, бунга бу хил савоб бердик», дейилгай,

(¹)сураи. ۴۸: كهف

(²)сураи. ۴۹: كهف

(³) سورة إبراهيم: ۴۸-۴۹.

(⁴) سورة إبراهيم: ۵۰-۵۱.

(⁵) سورة إبراهيم: ۵۲.

(⁶)жумла ушбу катта *قوس* орасидаги *ع* борани тақозола *ди* (мусахҳих).

(⁷)Ғофир сураси. ۱۵-۱۶ :

(⁸)Ғофир сураси. ۱۷ :

(⁹) البقرة: ۲۸۱.

банда: «ҳов», дегай. Мана бу ҳисоб ҳақиқатда ҳисоб эмас, «ҳисоби ясийр» деб шуни айтиладур. Аммо: «нимага бундоғ қилдинг, бундоғ қилмоқ ҳукмимизга хилоф қилдинг?», дейилса бул ўзи муноқашадур, бу азобга элтадур. Оллоҳ таоло бандаларидан ҳисоб олмақға тутунса эди, албатта азоб қилур эди. Ва лекин Оллоҳ таоло карим бўлуб, кабира гуноҳларға иртиқоб этган бўлмаса, улардан ҳисоб олмақда афв бирла муомала қилур.

Нисо сурасининг 31инчи оят()нинг тафсирни кўрулса бўлуб, калимаи шаҳодатнинг шарҳида баён бўлуб ўтулди.

Ҳадиси шарифда келибдурки: «матн». «Албатта одамлар қиёмат кунида хушлари кетиб йиқилурлар, мен энг аввалги хушига келган бўлубман. Қарасам ҳазрат Мусо алайҳис-салом аршнинг бир поясини ушлаб турубдур. Билмайдурманки, мендан илгари хушлариға келган бўлубларми, ёки Турдаги хушлари кетиб йиқилғонлари кифоя бўлғон бўлубарми?», дедилар. Бу беҳуш бўлуб йиқилмоқ қиёмат кунида халойиқ ўрталарида фaysала қилмоқ учун Оллоҳ таолонинг ҳозир эканлигини билганларида бўлубки, ҳамма халойиқ Оллоҳ таолонинг жалолининг нурини кўрганларида беҳуш бўлуб йиқилғайлар. Бу ҳадисни Бухорий саҳиҳида келтурубдур.

Имом Аҳмад, Тирмизий, Ибн Абид-Дунё Ҳасан Басрий воситаси бирла ҳазрат Абу Мусо ал-Ашъарий розияллоху анҳудан ривоят қиладурларки: ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «матн».

Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «Қиёмат кун Оллоҳ таолоға одамлар уч бориш қилунурлар. Аввалги икки дафъаси жанжал ва узрлар бўлублар. Учунчиси амалномаларнинг учуб келмақларидурлар. Ана ул вақт ҳар кимнинг амалномаси ўнг томонидан келса, ул осон ҳисоб қилинадур, ул жаннатга кирадур. Ҳар кимнинг амалномаси чап томонидан келса, ул дўзахқа кирадур».

Демак, қабрдан тирилиб чиқарда ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам энг аввал қабрларидан чиқиб тургайлар. Аммо хушларидан кетиб, яна хушлариға келиб турсалар, ҳазрат Мусо алайҳис-саломни аршнинг поясини тутуб турган топқойлар. Ибн Абид-Дунё Ибнул Муборақдан нақл қилибдурки: ҳазрат Ибнул Муборақ шул куйидаги шеърни ўқубдур:

Шеър

1 - амалномалари қўллариға ёйилиб учуб келгайлар, унда махфий тутулган нарсалар, ва хабарлар бордурларки, ул амалномалар воситалари бирла очиладурлар.

2 - нучук бу ҳол ва воқиотларни унутуб юрурсан?! Ҳолбуки ҳамма берилган хабарлар айтилкандек яқин вақтларда вуқуъға келурлар.

3 - жаннат ва савобда бўлубмисанки, ул жаннат ва савоб битиб тугаб кетмайдур? Ёки дўзахда бўлубмисанки, ул дўзах ҳеч нарсани куйдурмай қўймайдур?

4 - дўзах ўз ичида бўлғонларни баъзи вақт куйиға олиб кетадур, ёки юққориға кўтариб кетадур. Чикмоқ истаганларни яна орқасиға қаратиб итариб юбориладур.

5 - азобни кўруб узундан узоқ йиғлағайлар. Ва лекин йиғлағанларнинг йиғилари, зорий ва тазаррулариға раҳм қилинмағай. Уларға ўқуб дам солмоқ, ва яна доду зорийлари ишга ярамайдур.

6 - олимға ўқуғон илми ўлмай туруб нафъ қиладурғон бўлсун! Одамлар бу дунёға қайтмоқни истайдурлар, ва лекин кимса қайтиб келмайдур.

Тақдирнинг яхшиси, ёмони, чучуги, аччиғи Оллоҳ таолодандур деб иймон келтурмакнинг маъноси Оллоҳ таоло азалдан абадгача ҳамма бўладурган, бўлмайдурғон нарсаларни тамом билиб, ёзуб қўйғондур, деб иймон келтурмакни айтиладур. Оллоҳ таоло энг аввал қаламни яратиб, уни ёзмокка буюрди. Қалам Оллоҳ таолонинг ҳукми бирла ҳар бир бўладурғон халойиқнинг қиладурғон яхши ёмон амалларини ёзди. Қиёматгача бўладурғон нарсаларни ёзиб куркуб қолғондур, янгилатдан ёзилмайдур.

Имом Таҳовий ўзининг ақидасида ёзадурки: «матн».

Албатта Оллоҳ таоло азалда жаннатга ва дўзахга кирадурганларнинг ададларини мана бунчадур билиб қўйғондур. Бундан зиёда ва кам қилинмайдур. Шунингдек қилар ишларинида билиб қўйғондур. Чунончи ояти каримада: «Оллоҳ таоло ҳар нарсани билгувчидур», деб икки оятда айтадур. Бу тўғрида Қуръони каримда оятлар кўпдур.

Имом Таҳовий айтадур: «матн». «Бутун халойиқни ўз илмига мувофиқ яратқандур». (). «Оллоҳ таоло ўзи яратқан махлуқларини билмайдурми?! Ҳолбуки Оллоҳ таоло ҳар бир ингичка нарсаларни билгувчидур».

Ояти каримада буюрадурки: ((. «Ғайб очқичлари Оллоҳ таолонинг наздидагинадур. Ғайбни ўзидан бошқа кимса билмағай. чўл ва денгиздаги нарсаларни тамом биладур. Дарахтдан тушган бир дона барғнида билмай қолмағай. Ернинг қоронғуликларида ерга тушган донанида биладур. Бул нарсалар хўлдур, курукдур ҳаммалари Лавҳи Маҳфузда ёзиғликдурлар».

Яъни ғайбни Оллоҳ таолодан бошқа кимса билмайдур. Чўлда бўлсун, денгизда бўлсун тамом биладур. Барғлар, донларнинг ерга тушгани, хўлдур, курукдур, тамом Лавҳи Маҳфузда ёзиғликдур. Дунёда бўладурғон, бўлмайдурғон нарсалар Оллоҳ таолонинг илмидан тошқори эмасдур.

((. «Ул ўзи кечаси сизларни уйқуға солмоқ бирла ўз қабзасиға оладур. Кундузи қилғон амалларингизни биладур».

Оллоҳ таоло пайғамбарларни илмликдурлар, деб мадҳ қиладур. Шунингдек фаришталар, мусулмонларнида илм бирла мадҳ қиладур. Шунинг учун бандаларга лозимдурки, Оллоҳ таоло ўзига нисбат ва исбот қилғон илмни Оллоҳ таоло ҳаққида исбот қилсунлар, ўзидан нафй қилғон нарсаларни нафй қилсунлар. Бирор нарса демай, сукут қилғон нарсаларидан сукут қилсунлар. Чунки Оллоҳ таоло яратқан нарсаларини яратмай туруб қайси хил ва қандай бўлур деб биладурки, ўшал билган тариқасида яратадур. (ал-Аъроф: 14 оятини мутолаа қилсунлар). Чунки ирода илмни лозим тутадур. Чунончи инсон қиладурғон нарсасини зехнида сақлаб туруб қиладур. Шунинг ўзи илмдур. Яратмоқ илмни лозим тутадур, бул ўзи зарурийдур. Бутун махлуқотнинг улвий, суфлийси бирла ниҳоят пухта ва маҳкам, чиройлик тариқада яратилмоғи яратқан Оллоҳ таолонинг камоли илмига далолат қиладур. Демак вужуд - борлиқ оламидаги нарсаларни илмсиз яратилмоғи жоиз эмас.

Ояти каримада буюрадурки: (). «Оллоҳ таоло ҳар нарсани ҳар нарсани ўз андозаси бирла яратти».

(). «Оллоҳ таолонинг ҳамма ишлари тамом ўз андозаси бирладур».

Саҳиҳ Муслимда ҳазрат Абдуллоҳ бин Амр розияллоху анхумо воситалари бирла ривоят бўлудурки, айтибдурлар: «матн». «Оллоҳ таоло халойиқнинг муқаддатларини осмон бирла ерни (юқори куйи коинотни) яратмоқдан эллик минг йил илгари ёзиб қўйғондур. Ул

(¹)сураи мулк. 14 :

(²)Анъом сураси. 99 :

(³)Анъом сураси. 60 :

(⁴)сураи. 2: فرقان

حزاب: 36. (5) سورة ا

вақт Оллоҳ таолонинг арши сув узасида эди». Шул ҳадисни: «матн» лафзи бирла имом Аҳмад муснадида, Тирмизий жомеъида келтурубдурлар.

Имом Таҳовий ақидасида айтибдурки: «матн»/ «Оллоҳ таоло бутун махлуқотнинг муқаддатларини ёзиб қўйди. Улар учун муқаррар вақт таъйин қилди».

Яъни махлуқотларнинг қиладурғон ишлари, уларга воқеъ бўладурғон ҳолатлар, дунёда мавжуд бўлуб турадурган замон ва муддатларини таъйинлаб ёзиб қўйғондурки, улар ўз муайян вақтларидан кейинда қолмағонларидек, илгарилаб-да кетмагайлар.

Ояги каримада буюруладур:

(. «Муқаррар бўлғон вақтлари келса, бирор соат ундан кейинда қолмоғилар, илгарилаб-да кетмагайлар».

(). «Ҳеч бир жонга Оллоҳ таоло таъйин қилғон вақтидан бошқа вақтда ўлмаги жоиз эмасдур».

Саҳиҳ Муслимда ҳазрат Абдуллоҳ Ибн Масъуд розияллоху анҳудан ривоят бўлубдурки, айтадурлар: ҳазрат Умму Ҳабиба ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг завжаи мутаҳҳаралари дуоларида айттиларики: «матн». «Эй бор худоё! завжим ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламни, отам Абу Суфённи, акам Муовияни кўзум олдида тирик сақлағил». Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам буюрдилар: «Оллоҳ таоло томонидан таъйинланиб муқаррар қилиб қўюлғон умр, ҳисобланиб қўюлғон кунлар, тақсим қилиниб қўюлғон ризқ учун тилак тиладингики, ҳеч нарса ўз ажалидан илгарилатиб қўйўлмағай, ҳеч нарса ўз вақтидан кечиктирилмағай. Унинг ўрнига дўзах, қабр азоби (ўт азоби)дан паноҳ тиласанг, яхшироқ ва афзалроқ бўлур эди».

Ўлдурулган ўлуқлар ўз ажаллари бирла ўлгандурлар. Оллоҳ таоло билиб ёзиб қўйғондур. «Фалони касал бўлуб ўладур», «фалони бировнинг қўлида ўладур», «фалони том остида қолиб ўлгай», «фалони сувда оқиб ўлгай», «фалони ўтда қуюб ўлгай». Шунингдек бошқа ўлмакка сабаб бўладурғон нарсаларни тамом билиб, билганидек ёзиб қўйғондур. Уларнинг сабабларинида ёзиб қўйғондур. Ва лекин ўлдурган ўз феъли бирла ўлдургани учун унга қасос ёки дияни лозим қилғондур. Чунки ул «қилма», деб наҳй қилинғон нарсани қилди, ҳаром бўлғон нарсага иртиқоб қилди.

Ҳадиси шарифда келибдурки: «матн». «Силаи раҳим умрда зиёда қиладур, махфий тариқада қилинғон садақа Оллоҳ таолонинг ғазабини ўчурадур».

Ва яна келибдурки: «матн». «Силаи раҳим, хушхулқлик, қўшнилариға хуш муомалада бўлмоқ юртни обод қиладур, умрларда зиёда қиладур», деб ҳазрат Оиша розияллоху анҳо ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан ривоят қилибдурлар. Бу ҳадисни имом Аҳмад муснадида, Байҳақий «Шуабул иймон»да келтурубдурлар.

Бунида «шундоғ қиладур, юрт обод бўладур, умрларда зиёда бўладур. Шундоғ қилмаса эди юрт обод бўлмас эди, умрда зиёда бўлмас эди», дебда ёзиб қўюлғондур. Шунинг учун ҳар нарса муқаддатдан ошмас, дейиладур.

Буларнинг таъсири лозим эмас, ва лекин дуо ибодат бўлғони учун, ҳамда дуода ухравий нафъ бўлғони учун машруъдур. Чунончи дуо масъаласида - ўн тўққизинчи нумралик масъалада яхшигина баёни ўтти.

Насойй сунанида ҳазрат Аммор ибн Ёсир розияллоху анҳумо воситалари бирла ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан ривоят қиладурки, буюрубдурлар: «матн». «Эй Оллоҳ! Ғайбни билганинг, халойиқға қодирлигинг сабабидан тириклик менинг учун яхши бўлса мени тирик сақлағил! Агар ўлум менинг учун яхши бўлса ўлдургил!», дер эдилар, деб шул дуони охириғача баён қилдилар.

Имом Таҳовий ақидасида ёзадурки: «матн». «Оллоҳ таоло халойиқни яратмай туруб уларнинг қилар ишлари Оллоҳ таолодан махфий қолмағондур. Уларнинг ҳамма қилар ишларини тамом билгандур». Бўладурғон нарсаларни бўлмай туруб биладур, ва билгандур,

(¹)сураи. ٦١: نحل

(²)Оли Имрон сураси. ١٤٥ :

бўлмайдурун нарсаларни бўлмайдуру деб; бўлса эди нучук бўлар эди, деб-да билгандуру.

Ояти каримада буюрадурки: ((. «Дунёга яна қайтарилсалар эди, «қилма», деб ҳукм қилгон нарсаларни яна қайтиб қилар эдилар».

Мана бу оятда улар бу дунёга қайтарилмағайлар, қайтарилсалар эди, аввалгидек яна қайтиб қилар эдилар, аввалги ишларида давом этар эдилар, деб буюрадур.

Яна бир оятда буюруладурки: (). «Оллоҳ таолонинг илмида уларда хайр бўлса эди, уларга эшиттируру эди. Агар эшиттурса эди, улар юз ўгургай эдилар. Улар юз ўгургучи кишилардурулар».

Ва яна имом Таҳовий айтадуру: «матн». «Ҳар нарса Оллоҳ таолонинг тақдири бирла жорий бўладуру. Оллоҳ таолонинг истаги юрадур. Оллоҳ таолонинг истагига хилоф тилақлар (мустақилча) юрмайдуру. Оллоҳ таоло нимани хоҳласа ул бўлуру, нимани хоҳламаса ул бўлмайдуру».

Оллоҳ таолонинг ҳар нарсанинг мавжуд бўлмоғи, бўлмаслигидаги истаги ўз илмига кўрадур. Банданинг истаги илм юзасидан бўлмай, орзугинадуру. Банданинг тилаги Оллоҳ таолонинг иродасига тўғри келиб қолса, ул бўлуру. Тўғри келмаса, ул бўлмағай.

Ояти каримада буюруладуру: (). «Оллоҳ таолонинг истагидан тошқори сизларнинг истакларингиз вужудга келмас. Ва лекин Оллоҳ таолонинг иродасига тўғри келиб қолса, ул бўлуру. Албатта Оллоҳ таоло билгувчи, ҳикмат соҳибидуру». Таквир сурасининг 29инчи() оятида шул маънодадуру.

Ва яна ояти каримада буюруладуру: ((.

«Биз уларга фаришталарни тушурсак эди, уларга ўлуқлар сўзласалар эди, ҳар нарсаларни уларнинг кўз олдиларига тўплаб келтуруб қўйсақ эди, шунда улар Оллоҳ таоло хоҳлаганидан тошқори иймон келтурмас эдилар. Ва лекин кўплари билимсиздурулар».

Демак, Оллоҳ таолонинг иродаси илмга мавкуфдуру. Банданинг тилаги илмдан тошқори бўлуб, умидгинадуру. Оллоҳ таолонинг иродасига мувофиқ келиб қолса, ҳосил бўлуру. Мувофиқ келмаса, ҳосил бўлмағай.

Муқаддарга иймон келтурмак ақиданинг энг қийин рукнларидандуру. Шунинг учун баъзилар инкор қилиб, қадарийя аталгонларидек, баъзилари исбот қилмоқда ўз ҳақларидан ошириб юборгон бўлуб жабрийя аталгондурулар. Инсонлар мутақаллимийн сўзларидан сақлаиб, салафи солихийннинг қадамларида юрсалар эди, йўл жуда осон бўлуру эди.

Қадарга иймон келтурмак инсоннинг кўнглини роҳатландуруладуру, ҳамма афкори сахийфалардан қутқазадуру, матонат ва саботни зиёда қиладуру, басиратни нурландурадур. Қадарнинг ҳақиқий маъносини билсалар, ўзларининг сахийф раъйларидан сақлансалар эди, йўлдан тоймас эдилар.

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари, тобеъийн, табаъ тобеъийн, аймма мужтаҳидийнлар баён қилгондуруларки, Оллоҳ таоло ҳар нарсани куллий ва жузъий биладуру. Аввали йўқ азалдан, охирсиз абадгача бўладуругон, бўлмайдуругон нарсаларни бўладуру ёки бўлмайдуру, деб билган. Ул нарсаларни бўладуру ёки бўлмайдуру, деб ёзиб қўймоқ учун Лавҳи Маҳфуз бирла қаламни яратиб, ёздуруб қўйгондуру. Бутун дунё ва охиратда бўладуругон, бўлмайдуругон нарсаларни ёзиб, қаламнинг сиёси куруб қолгондуру.

Мана бул ёзиб қўймоқ: «бўл» деб, ёки «бўлма» деб, ҳукм қилмоқ ва уни ирода қилмоқ қадардуру. Шул нарсани «бўл» ёки «бўлма» деб ҳукм қилмоқ қазодуру. Шул ҳукм ва ёзмокни ирода қилмоқ машийъат ва иродадуру. Шуларни «бўл», деб вужудга келмакка буюрмак халқ

(¹)Анъом сураси. 28 :

(²)Анфол сураси. 23 :

(³)сураи инсон. 30 :

(⁴)

(⁵)Анъом сураси. 111 :

афъолил ибоддур - бандаларнинг феълларини яратмоқдур.

Банданинг амали яхши бўлса, Оллоҳ таолонинг машийъати, илми, ризосига мувофиқдур. Ёмон бўлса иродаси, илмига мувофиқ бўлуб, ризосига хилофдур.

Чунончи Сирожуддин Алий ибн Усмон ал-Ўший ал-Фарғоний акидаси ёзгон манзумаси «Бадъул амалий»да айтадурки:

шеър

Оллоҳ таоло яхши, ёмонни ирода қилғувчидур, ва лекин ёмон ишга рози бўлмайдур.

Ояти каримада буюрадур: ().

«Агар кофир бўлсангизлар, Оллоҳ таоло сизларга мухтож эмасдур. Ўз бандаларига кофир бўлмоқни хуш кўрмайдур. Агар шукр қилиб, яхши амал қилсангизлар, Оллоҳ таоло уни сизларга хуш кўрадур. Ҳеч бир гуноҳкор жон бошқанинг гуноҳини кўтармайдур. Сўнгра Худойингиз хузурига ҳозир қилинурсизлар-да, сизларга ўз қилмишларингизни баён қилиб, (жазосини берадур). Албатта Оллоҳ таоло кўнгилдаги нарсаларни тамом билғувчидур».

Оллоҳ таолонинг иродаси илмига қарашлиқдур. Бандалар ўз қилмишларида ихтиёрликдурлар. Шулар ихтиёри ва иродасига кўра - яхшидур, ёмондур - қилгон амалига жазо топур. Шунинг учун банда фармонбардорликка буюрилгандур. Чунки банданинг энг зиёда эътиборлик амали ўладурган вақтидаги амалидур. Ҳар ким яхши амалда давом этса, шулар амал узасида ажали келса, унинг умри яхши амал узасида тугади, унинг учун хайр умид қилинадур.

Ояти каримада буюруладур: (). «Албатта ул кишиларки, иймон келтуруб, ҳижрат қилиб Оллоҳ таоло йўлида жиҳод қилғондурлар, улар Оллоҳ таолонинг раҳматидан умидвордурлар. Оллоҳ таоло гуноҳларни кечғувчи, меҳрибондур».

Мана шунинг учун: «улар вақтида ҳолати яхши бўлди», деб унинг ҳаққида: «яхши одам эди», деб айта оламиз. Булар ўзи унинг кўрулуб турган ҳолатига қарабдур, қалбини Оллоҳ таоло билур, ҳисобни ўзи қилур.

Қадарга иймон келтуруб эътиқод қилғувчиға бўладурғон таъсирига келсак, ул вақт масъала куйидагичадур:

Банда кўнгилида билиб эътиқод қилсаки, ҳар нарса пешонасига ёзилғондур, инс ва жинлар тўпланиб бировга бирор нафъ етқузмак истасалар, ёзилғондан зиёда нафъ етқуза билмагайлар. Агар зарар етқузмак истасалар, ёзилғондан зиёда зарар етқуза билмагайлар. Ҳамма нарса Лавҳул Махфузда ёзилғондур. Бўладурғон нарса бўлмай қолмағай, бўлмайдурғон нарса бўлмағай. Такдирдан тошқори биров узокни яқин ёки яқинни узок қилолмағай.

Демак, қўрқмоқ Оллоҳ таолодан, умид Оллоҳ таолодандур. Буни билган киши ҳақни айтмақдан сукут қилмағай. Оллоҳ таолодан бошқадан қўрқмағай. Ҳақни айтмақдан сукут қилмоқ нифоқ бўлуб қоладур. Пайғамбарлар, саҳобалар, тобеъийн, мужтаҳид имомлар, авлиёларнинг ҳаётлари шулар йўсунда ўтгандур. Муқаддар бўлуб қолгон бўлса, қўрқуб қочмоқ унга нажот бермағай.

Ояти каримада буюруладур: ().

«Сўнгра сизларга ғамдан кейин хотиржамлик юзасидан уйқусираб, мудгиламакни солдики, сизлардан бир тоифани уйқу босиб эди, яна бир тоифага ўз жонларидан бошқа нарса кўрунмас эди. Оллоҳ таолоға жоҳилиятнинг гумонларидан бўлган ноҳақ гумон қилур эдилар. «Бизларда ихтиёр борми?», дер эдилар. Уларға: «ҳамма ҳукм Оллоҳ таолонинг ўзидадур», дегил. Улар сенга билдурмаган нарсаларини кўнгулларида сақлайдурлар. «Бизларда ихтиёр бўлса эди, булар ерда ўлдурулмас эдик», дейдурлар. «Уйларингизда бўлгон бўлсангиз эди, пешоналариға ўлум ёзилғонлар ўлдуруладурган жойларига ўзлари чиқиб

(¹)сураи. ۷: زمر

(²)сураи. ۲۱۸: بقرة

(³)Оли Имрон сураси. ۱۰۴ :

борур эдилар», дегил. Бул ўзи сизларнинг ички ҳолатларингизни билар эканлигини кўрсатиб қўймоқ учундур. Оллоҳ таоло кўнгулда соқлаған нарсаларни билгучидур».

Бу сўзлардан муқаддар бўлгон нарсалар бўла берадур, деб ҳаракат қилмай, уйларида ором бирла ўлтура берсунлар деган сўз чиқмайдур.

Саҳобаларға ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «матн». «Амал қилинлар. Ҳар ким учун яратилгон бўлса, ул нарса унинг учун осон қилингон бўлғай», деб буюрдилар. Бу ҳадисни Муслим саҳиҳида ҳазрат Жобир розияллоҳу анҳудан келтурубдурлар.

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тирикликларига келсак, ўз қавмларидан келган ҳар хил бало ва жафоларга чидаб, матонат ва сабот бирла сабр қилиб, бузуқ бир миллатни йигирма уч йил муддатида авжи камолга еткузуб дунёдан кўз юмдилар. Бул ўзи ҳар ишда саъй ва ҳаракат лозим эканлигини билдурадур.

Бу нарсалар бизни ўз узамизга лозим бўлгон Оллоҳ таолонинг ҳукмларини, ҳамда уламолар узаларига лозим бўлгон таблиғни Оллоҳ таолодан бошқадан кўркмай юргузмак лозим эканлигини кўрсатадур. Инсон билмайдурки, бунинг учун нима муқаддар қилингондур, саъй ва ҳаракат бирла истаган нарчасини қўлга келтурур, ўйлаган нарчасини саъй ва ҳаракат бирла жорий қила биладур деб ёзилгон бўлсун, ҳеч бўлмағонда ўз вазифасини адо қилиб ўзини масъулийятдан қутқаса биладур(. Саъй ва ҳаракат бирла истаган нарсаси қўлга келмаса, билурки муқаддар шундоғ экан, менга шул ишнинг ҳосил бўлмоғи ёзилмағон экан деб хафа бўлмай, ғам тортмай, хотиржам ўлтурғай. Ўз вазифасини адо қилди, Оллоҳ таолонинг ёзғониға рози бўлди, бу тақдирға қилгон эътиқоди унинг кўнлига қанча яхши ўрнагон бўлса, ўшанча натижа ўткур бўлғай. Охирда олтмиш киши олтмиш минг кишидан кўркмай урушадурларгина эмас, олтмиш минг кишига ғолиб келгайлар.

«матн».

ҳазрат Алий розияллоҳу анҳудан ривоятдурки, айтибдурлар: Бизлар Бақеъ томонида бир жанозада эдик. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам келдилар. Бизнинг олдимизда ўлтирдилар, бизлар атрофларида ўлтурдик. Ўзлари бирла тутган кичик асолари бор эди. Унинг бирла ерни титкилаб, бошларини қуйи солиб ўлтурдилар. Сўнгра: «ҳар бир нафас олиб турган жоннинг жойи жаннатдадур ёки дўзахда, ҳамда хушбахтдур ёки бадбахтдур, деб ёзилиб қўюлгондур», дедилар. Ҳазрат Алий розияллоҳу анҳу айтибдурларки: бир киши: «Ё расулаллоҳ! Ҳар кимнинг жойи жаннатдур ёки дўзахдур, деб ёзилгон бўлса, амалнинг нимага кераги бордур?», деди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «амал қилинлар. ҳар ким хушбахтлардан деб ёзилгон бўлса, унға хушбахтларнинг амаллари осон бўлуб кўрунғай. Бадбахтлардан деб ёзилгон бўлса, унға бадбахтларнинг амаллари осон бўлуб кўрунғай», деб сўнгра қуйидаги ал-Лайл сураси 5-10 оятни ўқудилар: «Ҳар ким Оллоҳ таоло йўлида берса, Оллоҳ таолодан кўркса, уни Оллоҳ таоло хайр йўлиға солиб қўйғай. Аммо ҳар ким бахиллик қилиб охираат жазосини ёлғонға чиқарса, уни ёмон йўлға солиб қўйғаймиз». Бу ҳадисни Бухорий бирла Муслим саҳиҳларида келтурубдурлар.

Имом Таҳовий ақидасида айтубдурки: «матн».

«Бандага билмак лозимдурки, Оллоҳ таолонинг илми бутун коинотга сабқат қилгондур. Яъни бутун коинот мавжуд ва комил бўлмай туруб нучук ва қандай ва қайси суратда ва қачон бўладур Оллоҳ таоло тамом билган. Шунинг учун бўладурғон нарсаларни бўладур деб ёзиб қўйгондурки, ул муҳкам ва мубрам бўлуб, уни бузғучи, унинг орқасидан нимага ундоғ бўлди, деб эътироз қилғувчи, ўз жойи ва вақтидан жилдирғучи, тағйир берғувчи, бошқа ёққа айлантуруб юборғучи, кам ва зиёда қилғувчи, махлуқотларидан осмонлар ва ерда кимса йўқдур».

Шарҳ қилғувчи Ибн Абил Из айтадур: «Бул ўзи юқорида ўтгандурки, Оллоҳ таолонинг илми бутун коинотнинг куллий, жузъийсига сабқат қилгондур. Оллоҳ таоло ҳамма нарсани -

бўладур ёки бўлмайдур - билгандур деган сўздан ношиъ (чиққан)дур».

Чунки ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «Оллоҳ таоло бутун махлуқотнинг тақдиротларини осмонлар бирла ерни яратмасдан эллик минг йил илгари ёзиб қўйғондур. Ул вақт Оллоҳ таолонинг арши сув узасида эди».

Бундан зоҳирдурки, Оллоҳ таоло ҳамма дунёда бор бўладурғон нарсаларни ўз вақт ва маконларида нучук бўлар эканларини ўзининг ҳикмати тақозосича билиб қўйғондур. Ул нарсалар ўшал вақт, ўшал маконда ўшандоғ бор бўлуб вужудга кела берадур. Чунки махлуқотнинг ажойиб ва ғаройиб ҳикматларга қаратиб ҳосил бўлмоғи мавжуд бўлмай туруб, Оллоҳ таолонинг илмидан тошқори вужудга келмаги мумкин эмасдур. Шунинг учун ояти каримада буюрадур:

().

«Ўзининг яратқан нарсаларни яратқувчи зот ўзи билмайдурми?! Ҳолбуки Оллоҳ таоло ҳар бир ингичка нарсаларни билгувчи бўлуб, ҳар нарсадан хабарликдур».

Оллоҳ таоло «бу банда бу нарсани қилмоққа кодирдур», деб биладурда, қилғониға савоб берадур. Ҳамда «бу банда бу нарсани қилмоққа кодирдур, қилмайдур», деб биладурда қилмағони учун уни азоб қиладур. Чунки қилмағон ишини қилмоққа кодир эди, шундоғ бўлсада қилмади. Оллоҳ таолонинг илмидаги банданинг қилмас эканлигини билганлиги кодир эди деган сўзни тағйир бермайдур. Ўз ихтиёри бирла қилмағонлиги уни жазоға мустаҳик қиладур.

Чунки воқеъ бўладурғон иш воқеъ бўлғон вақтида ул нарса Оллоҳ таолонинг илмида «бўладур», деб бор экан [лиги]() зоҳир бўладур. Бирор ҳукм бирор бандадан амалға келмаса, банда бул тўғрида осий бўладур. Бул нарсани қилмоққа кодир бўлуб туруб қилмаслиги Оллоҳ таолонинг илмида бор эканлиги зоҳир бўладур.

Демак, вужудга келса, вужудга келиши Оллоҳ таоло илмида борлиги, вужудга келмаса, келмаслиги Оллоҳ таоло илмида бор эканлиги собит бўладур.

Имом Таҳовий ақидасида айтадурки: «матн».

«Бу қадар масъаласи иймонни маҳкам қиладурғон масъалалардан, маърифатнинг илдишларидан, Оллоҳ таолонинг ёлғузгина ҳақиқий маъбуд эканлигига иқрор қилиб иймон келтурмакнинг асосларидандур. Чунончи ояти каримада буюруладур: «Оллоҳ таоло ҳар нарсани яратиб, ҳар бир нарсанинг андозасини бошқа бошқа қилди», «Оллоҳ таолонинг ҳамма ҳукмлари андоза қилинғай бўлғай». Оллоҳ таолонинг илми ҳамма ашёларни яратмай туруб ижмол ва тафсил юзасидан биладур, деб эътикод қилмоққа ишоратдур.

Чунончи «Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом ҳадислари» бирла машҳур ҳазрат Умар розияллоҳу анху воситалари бирла ривоят бўлғон ҳадисда келибдурки:

«матн».

Ҳазрат Умар розияллоҳу анху айтурлар: «Бизлар бир куни ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларида ўлтуруб эдик, бирдан бир киши келиб қолди. Кийимлари жуда оқ, сочу соколлари жуда қора эди. Унда сафарнинг асари йўқ бўлуб, уни биздан кимса танимайдур. Ҳаттоки ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларига келиб, тиззаси бирла чўкка тушуб, тиззасини ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тиззаларига текузуб, икки кафтини ўз тиззасига қўуб ўлтурдида: «Ё Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам! Исломдан хабар беринг», деди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ислом Оллоҳ таолодан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқдур, ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Оллоҳ таолонинг чин пайғамбаридурлар, деб гувоҳлик бермагинг; намоз ўқумоғинг; закотни адо қилмоғинг; Рамазон ойида рўза тутмагинг; йўл асбоби ҳосил бўлса ҳаж қилмоғингдур», дедилар. Ул: «тўғри айттингиз», деди. Бизлар таажжуб қилдиққи, ўзи сўраб, яна тўғри айттингиз, деб-да қўядур. «Иймон нимадур, хабар беринг», деди, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Оллоҳ таолонинг ўзигина

(¹)сураи мулк. ۱۴ :

(²)жумла ушбу катта قوس орасидагиغ борани تاكوزو (ди) .مусахих.(

хақиқий маъбуд эканлигига, фаришталарга, Оллоҳ таоло нозил қилгон китобларига, пайғамбарларига, қиёмат кунига, қадарнинг - яхшидур, ёмондур - ҳақлигигаки, Оллоҳ таоло ўзи ёзиб қўйгон эканлигига иймон келтурмагиндур», дедилар. Ул киши: «Тўғри айттинг», дедида, «Эҳсон нимадур, хабар беринг», деди. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Оллоҳ таолони кўруб тургандек бўлуб ибодат қилмоғингни айтиладур, сен Оллоҳ таолони кўруб турган бўлмасангда ул ўзи сени кўруб турадур», дедилар. Сўнгра: «Қиёмат кунидан хабар беринг», деди. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Сўролғувчи сўрағучидан биладурганроқ эмас», дедилар. Ул киши: «Қиёматнинг аломатларидан хабар беринг», деди. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Чўрилар ўз хўжайинларини туғишлари, ялангоёғ, яланғочлар – қўй чўпонлар, бировларга боқим бўлуб юрганлар яхши иморатларда гердайишиб юрсалар», дедилар. Ул вақт ул киши туруб кетти. Мен бир оз туруб эдим, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ё Умар, сўрағучи кимдур, билурмисан?». Мен: «Оллоҳ ва расули билур», дедим. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ул киши Жаброил алайҳиссаломдурки, сизларга динларингизни ўргатмак учун келиб эди», дедилар.

Бул ердаги «матн» - Оллоҳ таолонинг тавҳиди, худолигига иқроор қилмоқ бўлуб, бунинг маъноси тавҳиди рубубийятга иқроор қилмоқ, шуларни кўнглида ҳамма вақт сақламоқдур. Бул ўзи Оллоҳ таолонинг сифотлариғада иймон келтурмакни лозим тутадур. Шунинг бирлагина иймони камолига етадур. Бунингсиз мусулмон бўлуб етолмайдур. Чунки Оллоҳ таолодан бошқа яратқувчи йўқдур. Бор деб даъво қилмоқ рубубийятда ширк келтурмақдур. Даъво қилғувчи мушрик бўлуб қоладур. Демак, ҳар ким ўз феълини ўзи яратадур, деганларда мушрикдур. Шул сабабларга кўра мўътазила, қадарийялар ҳақларида сунанларда кўп ҳадислар келибдурлар.

Чунончи Абу Довуд сунанида келтурубдурки, ҳазрат Ибн Умар розияллоҳу анҳумодан ривоятдур: ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар:

«матн». «Қадар - тақдирға инкор қилғувчилар бу уммати исломийянинг мажусларидандур. Касал бўлса кўргани борманглар, ўлса жанозаларига борманглар».

Ва яна Абу Довуд сунанида ҳазрат Ҳузайфа ибнул Ямон розияллоҳу анҳумодан ривоят қиладур, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар:

«матн». «Ҳар бир умматнинг мажуслари бордур. Бу уммати исломийянинг мажуслари «тақдир йўқ» деганлардурлар. Улардан бир кимса ўлса, жанозасига ҳозир бўлманглар. Улардан кимса касал бўлса, уларни кўргани борманглар. Улар дажжолнинг жамоасидурлар. Оллоҳ таоло уларни дажжолға қўшуб қўймоқни ўз узасига олгондур».

Шу хилда Тирмизийдада келибдур.

Ва лекин қадарийялар бораларида келган ҳадисларнинг ҳаммалари заифдур. Фақат ҳадиснинг мавқуф бўлгонлиғи саҳихдур. Чунончи ҳазрат Ибн Аббос розияллоҳу анҳумо айтадурларки: «матн». «Муқаддарға иймон келтурмак тавҳид низомидур. Ҳар ким муваҳҳид бўлуб туруб тақдирни ёлғон деса, унинг тақдирни ёлғонға чиқарғони унинг тавҳидини бузуб ташлағай».

Бул ўзи шунинг учундурки, қадарға иймон келтурмак Оллоҳ таоло илми қадимида изҳор қилгон нарсаларки, улар ихотадан ташқаридурлар. Ҳамда муқаддаротни ёзиб қўйгон эканлигини исбот қилмоқдур. Агар қадарни қабул қилмай инкор қилса, Оллоҳ таолонинг куллийётга хос қилиб жузъийётни чиқариб қўймоқ бўладур. Бул ўзи куфрдур-да, қадарни ёлғонға чиқармоқдур.

Оллоҳ таолонинг ҳар нарсани яратқанлик масъаласига келсак, ул ўзи қадарийяларнинг инкор қилгон нарсаларидур. Улар бандаларнинг феълларини ўзлари халқ қиладурлар, дейдурлар. Бул ўзи ояти каримага хилофдурки, ояти каримада(): «Сизларни ҳамда қилмоқда бўлгон амалларингизни Оллоҳ таоло яратқандур», деб буюрадур.

Шунинг учун саҳоба ва тобеъийлар, аимма мужтаҳидийнлардан қадарийяларни

ёмонламоқ собитдур. Чунончи ҳазрат Ибн Умар розияллоҳу анхумодан ривоятдурки: «Мен қадарийлардан безордурман, улар мандан безордурлар», дебдурлар.

Оллоҳ таоло ўзининг илмига мувофиқ ҳар нарсани ёзиб қўйгон бўлуб, ҳукми иродасига мувофиқдур. Ирода ва ҳукми ёзғони шунга мувофиқ яратмоқдан иборат бўлгон қадар масъаласи зўр усулларни ўзига оладур, булардан бирор нарсани чиқармоқ жоиз эмасдур. Чунончи:

1 - Оллоҳ таоло муқаддар қилгон нарсаларини улар вужудга келмай туруб билар эканлиги бўлуб, ул ўзи илми қадимини исботидур. Қадарга инкор қилмоқ бирла Оллоҳ таолонинг илмини қадим эканлигини инкор қилмоқдур.

2 - тақдир махлуқотнинг миқдорларини ўзига оладур. Миқдорлари, муайян сифотлари, махлуқотнинг ҳар бир фардига хос бўлгон ҳолатлар ва ўлчовларига қаратиб халқ қилгондур. Чунончи ояти каримада буюруладур: (()) (. Таржималари матннинг таржимасида ўтти.

Демак, яратмоқ тақдирни ўзига оладур. Тақдир деб, ҳар нарсанинг ўлчовини айтиладур. Ўлчовини олмоқ яратмоқдан илгаридур. Оллоҳ таоло ҳар нарсани яратмай туруб унинг катта ва кичик, нучук, қайдоғ (қандоғ), оқ ёки қора, чиройлик ёки хунуқликларини билиб, ёзиб, ҳукм қилиб қўйгондур. Муайян ажзоларни билмак ўзи зоҳир нарсадур.

3 - тақдир шунида ўзига оладурки, ул бўладургон нарсаларни бўладур, бўлмайдургон нарсаларни бўлмайдур, деб ул нарсаларнинг вужудга келмақларидан илгари хабар берди. Шу илмини махлуқларни яратмай туруб изҳор қилди.

Бандаларда баъзи қиладургон ишларини қилмай туруб муфассал тариқада билсалар мумкиндур. Чунончи баъзи иморатларни солмай туруб, пилон ва суратларини ясаб, ўшал пилон ва суратга мувофиқ ясайдурлар. Ундоғ бўлса, Оллоҳ таолонинг билмаги муқаррардур.

4 - бул ўзи Оллоҳ таолонинг ҳар нарсани пайдо қилмоқдаги илми ва иродаси бирла уни янгилатдан пайдо қилмоғини ўзига оладур.

5 - шул муқаддар қилингон нарса йўқ бўлғонидан кейин янгилатдан ўз вақтида пайдо бўладур. Оллоҳ таолонинг ўзи « » амри билан пайдо қиладур. « » амри бирла ўз вақтида бўла берадур.

Имом Таҳовий ўз ақидасида айтадур: «матн».

«Ул кишининг шўри курсунки, қадарни ёлғонга чиқариб, унда Оллоҳ таолога душман бўлуб, фикр ва раъйда қадар тўғрисида кўнглини хатокорликқа ҳозирлабдур. Ўз ваҳми бирла ғайбни билмак орқасидан юруб, махфий сирни билмакчи бўлуб, ёлғончи ва гуноҳкорлардан бўлуб ўлтурубдур».

Билмак керакким, қалбнинг тирик, ўлук, соғ, касал бўлуб, тўрт ҳолати бордур. Бул ўзи бадандагисидан зўрдур. Чунончи ояти каримада буюрадур: ((. «Ул кишики ўлук эди, уни тирик қилиб (тойғинлиқдан чиқариб) иймонлик қилдик, одамлар ўрталарида йўлини топиб юрадурган (тўғри йўлга солдик). Бу хил киши нурсиз қоронғуликда бўлгон киши бирла баробар бўла билурми?»).

Яъни куфр сабабидан қалби ўлук эди, уни Исломга киргузуб иймон сабабидан қалбини тирик қилдик. Соғ, тирик бўлгон қалбга ботил ва ёмон нарсалар дуч келсалар, улардан (ёмон нарсалардан) нафрат қиладурлар, ёмон кўрадурлар, ёмон нарсалар томонлариға киё боқмағайлар.

Ўлук ва касал қалб эгалари яхши бирла ёмонни бир-биридан ажратолмағайлар. Ҳазрат Абдуллоҳ Ибн Масъуд розияллоҳу анҳу айтибдурлар: «матн». «Ул кишики унда маъруф бирла мункарни ажратадургон қалби бўлмаса, ул киши ўлук киши бўлуб, ҳалок бўлубдур».

Шунингдек нафс истаги бирла касал бўлгон қалб бўлса, ул ўзи қувватсизлик сабабидан дуч келган нарсага эргашиб кета берадур.

(¹)сураи. ۲۵: فرقان

حزاب: ۳۸. (^۲) سورة ا

(^۳) Анъом сураси. ۱۲۲ :

3 - зарар қиладурғон даво;

4 - халок қиладурғон даводур.

Соғ қалб нафъ қиладурғон емак, нафъ қиладурғон давони ихтиёр қиладур. Касал қалб унинг тескарисини ихтиёр қиладур. Физоларнинг фойдаликроғи иймоннинг физосидур. Даволарнинг фойдалиги Қуръони каримнинг давосидур. Иймон бирла Қуръон даводурлар. Китоб ва суннат, Қуръон ва ҳадисдан бошқадан даво ағтарғон киши тойғонларнинг тойғонроғи бўлғонидек, жоҳилларнинг жоҳилроғидур.

Ояти каримада буюрадур: ((. «Айтгилки, бу Қуръон иймон келтурганлар учун йўл топмоқ ва шифодур. Иймон келтурмайдурганларнинг кулоқларида кўрғошим бор бўлуб, ва ҳамда улар учун кўрликдур. Улар узоқ ердан чақириладурлар».

((. «Биз Қуръони каримда шундоғ оятларни нозил қилмоқдамизки, ул ўзи иймонлик бандалар учун шифо ва раҳматдур. Инсофсизларға зарарнигина зиёда қиладур». «араб»даги « » жинсининг баёни учундур, таъбийз учун эмасдур.

(. «Эй халойиқ! Худойингиз томонидан сизларға ваъз ва насихат ҳамда дилдаги касаллик учун шифо келди. Иймон келтургучилар учун хидоят ва раҳматдур».

Демак, Қуръони карим ҳамма қалбий ва баданий касалликлар, дунё ва охиратнинг хасталиқлариға тамом шифодур. Ҳар бир кимса шифоланмоққа лойиқ бўлолмағай. Касал Қуръони карим бирла даволанмоқни ўз шарти бирла яхши тариқада қилмоқ истаса, сидқ ва иймон бирла қабул қилиб даволанмоқ керак. Ул вақт касаллик дош беролмай, қочқай. Еру осмоннинг худоси Оллоҳ таолонинг каломи муқобилида ҳеч бир касаллик тоб келтуролмағай.

Бу Қуръони карим шундоғ нарсадурки, тоғқа нозил бўлғонда эди, хушуъ бирла парчаларниб кетгай эди(.)

Ҳеч бир қалбий, баданий касаллик йўқки, унинг учун Қуръони карим даво бўлмасун. Давоға сабаб бўладурғон нарса фақатгина кўрқуб туруб, кўнгул кўюб туруб, маънойи шарифига хаёл қилиб туруб, ўкумок керак(.)

Буни китобуллоҳ ва аҳодиси набавийларда илм ва фаҳм насиб бўлғон кишилар биладурлар.

Хотима: ояти карималар, аҳодиси набавийларда хидоят, тойдурмоқ, муҳр босмоқ, саодат, шақоват тўғриларида кўп нарсалар бордурлар. Улардан баъзиларини бул ерда баён ва нақл қилиб, уларнинг маъноларини очиб ҳақиқатни баён қилиб ўтамиз.

Чунончи Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадур: (.) «Оллоҳ таоло ҳар кимни тўғри йўлга солғон бўлса, ул йўл топкучидур. Ҳар кимни Оллоҳ таоло тойдурғон бўлса, уни йўлга солғувчи дўст тополмағайсан».

((. «Ҳар вақт Қуръони каримни ўкусанг, охиратға иймон келтурмайдурган бирла сенинг ўртангда ёпиқ парда қилиб қўямиз».

((. «Уларнинг кўнгулларига англаб қолмасунлар деб, ғилоф қилиб қўямиз. Кулоқлариға кўрғошим қуюб қўямиз. Сен Қуръони каримда Худойингни ёлғузгина маъбуддур деб баён

(¹)Фуссилат сураси. ٤٤ :

(²)Исро сураси. ٨٢ :

(³)Юнус сураси. ٥٧ :

(⁴)сураи ٢١: حشر

(⁵)Муҳаммад сураси. ٢٤ :

(⁶)сураи. ١٧: كهف

(⁷)Исро сураси. ٤٥ :

(⁸)Исро сураси. ٤٦ :

қилсанг, улар нафрат юзасидан орқалариға қочадурлар».

((. «Ул кишининг ҳолатини кўргандурмисанки, ул киши ўз истагини маъбуд тутуб олгондур? Уни билимлик бўла туруб, Оллоҳ таоло йўлдан тойдуруб юборди. Унинг қулоғи, қалбаға муҳр босиб қўйгондур. Кўзига парда қилиб қўйди. Уни Оллоҳ таоло йўлга солмағондан кейин ким йўлга солабилур?! Ақл юргузмайдурсизларми?!»

((. «Уларнинг йўл топмоқлари учун зиёда хоҳишинг бўлса-да, Оллоҳ таоло ўзи тойдурғон кишини тўғри йўлга солмайдур. Улар учун ёрдамчи бўлмас».

(). «Оллоҳ таолоға ибодат қилинглар, тоғутдан - ҳақ йўлдан тўсқучи шайтондан сақланинглар, деб (чақирмоқ учун) ҳар бир қавм ва миллатга пайғамбарлар юбордиқ. Улардан баъзиларини Оллоҳ таоло тўғри йўлга солди. Улардан баъзиларига тойғинлик муқаррар бўлди. Ер юзида саёҳат қилиб кўрунгларки, пайғамбарларни ёлғончи қилғонларнинг охириги ҳоллари нучук бўлуб эди».

((. «Улар шундоғ кишиларки, уларнинг қалблари, қулоқ, кўзларига Оллоҳ таоло муҳр босқандур. Улар бутун ғафлатдадурлар».

(). «Тавротда Бани Исроилга ер юзида икки қарра фасод ва исён қилурсизлар, зиёда ўз ҳадларингиздан ошиб кетурсизлар, деб баён қилиб берган эдик».

((. «Ҳар кимни Оллоҳ таоло ҳидоят (топур деб ҳукм) қилғон бўлса, ул йўл топқучи бўлур. Ҳар кимни йўлдан (тоядур деб ёзғон) бўлса, уларга Оллоҳ таолонинг ўзидан бошқа ёрдам берадурғон кишилар топмағайсан. Уларни қиёмат кунида кўр, гунг, карлик ҳолда тўплағаймиз. Уларнинг борар жойлари дўзахдур. Ҳар бор ўти ўчуб келганда яна ўт олдуруб тезлатиб юборғаймиз».

Мана бу хил оятлар Қуръони каримда кўп бўлғонидек, ҳадис китобларида ҳадислар-да кўпдурлар.

Чунончи «Мишкоти шариф»да келибдурки, ҳазрат Абдуллоҳ Ибн Масъуд розияллоху анху айтибдурлар: Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам буюрубдурлар: «матн».

«Албатта сизлардан бирингизнинг хилқати онасининг қорнида тўпланиб маний бўйича қирқ кун тургай. Сўнгра қотқан қон бўлғайда, шул бўйича яна қирқ кун тургай. Сўнгра гўшт парча бўлуб қирқ кун тургай. Сўнгра Оллоҳ таоло бир фариштани юборғай. Ул тўрт нарсани ёзғай, ул-да: амали, умри, ризки, бадбахтми хушбахтми, ёзиб қўйғай. Сўнгра жон киргузгай. Ёлғузгина маъбуд бўлғон Оллоҳ таолоға қасамки, сизлардан бирингиз жаннатиларнинг амалларини қилиб юргай, ҳаттоки бунинг бирла жаннат ўртасида бир газ қолғонда қадарда ёзилғон нарса ўзуб кетиб дўзахийларнинг амалларини қиладур-да, шунинг бирла умри тамом бўладур, дўзахқа қирадур. Сизлардан бирингиз дўзахийларнинг амалларини қиладур, ҳаттоки бунинг бирла дўзахнинг ўртасида бир газ қоладурда, бирдан қадарда ёзилғони ўзуб кетиб, жаннатиларнинг амалларини қиладур, умри шул яхши амал бирла тамом бўладур-да жаннатга қирадур». Бу ҳадисни имом Бухорий, Муслим саҳиҳларида келтурубдурлар.

Бундан бошқа ҳадисларда кўпдурлар.

мана бу оят ва ҳадисларда ҳидоят ва залолат, саодат ва шақоват азалийдур, бундан тошқори бўлмайдур, деб келибдур. Ва лекин ўртадаги тавфиқ қўйидагичадур.

Чунончи бу қадар масъаласи тўғрисида аввалидан тортиб аҳодис ва салаф уламоларининг сўзларини нақл қилиб келмақдамизки, Оллоҳ таолонинг илми ҳамма ашённинг қуллий, жузъийларига шомилдур. Азалдан абадгача бўладурғон, бўлмайдурғон нарсаларни билиб

(¹)сураи. ۲۳: جاثية

(¹)сураи. ۳۷: نحل

(²)сураи. ۳۶: نحل

(³)сураи. ۱۰۸: نحل

(⁴)Исро сураси. ۴ :

(¹)Исро сураси. ۹۷ :

«бўладур» ёки «бўлмайду», деб ёзиб ҳукм қилиб қўйғонду. Мана шул қазою қадарни ҳидоят қилмоқ ёки тойдуermoқ - хушбахт ёки бадбахт қилмоқ, деб таъбир қилғонду. Гоҳи муҳр босмоқ бирла таъбир қилғонду. Бундан бандаларнинг ихтиёрларини олиб қўйғонду, деган маъно чиқмайду. Банданинг жазога мустаҳиқ бўлмоғи ўз ихтиёри ила амал қилмоғидаду.

Оёт ва аҳодисларни ўз раъйича бир-бирларига уруб маъно бермак жоиз эмасду. Хусусан эътиқод масъалаларида эҳтиёт қилмоқ лозимду. Ўзининг саҳиф раъйи, хом фикри узасида юрмакдан сақланиб, уммати исломийянинг салафларининг қадамларида юрмак лозимду.

Чунончи Ибнул Қаййим ҳазратлари ўзининг «
» ном китобида
ниҳоят тафсил бирла баён қилғонду. (дуо).

Ҳар нарса Оллоҳ таолонинг илми, иродаси, тақдири, ҳукми бирла жорий бўлуб турадур, деб иймон келтурамиз. машиъати - истаги, ҳамма машиъатларга, иродаси ҳамма иродаларга, ҳукми ҳамма ҳийлаларга ғолибдур. Истаганча қиладур, нимани хоҳласа унға ҳукм қиладур. Оллоҳ таоло бандаларга ҳаргиз зулм қилмайдур. Агар хайрни ирода қилса, ул илми ва иродасига мувофиқ бўлуб, Оллоҳ таоло ризолиғи бирладур. Агар ёмонликни ирода қилса, ул илмига мувофиқ бўлуб, унда ризолиғи йўқдур. Иродаси илмига мавқуфдур. Банданинг ихтиёрий иродаси бордур. Ўшал иродаси, ихтиёри сабабидан жазоланадур. Ул феъли яхши бўлса яхши жазо топадур, ёмон бўлса ёмон жазо топадур.

Оллоҳ таоло буюрадурки: «Оллоҳ таоло қилғон нарсаларида сўралмайдур. Бандалар сўраладурлар».

«[фақат](Оллоҳ таоло ирода қилғон нарсаларида сизларнинг истакларингиз жорий бўладур».

«Албатта Оллоҳ таоло ўзи хоҳлаган нарсасини қиладур».

«Оллоҳ таоло бандаларига зулм қилғучи эмасдур».

Бу масъала борасидаги баҳслар бундан аввалги қирқ иккинчи рақамлик масъалада тафсил бирла ўтти. Бу кейинги қирқ учинчи рақамлик баҳс аввалги масъаладаги тақриротнинг хулосасидур.

Бандаларнинг қилмиш амаллари Оллоҳ таолонинг махлуқларидурлар, ва бандаларнинг ҳосил қилғон касбларидур. Оллоҳ таоло бандаларини тоқатларидан тошқори нарсага буюрган эмас. Буюрган нарсаларигина бандаларнинг кучлари етадурган нарсалардурлар. Оллоҳ таолонинг тоати ва унда тамом қоим турмакка Оллоҳ таолонинг тавфиқидан тошқори на ҳавл, на қувват ҳеч кимда йўқдур. Оллоҳ таолонинг тавфиқидан тошқори банда ўзини гуноҳдан тортолмайдур, фармонбардорлик қилмоқ ва унда собит турмак Оллоҳ таолонинг ионати ва тавфиқи бирлагина бўлур.

Билмак керакким, қазо, ирода, амр, изн, китоб, ҳукм, таҳрийм калималаридек нарсалар «кавний», «шаръий» бўлуб, икки хилдурлар. Чунончи:

1 - кавний қазонинг мисоли: ((. «Икки кунда етти осмонни яратиб бўлдуруб тамом қилди».

2 - диний шаръий қазонинг мисоли: ((. «"Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилинлар», деб худойинг ҳукм қилди, шуни машруъ қилди».

3 - кавний амрнинг мисоли: (). «Оллоҳ таолонинг ҳукми ва амри - бирор нарсани ирода қилса (- унға: «бўл», деб айтмагигинадур, ул нарса бўлуб ёта берадур».

4 - шаръий ва диний амрнинг мисоли: (). «Албатта Оллоҳ таоло сизларни амонатларни ўз эгаларига топшурмоққа буюрадур».

(). «Албатта Оллоҳ таоло халқ ўрталарида адл ва инсоф бирла муомала қилмоқ, халойикқа яхшилиқ қилмоқ, қариндош, уруғларға силаи раҳим қилиб уларнинг ҳолларидан хабардор бўлуб юрмакка буюрадур. Ёмон сўз ва феъл ва шариатга хилоф нарсаларга иртикоб этмакдан манъ қиладур. «Панд олинлар», деб сизларга ваъз ва насиҳат қиладур».

5 - кавний изннинг мисоли: (). «Оллоҳ таолонинг тақдиридан тошқори ўрганмакда бўлғон сеҳрлари бирла ҳеч кимга зарар етқузолмайдурлар».

6 - шаръий, диний изннинг мисоли: (). «Ҳар бир хурмо дарахтидан кесган бўлсангизлар ёки кесмай ўз ҳолича қўйғон бўлсангизлар, ул ўзи Оллоҳ таолонинг ҳукми бирладур».

7 - кавний китоб - ёзмोकнинг маъносида келган оятнинг мисоли: (). «Ҳар бир узун умр кўрган кишининг умрининг узунлиғи, ҳар бир оз умр кўрган кишининг умрининг озлиғи Лавҳи Маҳфузда ёзилгидур. Албатта ул ўзи Оллоҳ таолога осондур».

(). «Албатта Лавҳи Маҳфузда ёзилғонидан кейин, нозил бўлғон китоб - Забурда ёзиб қўйғондурмизки, бу ерга солих бандаларгина эга бўлғайлар».

8 - шаръий, диний китобнинг мисоли: (). «Эй иймон келтурган бандалар, сизларга рўза фарз қилинди».

(¹)Фуссилат сураси. 12 :

(²)Исро сураси. 23 :

(³) سورة يس: 82.

(⁴)яъни, Оллоҳ таоло) .мусаххих.(

(⁵)сураи. 58: نساء

(⁶)сураи. 90: نحل

(⁷)сураи. 102: بقرة

(⁸)сураи. 5: حشر

(⁹)Фотир сураси. 11 :

(¹⁰)Анбиё сураси. 105 :

(¹¹)сураи. 183: بقرة

9 - кавний хукмнинг мисоли: ((. «"Бу ер (Миср ери)дан отам ижозат бермагунча ёки Оллоҳ таоло ҳукм қилмагунча жилмагайман», деди».

10 - шаръий, диний хукмнинг мисоли: (). «Бул ўзи Оллоҳ таолонинг хукми бўлуб, сизларнинг ўрталарингизда ҳукм қиладур».

11 - кавний таҳримнинг мисоли: (). «Оллоҳ таоло: «Бани Исроилға Байтул Макдисга қирк йилгача кирмак ҳаромдур. Бу ерларда саргардон бўлуб, адашиб юрурлар», деди».

12 - шаръий, диний таҳимнинг мисоли: ((. «Сизларга ҳаром ўлган нарса,) ғи (ни, тўнғуз гўшти ҳаром қилинғондур».

13 - кавний калималарнинг мисоллари: ((. «Худойингнинг яхши сўзи Бани Исроилға Фиръавннинг зулмига чидаганлик учун тамом (тўлик) бўлғондур».

14 - шаръий, диний калималарнинг мисоли: ((. «Ёд қил ул кунники, Иброҳимни худоси бир қанча сўз ва хукмлар бирла имтиҳон қилди. Уларни ҳазрат Иброҳим алайҳис-салом тамомига еткуздилар».

Бу кавний мисоллардаги сўзлар тамом афъолул ибодға қарашлиқдур. Шаръий, диний мисоллардаги сўзлар тамом ҳукм ва таклийфга қарашлиқдур. Буларда тоқати бўлмағон нарсаларға буюрмак йўқдур.

Ва яна бир оятда буюрадурки: (). «Оллоҳ таоло сизларни, ҳам қилмоқда бўлғон амалларингизни яратқандур».

Бу оятнинг тафсирида Ибн Касийр, Бухорийнинг «халқу афъолил ибод» китобидан нақл қилиб айтадурки: «матн». «Албатта Оллоҳ таоло ҳамма хунарчи ва хунарини яратқувчидур». Бу ҳадисни Бухорий «халқу афъолил ибод» китобида нақл қилғонидек, Ҳоким Мустадракда, Байхақий «китобул асма вас-сифот»да нақл қилибдурлар, ҳадис саҳихдур. Бу ҳадис юқоридаги ас-Соффот сураси тўксон олтинчи оятга тафсир тушадур.

Ва яна бошқа оятда буюрадур: (). «Оллоҳ таоло ҳар нарсани яратқувчидур. Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилинғлар, ул ўзи ҳар нарсага вакилдур (ҳозир бўлуб кўруб турғувчидур)».

سورة (١) Юсуф. ٨٠ :

ممتحنة: ١٠. сураи. (٢)

٢٦. Моида сураси. (٣)

٣. Моида сураси. (٤)

سورة (٥) ал-Аъроф. ١٣٧ :

بقرة: ١٢٤. сураи. (٦)

صافات: ٩٦. сураи. (٧)

١٠٢. Анъом сураси. (٨)

Бандадан амал вужудға келадурган иститоат - кудрат икки хилдур:

Аввалгиси: тани сиххатлик, фурсат, имкон топмок, ишлайдурган асбобнинг саломат бўлмоғидек нарсалардур. Бу иститоат феълдан илгари бўлуб, хитоб шунга мутааллиқдур. Ояти каримада буюрадур: «Оллоҳ таоло ҳеч бир жонни тоқатидан тошқори нарсага буюрмайдур».

Яна бири (иккинчиси) шундоғ иститоатдурки, унинг бирла банда васф қилинмайдур. Чунончи тавфиқ бермак, осон қилмокдек нарсалардур. Ул феъл бирла бўлуб. Унинг бирла банданинг васф қилинмоғи жоиз эмасдур. Чунончи ҳадиси шарифда келибдурки: «Амал қилинглр. Ҳар ким нима учун яратилғон бўлса, ул нарса унинг учун осон бўлуб кўрунғай».

Ояти каримада буюрадурки: (). «Оллоҳ таоло ҳар кимни тўғри йўлға солиб қўймоқни ирода қилса, унинг кўнглини Ислом учун очиб қўйғай. Ҳар кимни йўлдан тойдурмокни ирода қилғон бўлса, унинг кўнглини тордан тор қилиб қўйғайки, торлиғидан осмонға чиқиб кета ётқандек бўлуб қолғай. Шунингдек иймон келтурмайдурганларға куфрни мусаллат қилиб қўйғай».

Ва яна бир оятда буюрадурки: ((. «Ул кишиники Оллоҳ таоло кўнглини дин учун очуб ёрутуб қўйғон бўлса, ул худойининг томонидан нур бирладур, бу хил кишилар кўнгли қаттиқлик занг босқанлиғи бор кишилар бирла тенг бўлолмағайлар. Бу кўнгуллари қаттиқ кишиларнинг шўрлари курсун. Улар очик тойғинлиқдадурлар. Улар учун ҳалокат бўлуб, улар Куръони каримдан таъсирланолмайдурлар».

Ва яна бир ояти каримада буюрадур: (). «Оллоҳ таоло ҳар кимни «ҳидоят топадур» деб ёзғон бўлса, ул йўл топкучидур. Ҳар кимни «йўл топмайдур» деб ёзғон бўлса, унинг учун йўлға солғувчи меҳрибон топмағайсан».

Ва яна бир ояти каримада буюрадур: (). «Албатта сен ҳар бир суйганингни йўлға соллолмағайсан. Лекин Оллоҳ таоло хоҳлаганини йўлға соладур. Йўл топкучиларни Ўзи биладур».

Демак, инсоннинг қилмокқа ихтиёр қилғон ишида фурсат ва имкон топмоғи, қилмок ва қилмасликдаги озодлиғи бутун хитоб ва жазонинг мутаважжих бўладурғон еридур. Булар иститоатнинг аввалги қисмиға шомилдурлар. Ва лекин банданинг қасд қилғон нарсасининг вужудға келмагидек феъллар кейинги иститоатға шомилдурлар. Буларнинг бандага нисбати феълнинг бандадан вужудға келганлигидандур. Ва лекин буни халқ қилмок, яратмоклиги жиҳатидан Оллоҳ таолоға нисбат қилинадур.

Чунончи ояти каримада буюрадур: ((. «Сенинг кофирларға қараб майда тошларни отқанингда сен отмадинг, ва лекин Оллоҳ таолонинг ўзи отти».

Оллоҳ таоло аввалги қисм иститоатни яратқонидек иккинчи қисм иститоатни-да Оллоҳ таоло яратқандур, ва яратадур. Бу тўғрида жабр деган нарса йўқдур. Оллоҳ таоло мушриклардан нақл қилғон сўзки, ул ояти каримада: ((. «Қиёмат куни мушриклар айтғайларки: Оллоҳ таоло хоҳласа эди, [на]] бизлар ва на ота-боболаримиз ширк келтурмас эдик». Бу сўз бирла ўзларини мажбур эканликларини баён қилиб ўзларини азобдан қутказмокчи бўлғайлар. Бундан улар учун фойда йўқдур.

(¹) Анъом сураси. ۱۲۵ :

(^۲) сураи. ۲۲: زمر

(^۳) сураи. ۱۷: كهف

(^۴) сураи. ۵۶: قصص

(^۵) Анфол сураси. ۱۷ :

(^۶) Анъом сураси. ۱۴۸ :

(^۷) жумла ушбу катта (دي ايتنا تاكوزو борани ғорасидаги قوس ушбу катта) .мусаххих.

Бул ўзи жабрийяга қойил бўлгонлар()нинг сўзларидур. Чунончи Ҳофиз Шерозий ўзининг девонида айтадур:

шеър

Яхши от чиқармоқ кўчасидан бизга йўл бермабдурлар, бизнинг бу юрушумизни хуш кўрмас эсанг, тақдирни тағйир бериб қўяқол.

Ул киши зохирий суратда ёмонликқа отлари чиққонларнинг суратларида кўруб маломат қилгон, зохирда сўфий бўлуб ўзини ҳаромдан сақламагон, сийратлари бузук кишиларга қаратиб қимаб юзасидан сўзланган сўз бўлса керақдур. Бу хил тариқада таъвил қилмасак, юққоридаги мушрикларнинг сўзлари бирла бу сўзнинг фарқи йўқдур.

Оллоҳ таолоға, қиёмат кунига, қадарға иймон келтурганликнинг самараси - натижаси амал қилмоқ, Оллоҳ таолодангина кўрқмоқ, Оллоҳ таолодан бошқадан кўрқмаслик, Оллоҳ ва расулининг ҳукмларига бўйунтовлик қилмаслик, Оллоҳ таолони ҳозир нозир билмак, ҳамма вақт ўзини Оллоҳ таоло ҳузурда эканлигини хаёлида тутмақдур. Оллоҳ таоло кўз юмуб очқунча бандадан ғофил эмасдур. Яхшидур, ёмондур ҳамма амаллари Оллоҳ таоло ҳузурда ёзиглиқдур. Ҳеч нарса Оллоҳ таолодан ғойиб бўлолмайдур.

Бу нарсалар банданинг кўнглида иймоннинг жой олғонлигидан ҳосил бўладур, амал қилмоқни бандага лозим қиладур. Банданинг кўнглида ҳаммаша Оллоҳ таолодан кўрқуб турмак жой оладур. Оллоҳ таолодан бошқадан кўрқмоқ банданинг кўнглида қолмайдур. Оллоҳ таолодан кўрқмоқ баробарида қиёмат кунигаги ҳисоб, жазонинг ҳақлигига ишониб кўнгли ором олғон бўлса, Оллоҳ таолонинг ҳозир нозирлиги, банда ҳамма вақт Оллоҳ таолонинг назари остида эканлиги, кўз юмуб очқунча бандадан ғофил эмас эканлиги кўнглида ўрнагон бўлса, бандадан лаҳза бўлса-да исён вужудга келмағай.

Бу тўғрида кўп ҳадислар келибдурлар. Улардан беш ҳадисни нақл ва таржима қилиб ўтамыз:

1 - «матн». «Ҳар ким Оллоҳ таолоға, қиёмат кунига иймон келтурган бўлса, қўшнисига яхши муомала қилсун. Ҳар ким Оллоҳ таолоға, қиёмат кунига иймон келтурган бўлса, меҳмонини иззат қилсун. Ҳар ким Оллоҳға, қиёмат кунига иймон келтурган бўлса, яхши сўзласун ёки тек ўлтурсун». Бу ҳадисни имом Аҳмад муснадида, Бухорий, Муслим саҳиҳларида, Насоий, Ибн Можа сунанларида ҳазрат Абу Шурайх ва Абу Ҳурайра розияллоху анхумо ривоятлари бирла келтурубдур.

2 - «матн». «Ҳар ким Оллоҳ таолоға, қиёмат кунига иймон келтурган бўлса, ипақда киймасун, олтун тақмасун». Бу ҳадисни имом Аҳмад муснадида ва Ҳоким Мустадракда келтурубдурлар.

3 - «матн». «Ҳар ким Оллоҳ таолоға, қиёмат кунига иймон келтурган бўлса, тенг батенггина олсун». Яъни олтуни олтунга алиштурмоқ бўлғон киши тенг батенг олсун, рибодан сақлансун - ошиқ олмасун. Бу ҳадисни Муслим саҳиҳида ҳазрат Фазола ибн Убайд розияллоху анхундан ривоят қилибдур.

4 - «матн». «Ҳар ким Оллоҳға таолоға, қиёмат кунига иймон келтурган бўлса, қўшнисига озор бермасун. Хотунларга яхши муомала қилишмоқни васият қилишинлар». Бу ҳадисни Бухорий саҳиҳида келтурубдур.

5 - «матн». «Ҳар ким Оллоҳ таолоға, қиёмат кунига иймон келтурган бўлса, ҳаммомға иштонсиз - кўти очик кирмасун. Ҳар ким Оллоҳ таолоға, қиёмат кунига иймон келтурган бўлса, хотунини ҳаммомға киргузмасун. Ҳар ким Оллоҳ таолоға, қиёмат кунига иймон келтурган бўлса, шароб (ароқ) ичилиб турган дастурхонга ўлтурмасун». Бу ҳадисни Тирмизий жомеъида, Ҳоким Мустадракда келтурубдурлар, ҳадис ҳасандур. Ҳадисни ҳазрат Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васалламдан ҳазрат Жобир розияллоху анху ривоят қилибдурлар.

Мана бу ҳадисларда Оллоҳ таолоға ҳамда қиёмат кунига иймон келтурган кишилар баён бўлғон нарсалардан ўзини сақласунлар дейиладур. Инсоннинг иймонида жазм ҳосил бўлғон бўлса, ҳамма буюруқларни жойиға кўюб, манъ қилинғон нарсалардан ўзини тортмоқни лозим тутадур. Иймонлик банданинг иши амал бўлғай, ўз ўзидан амал қилмоқ табиий шаклга кириб қолғай. Банданинг иймони ҳақиқат эканлиги қилмоқда бўлғон амалларидан билиниб тургай. Унда нифоқ, тил ёғламалиқ бўлмағай. Шунинг учун дейиладурки: «амалсиз иймон мевасиз дарахтдекдур», «амалсиз иймон гувоҳсиз даъводекдур». Бул ўзи халқ олдидадур. Оллоҳ таолонинг наздида ихлос керакдур. Ул ўзи Оллоҳ таолодан ҳаммаша кўрқуб юрмак, Оллоҳ таолодан бошқадан кўрқмасликқа элтадур.

Бир киши ҳукуматнинг бир идорасида хидматда бўлса, узасида масъулийят борлигини хўб билса, ул ўз вазифасини бажармақда камчилик қилмағай. Чунки ўз вазифасини бажармақда камчилик қилса, масъулийятга учраб қолар эканлигини хўб биладур. Оллоҳ таоло кодири мутлақ эканлиги, қиёмат кунининг келмаги, ундаги ҳисоб ва жазоға ишонғон бўлса, ул киши ўз вазифасини адо қилмоқда нучук камчилик қилғай?!

Демак, ҳар ким ўзининг амалига кўра жазо топадур. Яхшидур, ёмондур ўз қилмишининг меvasини тергай. Чунончи ояти каримада буюрадур: (). «Ҳазрат Иброҳимнинг миллатидан ўз жонига жавр қилгон кишиларгина юз ўгурурлар. Ҳазрат Иброҳим алайҳис-саломни бу дунёда ҳаммадан афзал қилдик, охиратда ул албатта солиҳ бандалардандур».

((. «Ёд қил ул кунники, ҳазрат Иброҳим алайҳис-саломға Оллоҳ таоло: «Бўйунсунгил - итоат қилгил, Исломда бўлгил», деди. Ҳазрат Иброҳим алайҳис-салом: «Бутун дунёнинг худоси Оллоҳ таолоға бўйунсундум», дедилар».

(). «Ҳазрат Иброҳим ва Яъқуб алайҳимас-салом ўз авлодлариға Иброҳим алайҳис-салом миллатларида бўлмоқни васият қилдиларки: «Эй болаларим! Оллоҳ таоло сизларга шул Ислом дининини ихтиёр қилди. Сизлар Оллоҳ таолоға юз қилгон ҳолларингиздагина ўлунглар», дедилар».

(). «Ҳазрат Яъқуб алайҳис-салом вафот вақтиларида болалариға: «Мендан кейин кимга ибодат қилурсизлар?», деган вақтиларида сизлар ҳозир эдингизларми?! Ўғлилари: «Бизлар сизнинг худойингиз, сизнинг ота-боболарингиз ҳазрат Иброҳийм, Исмоил ва Исҳоқ алайҳимус-саломнинг худойлари бўлгон биргина Оллоҳ таолоға ибодат қилурмиз. Бизлар шул Оллоҳ таолонинг ўзига ихлос ила ибодат қилғувчилардурмиз», дедилар».

((. «Улар - ҳазрат Иброҳим алайҳис-салом ва авлодлари ўтуб кетган бир қавмдурлар. Уларнинг ҳосил қилгон яхши амаллари уларға бўлуб, сизларнинг ҳосил қилгон амалларингизда сизгадур. Уларнинг қилмишларидан сизлар сўралмассизлар».

Улар ўз узалариға лозим бўлгон вазифаларини адо қилиб борадургон жойлариға кетгандурлар. Эмди уларнинг қилиб ўтган амалларининг сизга фойдаси бўлмағонидек сизларнинг қилгон амалларингиздан уларға зарар йўқдур.

«Ҳазрат Иброҳим алайҳис-салом миллатидандурмиз», деб амалсиз, куруқ даъвонинг эътибори йўқдур. «Куруқ сўз кулокқа ёқмас». Иттибоъ эътиқод бирла амалда бўлмоғи лозимдур. Амалнинг қабулға ўтмағи ихлос бирла қилгон амалға боғлиқдур. Эътиқоди саҳиҳ бўлуб, ихлос бирла бўлгон амалгина инсоннинг нажотиға кафилдур.

(¹)сураи. ۱۳۰: بقرة

(²)сураи. ۱۳۱: بقرة

(³)сураи. ۱۳۲: بقرة

(⁴)сураи. ۱۳۳: بقرة

(⁵)сураи ۱: بقرة ўттиз тўрт.

Иймон келтурамиз шундоғ дебки: бу Қуръон азиймуш-шаън Оллоҳ таолонинг муборак сўзи бўлуб, шаксиз ўзининг китобидур, маҳкам узулмайдурган аргамчисидур. Оллоҳ таоло томонидан нозил бўлгондур. Уни «Рухул-Амийн» аталгон ҳазрат Жаброил алайҳис-салом пайғамбарларнинг сардорлари ҳазрат Муҳаммад Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламға Оллоҳ таоло тарафидан олиб келгандур. Ҳар ким англайдурган очик арабий тилидадур. Ҳар ким маҳкам тутса, нажот топадур. Ҳар ким шул Қуръони каримға эргашмакка чакирилса, ул тўғри йўлга чакирилгон бўладур.

Оллоҳ таоло буюрадурки: «Айтгил, эй Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам: "агар инсонлар бирла жинлар тўпланишиб шул Қуръони каримнинг ўхшашини келтурмак учун ўз ўрталарида бир-бирларига кўмак қилишсаларда, ўхшашини келтуролмагайлар"»().

«Улар - мушриклар: «ўзи тўқуб олгондур», демаётibdурларми?! Уларға айтгилки, «бу сўзларингиз тўғри бўлса, шунингдек ўн ясама суралар келтурунглар! Бошқа сизларға ёрдам берадурган Оллоҳ таолодан бошқа истаган одамларингизни чакиринглар! Улар сизларға ёрдам қилишсунлар». Улар сизларға ёрдам қилишмоқ учун жавоб бермаслар, билиб қўйингларки бу Қуръони карим Оллоҳ таолонинг илму қудрати бирла нозил бўлгондур, ҳамда Оллоҳ таоло ўзигина ёлғуз маъбуд бўлиб, ўзидан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқдур»().

«Сизлар бизнинг бандамиз - ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламға нозил қилгон китобимиз Қуръони каримда шубҳа қилмоқда бўлсангизлар, сизлар шул Қуръони каримға ўхшагон бирор сура ясаб келтурунглар! Бу тўғрида сизларға қўшулушадурган кишиларингизни чакиринглар, тўғрисўз бўлсангизлар. Агар ундоғ қилмасангизлар, харгиз қилолмагайсизлар, ўтунлари инсонлар бирла тошлар бўлгон дўзах ўтидан сақланинларки, ул кофирлар учун тайёрланиб қўюлгондур»().

Бу Қуръони каримни Оллоҳ таоло нозил қилгон бўлуб, Оллоҳ таолонинг каломи - сўзидур. Бутун дунёдаги инсонлар бирла жинлар тўпланишиб шул Қуръони каримдек бир китобки фасоҳату балоғат, ахбори муғайбот, анзима ва қавонийн, ижтимоий, имроний, сиёсат ва ахлоқдек нарсаларни акмал вужух бирла ўзига олгон бўлсун, ясаб келтурмакдан ожиздурлар.

Улар айтганларидек Оллоҳ таоло томонидан бўлмагон бўлса эди, улар шул Қуръондек бирор китоб ясаб келтурмакдан ожиз бўлмас эдилар. «Бўлмаса ўн сурада бўлса ясаб келтурунгларчи», дейилди. Улда мумкин бўлмади. Бўлмаса «бир сура бўлсада ясаб келтурунглар», дейилди, бунданда ожиз бўлдилар.

Чунончи Қуръони каримнинг услубида, фасоҳат-балоғатида улум ва хидоятда сураи Кавсардек бирор кичик сура бўлса-да келтурмакдан ожиз бўлдилар. Сураи Кавсарнинг фасоҳат ва балоғатдаги ўрнидан тошқори ғайбдан берган хабарида икки казийя бор бўлуб, бири Оллоҳ таолонинг ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламға берган «хайри касийри»ки, ул ўзи охиратда бермакни ваъда қилгон ҳавзи кавсардур. Иккинчиси ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг душманлари бўлгон Уқба ибн Абий Муайт ва Абул Ос ва бошқалари ўғлилари Қосим вафот қилғонидан кейин: «Муҳаммаднинг ўғли ўлди, орқасидан қоладургон авлоди қолмади - абтар бўлди», дейишиб эдилар. Оллоҳ таоло бул сурани нозил қилди, унда: «сенинг душманинг ўзи абтардур», деди. Чунончи мазкурларнинг ўзлари абтар бўлдилар, орқаларидан авлод қолмай насллари узулуб кўрқуб кетти. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қизлари ҳазрат Фотима розияллоҳу анҳонинг воситалари бирла дунёда тарқагон авлодлари, зурриётлари ер юзида шул қадар кўп эдики, дунёда булардек кўп тоифа йўқдур.

Бу Қуръони каримни Оллоҳ таолонинг сўзи эмас деганларға қарши Оллоҳ таоло

(¹)Исро сураси.⁸⁸ :

(²) سورة هود: 13-14.

(³)сураи. 23-24.

буюрадур: ().

«Албатта ул ўзи бизнинг оятларимизга кискисламак бирла пеш келгучи эди. Уни силлик тоғқа тирмашиб чикмоққа буюруб, шунинг бирла азоб қилурман. Албатта ул ўйлади, сўнгра айтадурган сўзини ўйлади. Лаънат бўлсун ул нучук ўйлади! Сўнгра унга лаънат бўлсун нучук ўйлади! Сўнгра: «нима демак керак», деб ўйлаб кўрди. Сўнгра пешонасини тириштурди, бурнини жийирди. «Бу Муҳаммаднинг келтурган нарсаси жодугарлардан ўрганган жодугинадур», деди. «Бу Қуръон инсоннинг сўзигинадур», деди. Уни «Сақар» отлик дўзахқа киргузурман. Сақар нимадур, сенга ҳеч нарса билдурмади. Ул инсоннинг баданидан куймаган ерини кўймай куйдургай, баданларини ўтулаб, пишириб юборгай. Дўзахда муваккал бўлуб турган фаришталарнинг ададлари ўн тўккуз бўлгай». Ва лекин улар фаришталар бўлуб нурдан яратилгондурлар, улар инсонга қиёс қилинмайдурлар.

Бу сўзини ҳикоя қилиниб турулган киши Валийд ибнул Муғийрадур.

Имом Таҳовий ақидасида айтадур: «матн».

«Албатта Қуръони карим Оллоҳ таолонинг каломидур, деб иймон келтурамиз. Сўзлагани кайфиятсиз бўлуб ўзидан зухурға келгандур. Ваҳй бирла пайғамбарига нозил қилгондур. Бунга мусулмонлар чинакам ишониб иймон келтургандурлар. Қуръони карим Оллоҳ таолонинг сўзи эканлигига яқийн қилгондурлар. Халойиқнинг сўзларидек махлуқ эмасдур. Қуръони каримни ҳар ким эшитиб: «инсоннинг сўзидур», деса, ул киши кофир бўлгай. Оллоҳ таоло «Қуръони каримни инсоннинг сўзигинадур», деганларни ёмонлаб, «уни Сақар отлик дўзахға киргузурман», деб буюрадур. Қачонки инсоннинг сўзи деганни Сақарға киргузурман деди, бундан Қуръони каримнинг Оллоҳ таолонинг сўзигина эканлигини билдик, ул ўзи инсоннинг сўзига ўхшамайдур».

Бул ўзи дин усулида зўр аслдур. Бу тўғрида мусулмонлардан зўр бир тоифа йўлдан тойиб кетгандурлар. Имом Таҳовийнинг баён қилгон сўзи китоб ва суннат бирла собит бўлгон бир сўз бўлуб, унинг хилофи жоиз эмасдур. Шубҳалар бирла мутағаййир бўлмайдургон бўлуб, фитратда шохиддур. Шубҳа ва шукукларгина инсонни ҳар томонға тортадур. Оллоҳ таолоға нисбат қилингон сўз, сифат, аъзо - кулоқ, кўздек нарсалар тамом кайфиятсиз қабул қилинадур. Чунки Оллоҳ таолонинг зоти бутун махлуқотнинг зотларидан бошқа бўлуб, жисмоний дунёдан тошқоридур. Оллоҳ таолони ҳеч ким кўрган эмас, бу дунёда ҳеч ким бу кўз бирла кўролмайдур. Оллоҳ таолони мусулмон бандалар охиратда кўргайлар. Бандалар Оллоҳ таолони кўрмай иймон келтургандурлар.

Инсоннинг сифатларига Оллоҳ таолоға нисбат қилингон сифатларни қиёс қилмоқ жойиз эмасдур. Бу шунинг учундурки, Оллоҳ таолонинг сўзи Оллоҳ таолонинг ўзидан пайдо бўлгондур. Ва лекин қайси тариқада вужудға келгандур, маълум эмас. Шунга кўра: «кайфиятсиз зоҳир бўлди», дейиладур. Сўзламак Оллоҳ таолонинг сифатларидандур. Оллоҳ таолонинг сифатлари кайфиятсиз бўлуб, кайфиятини Оллоҳ таолонинг ўзига ҳавола қилинадур.

Оллоҳ таолоға нисбат қилингон нарсалар маънавий, аён бўлуб икки хилдурлар:

Аённинг Оллоҳ таолоға нисбат қилинмоғи ташриф юзасидан бўладур. Чунончи Байтуллоҳ - Оллоҳ таолонинг уйи, ноқатуллоҳ - Оллоҳ таолонинг туяси, деб келгандур.

Маънавий бул ташриф учун дейилмайдур. Балки Оллоҳ таоло ўзини ўзи васф қилгон сифатларидандур. Чунончи: илмуллоҳ, қудратуллоҳ, иззатуллоҳ, жалалуллоҳ, кибриёуллоҳ, каломуллоҳ, улуввуллоҳ, ҳаётуллоҳ сифатларидан бўлуб кайфиятсиздур, махлуқ эмас.

Сўзламак бирла васф қилинмоқ камолий васф бўлуб, унинг зидди нақс васфларидандур. Оллоҳ таоло нақс васфларидан барийдур.

Чунончи ояти каримада буюрадур: (). «Ҳазрат Мусо алайҳис-саломнинг қавмлари ҳазрат Мусо алайҳис-салом Тур тоғига кетганларидан кейин ўзларининг юрлари - такинчоқларидан бўзак ясаб, бут қилиб олдиларки, ул бўзаклари қуруқ жасад бўлуб маъраб турадур эди. Улар

مدثر: ۱۶-۳۰. сураи (۱)

: ۱۴۸. (۲) ал-Аъроф. سورة

кўрмадилармики: ул бўзак уларга сўзламайдур, уларни тўғри йўлга чақирмайдур эди?!».

Ва яна бошқа бир оятда буюрадурки: ((. «Кўрмайдурлармики, ул маъбуд тутуб олгон бўзаклари уларга сўз қайтармайдур, уларга зарар, нафъ-да еткузолмайдур?!»).

Бу сўздан маълумдурки, сўз қайтармаслик, сўзламаслик ноқисликдур. Шунинг учун унинг ибодат қилинмоққа лойиқ эмаслиги зоҳирдур. Оллоҳ таолоға нисбат қилингон сўз ва калом шундоғ бир тариқададурки, унинг кайфийяти бизга маълум эмас. Ул кайфият Оллоҳ таолонинг ўзига - зоти ва жалолиға лойиқ ва муносибдур, уни Ўзи билур.

Чунончи кайфиятсиз сўзламак тўғрисида буюрадур: ((. «Ул куни оғизлариға муҳр босиб қўйғаймиз. Қўллари бизга сўзлаб бергай. Оёғлари қилгон ишлариға гувоҳлик бергайлар».

((. «Улар ўз аъзолариға: «Нима учун бизнинг зараримизга гувоҳлик бердингизлар?»), дегайлар. Аъзолари: «ҳар нарсани сўзлатгучи Оллоҳ таолонинг ўзи бизларни сўзлатти», дегайлар».

Шунингдек тошнинг ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қўлларида тасбиҳ айтганликлари, тошнинг ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламға салом берганликлари, дарахларнинг ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг пайғамбарликлари учун гувоҳлик берганликлари бизнинг наздимизда кайфиятсиздур.

Шунингдек, Оллоҳ таолоға нисбат қилингон сифатларки, ул сифатлар инсонларда бордурлар, уларни Оллоҳ таоло нисбат қилинмоғи кайфиятсиздур, уларни ўз сифатларимизга қиёс қилмоқ жоиз эмасдур. Чунки бул ўзи ғойибни шоҳидға қиёс қилмоқдур, бул жоиз эмас.

Қуртубий ўзининг тафсирида айтадурки: «Мўжизалар пайғамбарлардангина содир бўладур. Ўзларининг Оллоҳ таоло томонидан Оллоҳ таолонинг ўзигагина ибодат қилмоққа чақирмоқ учун кўндурулган эканликлариға далолат қиладур. Ўз қавмлариға: «биз сизларни Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоққа чақирамиз, бизлар Оллоҳ таолонинг пайғамбарларидурмиз», деб ўз даъволарини тўғри эканлигини билдуруб, шул мўжизаларни кўрсатадурлар. Бу мўжизаларнинг саҳиҳ бўлмоғиға беш шарт бордур. Бу беш шартдан бирининг мавжуд бўлмаслиғи бирла ул кўрсатган нарсалари мўжизаликдан чиқиб қоладур. Бу беш шартлар қуйидагичадур:

1 - мўжиза келтурмакка Оллоҳ таолодан бошқа ҳеч кимсанинг қодир бўлмаслиғидур. Чунки пайғамбар келмаги жоиз бўлгон бир замонда биров келиб пайғамбарлик даъво қилса, ул ўзининг тўғрисиўзлиги учун ўзининг ҳаракат қилмоғи, турмак, ўлтурмоғини кўрсатса, ул ундан қабул қилинмас. Чунки ул ўзи ҳар бир жондордан содир бўлуб турадурган нарсадур. Мўжиза деб денгиз ва дарёнинг сувини бўлуб бир-биридан ажратиб юборса, ёки ойни икки бўлуб ёки шулардек инсоннинг қўлидан келмайдурган нарсани кўрсатса, ул мўжиза бўла оладур.

2 - одатға хилоф бўлмоғи лозимдур. Чунки пайғамбарлик даъво қилғувчи ўзининг тўғрисиўзлиги учун кундуздан кейин кечанинг келмаги ёки куннинг кун чиқардан чиқмоғини кўрсатса даъвоси тўғри эмас. Чунки агарчи бу нарсалар Оллоҳ таолонинг қудрати бирла вужудға келадурлар, ва лекин одат юзасидан Оллоҳ таолонинг қудрати бирла жорий бўлуб турган бўлуб, бунинг учун жорий бўлмагондурлар.

Демак, бунингдек даъволар даъво қилғувчининг тўғрисиўз бўлғониға далолат қилмағай. Балки менинг тўғрисиўз бўлғонлиғимға далилдур деб ернинг тешилиб кетмаги ёки бир асонинг илон бўлуб қолмоғи, панжаларининг орасидан сувнинг вариллаб чиқмоғи, тошнинг ўзича ёрилиб кетиб орасидан туя чиқмоғидек нарсаларни кўрсатсаки, ул нарсаларни еру осмонларни яратқан Оллоҳ таологина қиладур. Мана шул аломатлар «шул бандамнинг сўзи тўғридур, уни мен ўзум пайғамбар қилиб сизларга кўндургандурман», демак ўрниға ўтадур.

Демак, пайғамбарман деб даъво қилгоннинг қўлидан шу хил одатға хилоф инсоннинг

(¹) سورة طه: ۸۹.

(^۲) سورة يس: ۶۵.

(^۳) Фуссилат сураси. ۲۱ :

кудратидан тошқори нарсалар жорий бўлса, бул ўзи «тўғри сўзлайдур» деган Оллоҳ таоло томонидан тасдиқни ифода қиладур. Бу «бандам тўғри сўзлайдур, сўзига ишонинглар», демак бўладур.

3 - пайғамбарлик даъво қилғувчи «менинг пайғамбарлигимнинг аломати шул сувнинг ёғ бўлуб кетмагидур», ёки «ернинг тебрангил десам, тебраниб кетмагидур» деса, шунинг айтганидек бўлуб кетса, унинг даъвоси тўғри бўлуб чикқай.

4 - даъво қилғувчининг мўжиза деб кўрсатмаги шарт бўлуб, айтганига мувофиқ бўлмоғи лозимдур. Бул шунинг учундурки: бир пайғамбарлик даъво қилғувчи «менинг пайғамбарлигим учун шул қўлим ёки минган отим ёки эшагимнинг сўзламагидур» деса, қўли ёки оти ёки эшаги: «бул киши ёлғон айтадур», деб юборса, ул вақт унинг ёлғончилиғига далил бўлғай. Чунки ул кўрсатган нарсаси ўзининг даъвосига хилоф сўзлаб юборди. Чунончи Мусайлиматул каззоб «сув кўпайсун», деб бир кудукқа тупуруб эди, суви куркуб қолди. Ул ёлғончи эди, унинг ёлғончилиғини кўрсатти.

5 - бу «пайғамбарман», деб даъво қилғон киши келтурган нарчасини бошқа бировнинг келтуrolмаслиги шартдур. Ўтган тўрт шарт баробарида бул шартда тамом топилса, ул вақт унинг даъвоси тўғри бўлуб чиқадур. Агар яна биров келиб унинг мўжиза деб кўрсатган нарчасига ўхшағон нарсани кўрсатса, аввалгининг кўрсатган нарсаси мўжиза эмас эканлиги билиниб, унинг ёлғончи эканлиги собит бўлғай.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: ((. «Ўз сўзларида тўғри сўзлаган бўлсалар, шул Куръондек бир китоб келтурсунлар».

((. «Улар: «ўзи ясаб олғон», демаётибларми?! Айтгилки, сизларда Куръони каримга ўхшағон ўн ясама сура келтурунлар!»).

Яъни ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни сизлар: «Куръони каримни ўзи тўкуб олғондур», десанглар, сизлар-да шунингдек бир китоб ясаб келтурунлар. Бўлмаса ўн сура ясаб келтурунлар. Бу-да бўлмаса бир кичик сура баробарида бир сура ясаб келтурунлар. Эмди бир китоб, ёки ўн сура, ёки бир кичик сурада келтура билмасанглар (буни келтуrolмайдурсизлар) куйдурадурган, ўтунлари инсон бирла тош бўлғон дўзахдан сақланинларки, ул ўзи кофирлар учун ҳозирлаб қўюлғондур. Бул Куръон Оллоҳ таоло томонидан нозил бўлғондур, дегил деб буюрадур.

«Бу беш шарт бирла келтурулган мўжизалар тўғри сўзлайдурган кишилардан вужудға келадур, деб даъво қиладурсизлар. Ҳолбуки ёлғончи дажжолдан-да вужудға келадур. Чунончи ҳадисларда келибдур», дейилса, биз жавоб берурмизки:

Дажжол худолик даъвосини қилғай, ҳазрат пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам пайғамбарлик даъвосини қилган эдилар. Бул тўғрида фарқ зоҳирдур. Ҳамда дажжол учун одамларға ибтило юзасидан баъзи хилоф() нарсаларни Оллоҳ таоло зоҳир қиладур. Унинг узасига дажжолнинг шаклида айб бор бўлғай. Ул бир кўзи кўр бўлуб, яна бир кўзининг ниши чикқан бўлур(). Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ахлоқ ва суратларида тўғрисўз бўлмоқлариға далил бўладурғон нарсалар бўлуб, ўқумаған ва хат ўқумоқ, ёзмоқни билмаған ҳолларида пайғамбарлик даъвосида бўлуб бир Куръонни келтургандурларки, бутун дунё халқи ул Куръоннинг бирор кичик сурасидек нарсани келтурмақдан ожиздурлар.

Мўжизалар икки қисм бўладурлар:

Бири ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан машҳур тариқада нақл бўлғон, ва лекин вафотларидан кейин тугаб кетгандур.

(¹)сураи Тур :ўттиз тўрт.

(²) سورة هود: ١٣.

(³)одатга хилоф(فوق العادى، даъи، моқчилар) .мусахҳих.(

(⁴)кўзи بور ти чикқан бўлур) .мусахҳих.(

Иккинчиси саҳиҳ собитлиги, вужудға келгонлиги тавотур тариқада собит бўлгон бўлуб, унинг бирла илми зарурий ҳосил бўлгон бўлур. Бу тавотурнинг шарти шулдурки, уни нақл қилғувчиларнинг ҳамма тариқаларида нақл қилғувчиларнинг ададлари шу даражада кўп бўлсунки уларнинг ҳаммаларининг ёлгон айтмаклари мумкин бўлмасун, ҳамда нақл қилғувчилар нақл қилгон нарсаларини яхши билган бўлсунлар.

Мана шул тариқадаги тавотур Қуръони каримда мавжуддур. Ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг бор бўлуб ўтганликлари-да шу хилдур. Чунки уммати исломийя ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг замонларидан тортиб шул замонгача бир-бирларидан шу хил тавотур бирла Қуръони каримни ўқуб, ёд қилиб, нақл қилишиб келмакдадурлар. Ҳазрат Расулulloх Муҳаммад ибн Абдуллох соллаллоху алайҳи васалламнинг вужудлари, тўғрисиўз бўлмоқлари мўжизалари бирла собитдур.

Ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг Қуръони каримни ҳазрат Жаброил алайҳис-саломдан, ҳазрат Жаброил алайҳис-саломнинг Оллох таолодан олгонликлари ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламдан ҳар табақада мутавотир тариқада нақл қилиб келгандурларки, уларға ёлгоннинг аралашмоғи мумкин эмасдур. Бу Қуръони карим ҳазрат Муҳаммад ибн Абдуллох соллаллоху алайҳи васаллам - Оллох таолонинг пайғамбарига Оллох таоло тарафидан нозил бўлуб зуҳурға келди. Ўз замонларидаги қабул қилмагон кофирларға: «Оллох таоло томонидан келганлигида шубҳада бўлсангизлар, бутун олам аҳли йиғилиб шул Қуръондек бир китоб келтурунглар. Бўлмаса ўн ясама сура келтурунг. Жуда бўлмаса бирор кичик сурасидек бирор сура бўлсада ясаб келтурунглар», деб таҳаддий қилинди. Улар буларнинг ҳаммасидан ожиз бўлдилар. Буларнинг ҳаммаларида шу хилда мутавотир бўлуб келгандурлар.

Бу тавотурнинг мисоли инсонларнинг Макка, Мадина, Басра, Шом, Ироқ, Хуросон ва шунингдек шаҳарларнинг борлиқларини билмакларидекдур. Бунинг ўхшашлари жуда кўпдур.

Мана шул Қуръони карим ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг биринчи мўжизаларидурки, ўзларидан кейин қиёматгача боқийдур. Бошқа пайғамбарларнинг мўжизалари ўзларидан кейин қолмай, ўзларидан кейин ўзлари бирла баробар мунқариз бўлуб кетгандур. Китоблари табдил ва таҳрифға учрагандурлар. Чунончи Таврот бирла Инжил ҳазрат Мусо ва Ийсо алайҳимас-саломдан кейин бузулуб, таҳриф ва тағйир ва табдил топиб кетгандурлар. Қуръони карим бўлса, кун чиқарда бўлсун, кунботарда бўлсун, ҳеч бир ерда ҳеч кимса табдил киргузмакға йўл топмагондур. Оллох таоло ўзи каломини таҳриф ва табдилдан сақлар эканлигини ваъда қилгондур.

Чунончи ояти каримада: ((. «Биз албатта бу Қуръони каримни ўзумиз нозил қилгондурмиз. Уни ўзумиз муҳофазат қилғувчидурмиз», деб буюрадур.

Бир минг уч юз саксон олти йилдан буён фарқ бўлмай сақланиб келинмакдадур.

Қуръони каримнинг эъжози ул тариқададур:

1 - араб тилидан ташқари бир услубда бўлуб, назми шеър назмидан билкул бошқадур. Чунончи Оллох таоло пайғамбари ҳазрат Муҳаммад ал-Мустафо соллаллоху алайҳи васаллам ҳақларида буюрадур: ((. «Унға шеърни ўргатмадик, унға шеър айтмак муносиб-да эмасдур».

Ҳазрат Абу Зар розияллоху анхунинг қардошлари ҳазрат Абу Зар розияллоху анхуға айтиб қолдики: «Мен Маккада бир кишини кўрдумки, ул киши сенинг динингдадур. Ул ўзини пайғамбар деб даъво қиладур». (Ҳазрат Абу Зар розияллоху анхунинг қардошларининг оти Анийсдур). Ҳазрат Абу Зар розияллоху анху айтадурлар: «Мен қардошимға: одамлар унинг ҳақида нима дейдурлар, дедим. Ул: «одамлар кохиндур, сохирдур дейдурлар», деди. Анийс ўзи шоир эди. Ул айтдики: «Мен кохинларнинг сўзларини эшитгандурман, уларнинг сўзларидан эмасдур. Шеър ўқуйдургонларға пеш қилдим, уларнинг ҳеч қайсиларининг

(¹)сураи. ۹: حجر

(²) سورة يس: ۶۹.

сўзларига тўғри келмайдур. Валлоҳки, ул киши ўз сўзида тўғри сўзлайдур. Қурайшлар шоир, кохин, соҳирдур деб даъво қилмоқларида ёлғон айтадурлар», деди».

Шунингдек Утба ибн Рабийъа-да: «шеър эмас, сеҳр эмас», деди. Ул вақт Қурайшга келиб насиҳат қилди. Қурайш қабул қилмадилар. Ул: «ундоғ бўлса, мен сизларнинг ишларингизга аралашмайдурман», деди. агар Утбадек бир киши Қуръони каримдек бирор нарсани эшитмаганлигини иқрор қилиб турса, унинг Қуръони каримни мўжиза эканлигини тасдиқ ва иқрор қилмоқдур.

У хил шоирлардан кўплари шу хил ўз ажзларини билдуруб эътироф эттилар. Чунончи ҳазрат Лабийд ибн Рабийъа розияллоху анху-да зўр шоир эди. Мусулмон бўлгонидан кейин: «Қуръони карим туруб менга шеър айтмак тўғри эмас», деб умр бўйича шеър айтмакни тарк қилди.

2 - бутун арабнинг услубларига хилофдур.

3 - алфозлари мухтасар ва тотлиқ бўлуб, маъноси очиқ ва осон бўлмоғидурки, бунинг махлуқдан вужудга келмаги мумкин эмасдур. Ҳар ким Оллоҳ таолонинг борлиғи ва қудрати комиласига иймон келтурган бўлса, ул биладурки, бу хил жазолат Оллоҳ таолонинг сўзидан бошқада воқеъ бўлмағай. Бул уч нарсаки, ул назм, услуб, жазолатдур Қуръони каримнинг ҳар бир оятида мавжуддур. Ҳар бир сура ва оят бутун инсонларнинг сўзларидан ажраладур.

4 - араб тилидаги тасарруфидурки, ҳар бир араб ўзи ёлғуз мустақил тариқада бошқалар бирла иттифоқ қилмоқсизи бирор сўз айтолмайдур. Ҳолбуки бутун араблар ўз замонларида иттифоқ қилгондурларки, Қуръони каримнинг аввалидан охиригача ҳар бир калима ва ҳарф ўзининг лозим бўлгон ерига қўюлгондур.

5 - дунёнинг аввалидан тортиб нозил бўлгон зўр-зўр воқеаларни тамом бир-бир баён қилиб берган бўлуб, бир мадраса кўрмаган, ўқув, ёзувни билмаган бир кишининг томонидан баён бўлуши мумкин эмас().

Ҳазрат Муҳаммад Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам Қуръон нозил бўлмай туруб ўқумоқ, ёзмоқни билмас эдилар. Пайғамбарлар бирла қавмлари ўрталарида бўлгон воқиотларни, ўтган замондагиларнинг ҳолатларини тамом баён қилиб берди. Бул ўзи инсоннинг иши эмас.

6 - Оллоҳ таоло Қуръони каримда ваъда қилгон нарсаларини тамом ўз ваъдасига мувофиқ вужудга келтургандур. Бул ўзи кўрунуб турган нарсалардандур. Бул ўзи ахбори мутлақа ва ахбор муқайяда бўлуб икки хилдур:

Ахбори мутлақа - бирор нарсани қайд ва шарт қилмай берилган хабарлар, қилингон ваъдалардурлар. Чунончи ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг душманлари бўлгон Макка мушрикларига ғолиб бўлмоқлари, Маккадан чиқаргонларнинг ўзлари Маккадан чиқарилур ёки ўлдурулур эканлиқларидур.

Аммо муқайяд бўлсалар улар куйидаги хабарга ўхшагон нарсалардурлар:

((. «Ҳар ким Оллоҳ таолоға таваккул қилса, Оллоҳ таоло унинг учун кифоя қилур».

((. «Ҳар ким Оллоҳ таолоға иймон келтурса, унинг қалбини Оллоҳ таоло тўғрилаб кўйғай».

((. «Ҳар ким Оллоҳ таолодан кўркса, унинг учун йўл қилиб бергай, ўйламагон еридан рўзи бергай».

((. «Агар сизлардан чидамлик йигирма киши бўлсалар, икки юз кишига ғолиб келсунлар».

.(¹) Анкабут сураси. ٤٨ :

(²) сураи ط لا. ٣ :

(³) сураи. ١١ : تغابن

(⁴) сураи ط لا. ٢-٣ :

(⁵) سورة (٦) ал-Анфол. ٦٥ :

7 - келарда бўладургон нарсалардан хабар бермагидурки, улар ваҳидан бошқа тариқада хабардор бўлмагон мугайяботлардандурлар. Бу хил нарсалардан Оллоҳ таолонинг ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламға: келтурган динлари ҳамма динларга ғолиб келур, деб ваъда қилгонлигидур.

Чунончи ояти каримада буюрадур: (). «Оллоҳ таолонинг ўзи пайғамбари ҳазрат Муҳаммад Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳамма динларга ғолиб қилмоқ учун Ислом дини бўлгон - ҳидоят дини, ҳақдин бирла кўндурди».

Оллоҳ таоло мана бу ваъдаларини тамом жойиға қўюб, қилгон ваъдалариға вафо қилди. Чунончи ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ҳазрат Абу Бакр розияллоҳу анхунинг халифа бўлуб жиҳод учун лашкар кўндуруб турганларида: «Оллоҳ таоло Ислом динини ғолиб қилмоқни ваъда қилгондур. Нусрат Қозон сизлардадур», дер эдилар. Ҳазрат Умар розияллоҳу анхуда ўз замонларида шундоғ дер эдилар. Натижада кун чиқардан кунботарғача қуруқлик ва денгизларда футухотлар бўлмоқда эди.

Чунончи ояти каримада буюрадур: ((. «Сизлардан иймон келтуруб, яхши амал қилгонларни ер юзига халифа қилмоқни ваъда қилдики, улардан илгаригиларнида халифа қилиб эди. Уларға ўзлари хуш кўрган динлари Исломни ижро қилиб юргузмакка имкон берур. Кўркувларидан кейин хотиржамликка айлантуруб юборгай. Улар менга ибодат қилурлар, бирор нарсани ибодатда менга шарик қилмайдурлар. Бундан кейин юз ўгуруб кофир бўлсалар, бу неъматларга шукр қилмоқ ўрниға кўрлик қилсалар, улар фосиқлар бўлуб, ўз жонлариға зулм қилгон бўлурларда халифаликка ярамай қолурлар».

Демак, Қуръони карим Оллоҳ таолонинг сўзи бўлуб, бандалари ўрталарида дастурул амал қилиб дунёнинг интизоми, охиратнинг саодати учун нозил қилгондур.

(). «Оллоҳ таоло пайғамбарининг кўрган тушини ростға чиқардики, ул ҳақиқатга мувофиқдур. (Пайғамбари саҳобаларға айтур эдики): албатта сизлар масжидул ҳаромға Оллоҳ таоло хоҳласа кирурсизлар, сочларингизни олдуруб, қаср қилдуруб ҳеч нарсдан кўркмай кирурсизлар. Оллоҳ таоло сизлар билмаган нарсани билур. Ундан илгарироқ бўладиргон фатҳдан хабар берадур». Байтуллоҳға кирмай туруб ҳосил бўладургон яқин бир фатҳни сизларга бергандур.

((. «Эсла ул кунники, Оллоҳ таоло икки тоифадан бирини сизларга деб ваъда қиладур. Сизлар қувватсиз тоифани хуш кўрадурсизлар».

((. «Рум аҳлилари арабларга яқин ерда мағлуб бўлдилар. Улар мағлуб бўлгонларидан бир неча йилдан кейин ғолиб бўлғайлар».

Мана бу ат-Талок: 2 ва 3, ат-Тағобун: 11, ал-Анфол: 65, ан-Нур: 55, ал-Фатх: 27, ал-Анфол: 7, ар-Рум: 1-3 оятларда тамом ғайбдан хабар берадурки, бу хабарларни Оллоҳ таоло пайғамбари ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламға билдурди. Буни Оллоҳ таолодан бошқа билмайдур. Оллоҳ таоло билдурган кишигина биладур. Бул ўзи ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тўғрисўз эканликларини билдурмак учундур.

8 - Қуръони каримда ҳалол-ҳаром ва бошқа дунёнинг интизоми, охиратнинг саодати учун баён бўлунгон аҳкомлардурлар.

9 - Қуръони каримдаги балийғ сўзлар бирла баён бўлгон ҳикматлардурларки, бу хил кўп шарафлик ҳикматларнинг инсондан содир бўлмоғида одат жорий бўлмабдур.

10 - бутун Қуръони каримда бор аҳком ва ахбор, буюруқлар бир бирларига муносиб суратда бўлгонлигидурки, зоҳир ва ботинда ихтилофсиздурлар. Чунончи ояти каримада

(¹)сураи. ۲۸: فتح

(²)сураи. ۵۵: نور

(³)сураи. ۲۷: فتح

سورة (۴) ал-Анфол. ۷ :

وم: ۴-۱ (۵) سورة ا

буюрадур: (). «Оллох таолодан бошқанинг томонидан келган бўлғонда эди, албатта унда кўп ихтилоф топқай эдилар».

Мана бул ўзи ўн важхдурки аҳли суннат уламолари баён қилибдурлар. Демак, Қуръони каримнинг аввалидан охириғача иборатнинг кетишидаги услуби шу хилдур.

Чунончи бир ояти каримада икки буюрук, икки наҳй, икки башоратни баён буюрадур: (). «Ҳазрат Мусо алайҳис-саломнинг онасиға билдурдикки: Ўғлингни эмиза бергил, унға бирор зарар етмакдан қўрқсанг (уни сандукқа солиб) дарёға ташлағил, қўрмағил, хафада бўлмағил, уни сенга қайтарадурмиз, уни (катта бўлғонида) пайғамбарлардан қилурмиз».

Шунингдек сураи ал-Моиданинг аввалида-да аҳдга вафо қилмоққа буюруб, аҳдни бузмокдан манъ қилди, сўнгра ом тариқада тўрт оёғлик жондорларни ҳалол қилди, истиснодан кейин яна истисно қилиб сўнгра ўзининг ҳикмати ва қудратидан хабар берди. Бу нарсалар Оллох таолодан бошқанинг қудратидан тошқори нарсалардур.

Оли Имрон сурасида ўлуб вақтнинг қўлдан кетиб фавт бўлғонидан кейин ҳасрат ва надомат қилмоқ, қиёмат ва унинг ҳисоби яхшиларға бериладурган савоб, ёмонларға бўладурғон азобдан хабар бериб, дунёға берилиб алданиб кетмакдан ҳазар қилдурди, дунёнинг азоби охиратға қарағонда оз эканлигини баён буюрди((: «Ҳар жон ўлумни тотқучидур. Сизлар жазоларингизни (яхши, ёмон) тамом олурсизлар. Ҳар ким дўзахдан нажот топиб, жаннатга киргузулса, ул киши муродиға етган бўлубдур. Бу дунёнинг матойи эътиборсиз тирикликдур».

Шунингдек аввалги ўтканларнинг қиссалари, бўйунтовлик қилғувчиларнинг охирғи холлари, ҳалокатга учраганларнинг оқибатларидан хабар берадур((: «Улардан баъзилариға тош ёғдурдик, баъзиларини сайха - қаттиқ овоз бирла ҳалок қилдик, баъзиларини ер ютти, баъзиларини денгизда ғарқ қилдик. Оллох таоло уларға зулм қиладурғон эмасдур. Ва лекин ўзлари ўз жонлариға зулм қилур эдилар».

Демак, Қуръони карим Оллох таолонинг сўзи бўлуб, бандалари ўрталарида дастурул амал, дунёнинг интизоми, охиратнинг саодати учун Оллох таоло ҳазрат Расулulloх соллalloху алайҳи васалламға нозил қилғондур. Бизларға амал қилмоқ учун буюрук, юрмагимиз лозим бўлғон чизикдур.

Ҳазрат Расулulloх соллalloху алайҳи васалламнинг ҳадислари мужмалларини муфассал, мубҳамларини баён, қийинларини осон қилиб берадур. Ҳадиси шарифда келибдурки, ҳазрат Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам буюрубдурлар: «матн».

«Мендан билмасдан ҳадис баён қилмоқдан сақланингллар. Чунки ёлғондан ҳадис деб менга нисбат қилғон киши жойини дўзахдан охтарсун. Ҳар ким Қуръонни ўз раъйи бирла тафсир қилса, улар ўз жойини дўзахдан охтарсун». Бу ҳадисни имом Аҳмад муснадида, Тирмизий жомеида келтурубдурлар.

(¹)сураи. ٨٣ : نساء

(²)сураи. ٧ : قصص

(³)Оли Имрон сураси. ١٨٥ :

(⁴)Анкабут сураси: қирқ.

Иймон келтурамиз шундоғ дебки: Худойимиз бирлик сифатлари бирла мавсуф, ёлғузлик наътлари бирла манъутдур. Оллоҳ таолонинг сифат ва наътлариға қўшулушқон халойикдан кимса йўқдур. Қўл, юз, эшитмак, кўрмак, ирода, сўзламак, қулмак, хуш бўлмақ, аччиғланмоқ, таажжуб қилмоқ, энмакдек сифатлар бирла оят ва ҳадисларда васф қилинғон бўлуб, булар тамом кайфиятсиз, ташбиҳ ва таътилсиз, тағйир ва таъвилсиздурлар. Оллоҳ таоло оятларда ўзини васф қилғонидек, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳадисларда Оллоҳ таолони васф қилғонларидек бўлуб, уни келганича кайфиятсиз исбот қилурмизда, Оллоҳ таолонинг илмига кўюб берурмиз. Оллоҳ таолони юқорилик бирла васф қилурмиз. Оллоҳ таоло ҳамма махлуқларидан юқоридур.

Оллоҳ таоло ўзини ўз каломиде кўп васфлар бирла васф қилғондурки, ул васфлар махлуқларда ҳам бордур. Оллоҳ таолони шул сифатлар бирла васф қилиб махлуққа ўхшатиб қўймоқ жоиз бўлмағонидек, махлуққа ўхшатиб қўймоқдан қочиб ул сифатлардан поклик бирла васф қилиб, инкор ва нафй қилмоқда жоиз эмасдур.

Махлуққа ўхшатиб қўйғонлар мужассима ва мушаббиха аталғонларидек, нафй ва инкор қилғонлар муаттила ва жаҳмийя аталғондурлар. Аҳли суннатнинг маслаклари бу икки тоифа (мужассима ва мушаббиха, муаттила ва жаҳмийя)нинг маслакларидан бошқадур. Бу икки тоифа бўлсалар, улар йўлдан адашқан залолат фирқаларидурлар. Аҳли суннат бўлса улар оёт ва ҳадисларда келган Оллоҳ таоло ҳаққидаги сифатларни таъвил ва инкор қилмай, бор бўйича кайфиятсиз қабул қилиб, илмини Оллоҳ таолога ва расулиға ҳавола қилиб қўйғондурлар.

Оллоҳ таолодан бошқа бутун мавжудот махлуқ бўлуб, касиф ва латиф жисмлардан иборатдурлар. Касиф жисмлар туробий жисмлардек нарсалардурлар. Латиф жисмлар нурий, норий бўлуб, икки хилдурлар: нурий жисмлар фаришталар бўлғонларидек, норий жисмлар жинлардан иборатдурлар. Уларни Оллоҳ таолонинг ўзи яратқандур. Оллоҳ таолонинг махлуқларидур. Нурий, норий оламиға масофани тай қилмоқ туробий олмайға қиёс қилинмайдур. Уларнинг тай масофа қилмоқлари енгилдур. Норий жисм ўтнинг алангасидан яратилғондур.

Оллоҳ таолони махлуқларға қиёс қилиб бўлмайдур. Чунки махлуқот олами юқори кўйи бўлуб, шухуд олами аталадурлар. Оллоҳ таоло олами ғайб аталадур. Оллоҳ таолони бандалари оёт ва аломатларидан билиб пайғамбарлар кўрсатган тариқада кўрмай, иймон келтургандурлар. Оллоҳ таолони сифатларида олами ажсомға қиёс қилмоқ олами ғайбни олами шухудға қиёс қилмоқ бўлуб, бул ўзи жоиз эмасдур.

Шунинг учун салафи солихийн ва мутақаддимийн уламолардан иборат бўлғон аҳли суннат уламолари Оллоҳ таолонинг оёт ва аҳодисларда келган сифотларини таъвилсиз, кайфиятсиз қабул қилиб илмини Оллоҳ таолони ўзига ҳавола қилибдурлар. Бор бўйича қабул қилиб иймон келтурадурлар, ўз раъйларини тиқиштурмайдурлар.

Мулла Алий Қори «Фикҳи акбар шарҳи»да айтадурки: аҳли суннатки, улар тўрт мазҳаб уламоларидан иборатдурлар, улардан илгари ўткан салаф уламолари, тўрт мазҳаб мужтаҳидлари иттифоқ қилибдурларки: Куръони карим Оллоҳ таолонинг каломи бўлуб, ғайри махлуқдур. Оллоҳ таоло ҳамиша хоҳлағанида қачон хоҳласа қайси хилда бўлсада сўзлагучидур.

Имом Абу Ханифа Фикҳи акбарда айтибдурки: «матн». «Оллоҳ таолонинг қўли, юзи бордур. Оллоҳ таоло Куръони каримда ўзига нисбат қилғон қўл ва юз, нафс кайфиятсиз Оллоҳ таолонинг сифатларидандур. Оллоҳ таоло ўзига нисбат қилғон қўлни неъматни ёки қудратидур дейилмағай. Чунки бундоғ деб таъвил қилмоқ Оллоҳ таоло ўзига нисбат қилғон сифатларини бекорға чиқармоқ бўлғай. Бул ўзи қадарийя, мўътазилаларнинг мазҳабларидур. Ва лекин Оллоҳ таолонинг қўли кайфиятсиз сифатидур. Ғазаби, ризоси - аччиғи, хурсандлиги кайфиятсиз сифатларидан икки сифатидур».

Ва яна мулла Алий Қори айтадур: «Фахрул-ислом айтибдурки: қўл бирла юзнинг Оллоҳ таолоға нисбат қилинмоғи ҳақдурки, асли маълум бўлуб васфи муташобихдур. Шунинг учун васф қилмоқдан ожиз бўлмақ бирла аслини бекорға чиқармоқ жоиз эмас. Шамсул-аймма Сархасийда шундоғ дебдур. Яна Фахрул-ислом айтибдурки: аҳлус-сунна вал жамоа оёти

катъийя ва далолоти яқийнийя бирла собит бўлгон асли исбот қилдилар. Шул васф орқасидан юрмак бирла машгул бўлмокни раво кўрмадилар».

Чунончи илмда русух топқон зотларни ояти каримада махтаб буюрадур: ((. «Илмда русух топқон кишилар: «муташобихга иймон келтурдук, ҳаммалари худойимиз - Оллоҳ таоло томонидан нозил бўлгондур», дейдурлар».

Ва яна мулла Алий Қори айтадурки: шунингдек ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларида муташобих ҳадислар келгандур, унга-да иймон келтуруб кайфиятсиз қабул қилинадур.

Чунончи имом Абу Ҳанифадан: «Ҳадиси шарифда келган: «матн». «Ҳар кеча Оллоҳ таоло ерга якин осмонга тушадур», деб келибдур. Бунга нима дейдурсиз?», деб сўралди. Имом Абу Ҳанифа: «кайфиятсиз тушадур», деб жавоб бердилар.

Демак, бу хил сифатларни кайфиятсиз қабул қилмоқ вожибдур.

Бутун юққори, қуйи мавжудот ва улар ўрталарида бор нарсаларни тамомила Оллоҳ таолонинг ўзи яратқандур. Улар тамоман латиф ва қасиф - суюк ва қуюк жисмлардан иборатдурлар. Уларнинг ҳаммалари Оллоҳ таолога муҳтождурлар. Оллоҳ таолонинг зоти бутун махлуқотдан бошқадур().

Бу махлуқотлар тамом кўрунуб турганлари учун шухуд аталадурлар. Оллоҳ таоло бу дунёда кўрунмаслиги учун ғайб ҳисоб қилинадур. ((. «Улар кўрмай аломатларидан билиб иймон келтурадурлар».

Кўрунуб турадурган нарсаларга кўрунмайдурган нарсаларни киёс қилмоқ жоиз эмасдур. Шунинг учун Оллоҳ таолога нисбат қилингон нарсани кайфиятсиз нисбат қилмоқ вожибдур.

Ояти каримада буюрадур: «Сўнгра Оллоҳ таоло арш узасида бўлди». Шул лафз бирла Қуръони каримда етти ерда зикр бўлгондур.

Билмак керакким, « »нинг арабийят жиҳатидан ҳолати уч хилдур:

1 - « »нинг силасига « » келса, «баробар бўлмоқ» маъноси берур. Чунончи: «матн» - «сув ёғочга баробар бўлди» бўлғай.

2 - « »нинг силасига « » келса, « » ва « » бўлур. Чунончи: - «Сўнгра осмонни яратмоқ томониға юз қилиб, етти осмон қилди» бўлғай.

3 - « »нинг силасига « » келадур. Ул вақт « »нинг маъноси « » - «юққори бўлди» маъносида бўлғай. Чунончи: - «Сўнгра арш узасида бўлди».

Демак, Оллоҳ таолонинг арш узасида бўлмоғини «арш узасида ўлтурмоғи», деб бўлмайдур. Балки арш узасида бўлмоғи улувлик -юққорилик сифатидурки, уни кайфиятсиз қабул қилинадур-да, таъвилсиз бор бўйича қўюлуб бериладур.

Чунончи имом Моликдан бу тўғрида сўралғонда айтиб эдики: «матн». «ал-истиво луғат юзасидан маълумдур. Оллоҳ таолога нисбат қилингон истивонинг кайфийяти номаълумдур. Ундан сўралмоқ бидъатдур. «иставо алал арш»га иймон келтурмак вожибдур», деб жавоб берди.

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам замонларида ҳеч кимса бу тўғрида савол қилмагон бўлуб, кайфиятсиз қабул қилиб иймон келтуруб юра бергандурлар. Уламои шофеийядан баъзилари нақл қилибдурларки, имомул ҳарамайн аввалларда таъвил қилур эди, сўнгра охир умрида тавба қилиб «таъвил қилмоқ ҳаром», деб ҳукм қилғондур.

Бу тўғрида салаф уламоларининг таъвил қилмасликқа ижмоъ қилғонлиқларини «

»да нақл қилибдур. Бул ўзи бизнинг Мотурийдийя уламоларимизнинг ақидалариға мувофиқдур. Бу кейинги сўзлар мулла Алий Қорининг «Фикҳи акбар»га қилгон шарҳидан

(¹)сураи Оли Имрон.^v :

.(²)сураи Шўро.¹¹ :

(³)сураи Бақара.³ :

нақл қилинди.

Оллоҳ таоло ўз китобида ўзини васф қилгон оятларидан бир мунча оятларни мисол юзасидан нақл ва таржима қилиб ўтамиз:

«Оллоҳ таолодан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқдур. Ҳамиша тирик бўлуб, ҳамма мавжудотни ўзи тутуб турадур. Оллоҳ таоло мудгиламак, уйку олмоқдан барийъдур. Осмонлар бирла ерда бор нарсаларнинг ҳаммалари Оллоҳ таолонинг мулкидур. Оллоҳ таолонинг ҳукмидан тошқори ҳеч ким шафоат қилолмағай. Бутун махлуқотнинг ҳаммаларини аввалу охир тамом биладур. Махлуқотлар Оллоҳ таолонинг илмидан Оллоҳ таоло билдурган миқдоридагина биладурлар. Ундан бошқани билмайдурлар. Оллоҳ таолонинг курсиси осмонлар ва ердан кенгдур. Осмонлар бирла ерни муҳофазат қилиб турмак Оллоҳ таолоға оғир келмайдур. Оллоҳ таоло юкори, улуғдур». [сураи Бақара: 255].

«Ерга кирадурган, ердан чиқадургон нарсани, осмондан тушадурган, осмонға чиқадургон нарсани биладур. Ул ўзи ҳамиша қайда бўлсангизлар сизлар бирладур». [сураи Ҳадид: 4].

«Оллоҳ таолонинг ўхшашида ҳеч нарса йўқдур. Оллоҳ таоло эшитгучи, кўргучидур». [сураи Шўро: 11].

«Оллоҳ таоло арш узасидадур». [сураи Тоҳо: 5].

«Балки икки қўли ёзиғлиқдур». [сураи ал-Моида: 64].

«Оллоҳ таоло ҳазрат Мусо алайҳис-саломға сўзлади». [сураи Нисо: 164].

«Улуғлиқ бирла карамнинг эгаси бўлгон Оллоҳ таоло - Худойингнинг юзи боқий турадур». [сураи ар-Раҳмон: 27].

«Худойинг саф тортқон фаришталар бирла келгай». [сураи Фажр: 22].

«Оллоҳ таоло улардан рози бўлуб, улар Оллоҳ таолодан рози бўлдилар». [сураи Баййина: 8].

«Оллоҳ таоло уларни яхши кўрадур. Улар Оллоҳ таолони яхши кўрадурлар». [сураи ал-Моида: 54].

«Оллоҳ таоло уларға ғазаб қилди. Уларни лаънат қилди». [сураи Фатҳ: 6].

«Оллоҳ таоло улардан норози бўлди». [сураи ал-Моида: 80].

«Осмондаги зотдан хотиржам бўлдунгизларми?!». [сураи Мулк: 16].

Таҳовий ақидасида баён бўлмагон Ибн Абил Изнинг Таҳовийнинг ақидасиға қилгон шарҳида келтурган Оллоҳ таолонинг ояти каримада келган сифатларини бул ерда нақл ва таржима қилиб ўтамиз:

().

«Ул Оллоҳ таоло шундоғ маъбуддурки, ўзидан бошқа ибодат қилинмоққа лойиқ зот йўқдур. Ҳайбу хозирни билгувчи бўлуб, бағишлағувчи меҳрибондур. Ул Оллоҳ таоло шундоғ зотдурки, ўзидан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқдур. Давомий суратда подшоҳдур, кодир, мутлак ҳамма айблардан пок, ҳамма нақслардан солим, Одил, амон бергувчи, бандаларининг қилмишларидан хабардор, ғолиб бўлуб, халқини салоҳлариға мувофиқ ислоҳ қилиб, ўз салоҳлари узасидан тасарруф қилгувчи улуғ шаън соҳибидур. Катталиқ ўзига махсусдур. Ҳар бир лойиқ бўлмагон сифатлардан барийъ - пок, улуғдур. Оллоҳ таолонинг ўзи яратқувчи, пайдо қилгувчи, сурат тортқучи, яхши исмларнинг эгасидур. Бутун осмонлар бирла ерда бор ҳамма махлуқот Оллоҳ таолоға тасбиҳ айтадурлар. Ул ўзи ғолиб бўлуб, ҳикмат соҳибидур».

Бу оятлардаги Оллоҳ таолоға нисбат қилингон нарсалар Оллоҳ таолонинг сифатлари бўлуб, ўзи ўзига нисбат қилгондур. Уларни кайфиятсиз, ташбиҳсиз, таътилсиз, таъвилсиз, бор бўйича қабул қилурмиз.

Оятлардаги муташобихотлар маънолари билинадурган, билинмайдурган бўлуб, икки қисмдурлар:

1 - маънолари билинмайдурган муташобихотлар сураларнинг аввалларидаги муқаттаот ҳуруфлар бўлуб, буларнинг бораларида ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан бирор сўз нақл бўлмабдур. Тафсир ёзғучилардан кўплари: «бу ҳуруфлардан муроди нимадур

Оллоҳ таоло биладур», деб ўтубдурлар. Баъзилари анча-мунча сўз айтган бўлсалар-да, «яна Оллоҳ таоло биладур», деб ўтубдурлар.

2 - маъноси очиқ, зоҳир бўлса-да, Оллоҳ таолоға нисбати тўғрисида салафи солиҳийн уламолари умумий тариқада зоҳирини қабул қилиб, кайфиятини Оллоҳ таолонинг ўзига ҳавола қилибдурлар. Чунки бу оятларда баён бўлгон сифатларнинг маъноси зоҳир бўлса-да, Оллоҳ таолоға нисбат қилмоқда иштибоҳ пайдо бўлгондур. Чунки Оллоҳ таолоға нисбат қилингон бу сифатлар инсонларда ҳам мавжуддур. Муҳкам оят бўлгон: () ояти масъалани ешиб: «Оллоҳ таолонинг ўхшашида ҳеч йўқдур», деб Оллоҳ таолони бандаларға қиёс қилинмас эканлигини билдурди.

Демак, Оллоҳ таолоға нисбат қилингон бу хил сифатларни кайфиятсиз деб қабул қилмоқни ўргатти. Кайфият ва маъноларни Оллоҳ таолоға ҳавола ва тафвиз қилинди. Шу оят ҳукми бирла ташбиҳ ва таътилдан сақланмоққа буюрди. Шунинг учундурки, бу хил сифатларнинг кайфият ва илмини Оллоҳ таолоға ҳавола қилгонларни Оллоҳ таоло ояти каримада(): «Илмда русух топқонлар: «бу хил муташобих оятларға иймон келтурурмиз. ҳаммалари худойимиз томонидан келгандур», дейдурлар», деб махтади.

(')сураи Шўро.' :

.(')сураи Оли Имрон.' :

Сифот ҳадисларидан ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки:

«Худойимиз ҳар кечада кечанинг охирги учдан бирида ерга яқин осмонга тушадурда, айтадурки: ким дуо қилурки, мен дуосини қабул қилай. Ким тилайдурки, тилагини берай. Ким мағфират талаб қилурки, унга мағфират қилай!». Бу ҳадисни Бухорий, Муслим саҳиҳларида ҳазрат Абу Хурайра розияллоҳу анҳу воситалари бирла ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят қилибдурлар.

Ва яна буюрубдурларки: «Худойимиз шундоғ бир қавмдан таажжуб қиладурки, улар занжирлар бирла жаннатга судралиб олиб бориладурлар». Бу ҳадисни Бухорий саҳиҳида ҳазрат Абу Хурайра розияллоҳу анҳу воситалари бирла ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят қилибдур.

Ва яна ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдилар: «Оллоҳ таоло икки кишига куладурки, бири-бирини ўлдурадур-да, иккаласида жаннатга кирадур. Чунончи бир киши жиҳодга бориб шаҳид бўладур. Сўнгра буни ўлдургувчида мусулмон бўладур. Сўнгра жиҳодга бориб бул-да шаҳид бўладур, жаннатга кирадур». Бу ҳадисни Бухорий ва Муслим саҳиҳларида Абу Хурайра розияллоҳу анҳу воситалари бирла ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят қилибдурлар.

Ва яна ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки: «Сизлардан бирингиз ёки қардоши оғриқ бўлса айтсунки: «Эй осмондаги худойимиз, сенинг отинг муқаддас ва муборақдур. Ҳукминг осмон ва ер - улвий, суфлий коинотда юрадур, чунончи раҳматинг осмон бирла ердадур. Бизларнинг гуноҳларимизни мағфират қилғил, хатоларимизни кечгил. Сен яхшиларни парвариш қилғувчидурсан. Бу касалга ўзингдаги раҳматингдан бир раҳмат нозил қилғил. Ўз шифоларингдан бир шифо нозил қилғил», деса, ул вақт оғриқ тузалгай». Бу ҳадисни Абу Довуд сунанида келтурубдур. Бу ҳадиснинг санадидаги «Зиёда» деган киши мункарул ҳадисдур. Бу ҳадисни Ҳофиз аз-Заҳабий китоб «
»да нақл қилибдур.

Ҳазрат Муовия ибнул Ҳакам ас-Сулабий розияллоҳу анҳу айтибдурларки: «Ухуд тоғи бирла Жавония ўрталарида менинг кўй, эчкиларим бор эди. Ул кўй ва эчкиларни бир чўрим боқиб турар эди. Бир куни кўйларимга чиксам бир кўйумни бўри олиб кетибдур. Мен одамизоддурман кўп хафа бўлдум-да, ул чўрини бир шапалоқ урдим. Бул воқиани келиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга баён қилдим. Бу чўрини урғонимни ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жуда зўр() қилиб кўрсаттилар. Мен: «Ё расулаллоҳ! Ул чўрини озод қилиб юборақолайми?», дедим. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «бор, ул чўрини чақириб кел», дедилар. Мен бориб чақириб келдим. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ул чўрига қараб: «Оллоҳ таоло қайдадур?», дедилар. Ул чўри жавобиға: «Оллоҳ таоло осмондадур», деди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «мен кимдурман?», дедилар. Ул чўри: «сиз Оллоҳ таолонинг пайғамбаридурсиз», деди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «бул чўри мусулмондур, озод қил», дедилар». Бу ҳадисни Муслим, Насойй, Абу Довуд, ва бошқа ҳадис имомлари ўз китобларида келтурубдурлар.

Демак, бу хил қуйи осмонга тушмак, таажжуб қилмоқ, кулмак, юқорида бўлмоқ, чўрининг «осмондадур» демагини бор бўйича қабул қилиб, ўз кайфимизча таъвил қилмай, кайфиятини Оллоҳ таолонинг ўзига ҳавола қилиб зоҳирича кўюб берурмиз. Булар ҳаммалари Оллоҳ таолонинг сифатларидур.

Ўз ақлларини нақлий далиллардан муқаддам тутуб таъвил қилиб, салафнинг йўлларида бошқа йўл тутганлар тойғинликдадурлар. Бунинг бирла ўзларини нажотга элта олмағайлар. Бу хил Оллоҳ таолонинг сифотлариға қарашлик оят ва ҳадисларни таъвил қилмай зоҳирича кўюб, кайфиятсиз қабул қилиб, илмини Оллоҳ таолоға ҳавола қилмоқ - инсонни тойғинликдан сақлайдур.

(¹) катта гуноҳ(и) моқчилар) .мусаххих.(

Иймон келтурамиз шундоғ дебки: Оллоҳ таоло арши узасидадур. Ҳамма осмонлардан юқорида, тепасидадурки, халқидан юқори бўлуб халқидан алоҳидадур.

Чунончи Қуръони каримнинг етти сурасида келибдур. Чунончи Аъроф сурасида 54инчи оят, Юнус сурасида 3инчи оят, Раъд сурасида иккинчи оят, Тоҳо сурасида бешинчи оят, Фурқон сурасида 59инчи оят, «Алиф, лом, мим сажда» сурасида 4инчи оят, Ҳадид сурасида 4инчи оятда келибдур.

Билмак керакким, Оллоҳ таоло аршга мухтож эмас, балки арш Оллоҳ таолоға мухтождур. Чунки аршни Оллоҳ таоло ўзи тутуб турадур. Арш етти қат осмондан юқори - тепаларидадур. Оллоҳ таоло халқидан юқори бўлуб, халқидан бошқадур. Бутун махлуқот Оллоҳ таолонинг қудрати бирла ҳаракат қиладур. Оллоҳ таолонинг арш узасида бўлмоғи ҳақиқатдур. Ва лекин кайфиятсиз бўлуб, кайфиятини ўзи билур. Оллоҳ таолонинг халқи деганимизда Оллоҳ таолодан бошқа бутун юқори, қуйи ҳамма борлиқ - мавжудот мурод бўладурлар.

Демак, бутун коинотдан Оллоҳ таоло юқоридур. Бутун коинотнинг энг юқориси аршдур. Бу коинот Оллоҳ таолонинг қудрати бирла турадурлар.

Имом Абу Ҳанифадан ривоятдурки, айтибдурлар: «матн».

Демак, «улув»ни Оллоҳ таолоға нисбат қилиб, кайфиятини Оллоҳ таолоға ҳавола қилмок саломатлик йўлдур. Оллоҳ таоло жисм оламидан юқори бўлуб, ердан тортиб аршгача жисм оламидур. Шунинг учун Оллоҳ таоло махлуқот оламидан юқори бўлуб, халқидан алоҳидадур, махлуқот олами бирла қўшулуши йўқдур.

Иймон келтурамыз шундоғ дебки: Оллоҳ таоло ҳар нарсани яратқучи ва моликидур. Оллоҳ таолонинг мулкида бирор кимсанинг шарикчилиги йўқдур. Оллоҳ таолодан бошқа чинакам маъбуд йўқдур. Оллоҳ таоло Голиб, ҳикмат соҳибидур. Халқидан парвосиз бўлуб, махлуқлари Оллоҳ таолодан кўз юмуб очқунча парвосиз бўлмайдулар. Ҳар кимса Оллоҳ таолодан кўз юмуб очқунча ўзини парвосиз деб билса, ул кофир бўлулур.

Оллоҳ таоло ҳамма махлуқотларини кўз юмуб очқунча парвосиз бўлмай тутуб тургувчидур. Бутун мавжудот Оллоҳ таолоға муҳтождурлар. Оллоҳ таоло махлуқлариға ҳеч бир сурагда муҳтож эмасдур. Халойиқдан алоҳида бўлуб бутун махлуқот кўз юмуб очқунча Оллоҳ таолодан парвосиз бўлолмағайлар.

Илмий, хабарий тавҳид деб, Оллоҳ таолонинг ўзи, отлари, сифотлари, афъолларидан хабар бермакни айтиладур.

Чунончи Оллоҳ таоло буюрадур: «Оллоҳ таолонинг яхши отлари бордурки, ўшал отлари бирла чақиринглар. Оллоҳ таолонинг отларида ҳақдан ботилға юз қилғонларни ташланглар, уларни қўюб беринглар».

«Оллоҳ таоло шундоғ зотдурки ўзигина ҳақиқий маъбуд бўлуб, ўзидан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқдур. Оллоҳ таоло ҳақиқий подшоҳ бўлуб, ўз мулкида хоҳлаганини қилур, хоҳлаганча тасарруф қиладур. Ўзидан бошқа тамоми мавжудот Оллоҳ таолонинг мулкидур. Муборак бўлуб, ҳамма айблардан покдур. Бандаларини зулмдан амон бергувчидур, бандаларининг қилмишлариға пойлоқчидур. Голиб бўлуб, бандаларининг салоҳлариға мувофиқ тасарруф қилғувчидур. Ноқис сифатлардан барийъ бўлуб, улуғлиқ ўзига хосдур. Мушриклар нисбат қилмоқда бўлғон шариклардан покдур. Оллоҳ таолонинг ўзи яратқувчи бўлуб, ҳукмини халқи узаларида юргузгучидур. Яхши суратга киргузгучидурки, ул зот яхши отлар соҳиби бўлуб, осмонлар бирла ерда бор махлуқотлар поклик бирла ёд қиладурлар. Ул ўзи Голиб, ҳикмат соҳибидур».

Иродий талабий тавҳиднинг маъноси Оллоҳ таоло ўз бандаларини ўзига ибодат қилмакка, ўзидан бошқага ибодат қилмоқни тарк қилмоққа чақирмоқдур.

Ояти каримада буюрадурки: «Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилинглари, худойи таолога бирор нарсани ибодатда шарик қилманглари».

Ва яна буюрадурки: «Ҳар бир қавмга пайғамбар кўндурдуки, Оллоҳ таолога ибодат қилинглари, тоғутдан сақланинглари».

Оллоҳ таоло ер юзида инсонларни пайдо қилгон вақтидан тортиб кўндурган ҳамма пайғамбарларни «Биргина Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилинглари» деб, ақида ва ибодатда бошқаларни Оллоҳ таолога шарик қилмаслиққа чақирмоққа буюргандур.

Ҳамма пайғамбарларнинг кўндурулган қавмлари бирла бўлгон воқиотлари кўрулса, шундан бошқа нарса чиқмайду.

(). «Эй қавмим, ёлғуз Оллоҳ таолога ибодат қилинглари! Сизларга Оллоҳ таолодан бошқа маъбуд йўқдур».

Чунончи ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ўз қавмларини Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоққа чақиргани турдилар. Чунончи айтур эдиларки: «матн».

«Одамларга қарши Оллоҳ таолодан бошқа ҳақиқий маъбуд йўқлиги, менинг Оллоҳ таолонинг ҳақиқий пайғамбари эканлигимга иймон келтургунларича уруш қилмоққа буюрулдум. шаҳодатайн калималарини айтиб иймон келтурсалар, мендан қон ва молларини сақлаб қолгон бўлурлар, магар ҳаққи (шариат) бирла. Ҳисоблари Оллоҳ таологадур», деб буюрдилар. Бу ҳадисни Бухорий, Муслим саҳиҳларида, Абу Довуд, Тирмизий, Насой, Ибн Можа сунанларида келтурубдурлар. Бу ҳадис саҳиҳдур.

Бу тўғрида пайғамбарлар ўрталарида ҳеч ихтилоф йўқдур. Бунда носих ва мансухда йўқдур. Пайғамбар ўрталаридаги ихтилоф аҳкомлардадур. Оллоҳ таоло ҳар бир қавмга ўз замонасига қаратиб аҳкомлар жорий қилгондурки, улар муваққат бир нарсадурлар, муносиб вақтлари келганда ул ҳукмларни кўтариб ўрнилариға бошқа ҳукмлар жорий қилгондур. Бу хил нарсани носих ва мансух дейиладур. Аввалгиси мансух, кейингиси носих бўладур.

Ҳар бир қавмки, уларға бир пайғамбар келган бўлса, ўз қавми ўрталарида ўз замонасига мувофиқ баъзи аҳкомлар жорий қилгон бўлурки, ул тавҳиддан бошқа нарсаларда бўлур. Ул пайғамбардан бир қанча вақт кейин ул қавмнинг диндаги ҳоллари бузулуб ширк ва бидъатлар пайдо бўлуб қолғони учун ул қавмни ислоҳға келтурмак учун яна бир пайғамбарни кўндурадур. Ул пайғамбар келиб: «Эй қавмим! Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилинглари. Оллоҳ таолодан бошқа ибодат қилинмоққа лойиқ кимса йўқдур», дейдурларда, уларни Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоққа чақирадур. Ва лекин аҳкомлардан баъзилари гоҳи тағайюр топиб қолгон бўлса, бошқа ҳукмлар жорий бўладур.

Бутун пайғамбарлар бирла қавмларининг ўрталаридаги бўлуб ўтган воқиотлар кўрулса, шундан бошқа нарса топилмайду. Чунончи ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам вақтларида бўлгон воқиотларнинг баёнида ўтти.

Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламда ўз қавмларини шунга чақирдилар. Ва лекин ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам бутун инсонлар бирла жинларга пайғамбар бўлдилар. Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг пайғамбарликлари қиёматгача бўлуб, эмди қиёматгача бошқа пайғамбар келмагай. Фақат уммати исломийя уламолари ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ўрниларида тавҳидга чақирмоқда давом этурлар.

Аввал бир пайғамбар келганда унга иймон келтурган киши яна бир пайғамбар келса унгада иймон келтурмак лозим бўлғай. Ул кейинги пайғамбар томонидан фарз бўлгон аҳкомларга амал қилмоқ лозим бўлғай. Бунга қабул қилмай кейинги пайғамбарға иймон келтургани унамаса, аввалги пайғамбарғада кофир бўлгон бўлғай. Аввалги пайғамбарға уммат бўлгонлиги унга фойда бермагай.

(¹)сураи ал-Аъроф. 10, 13, 16, 99 :

Чунончи ҳазрат Мусо алайҳис-саломдан кейин умматлариға Ийсо алайҳис-саломға иймон келтуруб, иттибоъ қилмоқ лозим бўлғонидек ҳазрат Мусо ва Ийсо алайҳимас-саломнинг умматлари - яҳуд ва насороларға ҳазрат Муҳаммад Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламға иймон келтуруб мусулмон бўлмоқ лозим эди, ва лозимдур. Ўз динларида бўлғонликларини ҳар қанча исбот қилсаларда уларға фойда бермас.

Оллоҳ таоло ҳазрат Муҳаммад Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни бутун ер юзига пайғамбар қилиб юборди. Оллоҳ таоло наздида эътибор бўлғон дин дини Исломдур. «Ҳар ким Исломдан бошқани дин деб тутмак истаса, ул ундан қабул бўлмайдур»(), деб эълон қилди.

Демак, Ислом динидан бошқа динлар Ислом дини пайдо бўлғонидан кейин эътибор қилинмайдур. Бул ўзи Исломдан бошқа дин - яҳудийят бирла насронийятлар ҳазрат Мусо ва Ийсо алайҳимас-салом келтурганларича бузулмай турган бўлғонларида эди. Ҳолбуки яҳудийят ҳазрат Узайр алайҳис-саломни, насронийят ҳазрат Ийсо алайҳис-саломни Худо тутуб, яҳудийят бирла масийҳийят динларини бутпараст динлари қилишиб олғондур(). Шунинг учун улар мушрикдурлар. Улар ўзларини «ҳазрат Мусо ва Ийсо алайҳимас-салом динларидамиз», деб даъво қилмоққа ҳақлари йўқдур.

Оллоҳ таоло насороларнинг ҳазрат Ийсо алайҳис-салом ҳақларида ёлғон эътиқодларини рад қилиб буюрадурки: ().

Бу Моида сураси етмиш иккинчи ва) () () инчи оятларда буюруладурки, Ислом дини пайдо бўлғонидан кейин насронийят Оллоҳ таоло юборғон динликдан чиқиб қолғондур. Яҳудийят бўлса улда ҳазрат Ийсо алайҳис-салом маъбус бўлғонларидан кейин ҳазрат Мусо алайҳис-салом келтурган динликдан чиқиб қолғондур. Шу сабаблардан Ислом динидан бошқа динлар Оллоҳ таоло наздида дин эътибор қилинмайдур: «Ҳар ким Ислом динидан бошқани ихтиёр қилса, ул ундан қабул бўлмағай»(). «Оллоҳ таоло наздида дин Ислом динидур»().

Бул ерда Моида сураси етмиш иккинчи оятнинг таржимасини ёзиб ўтурмиз: «"Албатта Оллоҳ таоло ҳазрат Ийсо алайҳис-саломнинг ўзидур", деганлар кофир бўлдилар. Ҳолбуки ҳазрат Ийсо алайҳис-салом ўзи айтгандурки: «Эй Исроил авлодлари! Менинг ва сизларнинг худойимиз бўлғон Оллоҳ таолоға ибодат қилингллар. Албатта ҳар ким Оллоҳ таолоға шарик исбот қилса, унға Оллоҳ таоло жаннатни ҳаром қилғай. Золимларға ёрдамчи бўлмас"», деб буюрадур.

Ҳазрат Ийсо алайҳис-саломни ёки бошқа қайси бир кишини инсонлик ҳаддидан кўтариб юборса, ул ўзини ҳар қанча диндор ва ҳақ динда, деб ҳисобласада ул мушрикдур. Унинг даъвосидан ўзига нафъи йўқдур. Оллоҳ таолонинг бандаларидан талаб қилғон нарсаси Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоқ, халқидан бирор нарсани Оллоҳ таолоға шарик қилмаслиқдур. Унинг муқобилида бандаларини жаннатга киргузуб азоб қилмаслиқни Оллоҳ таоло ваъда қилғондур.

Чунончи саҳиҳ Муслимда ҳазрат Муоз ибн Жабал розияллоҳу анхундан нақл қиладурки, ҳазрат Муоз ибн Жабал розияллоҳу анху айтибдурлар: «матн».

.(¹)сураи Оли Имрон ..¹⁹ : сураи Оли Имрон.¹⁵ :

.(²)сураи.³¹-³⁰: توبة

(³)сураи ал-Моида.⁷² :

.(⁴)

.(⁵)

.(⁶)

.(⁷)сураи Оли Имрон.¹⁵ :

.(⁸)сураи Оли Имрон.¹⁹ :

«Мен ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг орқалариға Уфайр отлик эшакка мингашган эдим. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдиларки: «Эй Муоз, Оллоҳ таолонинг бандалари узаларида нима ҳаққи бордур, бандаларнинг Оллоҳ таолода нима ҳаққилари бордур, билурмисан?», дедилар. Мен: «Оллоҳ ва пайғамбари билур», дедим. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдиларки: «Оллоҳ таолонинг бандалари узаларидаги ҳаққи бандаларнинг Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоқ ҳамда ибодат ва ақидада Оллоҳ таолоға бирор кимсани шарик қилмаслиқдур. Бандаларнинг Оллоҳ таолодаги ҳақлари ибодат ва ақидаларида ширк аралаштурмағонларни жаннатга киргузуб азоб қилмаслиқдур». Мен: «Ё расулаллоҳ, одамларға хуш хабар берайинми?», дедим. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Йўқ, хуш хабар бермагил. Одамлар бу хуш хабарни эшитиб танбаллик қилиб, амал қилмай қўюрлар», дедилар».

Бу ҳадисда бандаларнинг Оллоҳ таолодаги ҳаққи деб Оллоҳ таолонинг зиммасига ҳақ исбот қиладур. Ҳолбуки Оллоҳ таолонинг зиммасида кимсанинг ҳаққи йўқдур. Фақатгина бул ҳадисда исбот қилинғон ҳақ Оллоҳ таоло ўз фазл ва карами бирла ваъда қилиб, ўзига лозим олғон нарсани ҳақ деб баён бўлғондур.

Оллоҳ таолонинг бандаларидан талаб қилғон нарсаси Оллоҳ таолонинг ўзигагина ибодат қилмоқ, ақида ва ибодатда бошқани Оллоҳ таолоға шарик қилмаслиқдур. Бандаларнинг ибодатларидан Оллоҳ таолоға ҳеч нарса ҳосил бўлмайдур. Буда бандаларнинг ўзларининг фойдалари учундур.

Бандалари бу талабни ерига еткүзуб, тавҳид асосида ўзларини тарбияласалар, Оллоҳ таолонинг ризоси, фазл ва карамига мустаҳиқ бўлғон бўлурлар. Тавҳид бандаларнинг кўнгулларида шу хил ўрнамоғи Оллоҳ таолонинг ҳамма буюруғлариға амал қилиб бўйунсунмак, наҳй ва манъ қилғон нарсаларидан ўзларини сақламоқни лозим тутғайда, натижада фазл ва раҳматга лойиқ ва мустаҳиқ бўлғайлар.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам замонларидаги мусулмонларнинг ақидалари бирла бизнинг замонамиздаги мусулмонларнинг ўрталарида зўр фарк бордур. Бизлар мусулмончиликни мерос тариқада ота-боболаримиздан олғонлигимиз учун кўнгулумизда ул қадар Ислому ўрнаб етмаган бўладур.

Банда эътиқод ва ибодатда ширкдан ўзини сақламоқ баробарида гуноҳи кабиралардан ўзини сақламоқ лозимдур. Шунинг учун калиматуш шаҳода масъаласида яхшигина баёнотлар бордурки, гуноҳи кабирадан сақланғонни бошқа гуноҳларини кечиб жаннатга киргузур, деб ваъда қилғондур().

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Хуш хабар берманглар», деганларининг маъноси бу шаҳодатни амалсиз жаннатга кирмакни лозим тутадур, деб англаб амал қилмай қўймасунлар, тавҳид [дўзахда]() хамиша қолмоқдан тўсадур. Тавҳидда ўлган бўлуб, гуноҳи кабираларга иртиқоб қилиб, тавбасиз ўлганлар Оллоҳ таолонинг ихтиёридадур. Афв қилиб кечиб юборсун ёки адли бирла азоб қилиб гуноҳига лойиқ азоб қилиб, дўзахда қолдуруб, сўнгра азобдан қутказғай. Чунончи ояти каримада буюрадурки:

(). «Албатта Оллоҳ таоло ширк келтурганни кечмайдур. Ундан бошқа гуноҳларни Оллоҳ таоло хоҳлаганиға кечиб юборғай».

Бу икки оят (Худ сураси 107,)нинг бораларида тафсиригимизда комил баён бордур.

نجم: ۳۶: сураи Шўро ..۳۷: сураи Нисо ..۳۱: (۱).

(۱) жумла ушбу катта قوس орасидаги غ борани тақозо (ди) мусахҳих.(

(۲) сураи Нисо. ۴۸, ۱۱۶:

Тавҳиднинг ҳақлари, уни камолига еткузгучиси буюруқ ва манълари ҳамда тоатни лозим қилмоғидур. Чунончи ояти каримада буюрадур: «Ўзунггагина қулчилик қиламиз, ўзунгдан мадад талаб қиламиз. Бизни тўғри йўлга солғил (денглар)».

Оллоҳ таолонинг ўзидан бошқа ибодат қилинмоққа лойиқ, ҳақиқий маъбуд йўқдур, деб эътиқод қилмоқ ҳазрат Муҳаммад Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни Оллоҳ таолонинг пайғамбаридур, деб иймон келтурмакни ўзига олур эканлигини ўз жойида баён қилиб ўтгандурмиз.

Бу шаҳодатнинг орқасидан фаришталарга, пайғамбарларга, пайғамбарларга нозил бўлгон китоблар - Таврот, Инжил, Забур, Қуръонга, қиёмат кунига, муқаддарга, ўлгандан кейин тирилмакка иймон келтурмак, ҳамда унда бўладурғон ҳисоб жазога иймон келтурмак-да кирадур. Бул ўзи инсонни Оллоҳ таолонинг буюруқларини бажо қилмоқ, наҳй қилғон нарсаларидан ўзини сақламоқ, Оллоҳ таолонинг тоати ва ибодатиға тортадур. Мана булар иймон ва тавҳидни камолига еткузадур. Қуруқ тавҳид агарчи инсонни абадий дўзахда қолмоқдан сақлайдур, ва лекин амалсиз нажот топмоққа етолмай, Оллоҳ таолонинг афви бирла азоби ўрталарида қалқиб қоладур. Ул ўзи Оллоҳ таолонинг ихтиёриға қарагон бир нарсадур.

Тавҳиднинг мукамилоти дунёнинг интизоми, охиратнинг саодатиға сабабдур. Шунинг учун кўп уламолар амални иймонга қўшуб жуз қарор берибдурлар. Ва лекин иймонсиз амалнинг ҳамма мужтаҳидларнинг назларида нафъи йўқдур. Амал деганда Ислондаги ҳалол ва ҳаром, амр ва наҳй, фарз, вожиб, суннат, тарғиб, тарҳиб, мустаҳаб остиға дохил бўлгон ҳамма аҳкомлар кирадурлар.

«Мен мусулмонман, мусулмон бўлдум», деган киши ўзининг Ислон жамиятиға аъзо эканлигини даъво қилғон бўладур. Бу амаллар унинг даъвосиға шоҳид бўлуб тасдиқ қиладурлар. Аъзоға шул жамиятнинг хусусий қавоидлариға побанд бўлуб - бўйунсунуб, амал қилмоқ лозим бўладур. Ундоғ қилмаса ул жамиятнинг аъзолиғида бўлолмай, соқит бўлғай. Бу тўғрида сўз кўпдур. намуна тариқасида шунчаси баён қилинди.

Тавҳиднинг жазоси - савоби Оллоҳ таолонинг тавҳид аҳлига бу дунёда қилгон меҳрибончилиги, охиратда уларга бўладурғон вохурчиликларидан хабар бермагидур. Чунончи ояти каримада буюрадур: «Албатта ул кишиларки, кўрмай туруб иймон келтуруб Оллоҳ таолодан кўрқадурлар, улар учун мағфират ва зўр савоб бордур».

Оллоҳ таолодан кўрқмоқ ҳамма хайрнинг боши бўлуб, ҳамма ҳикматнинг бошламасидур. Тавҳиднинг банданинг кўнглида ўрнамоғиға аломат бўлуб банданинг кўнглида Оллоҳ таолодан кўрқмоқни туймоғидур. Оллоҳ таолодан кўрқмоқ тил бирла бўлмағай. Ҳамма хайру хўйиға далолат қиладурғон нарса Оллоҳ таолонинг ҳайбати ва жалоли банданинг кўнлида ўрнамоғидур. Маърифатуллоҳ - Оллоҳ таолони чинакам танимоқ шунда ҳосил бўладур.

Оллоҳ таолонинг азамати бандалик кўнглида қанча жой олгон бўлса, Оллоҳ таолодан кўрқмоқ ўшанча ҳосил бўладур. Оллоҳ таолоға қиладурғон ибодатини банда эхсон тариқасида қилиб одат қилса, кўнглида Оллоҳ таолонинг ҳозире нозир эканлиги мутаҳаққиқ бўлуб, шуҳуд даржасига борғай. Унинг учун ибодат роҳат замони бўлуб қолғай.

Шунинг учун ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳадис шарифларида буюрубдурларки: «матн». «Кўзум ойдинлиғи намозда қилинди», дедилар.

Тавҳид ҳукмидан чиққонларнинг жазолари ширк аҳлидан хабар бермаги, бу дунёда ширк аҳлига юборилгон уқубатлар, охиратда қайси хилда азоб ва занжирлар, ва ғуллар бўлур эканлигини баён буюрмагидур. Чунончи ояти каримада буюрадур:

«Куфрнинг сабабидан Оллоҳ таолонинг берган неъматларини табдил қилгон қавмлар ўз қавмларини ҳалокат уйига элтганликларини кўрмадингмики, улар дўзахға кирадурлар. Ул ўзи жуда ёмон жойдур».

«Оллоҳ таолонинг оятларида сенинг бирла ботил тариқада жанжал қилгонларни кўрмайсанми? Улар ҳақдан юз ўгуруб қаёнға юз қилдурулурлар. Ҳолбуки ул оятлар Оллоҳ таоло томонидан нозил бўлгондур. Улар Қуръонни ёлгон деб бизнинг юборгон пайғамбаримиз бирла унинг келтургон шариатини ёлгонға чиқардилар. Улар яқинда билиб қолурлар шул вақтда ким, бўйниларида ғуллар, занжирлар бўлуб, юз тубан судралурлар. Қайноқ сувда сўнгра ўтда ўтуланурлар. Сўнгра уларға: «Оллоҳ таолоға шарик қилгон маъбудларингиз қайда қолди?!», дейилгай. Улар: «улар биздан адашиб кеттилар, балки биз уларға ибодат қилмас эдик», дегайлар. Шунингдек Оллоҳ таоло кофирларни йўлдан тоядурлар деб ёзиб қўйгондур». Бул ўзи ўз вақтида зоҳир бўлғай.

Биз бул ерда оятида: «Шунингдек кофирларни йўлдан тоядурлар деб ёзиб қўйгондур», деб таржима қилдик. Чунки бошқа далиллар бирла қирқ иккинчи рақамлик масъалада – қадар масъаласида таҳқиқ бўлуб ўтти. Оллоҳ таолонинг тақдири бирла қазо, машийъати, халқини «тойдурмоқ», «муҳр босмоқ» бирла таъбир қилинди.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: (). «Оллоҳ таоло бандаларига кофир бўлмокни хуш кўрмайдур. Агар шукр қилсангизлар, уни сизларга хуш кўрадур».

Оллоҳ таоло инсонни ер юзида яратқандан буён кўндурган пайғамбарлари ўз қавмларини фақатгина Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоқ - тавҳидга чақурур эдилар. Қабул қилмагонларни Оллоҳ таоло ҳар хил азоблар бирла ҳалок қилгондур. Улар учун охиратдагиси яна тургандур. Ширк ва куфрнинг азоби абадийдур. Бу дунёда азобга дучор бўлуб шул азоб бирла ҳалок бўлгонлиқлари кўз олдимиздадур. Қуръони карим аввалидан охиригача тавҳид ҳукмидан чиққонлар - ўз ширкларидан қайтмагонлар муомалалари бирла бўлгондур. Шунинг учун Қуръони каримни тадаббур бирла ўқумокка буюрадур().

Бу хил оятларни бир-бир кетин териб бул ерда ёзмок бу китобимизга сиғмайдур. Шунинг учун шул эллик еттинчи моддада ёзилгон оятлар бирла кифояланамиз. «Манбаул ирфон» тафсиригимизни кўзларидан яхшигина кечурсунлар.

زمر: ۷. сураи (')

: ۲۴. сураи Муҳаммад. (')

Қуръони карим тавҳиднинг ҳамма навъларига шомилдур. Шундоғки Қуръони карим Оллоҳ таолонинг ўзидан ёки отлари, сифатлари, феълларидан, сўзларидан хабар берадур. Ёки Оллоҳ таолонинг ёлғуз ўзигагина ибодат қилмоқ, бошқани ибодат ва ақидада Оллоҳ таолоға шарик исбот қилмаслиқ - бошқаға ибодат қилмоқни нафй қилмоқға буюрмақдур. Ёки тавҳид аҳлига берилган ҳақлар, уларнинг ҳақларида ворид бўлгон мадҳлар, ёки мушрикларни ёмонламоқ, уларнинг нофармонлиқлари, уларға бўладурғон жазоларни баён қилмоқдан иборатдур.

Чунончи - «тамом оламини тарбият қилғувчиси бўлгон Оллоҳ таолоға ҳамма мактовлар собит бўлсун», деган оят тавҳидур рубубийятдур.

- «Бағишлағучи, меҳрибон, жазо кунининг соҳибидур», деган оятлар тавҳидул асма вассифатдур.

- «Ўзунгга бандалиқ қиламиз, ўзунгдангина мадад тилаймиз», деган ояти тавҳидул улухийядур.

- «Бизни ўзунг тўғри йўлға сол», деган ояти ҳидоят талабини ўзига олғондур.

- «Ўзунг инъом ва эҳсон қилгон зотлар йўлларига сол», деган ояти ўшал зотларнинг йўлларига солмоқни талаб қилмоқдур.

- «Ғазабға учраганлар, йўлдан тойгонлар йўлларида юрмақдан сақламоқни тилагаймиз» - нажот бермақни тиламагимиздур. Улар шундоғ қавмлардурларки, инод юзасидан хилоф қилиб ғазабға учраганлар, ёки билимсизлик бирла тўғри йўлдан тойгондурлар. Демак, Оллоҳ таоло бизларни шу хил зотлардек бўлмоқдан сақланмоққа буюрадур.

Инсонлардан баъзилари ўзлари ихлос қилгон зотларни ўз ҳадларидан ошириб ширкка тушуб кетгандурлар. Оллоҳ таоло бу сурада бизга ўзига ҳамд айтмақ, ўзигагина ибодат қилмоқ, ўзидан мадад тиламақни ҳар кунги беш намозда ҳар ракъатда тақрор қилиб ўз кўнглида сақламоқ, шуни Оллоҳ таолодан тавфиқ бер, деб ҳидоят қилмоқни талаб қилмоқни кўнглида тутмаққа буюрадур. Бул ўзи Оллоҳ таолонинг тавфиқ ва ҳидоятдан тошқори ҳосил бўлмайдур. Шуни ўз тилимизда тақрор қилмоққа буюргандур. Шул ўзи Оллоҳ таоло тавфиқ берганларнинг йўлларидур. Шуни эсимиздан чиқармай талаб юрмақ, вирд қилиб олмоқға буюруб инод - кискисламақ, бузуқлиқ юзасидан ғазабға учраган, билимсизлик юзасидан ўз йўлини йўқотиб қўйгонлар йўлларидан юрмақдан сақламоқни ўз тили бирла талаб юрмақни сурада Оллоҳ таоло бизга таълим берди.

Бандага лозим бўлгон нарса ҳамма вақт Оллоҳ таоло берган мухталиф, ҳисобсиз неъматларга шукр қилиб, жазо кунда Оллоҳ таолонинг ҳузурида ҳисоб ва жазо учун турғузулур эканлигини ўйлаб, Оллоҳ таолонинг ғазабидан қўрқуб, бўйунтовлиқ қилмоқдан сақланиб, ширк ва ширкка элтадурган нарсалардан ўзини қўрқуб, Оллоҳ таолонинг ўзигагина ибодат қилмоққа одатланиб, ҳар бир мушқил ва эҳтиёжларини ўзидан талаб, ўзининг мадади бирлагина ширқдан сақланиб, ёлғуз ўзига ибодат қила билар эканлигини тушунуб, ўзидан мадад тиласун. Тўғри йўлдан иборат бўлгон тавҳид йўлида сақламоғини ўзидан тиламақда бўлсун. Ҳамма вақт Оллоҳ таолонинг тавфиқи ва эҳсонига муҳтож эканлигини ёдида сақлаб, Оллоҳ таолодан тавфиқ ва ҳидоят талаб, ҳидоят ўзидан эканлигини унутмасун().

Бул йўл Оллоҳ таолонинг фазл ва марҳамати бирла сарафроз бўлгон хос бандаларнинг йўллари эканлигини билиб, уларнинг йўлларига солмоқни талаб, ғазабға учраганларнинг сурати мужассамалари бўлгон яҳудлар, йўл йўқотқанларға сурати мужассама бўлгон насоролар эканлиқларини тушунуб, улардан ўзларини сақламоқни тиламақни ҳар куни беш намозда вирд қилиб олмоққа буюргандур. Чунки улар мусулмонларни ўзларидек кофир қилиб юбормоққа урунадурлар. Буни хўб онглаш керак.

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Маккадан Байтул Мақдисгача кечаси олиб борилгонлиқлари жону танлари бирла эди. Ундан юқори осмонларга - Оллоҳ таоло хоҳлаган ерларга чиқарилгонлиқлариға иймон келтуруамиз. Оллоҳ таоло ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ўзи хоҳлаган нарсалари бирла икром қилди. Бул ўзи Оллоҳ таолоға «улув»ни - юқориликни исбот қилмоқ учун улуғ далилдур.

чунончи ван-нажм сурасида буюрадурки: «Унға кучлик бир фаришта ўргатти. Ул ўзи яратилишда кучликдур. Ул фаришта ўз суратида кўрунди. Шул ҳолдаки ул ўзи юқори бир чеккада эди. Сўнгра ул ўзи яқин келди, қуйилаб яқин келди. Ўқ-ёйнинг икки бошининг орасича ёки ундан яқинроқ эди. Оллоҳ таоло бандаси ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга ваҳй қилиб нозил қиладурғон нарсасини нозил қилди. Кўнгул кўрган нарсасида адашқан эмас. Унинг кўруб турган нарсасида шак килурсизми?! Ул иккинчи мартаба кўргандур сидратул мунтаҳо олдида. Ул сидратул мунтаҳо жаннатул маъводадур. Сидратул мунтаҳони ўраб оладурғон нарса ўраб олғондур. Кўз кўрган нарсасидан тоймади, кўрган нарсасидан бошқа ёққа ошмади, худойининг зўр аломатларини кўрди».

Оллоҳ таоло ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламға раҳматини дунё ва охиратда ом қилсун, омийн!

Бу меърож тўғрисида ояти каримада Оллоҳ таоло буюрадур:

().

«Пок ул худойи таолоки, бандаси - ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни масжид ҳаром (каъба олди)дан масжиди Ақсо - Байтул Мақдисға кечаси олиб бордики, ул уйга атрофлари бирла қўшуб барака бергандурмиз. Бул ўзи ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламға оятларимиздан баъзиларини кўрсатмак учундур. Шаксиз Оллоҳ таоло эшитгучи, кўргучидур».

Агарчи ояти каримада «масжид ҳаромдан Байтул Мақдисга кечаси олиб бордик», деб буюрулган бўлсада, мутавотир бўлгон ҳадисда ундан осмонларға олиб чиқилгонлиқлари ва ундаги мушоҳадотлари баён бўлунғондур. Ван-нажм сурасида бешинчи оятдан тортиб ўн саккизинчи оятгача баён бўлуб, сидратул мунтаҳоға боргонлиқлари баён буюрулгандур.

Бу меърожи шариф бутун жону танлари бирла бўлғондур.

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларини йигирма олти саҳоба ривоят қилгон бўлуб, мутавотир бўлгонлиғида шубҳа йўқдур. Бу тўғрида сўз айтмакнинг мажоли йўқдур. Бу меърож ҳадисини ривоят қилғувчи саҳобалар ҳазрат Умар, Алий, Ибн Масъуд, Абу Зар, Молик ибн Саъсаъа, Абу Ҳурайра, Абу Саид ал-Худрий, Анас ибн Молик, Ибн Аббос, Шаддод ибн Авс, Убай ибн Каъб, Абдурахмон ибн , Абу Ҳайя, Абу Лайло, Абдуллоҳ ибн Амр, Жобир, Ҳузайфа, Бурайда, Абу Айюб, Абу Умома, Самура ибн Жундаб, Абул Ҳамро, Сухайб ибн Синон ар-Румий, Умму Ҳоний, Оиша, Асмо бинта Абий Бакр розияллоҳу анҳумдурлар.

Булардан баъзилари муфассал, баъзилари мухтасар ривоят қилибдурлар. Булардан ҳазрат Молик ибн Саъсаъа розияллоҳу анҳунинг ҳадисларини бу ерда ёзиб таржима қилиб ўтурмиз. Чунки бу ҳадис муфассалроқ бўлуб, Бухорий, Муслим саҳихларида келтурубдурлар. Бошқа ҳадислардан кўра бу ҳадис жомеъроқдур.

Уламолардан баъзилари «меърож бир неча дафъа бўлғондур», деган бўлсалар-да, саҳих сўзга қарагонда бир бор бўлғондур. Ровийларнинг иборат сурушдаги ихтилофлари меърожнинг мутааддид бўлгонлиғиға далолат қилмайдур. Ва яна меърож кечаси ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қайда эдилар ихтилоф бўлгон бўлсада, Молик ибн Саъсаъа ҳадисларидаги сўз муқаддамроқ кўрунадур:

Чунончи ҳазрат Молик ибн Саъсаъа розияллоҳу анҳу айтибдурлар:

«Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: мен Ҳатиймда ёнбошлаб ётиб эдим. (Бу ҳадисга ровий бўлгон Қатода баъзи вақт-да: «Ҳижрда эдим», деб кўяр эди.

Ҳақиқатда иккиси бирдур). Бир келгучи келиб: «бу уч кишининг ўрталаридагидур», деди. Кўкракларини ҳалқларидан тортиб киндикларигача ёрди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтур эдиларки: юрагимни чиқариб бир олтундан тоғорача келтуруб эди. Уни иймон бирла ҳикматдан тўлғазилиб эди. Ул сув бирла ювдилар. Сўнгра ўз жойига қўюб, ростлаб тикиб қўйдилар. Сўнгра бир жонивор келтурулуб эдики, ул жонивор хачирдан кичик рок, эшакдан каттарок эди. Ранги оқ бўлуб, Бурок эди. Кўзи етган ерга кадам қўюр эди.

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айттиларки: мен ул Буроққа миндурулдим. ҳазрат Жаброил алайҳис-салом мени олиб юрдилар. Ҳаттоки мени энг ерга яқин осмонга олиб бордилар. Дарвозани очмоқни талаб қилдилар. «Кимдур?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «мен Жаброилдурман», дедилар. «Сиз бирла ким бор?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам бор», дедилар. «Ул зотни олиб келмакка кўндурулган эдими?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳов», дедилар. Улар: «марҳабо, хуш келибдурлар», дедилар. Бу биринчи осмонга чиқсам, ҳазрат Одам алайҳис-салом бор эканлар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «бу зот сизнинг отанзгиз ҳазрат Одам алайҳис-саломдурлар, салом қилинг», дедилар. Мен салом қилдим, саломимга жавоб қайтардиларда, сўнгра: «хуш келдингиз, яхши ўғул, яхши пайғамбар», дедилар.

Сўнгра иккинчи осмонга қараб мени олиб чиқиб кеттилар. Бориб дарвозани қоқдилар. «Кимдур?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «мен Жаброилдурман», дедилар. «Сиз бирла ким бор», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам бордурлар», дедилар. «Ул зотни олиб келмакка буюрулуб эдими?», дедилар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳов», деб жавоб бердилар. Дарвоза очилди. Биз иккинчи осмонга чиқиб қарасақ унда ҳазрат Ийсо ва Яҳё алайҳимас-салом бор эканлар. Улар иккала холабаччадурлар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «булар ҳазрат Ийсо ва Яҳё алайҳимас-саломдурлар, салом қилинг», дедилар. Мен салом қилдим, улар жавоб қайтариб: «яхши биродар, яхши пайғамбарга марҳабо», дедилар.

Сўнгра учунчи осмонга қараб олиб юрдилар. Бориб ҳазрат Жаброил алайҳис-салом дарвозани қоқтилар. «Кимдур?», дейилди. «Мен Жаброилдурман», дедилар. «Сиз бирла ким бордур?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам бордурлар», дедилар. «Ул зотни олиб келмак учун буюрулуб эдими?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳов», дедилар. Ул вақт: «хуш келибдурлар», деб бизга дарвоза очилди. Бул учунчи осмонда ҳазрат Юсуф алайҳис-салом бор эканлар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «бу киши ҳазрат Юсуф алайҳис-саломдурлар, салом қилинг», дедилар. Мен салом қилдим, жавоб салом қилиб: яхши биродар, яхши пайғамбар марҳабо, хуш келибдурлар», дедилар.

Сўнгра юқори чиқиб кета бердик. Ҳаттоки тўртунчи осмонга еттик. ҳазрат Жаброил алайҳис-салом дарвоза очмоқни талаб қилдилар. «Кимдур?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «мен Жаброилдурман», дедилар. «Сиз бирла ким бордур?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам бор», дедилар. «Олиб келмакка буюрулуб эдими?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳов», дедилар. Дарвоза очилди, осмонга чиқиб қарасақ унда ҳазрат Идрис алайҳис-салом бор эканлар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «бу киши ҳазрат Идрис алайҳис-саломдурлар, салом қилинг», дедилар. Мен салом қилдим, саломимга жавоб бериб: «яхши биродар, яхши пайғамбарга марҳабо», дедилар.

Сўнгра юқориға қараб чиқиб кета бердик. Ҳаттоки бешинчи осмонга етиб бордик. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом дарвозани очмоқни талаб қилдилар. «Кимдур?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Жаброилдурман», дедилар. «Сиз бирла ким бор?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам бор», дедилар. «Олиб келмак учун кўндурулуб эдими?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳов», дедилар. Дарвоза очилиб эди бешинчи осмонга чиқтик. қарасақ унда ҳазрат Ҳорун алайҳис-салом бор эканлар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Бу киши ҳазрат Ҳорун алайҳис-саломдурлар, салом беринг», дедилар. Мен салом қилдим, жавоб бериб: «яхши биродар, яхши пайғамбарга марҳабо», дедилар.

Ундан олтинчи осмонга қараб юра бердик. Ҳаттоки етиб бориб эдик, ҳазрат Жаброил алайҳис-салом дарвозани очмокни талаб қилдилар. «Кимдур?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Жаброилдурман», дедилар. «Сиз бирла ким бордур?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам бордур», дедилар. «Олиб келгани кўндурулуб эдими?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳов», дедилар. Дарвоза очилди, олтинчи осмонга чиқтиқ. Қарасақ унда ҳазрат Мусо алайҳис-салом бор эканлар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Бу киши ҳазрат Мусо алайҳис-саломдурлар, салом қилинг», дедилар. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: мен салом қилиб эдим: «Яхши биродар, яхши пайғамбарга марҳабо», дедилар. Мен ҳазрат Мусо алайҳис-саломдан ўтуб эдим, ҳазрат Мусо алайҳис-салом йиғладилар. «Нимага йиғлайдурсиз?», дейилди. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «Чунки мендан кейин пайғамбар бўлгон бир кишининг умматидан жаннатга менинг умматимдан кўп киши қирадур», дедилар.

Сўнгра ҳазрат Жаброил алайҳис-салом юқориға қараб юрдилар, ҳаттоки еттинчи осмонга еттиқ. Дарвозани очмокни талаб қилдилар. «Кимдур?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Жаброилдурман», дедилар. «Сиз бирла ким бор?», дейилди. «Ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам бордур», дедилар. «Уни олиб келмакка буюрулуб эдими?», дейилди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ҳов», дедилар. «Хуш келибдурлар, марҳабо», деб дарвоза очилди. Биз еттинчи осмонга чиқтиқ, қарасақ унда ҳазрат Иброҳим алайҳис-салом бор эканлар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Бу киши атоингиз ҳазрат Иброҳим алайҳис-саломдурлар, салом қилинг», дедилар. Мен салом қилдим, саломга жавоб бериб: «яхши ўғул, яхши пайғамбарга марҳабо», дедилар.

Сўнгра сидратул мунтаҳоға кўтарилдим. Қарасам набиқлари (мевалари) Ҳажарнинг қулларари (сув кўядургон юмалоқ хумлари)дек келадур, барглари филнинг қулоқларидекдур. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «бу сидратул мунтаходур», дедилар.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтибдурларки: тўрт ариқда сув оқиб турубдур. Иккиси ботин наҳрлари бўлуб, иккиси зоҳир наҳрлардурлар. Мен: «Ё Жаброил, бу наҳрлар нучук наҳрлардур?», дедим. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Икки ботин наҳрлар жаннат наҳрларидурлар. Зоҳир наҳрлар Нил дарёси бирла Фурот дарёсидур», дедилар.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Байтул маъмурни кўрубдурларки, ҳар куни етмиш минг фаришта қирадурлар, қайтиб уларға навбат тегмайдур.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки: Ҳамр, сут, асалдан иборат уч идишда шароб олиб келиб менга туттилар. Мен сутни ихтиёр қилдим. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Бу фитратдур, сиз ва сизнинг умматингиз шунинг узасидадурсизлар», дедилар.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдиларки: сўнгра ҳар куни эллик намоз фарз қилинди. Сўнгра меърождан қайтарда ҳазрат Мусо алайҳис-саломнинг олдилариға келдим. Мендан: «Умматингизга Оллоҳ таоло нима фарз қилди?», дедилар. Мен: «Ҳар кунда эллик намоз фарз қилди», дедим. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «умматингиз ҳар куни эллик намозни адо қилолмағайлар. Сиздан илгари мен одамларни хўб синаб кўргандурман, Бани Исроилға хўб урунуб кўргандурман. Худойингизга қайтиб бориб мурожаат қилинг, умматингизга тахфиф қилмокни сўранг», дедилар. Мен қайтиб мурожаат қилиб эдим, элликдан ўнни кечти. Мен қайтиб ҳазрат Мусо алайҳис-салом олдиларига келдим. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «нимага буюрулдингиз?», дедилар. Мен: «қирк намозға буюрулдум», дедим. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «сизнинг умматингиз адо қилолмағайлар. Сиздан илгари одамларни хўб синаб кўргандурман, Бани Исроилға хўб урунуб кўргандурман. Худойингизга мурожаат қилиб умматингиз учун енгиллатмакни сўранг», дедилар. Яна қайтиб мурожаат қилиб тахфиф қилмокни сўраб эдим, яна ўнни кечти. Яна ҳазрат Мусо алайҳис-салом олдидариға келдим. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «нимага буюрулдингиз?», дедилар. Мен: «ўттуз намозға буюрулдум», дедим. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «умматингиз ҳар кун ўттуз намозни адо қилолмайдурлар. Сиздан илгари одамларни хўб синаб кўргандурман, Бани Исроилға хўб урунуб кўргандурман. Худойингизга қайтиб мурожаат қилиб, тахфиф қилмокни сўранг», дедилар. Мен қайтиб мурожаат қилиб тахфиф қилмокни сўраб эдим, яна ўнни кам қилди. Яна ҳазрат Мусо алайҳис-салом олдидариға

келиб эдим, «нимага буюрулдингиз?», дедилар. Мен: «йигирма намозга буюрулдум», дедим. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «умматингиз ҳар куни йигирма вақт намозни адо қилмоққа қодир бўлмағайлар. Сиздан илгари мен одамларни ҳўб синаб кўргандурман, Бани Исроил тўғриларида ҳўб урунуб кўргандурман. Қайтиб бориб тахфиф қилмоқни Оллоҳ таолодан сўранг», дедилар. Мен яна қайтиб бориб Оллоҳ таолога мурожаат қилиб эдим, яна ўнни кечти. Мен яна қайтиб ҳазрат Мусо алайҳис-салом олдилариға келиб эдим, «нимага буюрулдингиз?», дедилар. Мен: «ўн намозга буюрулдум», дедим. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «яна қайтиб Оллоҳ таолодан тахфиф қилмоқни сўранг», дедилар. Мен яна бориб Оллоҳ таолодан тахфиф қилмоқни сўрадим, Оллоҳ таоло беш намозга буюрди. Мен қайтиб ҳазрат Мусо алайҳис-салом олдилариға келиб эдим, «нимага буюрулдингиз?», дедилар. Мен: «беш намозга буюрулдум», дедим. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «умматингиз беш намозни адо қилолмайдурлар. Мен одамларни ҳўб синаб кўргандурман, Бани Исроил бораларида ҳўб урунуб кўргандурман. Худойингизга мурожаат қилиб яна тахфиф қилмоқни сўранг», дедилар. Мен: «худойимдан кўп тиладим, эмди уялдум. Эмди рози бўлуб таслим қилурман», дедимда, ўз йўлумда юра бердим. Ул вақт нидо қилғувчи нидо қилиб: «фаризамни жорий қилдим, бандаларимға тахфиф қилдим», деди». Бу ҳадисни Бухорий, Муслим Қатода воситаси бирла шунингдек ривоят қилибдурлар.

Меърож ҳадисидаги ривоятда саҳобалар ўрталарида ихтилоф, зиёда ва нуқсонлар пайдо бўлғондур. Шуларни шул ерда баён қилиб ўтурмиз:

1 - ҳазрат Молик ибн Саъсаъа розияллоҳу анҳунинг ривоятларида «Ҳатиймда ёнбошлаб ётиб эдим, бир келгучи келиб, ўз шарикига: бу уч кишининг ўртасидагидур», деб келибдур.

2 - ҳазрат Анас розияллоҳу анҳунинг ривоятларида: «ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам масжид ҳаромда эдилар, уч киши келдилар. аввалгилари: буларнинг қайсиларидур? Бири: ўрталаридаги яхшироқларидур, деди. Яна бири: яхшисини олинглар, деди. Бу кеча шундоғ ўтти. Ҳаттоки эрта кечаси бўлди. Учовлари яна келдилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўзлари уйқуда бўлуб, қалб кўнгуллари бирла кўруб турган эдилар. Шунингдек пайғамбарларнинг кўзлари ухлайдур, қалблари ухламайдур. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламға сўзламай кўтариб олиб Замзам кудуғининг олдида қўйдилар-да, ҳазрат Жаброил алайҳис-салом ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўкракларини ёрдилар. Замзам суви бирла ювуб ичларини ҳўб тозаладилар. Сўнгра олтун тоғора келтурулдики, унда олтундан бир офтоба бор эдики, иймон бирла ҳикматдан тўғазилғон эди. Унинг бирла кўкрак ва ҳалқларининг томурларини тўлғазиб қўйдилар. Сўнгра яна маҳкамлаб қўйдилар», деган сўз бордур. Бу ривоят Бухорийдадур.

Имом Аҳмаднинг ҳазрат Анас розияллоҳу анҳудан нақл қилғон ривоятларида ҳазрат Молик ибн Саъсаъа розияллоҳу анҳунинг ривоят қилғон ҳадисларидаги зиёдалар йўқ бўлуб, фақатгина: «Буроқ келтурулди», лафзи бордур. Ҳазрат Молик ибн Саъсаъа розияллоҳу анҳунинг ривоятларида: «бир жонивор келтурулди», деган лафзи бордур.

3 - ҳазрат Абу Зар розияллоҳу анҳунинг ривоятларида: «ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтибдурки: уйумнинг шифи очилиб қолди. Мен ўзум Маккада эдим. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом туштилар», деган лафзи бордур.

4 - ҳазрат Абу Саид ал-Худрий розияллоҳу анҳунинг ривоятларида: «мен бир куни масжид ҳаромда ётиб эдим, биров мени уйғотти. Уйғонсам ҳеч ким йўқдур. Бирдан элас-элас бир нарса кўрунгандек бўлди. Кўзумни унға қаратиб масжид ҳаромдан чиқтим. Сизларнинг бу жондорларингизга ўхшағон бир жонивор турубдур. Сизларнинг бу жониворларингиздан ҳачирга ўхшаб келадур. Шунчаликки қулоғини қимирлатиб турубдур. Унинг оти Буроқ эди».

5 - ҳазрат Шаддод ибн Авс розияллоҳу анҳунинг ривоятларида келибдурки: «ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдилар: ўз асҳобларим бирла хуфтон намозини Маккада кечроқ ўкудум. Бирок, ҳазрат Жаброил алайҳис-салом бир добба келтурдиларки, ул оқ бўлуб, эшакдан зўрроқ ҳачирдан кичикроқ эди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом менга хитоб қилиб: бу доббаға мингил, дедилар. Ул добба бўйун бермаб эди, ҳазрат Жаброил алайҳис-салом қулоғидан тутуб тўғрилаб бердиларда, мени миндурдилар».

6 - ҳазрат Абдуллоҳ Ибн Масъуд розияллоху анхунинг баъзи бир ривоятларида: «Ул доббанинг юрмакдаги одати шул эдики, кирга чикса орқа оёғи узалур, қуйиға тушса олдинги оёғи узалур эди», деб келибдур.

7 - Ҳофиз Ибн Жарирнинг ҳазрат Абу Ҳурайра розияллоху анху воситалари бирла ривоят қилгон ҳадисида айтибдурки: «ҳазрат Жаброил алайҳис-салом ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам ҳузурлариға келдилар. Ўзлари бирла ҳазрат Мекоил алайҳис-саломда бор эдилар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: Замзамдан бир тоғорачада сув олиб келинг, қалбини тозалаб софлаб кўяйлик, дедилар. Яъни шарҳи садр қилайлик, дедилар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг қоринларини ёриб уч бор ювдилар. Ҳазрат Мекоил алайҳис-салом уч бор Замзам сувидан олиб келдилар. Қалбдаги ғилни чиқариб ташладилар-да, иймон ва ҳикмат бирла тўлғаздилар. Икки елкалари ўртаси - долийлариға муҳри нубувватни бостилар. Сўнгра бир от келтурдиларда унға миндурдилар. Ул отнинг одими кўзи тушган ерга етар эди».

8 - Абул Қосим ат-Табароний Мўъжам ал-Кабирда ҳазрат Умму Ҳониъ розияллоху анҳодан ривоят қилиб айтадурки: «Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам кечаси бизнинг уйумизда ётиб эдилар. Мен ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламни йўқотиб қўйдум. Қурайшнинг томонидан бирор нарса етими, деб уйқум қочиб кетти. Сўнгра эрта билан ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам айтиб қолдиларки: ҳазрат Жаброил алайҳис-салом менға келиб қўлумдан тутуб эшикка олиб чиқтилар. қарасам дарвозанинг олдида бир добба турубдур. Ул хачирдан кичикрок, эшакдан зўрроқ. Унға мени миндуруб олиб юрдилар, ҳаттоки мени Байтул Макдисға етқузуб тўхтадилар. Ҳазрат Иброҳим алайҳис-саломни кўрсаттиларки, сурату хўйлари менға ўхшар эди. Ҳазрат Мусо алайҳис-саломни кўрсаттилар, буғдойранглик, узунбўйлик бўлуб, сочлари кўнгуроқ соч эмас эди. Ўзлари Азди Шануа қабиласининг одамлариға ўхшаб келар эди. Ҳазрат Ийсо алайҳис-саломни кўрсаттилар, ул зотни Урва Ибн Масъуд ас-Сақафийға ўхшаттим. Масихуд-дажжолни кўрсаттилар, ўнг кўзи текиз эди, уни Қатан ибн Абдулуззоға ўхшаттим. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: Мен чиқиб Қурайшға меърож воқеасини баён қилай деб эдим, дедилар. Ровий ҳазрат Умму Ҳониъ розияллоху анҳодан накл қилиб айтадурки: Мен ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг чодирлариға осилиб олдим: Оллохнинг отини ёдлатаманки, сиз қавмингизга бориб хабар берсангиз улар сизни ёлғончи қилурларда, инкор қилиб сизға ёмон муомала қилурлар, дедим. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам чодирларини силтаб чиқариб олиб чиқиб кеттилар. Жубайр Ибн Мутъим туруб: Шул сўзунгни айтмаганинда бўла билур эдики, сенинг шаънинг бошқа бўлсун. Бизнинг олдимизда бўла туруб шул қадар ерларға бориб келдим, дейдурсан, деди. Қурайшдан бир киши: Бизнинг туяларимизни йўлда кўрдунгми, деди. (Қурайшнинг тижорат учун Шомға боргон қофиласи йўлда қайтиб келмакда эди). Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: Ҳов, кўрдум. Бир туяларини йўқотиб қўюб истаб юруб эдилар, дедилар. Ул киши яна: Фалонийларнинг туяларини кўрдунгми, деди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: Ҳов, фалон ерда кўрдум. Бир қизил туяларини кўрдумки, йиқилиб синиб ётубдур. Бир ёғоч чорада сувлари бор экан, олиб ичдим, дедилар. Қофилани ададлари қанча эди, деди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: «Уларни санаб ўлтурмоққа фурсатим йўқ эди», дедилар. Сўнгра ўрниларидан турмак бўлуб эдилар, ул туялар тамом кўрсатилди. Ул вақт туяларини санаб Қурайшға хабар бердилар. «Сорбонлари бунчадур, сорбонларнинг бири Абу Бакр ибн Абий Қуҳофадур, улар эрта билан етиб келурлар», дедилар. улар: «Мухаммаднинг сўзи тўғрими экан», дейишиб туруб эдилар, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам айтган вақтларида етиб келдилар. Улардан: «Туяларингиз йўқолдими?», деб сўрадилар. улар: «Ҳов, йўқолиб эди», дедилар. яна бирлари: «Сизларнинг қизил туяларингиз йиқилиб синдими?», дедилар. Улар: «Ҳов», дедилар. «Сизларнинг чораларингизда сувларингиз бор эдими?», дедилар. Ҳазрат Абу Бакр розияллоху анху: «Ҳов, сувни мен қўюб эдим, ҳеч ким ичган эмас эди, тўқубда ташлаган эмас эдик», дедилар. Ҳазрат Абу Бакр розияллоху анху воқеадан хабардор бўлуб, дархол тасдиқ қилдилар. Ўшал кундан Сиддик отолдилар.

9 - Ҳазрат Молик ибн Саъсаъа розияллоху анхунинг ривоятларида: «Ҳазрат Жаброил

салом: «фитратни ихтиёр қилдингиз, агар сувни ихтиёр қилсангиз, умматингиз фарқ бўлур эдилар. Хамрни ихтиёр қилсангиз эди умматингиз тойғон бўлур эди», дедилар. Сўнгра ҳазрат Одам алайҳис-салом ва бошқа пайғамбарлар юборилдилар. Ул кечада уларга ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам имом бўлуб намоз ўқудилар. сўнгра ҳазрат Жаброил алайҳис-салом айттиларки: Йўлда кўрган кампир дунё мисолидурки, умри тамом бўлуб озгина қолғондур. Йўлда сизни чақирғон кимса Оллоҳ таолонинг душмани Иблисдур. Сизга салом қилғон зотлар ҳазрат Иброҳим ва Мусо ва Ийсо алайҳимус-салом эдилар».

Байҳақий « » китобидада шу хил ривоят қилибдур. Ва лекин баъзи алфозларда гаробат ва накорат бордур.

10 - Ибн Абий Ҳотим тафсирида ўз санади бирла ҳазрат Анас розияллоҳу анхундан ривоят қиладурки, ҳазрат Анас розияллоҳу анху айтибдурлар: «Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Байтул Макдисга олиб борилғон кечада ҳазрат Жаброил алайҳис-салом ўзлари бир добба олиб келиб эдиларки, ул добба эшакдан зўрроқ, хачирдан кичикроқ эди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни унга миндуруб олдилар. Оёғи кўзи етган ерига етар эди. Байтул Макдисга бориб Боби Муҳаммад деган ердаги тошга келиб қўллари бирла тештилар. Сўнгра ул доббани ул тошга боғладилар. Сўнгра масжиднинг ўртасида тўхтадилар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга хитоб қилиб: «Оллоҳ таолодан жаннатнинг хурларини кўрсатмакни тилаб эдингизми?», дедилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «ҳов», дедилар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «ана ўшал хотунларга бориб салом қилинг», дедилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айттиларки: мен келиб уларга салом қилдим, улар саломимга жавоб қайтардилар. Мен: «сизлар кимсизлар?», дедим. Улар: «бизлар хушхуй, чиройлиқ хотунлардурмизки, гуноҳдан пок бўлуб гуноҳ бирла кир бўлмағон яхши инсонларнинг хотунларидурмизки, улар жаннатда ҳамиша тургувчи бўлуб кетмайдурлар, ҳамиша тирик бўлуб ўлмайдурлар», дедилар. Сўнгра қайтгим, кўп ўтмай одамлар тўпландилар. Биров азонни айтти ва такбир тушурди. Саф тортиб: «Ким имом бўлур?», деб мунтазир бўлуб туруб эдик, ҳазрат Жаброил алайҳис-салом келиб қўлумдан тутуб мени илгарига ўтказиб қўйдилар. Мен имом бўлуб икки ракъат намоз ўқуб берганимдан кейин ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Кимларга имом бўлдунгиз билдингизми?», дедилар. Мен: «йўқ билмадим», дедим. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Сизнинг орқангизда ҳамма пайғамбарлар намоз ўқудилар», дедилар-да, сўнгра мени осмонга олиб юрдилар».

Ҳазрат Анас розияллоҳу анхунинг ҳазрат Абу Зар ва Убай ибн Каъб розияллоҳу анхумодан ривоятларида Буроқ баёни йўқ эди. Қоринларини ёрғонликлари мужмал ва мухтасар тариқада баён бўлғондур. Байтул Макдиснинг ҳикояси йўқдур.

11 - ҳазрат Бурайда ибнул Ҳусайб ас-Сулабий розияллоҳу анхунинг ҳадисларида «ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдилар: мени меърожга олиб чиққан вақтда ҳазрат Жаброил алайҳис-салом қўллари бирла Байтул Макдисдаги зўр тошни тешиб, Бурокни боғлаб қўйдилар», деган сўз бордур.

12 - ҳазрат Ҳузайфа ибнул Ямон розияллоҳу анхунинг ҳадисларида: «ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни меърожга олиб чиққонларида ҳазрат Жаброил алайҳис-салом ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни олиб жўнаб қолдилар. Ҳаттоки Байтул Макдисга келдилар. Зир ибн Ҳубайш айтурки: Мен: «Байтул Макдисга бордилар, унда икки ракъат намоз ўқудилар», дедим. Ҳазрат Ҳузайфа розияллоҳу анху менга қараб: «Ё аслаъ (бошининг тепасида сочи йўқ киши аслаъ дейиладур), отинг нимадур? Юзунгни танийдурман, отингни билмайдурман», дедилар. Мен: «Зир ибн Ҳубайшдурман», дедим. Ҳазрат Ҳузайфа розияллоҳу анху: «ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ул кеча Байтул Макдисда намоз ўқуғонликларини нучук билдинг?», дедилар. Мен: «Қуръони карим хабар берадур», дедим. Менга: «Ўқу», дедилар. мен ўқудум: «- покдур ул худоки, бандасини кечаси масжид ҳаромдан масжиди Ақсога олиб борди». Ҳазрат Ҳузайфа розияллоҳу анху: «бу оятда намоз ўқудилар, деган сўзни топасанми?», дедилар. Мен: «йўқ», дедим. Ул вақт айттиларки: «валлоҳки, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам намоз ўқумадилар. Унда намоз ўқуғон бўлғонларида эди, Маккада намоз (Байтуллоҳга ҳаж қилмоқ)

фарз бўлгонидек Байтул Макдисда-да сизларга фарз бўлуб қолур эди. Валлоҳки, Бурокдан тушмай осмонгача бордилар, осмонларнинг дарвозалари очилди. Жаннат ва дўзахни кўрдилар. Охиратнинг ҳаммасини ваъда қилиндилар. Сўнгра қайси хилда кетган бўлсалар ўшандоғ қайтиб келдилар. Яъни келарда-да намоз ўқумадилар», дедилар-да, хўб кулдиларда: «сизлар менга айтурсизларки, Бурокни қочиб кетмасун деб боғлаб қўйди. Олами шуҳуд, олами ғайб мусаххар қилинғон эдилар». Мен айтгимки: «Ё Аба Абдуллоҳ, ул Бурок қандоғ эди?». Ҳазрат Ҳузайфа розияллоҳу анху: «мана бундоғ эди», деб қўллари бирла ишорат қилиб: «оқ, узун бўлуб, кўзи етган ерига қадам кўяр эди», дедилар». Бу ҳадисни имом Аҳмад, Абу Довуд ат-Таяласий, Тирмизий, Насоий муснад ва сунанларида келтурубдурлар. Тирмизий айтибдурки: «ҳазрат Ҳузайфа розияллоҳу анху бошқалар исбот қилғон нарсаларни нафй қилибдурлар. Улда Бурок боғлаб қўймоқ, намоз ўқумоқларидур». Биз айтамызки: исбот қилғувчилар нафй қилғувчидан мукаддам бўладур.

13 - ҳазрат Шаддод ибн Авс розияллоҳу анхунинг ривоятларида айтибдурларки (бу ҳадисни Муҳаммад ибн Йисо ат-Тирмизий ривоят қилибдур): «биз айттикки: «Ё расулаллоҳ! Қайси хилда сизни меърожга олиб чиқилди?». Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдиларки: Маккада хуфтонни ўз асҳобларим бирла кичиктириброк ўқудум. Сўнгра ҳазрат Жаброил алайҳис-салом келдиларда, ўзлари бирла бир Бурок олиб келиб эдилар. Ул ўзи эшакдан зўрроқ, хачирдан кичикроқ эди. «Бунга мининг», дедилар. Ул Бурок бироз типирчилаб эди, ҳазрат Жаброил алайҳис-салом кулоғидан тутуб туруб мени Бурокка миндурдилар. Бурок жўнаб қолди. Кўзи тушкан ерга қадами тушар эди. Ҳатто бир хурмозорга келдик. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом мени ул ерга тушурдиларда, «бу ерда икки ракъат намоз ўқунг», дедилар. Мен икки ракъат намоз ўқудум. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом менга: «қаерда намоз ўқудунгиз?», дедилар. Мен «Оллоҳ биладур», дедим. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Мадянда, ҳазрат Мусо алайҳис-саломнинг дарахтлари олдида намоз ўқудунгиз», дедилар. Сўнгра Бурок бизни олиб юрди. Кўзи тушган ерга қадами етар эди. Сўнгра бир ерга еттик унда иморатлар кўрунди. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом «тушунг», дедилар. Мен туштим, «намоз ўқунг», дедилар. Мен намоз ўқудум. Сўнгра миндим. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «билурмисиз, қаерда намоз ўқудунгиз?», дедилар. Мен «Оллоҳ биладур», дедим. «Ҳазрат Йисо алайҳис-салом туғулғон ер - Байтул Лаҳмада намоз ўқудунгиз», дедилар. Сўнгра Бурок бизни олиб жўнаб қолди. Ҳаттоки Байтул Макдиснинг жанубий дарвозасидан кирдик. Масжиднинг қибла тарафига келиб Бурокни ул ерга боғлаб қўйдилар. Шундоғ бир дарвозадан кирдикки, кун бирла ой ул тарафга мойил бўладур. Оллоҳ таоло хоҳлаган ерида намоз ўқудум. Мени қаттиқ чанқоқ олди, икки идиш келтурулди. Бирида сут, бирида асал бор эди. Иковини баробар юборилиб эди, ўйлаб туруб, сутни олиб ичтим. Ҳаттоки терлаб кеттим. Олдимда бир киши тиззасига суяниб ўлтуруб эди. Ул: «соҳибинг фитратни ихтиёр қилди, хидоят насиб бўладур», деди. Сўнгра Бурокни миндим. Бурок бизни олиб кетти. Шаҳар бор жилғага келдик, қарасақ жаҳаннам тепалардек кўрунуб турубдур. Ҳазрат Шаддод ибн Авс розияллоҳу анху айтибдурларки: Мен: «Ё расулаллоҳ, жаҳаннамни нучук топтингиз?», дедим. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «кизиқ кўмурдек топтим», дедилар. (Бул ўзи меърождан қайтқанларидан кейиндур). Мени қайтариб олиб жўнадилар. Фалон ерда Қурайшнинг қофиласига яқин ердан ўтгук. Улар бир туяларини йўқотиб юруб эдилар. Фалони уларни тўплаб туруб эди. Мен уларга салом қилдим. баъзилари: «бу Муҳаммаднинг овозидур», дедилар. сўнгра тонг отмай туруб асҳобларим олдилариға етиб келдим», дедилар.

Ҳазрат Абу Бакр розияллоҳу анху келиб: «Ё расулаллоҳ, бу кеча қаерда эдингиз? Мен сизни ухлайдурғон ерингизни ахтардум», дедилар. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «бу кеча Байтул Макдисга бордум», дедилар. Ҳазрат Абу Бакр розияллоҳу анху: «Ё расулаллоҳ! Байтул Макдис бир ойлик йўлдур. Менга васф қилиб беринг», дедилар. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «менга бир йўл очилди, кўруб тургандек бўлуб туруб ҳар бир сўрағон нарсасини қандоғ бўлса ўшандоғ айтиб бердим», дедилар. Ҳазрат Абу Бакр розияллоҳу анху: «гувоҳлик бераманки, сиз Оллоҳ таоло пайғамбаридурсиз», дедилар. Мушриклар: «Ибн Абий Кабшани кўрунгларики, бу кеча Байтул Макдисга бордум, деб даъво қиладур», дедилар. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи

васаллам: «сизларга айтган сўзумнинг далили сизларнинг қофилаларингизни фалон ерда кўрдум. Улар туяларини йўқотиб туруб эдилар. Уларни фалони тўплаб олиб эди. Улар ўз юрушларида фалон куни фалон ерга тушурлар, фалон куни келгайлар. Энг олдиларида бир кулранг туя келаду. Ул туянинг устида бир қора шолчаси, икки қопи бўлғай», дедилар. Ўшал ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтган кунларида, ўшал туя олдида қофила етиб келди». Бу қадри Байҳакийнинг ривоятида келганидур.

Бунда икки ери бордурки, улар бошқа саҳиҳ ҳадисларга хилоф бўлуб, мункардек кўрунадур. Улда ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Байтул Лаҳмада намоз ўқудилар дейилгани, ҳамда ҳазрат Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг Байтул Макдиснинг васфларини сўрагонликларидур. Бу иккиси тўғри эмас эканлиги билинадур. Чунки бу ривоятда ҳазрат Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг Қурайш қофиласи бирла эмас эканликлари билинадур. Бундан бошқа саҳиҳ ҳадисда ҳазрат Абу Бакр розияллоҳу анҳу Қурайш қофиласи бирла эдилар.

14 - ҳазрат Ибн Аббос розияллоҳу анҳумонинг ривоятларида куйидаги нарсалар бордур. Имом Аҳмаднинг ривоятларида келибдурки: «ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жаннатга кирдилар. Жаннатнинг бир тарафида аста-аста қабқоб (гуп-гуп)нинг овози иштиладур. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «ё Жаброил, бу нимадур?», дедилар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «Бу муаззин Билолду», дедилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қайтиб келганларида: «Билол нажот топти, мен шул ҳолда кўрдум», дедилар. Яна ҳазрат Мусо алайҳис-салом бирла кўруштилари. «Уммий пайғамбарга мархабо», дедилар. Бу зот буғдойранглик бўлуб, узун бўйлик, сочу соқоллари силлик қўнғуроқсиз бўлуб, қулоқлари баробарида ёки юққориқ эди. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «бу киши ким?», дедилар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «бу киши ҳазрат Мусо алайҳис-саломдурлар», дедилар. Ундан ўтуб жўнаб бир ҳайбатлик, улў оқсоқол кишига учрадилар. Ул кишида: «мархабо», деб салом қилдилар. Ҳамма пайғамбарлар салом килур эдилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «бу киши кимдур?», дедилар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «бу киши отангиз Иброҳим алайҳис-саломдурлар», дедилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дўзахни кўрдилар. Унда бир қавми кўрдиларки, улар нажосат ейдурлар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «булар кимдурлар?», дедилар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «булар ғийбат қилиб одамларнинг гўштлирини чайнагучидурлар», дедилар.

Яна бир қизилюзлик кўк кўз кишини кўрдилар. «Бу кимдур?», деб сўрадилар. Ҳазрат Жаброил алайҳис-салом: «бу киши ҳазрат Солиҳ алайҳис-саломнинг туяларини ўлдургувчи кишидур», дедилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам масжиди Ақсога кирганларида намоз ўқудилар. Қарасалар пайғамбарлар ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қўшулуб намоз ўқуб турубдурлар. Намоздан фориф бўлғонларидан кейин икки коса келтурулди. Бирида сут, бирида асал бордур. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сутни олиб ичдилар. Ўзлари бирла бўлғон зот: «фитратни ихтиёр қилдингиз», дедилар. Бу ҳадиснинг исноди саҳиҳ бўлсада, сиҳоқ китобларида келмабдур.

Ҳазрат Ибн Аббос розияллоҳу анҳумонинг яна бир ривоятларида келибдурки: «ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Байтул Макдисга кечаси олиб борилдилар. Яна ўшал кеча қайтиб келдилар. Қурайшга кечасиги сафарларини баён қилиб эдилар, улар далил сўрадилар. Байтул Макдиснинг аломатларини айтиб бердилар. Буларни эшитиб баъзи кишилар ишонмай муртад бўлди. Уларни Оллоҳ таоло Абу Жаҳл бирла қўшуб бўйнилариға урди. Абу Жаҳл: «Мухаммад бизни шажаратуз Заққум - кўмартки дарахти бирла кўркутаду. Хурмо бирла маска олиб келинлар», деб улардан заққум ясади. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дажжолни ўз сурати бирла кўрдилар. Ҳазрат Ийсо ва Мусо ва Иброҳим алайҳимус-саломни кўрдилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дажжолдан сўралдилар, жавоб бериб: «Йўғон бўлуб, оқликда ҳаддан оша эди, бир кўзининг ниши ирғиб чиққан, юлдуздек ярқирай эди. Сочлари дарахтнинг шохларидек эди. Ҳазрат Ийсо алайҳис-саломни кўрдум, оқ юзлик, қўнғуроқ соч бўлуб қоринлари ичига кирган, кўзлари ўткур эди. Ҳазрат Мусо алайҳис-саломни кўрдум, сочлари кўп яратилишда қаттик эдилар. Ҳазрат Иброҳим алайҳис-саломни кўрдим, тамом аъзолари менга ўхшар эди. Ҳазрат

Жаброил алайҳис-салом: «отангизга салом қилинг», дедилар. Мен салом қилдим», дебдурлар. Бу ҳадисни Насоий сунанида келтурубдур.

Оллоҳ таолонинг китоби Қуръони каримда бор нарсаларга, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларига амал қилмоқ вожибдур. Ҳамда салафи солиҳ ва уларнинг изларида юрган мужтахид имомлар, фуқоҳо ва муҳаддисийнлар ва уларнинг изларидан юрган халаф уламоларининг йўлларидан юрмак вожибдур. Бидъатлар, шариатга хилоф янги чиққан нарсалар, бидъат аҳлиларидан ўзларини сақламоқ вожибдур.

Ҳар бир ўзини Ислом байроғи остида деб билган кишига китоб ва суннат ҳукмлари остида юрмак вожиб бўлуб, хилоф қилмоқ жоиз эмасдур. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг асҳоблари, тобеъийн ва табаъ тобеъийн уламолари, аимма мужтахидийн, дин улуғлари бўлгон зотларнинг йўллари китоб ва суннатдур. Ул ўзи Қуръони карим, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам суннатлари - ҳадис шарифларидур. Шул тариқадан қил миқдорида чиққан кишига иқтидо қилиб бўлмас. Ул киши дин улуғларидан бўлолмайдур.

Ҳадиси шарифда келибдурки: «матн». «Сизларнинг ўрталарингизда икки нарса қолдурдум. Улар Оллоҳ таолонинг китоби - Қуръони карим бирла суннатимдурлар. Уларга иқтидо қилмоқда бўлсангизлар, харгиз йўлдан тоймағайсизлар. Улар қиёмат кунда менинг ҳузуримга ҳавзи Кавсар олдида келмагунча бир-бирларидан ажралмағайлар», дедилар. Бу ҳадисни Ҳоким Найсобурий «Мустадрак»да ҳазрат Абу Ҳурайра розияллоҳу анху воситалари бирла ривоят қилибдур.

Мусулмон кишига исломнинг йўли бўлгон китобуллоҳ ва суннати Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан тошқори қадам қўймоқ жоиз бўлмағонидек, бу иккисидан тойгон киши йўл йўқотқан бўлуб, ўзи учун ҳалокатга йўл ҳозирлаган бўлғай. Оллоҳ таоло ва расулининг чизган чизикларидан чиққан, ўзини куфр ва бидъат қоронғуликларига отқан бўлғай. Бул йўлни унга шайтон кўрсатган бўлур.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: ((. «Ул кишики, унинг ёмон амали унга яхши қилиб кўрсатилгандур, ул уни яхши деб билгандур. Ҳақиқатда ул киши йўлдан тойғондур. Оллоҳ таоло хоҳлаганини тойдурғай, хоҳлаганини йўлга соладур. Йўлдан озғонларнинг озғонлиғи сени хафа қилмасун. Уларнинг қилмоқда бўлгон нарсаларини Оллоҳ таоло билгувчидур».

Ва яна бир бошқа оятда буюрадурки:

(). «Оллоҳ таоло иймон келтурганларнинг валийсидур. Уларни қоронғуликлар (куфр ва ширк қоронғуликлари)дан (Ислом) ёруғлиғига чиқарадур. Кофир бўлгонларнинг йўлини хуш кўргучилар шайтонлар бўлуб, уларни дин ёруғлиғидан куфр ва ширк қоронғуликларига торткилайдурлар. Улар дўзахийлар бўлуб, унда ҳамиша қолғувчи бўлурлар».

Оллоҳ таоло бандалари учун хуш кўруб юборгон дини Ислом бўлуб, ул китоб ва суннатдан иборатдур. Улда Оли Имрон ўн тўққизинчи ояти()да баён бўлунгон Исломдур. Ул динга кирмаганлар кофир бўлурлар. Бу Ислом динини ҳазрат Муҳаммад Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам келтургандурлар.

Исломга кириб буюрган йўлида юрмаганлар, Исломни ўз кайфларига тобеъ қилиб олгон шайтон тузоғига тушган фосиклар бўлурлар. Булар тоатдан тошқори бўлгон кишилардурлар. Бул ўзи бепарволик сабабидан бўлса, аммо қасдан ташлаб қўйгон бўлгонда Исломда бўлуб туруб исломнинг асоси бўлгон китоб ва суннатдан бошқа йўл ахтаргонлар, Ислом ёруғлиғини қўюб куфр ва ширк қоронғуликларини ихтиёр қилгонлар бўлуб, шайтоннинг занжирига тушган шайтон асиридурлар. Улар шайтон бирла қўшулуб жаҳаннамга кетгайлар.

Бидъат ва бидъатийлардан ижтиноб қилиб, ўзини сақламоқ лозимдур. Чунки бидъат ўзи инсонни тойғинликнинг зўрроғига элтгай. Инсон бидъати бўлса, ул ўзининг туткан йўлини тўғри ва яхши деб билгай. Ўз йўлидан қайтмоқ кўнлининг кўчасиданда ўтмағай. Тавба

(¹)сураи. ۸: فاطر

(²)сураи Бақара. ۲۰۷ :

(³)

қилмоқдан узоқ қолғай. Бунға эргашганлар яна шундоғ бўлғайлар. Бидъатий бўлмай суннат узра юрган бўлса, ул ўзини бидъат аҳлидан узоқ тутмаса, уларнинг эътиқодлари, қилиқлари таъсир қилиб кетмақдан амин бўлолмағай. Агар дўстлик қилмай душман тутуб, душманлигини кўнглида саклаб юрган бўлса-да, ихтилот ва аралашмоқ сабабидан бора-бора кўнглида қирлик пайдо бўлуб, уларға яқинлашиб қолмоқлари-да мумкин дур.

Оллоҳ таоло исломнинг зўр-зўр аҳкомларини баён буюрадурки: ((. «Мана бул менинг тўғри йўлумдур. Шунга эргашинглар, бундан бошқа йўлларға юрмангларки, сизларни Оллоҳ таолонинг йўлидан оздуруб кетадурлар».

Ҳазрат Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки: «матн». «Ҳар ким шул дин - Исломда ундан эмас нарсани пайдо қилса, ул ўзига мардуддур, қайтарилур». Бу ҳадисни Бухорий ва Муслим саҳийҳайнда, Абу Довуд, Ибн Можа сунанларида келтурубдурлар.

Демак, Ислом усулига тўғри келмаган нарсани динда пайдо қилса, ул узоқ тойғинликда қолибдур. Тойғинликни ўзига оладурган нарсани бидъат дейдурлар. Бидъат ва бидъатийларга яқинлашқанлар Оллоҳ ва расули хуш кўрмаган йўлни чиқорғонларға яқинлашқон бўлуб, ўзларини ҳалокатга элтғайлар. Оллоҳ таоло мусулмонларнинг ҳолларини бора-бора яхши бўла бермаги, ёки бир ҳолатда турмагини истайдур. Ул ўзи китоб ва суннатда қойим бўлмоқдур. Унинг хилофини қилмоқ китоб ва суннатдан узамоққа элтадур. Ул вақт Оллоҳ таоло бериб қўйғон неъматларининг зоил бўлмоғи турган ишдур.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: (). «Албатта Оллоҳ таоло ҳар бир қавмға бериб қўйғонларини ўз феълу хуйларини ўзгартмагунларича ўзгартмағай».

Демак, бизнинг узамизга келган бало ва кулфатларнинг сабабларини ўзумиздангина ахтарайлик. Китобуллоҳ ва суннати Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам нимадан иборатдур ўйламай, ўз раъй ва фикрларимиз орқаларидан юруб, ўзумизни суратдагина Исломда топмадиқми?! Биз бирла китобуллоҳ ва суннати Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам ўрталарида масофалар пайдо бўлуб, юрган йўлларимиз бора-бора қоронғулик томониға бўлуб, ўзумиз Оллоҳ таолонинг ғазабига учраб, тарқоқлик, ихтилофға тушуб қолмадиқми?! Ўзумизни китоб ва суннатга солиштуруб кўрмак хаёлимиздан кечмаётибдур. Бу Қуръони каримдаги ҳикматларни англайдурган димоғ бизда йўқдур. Ўзумизни маломат қилмоқни ўйламаётибдурмиз. Бир-бирлари бирла қирилишиб ётқан арабларни Қуръони карим ва суннати Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам қайси даражаларга етқузуб эди? Исломнинг аввалида мусулмонлар фатҳ қилғон ерларнинг одамлари арабларни Оллоҳ таолонинг фаришталари ҳисобламаб эдиларми?!

Оллоҳ таоло илгариги умматлар - яхуд ва насороларға хитоб қилиб буюрадурки: ((. «Агар яхуд ва насоро - Бани Исроил Таврот бирла Инжилни қойим қилғонларида эди, узаларидан, оёғлари остидан (ердан) ер эдилар. Улардан инсофликлари-да бордур. Улардан кўпларининг амаллари жуда ёмондур».

Яхуд ва насоролар ўзларидаги Таврот ва Инжилни қойим қилсалар эди, Қуръони каримга иймон келтурмақни лозим тутар эди. Ул вақт ҳазрат Муҳаммад соллалллоҳу алайҳи васалламнинг пайғамбарликларини тасдиқ қилур эдилар. Демак, уларға мусулмон бўлмоқ лозим эди, бундан бошқа чора йўқ эди.

Инсоннинг нажоти Исломда бўлғонидек мусулмонларнинг нажотлари ҳам китоб ва суннатдадур. Бундан бошқа чора йўқдур.

Демак, инсонларға бошқа нарсане нажот учун кафил бўлолмағай. ундоғ бўлса, мусулмонлар ўзларининг ҳаёт ва мамотларида фавзу саодатларини ўз динлари Исломдагина ахтарсунлар. Улда китоб ва суннатдурлар. Шунгагина эргашмак лозимдур. Фалосифа, ёвруполикларнинг

(¹)сураи¹ лан. ۱۰۳: عام

(¹)сураи¹ лар .۱۱: انفال сураси^{۱۰۳} инчи оятни кўздан кечурсунлар.

(^۲)сураи ал-Моид. ۶۶ :

динсизликлари, дахрийликлари ҳалокатнинг ўзигинадур. Уларнинг орқаларидан юрмак шайтон орқасидан юрмакдур. Ўзи учун равшан чироғни қўюб қоронғуликда йўл истаб, қўли бирла кўрдек пайпаслаб юрган кишига ўхшайдур.

Ҳадиси шарифда келибдурки «матн». «Ҳар ким ҳидоятни Қуръони каримдан бошқада ахтарса, уни Оллоҳ таоло тойдурғай». Бу ҳадисни ҳазрат Алий розияллоҳу анҳу воситалари бирла Тирмизий сунанларида келтурубдурлар.

Ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламға иймон келтурмакнинг маъноси ул зотни тамом оламнинг худойининг пайғамбаридурлар, ҳамма пайғамбарларнинг хотами - охирги, саййидларидурлар, деб жазм тариқада эътиқод қилмоқдур. Банданинг иймони ул зотнинг пайғамбарликларига иймон келтурмагунча тўғри бўлмағай. Халойиқ ўрталарида ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шафоатлари бирлагина файсала қилинғай. Ул зот ҳамд байроғи, мақоми маҳмуд, ҳавзи кавсарнинг соҳибидурлар. Пайғамбарларнинг хатиблари ва имомларидурлар. Умматлари ҳамма умматларнинг яхшилари бўлуб, асхоблари ҳамма пайғамбарларнинг асхобларининг яхшилари дурлар. Қиёмат куни ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб ҳавзи кавсардан ичиб қиёмат кунги ташналиқдан қутулуб сероб бўлғайлар.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг пайғамбарликлари тўғрисида (1) моддалиқ масъала ҳамда (36) моддалиқ масъалада яхшигина таҳқиқот ўтти. Бул ерда «

» ва « » калималари тўғрисида сўзланиб ўтулур:

Чунончи ояти каримада буюрадур: () - «Ва лекин Оллоҳ таолонинг пайғамбари, ҳамда пайғамбарларнинг энг охиргиларидурлар».

Абус Сууд тафсирида айтурки: пайғамбарларни хатм қилғувчиларидурлар. Яъни хатм қилиб муҳр босиб кўйғучидурларки, ўзларидан кейин пайғамбар келмағай. Гўёки хатм, муҳр босиб кўйғондурлар. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг балоғатга етган ўғуллари бўлса эди, албатта пайғамбар бўлур эди. Чунончи ҳадиси шарифда келибдурки: «Иброҳим яшаса эди, пайғамбар бўлур эди», дебдурлар.

Ҳазрат Ийсо алайҳис-саломнинг охирги замонда осмондан тушмаклари ҳазрат пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хотамун-набийийин бўлмоқларига хилоф эмас. Чунки ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин янгиладан пайғамбар бўлуб келмағайлар. Балки илгаридан пайғамбардурлар. Ҳамда осмондан тушуб ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шариятларида ҳукм қилурлар, каъбага қараб намоз ўқурлар.

Бухорий ва Муслим саҳиҳларида ривоят қилиб келтурубдурларки, «матн». Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдиларки: «Менинг илгари ўтган пайғамбарлар бирла мисолим шунга ўхшайдурки: Бир қаср - ўрда, зўр иморат солинибдурки, ул ниҳоят чиройлиқдур, фақатгина бир ғиш ўрни очик кўюлғондур. Ҳар томондан келган томошачилар ул иморатнинг келишимлик бўлғониға таажжублар қиладурлар. Фақат тамом бўлмай қолғон ўшал ғишнинг ўрнини кўруб: «Бул иморат хўб яхши бўлубдур. Фақат шул ғишнинг ўрни очик қолибдур. Шул ғишда кўюлуб кўйулса эди, кўп яхши бўлур эди», деб кетурлар. Ана ул ғиш мендурман. шул ғишнинг ўз ўрниға кўюлуши бирла шул иморат тамом айб сиз бўлуб битти. Мен-да ҳамма пайғамбарларни тамомиға етқуздум. Менинг бирла пайғамбарлар хатм бўлдилар. Эмди пайғамбар келмағай», дедилар.

Ва яна ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдиларки: «матн». «Албатта менинг беш отим бор: мен Муҳаммадурман, мен Аҳмадурман, Ҳоширдурманки, қиёмат қиёмат куни одамлар менинг оёғимда тўпланурлар. Мен Моҳийдурманки, менинг бирла Оллоҳ таоло куфрни йўқотқай. Мен Оқибдурманки, мендан кейин пайғамбар келмағай», дедилар. Бу ҳадисни имом Молик Мувааттода, Бухорий ва Муслим саҳиҳларида, Тирмизий, Насоий суналарида ҳазрат Жубайр ибн Мутъим розияллоҳу анҳу воситалари бирла ривоят қилибдурлар. Ҳадис саҳиҳдур.

Ва яна Муслим саҳиҳида ривоят келтурубдурки, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «матн». «Албатта менинг умматимда дажжол, ёлғончилар пайдо бўлғайлар. Ҳаммалари ўзларини Оллоҳ таолонинг пайғамбари деб кўрсатурлар. Қолбуки мен пайғамбарларнинг энг охиргиларидурман, мендан кейин пайғамбар келмағай».

(¹)сураи¹ ла: حزاب: кирк.

« » - пайғамбарларнинг саййидларидурлар. Чунончи ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «матн». «Мен киёмат куни ҳазрат Одам алайҳис-салом авлодларининг саййидларидурман. Энг аввалги қабр ёрилиб чиққан киши бўлурман. Энг шафоат қилғувчи, энг аввалги шафоати қабул бўлғучи бўлурман», дедилар. Бу ҳадисни Муслим саҳихда, Абу Довуд сунанида келтурубдурлар.

Ва яна имом Аҳмад муснадида келтурубдурки, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «матн». «Қасам ул зотғаким, менинг жоним унинг қабзасидадур, агар ҳазрат Мусо алайҳис-салом сизларнинг ораларингизда тирик бўлса эди, мени қўюб ҳазрат Мусо алайҳис-саломға эргашиб кетсангизлар эди, албатта йўлдан тойғон бўлур эдингизлар. Умматлардан сизлар менинг насибамдурсизлар, пайғамбарлардан мен сизларнинг насибаларингиздурман», дедилар.

Абу Яъло ал-Мавсилиий муснадида нақл қилибдурки: ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «матн». «Аҳли китоб (яхуд ва насоро)лардан бирор нарса сўраманглар. Ҳолбуки улар тойғон кишилар бўлуб, сизларни йўлга соллолмайдурлар. Ёки сизлар уларнинг ботил сўзларини тўғри деб берурсизлар, ёки ҳақни ноҳақ деб берурсизлар. Ҳақиқат шулки: ҳазрат Мусо алайҳис-салом сизларнинг ўрталарингизда тирик бўлса эди, Мусо алайҳис-саломға менга эргашмакдан бошқа нарса жоиз бўлмағай эди».

Муслим ибнул Ҳажжож саҳийҳида ҳазрат Абу Мусо ал-Ашъарий розияллоҳу анхундан ривоят қилибдурки, айтибдурлар: ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдилар: «матн». «Қасам ул зотғаким, менинг жоним унинг қабзасидадур, яхудий ё насронийдан иборат бўлғон миллатлардан бир киши мени эшитса сўнгра менга иймон келтурмаса, ул дўзахға киргай».

Ва яна ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрдиларки: «матн».

«Беш нарса берилдимки, уларни пайғамбарлардан менадан бошқа кимсага берилган эмас:

1 - Бир ойлик ердан душманларнинг кўнгуллариға кўрқув солиниш бирла нусрат берилдим.

2 - Менга ер юзини масжид ва поклайдурган қилинди. Ҳар кимни намоз вақти топса, ёдига тушганда ўқуб олсун.

3 - Ғаниматлар менга ҳалол қилинди. Менадан илгари кимсага ғаниматлар ҳалол қилинғон эмас.

4 - Шафоатни берилдим.

5 - Пайғамбарлар хос қавмлариға кўндурулур эдилар, мен ҳамма инсонларға пайғамбар бўлдум».

Шафоат тўғрисида (32 - 3) моддалиқ масъалада ўтти.

Имом Аҳмад ҳазрат Абдуллоҳ бин Амр ибнул Ос розияллоҳу анхумодан бошқа алфозлар бирла шул маънони ривоят қилибдур.

Аҳли қибла - бизнинг қибламиз, Каъбаи шарифга қараб намоз ўқуйдурғонларни ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам келтурган шариатларни ҳар бир айтган сўзларини рост деб тасдиқ қилиб, ўзларининг динлари деб эътиқод қилиб юрганларни мусулмон деб атайдурмиз. Бирор гуноҳга иртиқоб қилмоқлари бирла ҳалол деб эътиқод қилмағон миқдорларида «кофир бўлди», деб ҳукм қилмайдурмиз. «Иймонлик бандага гуноҳи зарар қилмайдур», дебда айтмайдурмиз.

Аҳли қибла деб ўз даъвосида, эътиқодида Исломни ўз дини, Каъбани ўзининг қибласи деб билган кишиларни айтадурлар. Булар ҳадиси шарифда келганидек фирка-фирка бўлғондурлар. Аҳли суннатнинг аломатлари шулки: улар оят ва аҳодиси шарифда келган нарсаларни ақллариға хилоф бўлғони учун таъвил қилиб амалдан қолдуруб ўлтурмайдурлар. Балки алар раъси вальайн - бошу кўз устига, деб қабул қиладурлар. Ул оят ва аҳодисда келган нарсалар Оллоҳ таолонинг зоти ақдасиға мутааллиқ бўлсалар, таъвилсиз, кайфиятсиз қабул қилурлар. Агар аҳкомда бўлсалар, аввал китобуллоҳ, сўнгра ҳадиси набавийлар, сўнгра ижмоус саҳоба вал-уламо, сўнгра қиёс - ўз тартиби бирла қабул қилурлар.

Модомики улар шул усулда бўлсалар, баъзи хос раъй сабабидан Ислом уламолариға хилоф бўлсалар, ёки гуноҳи кабира иртиқоб қилғон бўлсалар ёки ўз раъйлариға қаратиб таъвил қилсалар, уларни бу хил ишлари сабабидан Исломдан тошқори, деб ҳукм қилмайдурмиз. Фақатгина шул иртиқоб этган гуноҳларини ҳалол деб эътиқод қилсалар, ёки қатъий ҳукми қайтарсалар, ул вақтда у хил кишиларнинг кофир бўлғонлиқларида шубҳа қолмайдур.

Демак, мўмин бандалар уч фирқаға бўлунурлар: мўмин мутеъ, мўмин фосиқ, мўмин мубтадеъ. Яъни: итоат қилғувчи солиҳ банда мусулмон, гуноҳлик мусулмон банда, аҳли бидъат бўлғон мусулмон.

Мана булардан гуноҳқор бўлғон мусулмон бирла динида бидъат пайдо қилиб олғон мусулмонлар гуноҳлари, бидъатлари сабабидан кофир бўлмағайлар.

Мусулмонлар бу оят () ҳукми остида, Оллоҳ таолонинг фазли бирла адли ўртасида қалқиб қолғай. Оятнинг таржимаси: «Албатта Оллоҳ таоло ширк келтурулганни мағфират қилмағай, ундан қуйисини хоҳлаганиға мағфират қилғай».

Инсонни диндан чиқариб қўядурғон нарса ширк бирла куфрдур. Ширкнинг қисмлари (93)дан (98) моддагача, куфрнинг қисмлари (100)дан (104) моддагача ушбу ақида китобимизда баёни келур. Биз бу китобимизда кўп ерда ширк тўғрисида сўзлаб келмақдамиз. Куфр бўлса ул ҳаромни ҳалол, ҳалолни ҳаром эътиқод қилмоқдур. Қатъий далил бўлғон ояти куръоний ёки ҳадис мутавотир, ёки машхур бўлғон ҳадис бирла собит бўлғон ҳукмлардан бирини инкор қилмоқдек нарсалардур. (100 - 104) моддаларда баёни келур.

Булардан бошқа суратлар фиқҳ ва маъсиятдек нарсалардурлар. Гуноҳга иртиқоб этмак бирла куфрга кирмайдур. Биравни далилсиз куфрга ҳукм қилмоқ борасида кўрамиз; агар бу ҳукм ҳақиқатга хилоф бўлса, ул ҳукм ўзига қайтур. Гуноҳ қилмоқни жоиз кўрмак бирла куфрга кириб қоладур.

Аммо «иймонлик бандага гуноҳ зарар қилмайдур», деган масъалага келсак, бул муржиа номлик бидъат аҳлининг эътиқодларидур. Улар инсоннинг иймони бўлғонидан кейин ҳар қанча гуноҳ қилсада ул азоб кўрмайдур, дейдурлар. Бул ўзи бутун ворид бўлғон оят ва ҳадисларга хилофдур.

Аҳли суннатнинг эътиқоди шулки: гуноҳқорнинг гуноҳи Оллоҳ таолонинг ихтиёрида бўлуб, хоҳласа фазли бирла кечиб юборғай, хоҳласа адли бирла азоб қилғайда(), сўнгра гуноҳи миқдорида азоб тортқонидан кейин дўзахдан чиқғай. Ёки шафоат қилғувчиларнинг шафоатлари бирла қутулғай. Ёки ўзининг фазл ва карами бирла дўзахдан чиқариб, жаннатга киргузғай. Бул ўзи гуноҳи кабиралар тўғриларидадур. Аммо гуноҳи сағира бўлса, гуноҳи

()сураи Нисо. 116, 48 :

()сураи Нисо. 116, 48 :

кабирадан сақлангон кишилар тўғрилирида Оллоҳ таолонинг ваъдаси бордур(). Чунончи иккинчи моддалиқ масъалада кўпгина сўз ўтти.

Гуноҳи сағира ҳар хил яхши амаллар воситалари бирла каффорат бўлуб ўчурулуб кетгай. Гуноҳи сағираларда мудовамат қила бермақ бирла гуноҳи сағира гуноҳи кабирага айланиб кетгай. Бандаларга лозимдурки, Оллоҳ таоло каримдур, деб ҳадеб гуноҳи сағираларга бўлсада иртиқоб эта бермай, ўзини гуноҳлардан тортиб юрсун. Ҳарна бўлса, солиҳ бандалар йўллариға юрмақни ўзига лозим тутсун. Оллоҳ таолонинг фазли бандаларига зўрдур. Бандаларга лозимдурки, Оллоҳ таолони ҳамма вақт ҳозир нозир билиб, ҳамма вақт тавба ва истиғфор бирла бўлсун. «Яхши йўлга юрмақни насиб қилғил», деб дуо қилмоқдан қолмасун.

Аммо бидъат аҳли бўлсалар, улар бидъатларининг сабабидан куфрга ҳукм қилинмайдурган бўлсаларда, бидъатларининг сабабидан дўзахқа кирсалар, азоб тортиб вақти тамом бўлса ёки шафоат қилғувчиларнинг шафоатлари сабабидан дўзахдан чиқар эканлик томони ғолиброк кўрунадур.

дуо.

Мусулмонларга бидъат аҳлиларидан алоқаларини узуб, улардан билкул ажралиб кетмаклари лозимдур. Динда жидол ва хусумотлар қилишмоқни тарк қилмоқ, бидъат аҳлининг китобларини кўрмаслик, уларнинг сўзларига қулоқ солмаслик, ҳар бир шариятда йўқ, янги пайдо бўлгон нарсалардан ўзини тортмоқ лозимдур. Ҳар бир исломнинг шиор ва аломатларидан, суннат тариқасидан бошқа тариқада юрмак бидъатдур.

Ҳар бир динда Оллоҳ таоло ва расулидан келмаган нарсаларга эргашмакда бўлгон кимсалардан сақланиб, уларнинг суҳбатлариға яқин бормаслик лозимдур. Салафи солиҳ йўлларида бўлгон аҳли суннат ҳамма вақт суннатга иттибоъ қилиб, халойиқни бидъат аҳлидан кўркуб келгандурлар. Ҳар бир мусулмонға аҳли бидъатдан ўзини узоқ тутуб, уларнинг китобларини мутолаа қилмоқдан сақланиб, уларға ўзларини ўхшатмоқдан тортмоқ лозимдур. Уларнинг сўзларига қулоқ солмасун. Ҳар бир динда маълум бўлмагон нарсалар, Ислому буюрмаган нарсалар бидъат бўлғонидек у хил одамлар бидъатийдурлар.

Бидъат аҳли бирла суннат аҳлининг ўзларига махсус аломатлари бор бўлуб, улда кийим ва қиёфатдадур. Чунончи аҳли суннатлар кийимларини суннатда келган тариқада киядурлар. Соқолларини бир қабзадан кам қилмайдурлар, мўйловларини калта қилиб, иштон-куйлақларини ошиқларини ёптуруб киймайдурлар. Емак, ичмакларида аҳли бидъат ва куффорларнинг тутумларини тутмайдурлар.

Ҳадиси шарифда ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «матн». «Ҳар ким ўзини бир қавмға ўхшатса, ул ўшал қавмдандур». Бу ҳадис узун ҳадисдан бир парча бўлуб, ҳадис саҳиҳдур. Шунинг учундурки салаф уламолари ҳар бир турмушларида аҳли бидъатға ўхшамоқдан ўзларини сақлар эдилар. Чунки ўзини бир қавмға ўхшатмоқ ул қавмни хуш кўрмақдан келадур.

Бизнинг замонамиздаги мусулмонлар ўзларини ҳар нарсада ёвруполикларға ўхшатмоққа урунадурлар. Бул ишларини ўзлари учун фахр кўрадурлар. Чунончи соқол қирмоқ, сочларини ифранжий қилиб орқасидан қайчи, мошина бирла қийиб ўзларини ёвруполикларға ўхшатмоққа урунадурлар. Ҳолбуки ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одамларни сочларининг баъзисини олдуруб баъзисини қолдурмоқдан манъ қилиб эдилар. Бу феъллари бирла бир томондан ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам манъ қилгон нарсани қилиб Оллоҳ ва расулиға осий бўлсалар, яна бир томондан ўзларини ёвруполикларға ўхшатмоқдадурлар. Чунки ёвруполиклар даҳрий, мулҳидлар бўлуб, ҳар бир мусулмонға ўзларини сураг ва тутумда улардан узоқ тутмак лозимдур. Уларға ўзларини ўхшатмоқ мамнуъ бўлуб, жоиз эмасдур.

Аҳли бидъатлар мусулмон бўла туруб уларға ўзларини ўхшатмоқ, уларнинг суҳбатларидан манъ, ва қилиқлари ё сурагларига ўхшатмоқдан ижтиноб қилмоққа буюрулуб турулганда, кофир мулҳидларнинг қилиқлари, одатлари, турмушларида ўзларини уларға ўхшатмоқ қайси даражада қабихдур! Бул ўзи очиқ нарсадур.

Бизнинг ёшларимиз ўзларининг қадамларини қараброқ боссунлар. Оллоҳ таолонинг дини осмон бирла ерда бир бўлуб, улда Ислому дур. Ҳар бир ўзини Исломуға нисбат қилгон кишилар ўзларининг даъволарини амалий сурагта исбот қилсунлар. Қиёфат, кийимларини Ислому кўрсатган тариқада тутсунлар. Кофир ва даҳрийларға ўхшатмоқдан ўзларини тортсунлар. Ислому аҳлининг турмушлари Ислому томонидан таъйинланган бўлуб, ул йўлда юрмак лозимдур. Бошқа бир қавмнинг турмушлари, қиёфат ва одатлари мусулмонлар учун турмуш, қиёфат ва одат бўлолмағай.

Бизнинг ҳозирги замонамизда ёвруполикларнинг турмушлари зиёдасича мусулмонлар ўргаларида торолмоқдадур. Бу хил нарсалардан сақланмоқ керакдур. Бунинг маъноси мусулмонларни улум ва фунун синоийядан ва ҳарбийядан тўсмоқ эмас. Чунки улум ва фунун синоийя мусулмонларнинг танбаллик, парвосизлик бирла қўлларидан чиқариб юборгон ўз молларидур. Унингсиз яшамоқ мусулмонларға мумкин эмасдур.

Анфол сураси 60инчи(), Тавба сураси 123инчи() ояти каримада Оллоҳ таоло мусулмонларни душманларини кўрқутуб турадурган даражада қувват ҳозирламоққа буюрадур. Бу қувват нима бирла бўлур эканлиги зоҳирдур. Бу фунун синоийя ва ҳарбийяни ўрганмак учун динини қурбон қилиб юбормоқ лозим келмайдур. Сураат ва қиёфатларини бузмокнида лозим тутмайдур. Қиёфатларинигина ёвруполикларға ўхшатиб олмок ақлсизликдур.

Яна билмак керакдурки, бу ёвруполикларнинг Ислом мамлакатларида очқан мактаб ва мадрасалари мусулмонлар ўргалариға даҳрийликни тиқиштурмак учунгинадурки, улардан ҳазар қилмоқгина эмас, кўзларини очиброқ ҳамма вақт дин бирла ҳисоблашиб юрмак лозимдур. Буларнинг Ислом мамлакатларида очқан мадраса ва мактаблари салийби аҳмар урушининг энг маҳкам ва қувватлигидур. Чунки Ислом авлодлари ул мактабларда ўкумокда эҳтиёт бирла ўкумаса, динсиз, фикрлари бузук бўлуб - захарланиб, илҳод йўлиға тушуб қолмоқлари очик нарсадур. Булар Ислом ва мусулмонлар учун зарарлик бир тоифа бўлуб чиқадулар. Улар ёвруполикларнинг тешаларига соп бўлуб, ватан авлодининг бошлариға бало, жонларига жазо бўлуб чиқурлар.

Ҳар ҳолда 1333-ҳижрий, 1914-милодийда бошланғон умумий ёврупо урушидан илгари руслардан бизнинг нафрат қилмоғимиз яхши бир одат эдики, ажнабийлар бирла оралашмай ўзумизнинг диний одатларимиз бирла ёшларимизни ўстуруб эдик. «Хуррият» (1335-ҳижрий, 1917-милодий) замонидан бошлаб асафнок ҳолатлар пайдо бўлмоққа бошлади.

Бизнинг мактаб ва мадрасаларимиз ибтидоий, ўрта, олий мадрасаларимизда ўқуйдурғон болаларимизни бу хил ёврупопарвардалари() таъсирларидан сақлаб, унинг ўрниға ўз динимиз усулида тарбия топқон, динлик, динини таниғон муаллимлардан ташкил топқон мактаб ва мадрасаларда ўқутмоқ лозимдур. Ва лекин бизнинг Туркистон ёшларимиз диний тарбиядан узоқ бўлуб етишган бўлсалар-да, узундан узоқ тажрибалардан кейин бу ёврупо кўзгунлари мусулмонларға эл бўлмасликларини билиб, Исломдан хабарсиз бўлсаларда дин муҳиблари бўлуб етишгандурлар. Шунинг учун биз Туркистон ёшларимизнинг келардаги ҳолатлари порлоқ эканлиги каноатидамиз.

Бўла билурки, бизнинг дин ва аҳкомлари тўғрисида ажнабийларнинг биз мусулмонларнинг борамизда басламакда бўлғон махфий қасдларида қилғон баҳсларимиз сабабидан баъзи кимсалар: «Сутра патлун киймакнида жоиз кўрмайдур», деб хаёл қилмасунлар. Балки бизнинг сўзумиз бу тўғрида бошқадур. Сутра патлун ёвруполиклар чиқорғон кийимлари бўлмай, мусулмонларнинг ўзларининг молларидурки, қўлларидан чиқиб ёвруполикларнинг кийимлари бўлуб қолғондур. Ёвруполик Андалус фотиҳларидан олғондурлар. Кейинги замонларда мусулмонлар ташлаб қўйғондурлар. Демак, сутра патлун бизнинг баҳсимиздан ташқаридур.

Демак, ёвруполикларнинг Ислом мамлакатларида очқан мактаб ва мадрасалари ёки ўз мамлакатларидаги ўрта, олий мадрасалари динсизлик асосиға қурулғондур. Мусулмонларни тойдириб юбормоқ учун қурулғондур. Унда динсизлик тўғриларида муҳозаралар бўладур.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: ((. «Аҳли китобдан кўплари хақиқат очилғонидан кейин сизларни кофир қилиб динларингиздан тойдуруб юбормоқ истайдурлар. Бул ўзи уларнинг кўролмасликларидандур».

Демак, Оллоҳ таоло мўмин бандаларини аҳли китоблар йўллариға юрмасликка буюруб, уларнинг мусулмонлар ҳақларида басламакда бўлғон душманликларини билдурадур. Улар мусулмонларнинг ҳақ узасида эканликларини билиб туруб кўролмасликларидан мусулмонларнида ўзларидек кофир қилиб, ўзлари бирла баробар дўзахқа олиб кетмаккача

.()

.()

()ёврупо ۋُورُور далари - ёвруполиклар қўлида тарбият топқон кимсалар) .мусаҳҳих.(

()сураи Бақара. ۱۰۹ :

иртикоб этмакда эканликларини баён буюрадур. Шул хил қилиб Оллоҳ таоло мусулмонларнинг қулоқлариға кўрғошим қўйғондек қўюб қўйғондур.

Даҳрий - мулҳидлар бўлсалар улар динни танимайдурлар. Динни инсониятга хилоф захар деб билладурлар. Шунинг учун уларнинг зарарлари яна зўрдур. Мусулмонларға улардан, уларға дум бўлғонлардан сақланмоқ зиёда лозимдур. Ёврополиклар ўзларини насронийятга нисбат қилмоқда бўлсаларда, ўзларининг динларини бузулғон эканлигини эрта қачон билгандурлар. Шунинг учун уларнинг кўплари динсиз, даҳрийдурлар. Балки диндорлари йўқ даражасида бўлуб, уларда диндорлик оти бўшдан сотилмоқдадур.

Буларға илова қилиб ўтуладурган нарса шулки, юқорида аҳли бидъатларнинг суҳбатларидан ва китобларидан сақланиб, улардан ўзларини узоқ тутмакка буюрулгандур. Бунға қарағонда ёврополикларнинг ва уларнинг Ислом мамлакатларидаги парвардалари, ҳам русларнинг ёлғон жаннатларини махтағучи, ёлғон ташвиқотчилари, англизларнинг Ислом зиддига ҳозирлаб қўйғон Қодёний - Аҳмадийя жамоатлари, Эронда пайдо бўлғон Бобий, Баҳойий динларидан ва ҳам уларнинг китобларидан парҳез қилмоқ мусулмонларнинг энг аввалги вазифаларидур. Булар ҳаммалари мусулмонларни йўлдан чиқармоқ, Исломни бузмоқ учун пайдо қилинғон нарсалардурлар. Улар ўзларини мусулмон ҳисоблаб, мусулмонларни кофир ҳисоблайдурлар. Улар нодон халқ учун захар ва оғудурлар. Уларнинг ҳаммалари мусулмонларнинг оёғларини осмондан келтурмак истайдурлар. Булар тамом мусулмонларни шакка солиб, йўлдан тойдуруб ўзлари бирла қўшуб жаҳаннамга олиб кетмак истайдурлар().

Халқ диндан узаб қолғонликлари, динда билимсиз бўлуб қолғонлари учун уларнинг қўллариға тушуб қолмоқларининг қўркуси бордур, бул ўзи қийин эмас.

Демак, Туркистонға тошқоридан кирган номаълум китоблар, ғазита ва журналарни тафтиш бирла киргузмак керакдур. Туркистонға ўз динларини киргузмак учун англизлар, Қодёний ва Бобийлар ишламакдалар. Улар ўзларининг тотлик сўзлари бирла Туркистонлик содда халқларни алдаб юбормоқлари мумкиндур. Мусулмонларға лозимдулки, ўзларининг хайру нажотларини Қуръони карим ва аҳодиси набавийядан олинғон илоҳий аҳкомларда билсунлар. «Руҳонийлар алдамчилар», деган русларнинг тарафидан ёшларни алдамоқ учун чиқорғон шайтоний сўзларни ёшларнинг кўнгулларидан кўтариб ташламоққа урунмоқ керак. Бизнинг нажотимиз шул китоб ва суннатдадур. Қуръони карим ва суннати набавийя демакдан мурод халқни мазҳабдан чиқариб юбормоқ эмас, балки ўзи йўлларини Қуръони карим ва суннати набавийя сояларида тўғрилаб юрсунлар, демакдур. Мазҳаблар шул китоб ва суннатга назар юзасидан пайдо бўлғондурлар. Салаф деб шуларни айтиладур. Мужтаҳид имомлар шул йўл узасида эдилар. Ҳақиқатда Ислом аҳли ўрталарида бузуқ ақидаларни торқамоқдан сақламоқ, кўрумоқ керакдур. Шунинг учун маҳсус чизик чизиб, бу хил эҳтиётлар қилинғондур.

Исломнинг тозалиғиға кишт етадурган нарсалардан ёшларни кўрқуб, захарлик ақидалардан таъсирланмакдан тўсмоқ учун хос жойларда маҳсус устозлар воситалари бирла тарбияламак лозимдур.

Бу бизнинг сўзумиз бир тоифаға маҳсус бўлмай, ҳар бир Ислом аҳлининг оёғлариға болта бўладурғон тоифаларнинг китоб ва рисоаларидан мусулмонларни ҳазар қилдурмоқдур.

Дуо.

Аҳли жаннатнинг Оллоҳ таолони ихота ва кайфиятсиз кўрмаклари ҳақдур. Чунончи Оллоҳ таоло китоби - Куръони каримда баён буюрадурки: «Ул куни юзлар ёрқирагон бўлур, худойларини кўргучи бўлурлар»().

Бу кўрмакнинг маъноси Оллоҳ таолонинг илми ва иродасига мувофиқ бўлур. Бу тўғрида келган саҳиҳ ҳадислар ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг айтган ва ирода қилгонларидекдур. Бизлар бу тўғрида ўз раъйимиз бирла мудохала қилмайдурмиз. Ўз истақларимиз бирла сўз айтмайдурмиз. Чунки банда динида Оллоҳ таоло ва расулининг ҳукмларига бўйунсунуб, шубҳа ва иштибоҳ бўлгон нарсаларни билмақда билгучига ҳавола қилгондагина саломат қолур. Оллоҳ таолони жаннатдагиларнинг жаннатда кўрмақларини ҳамда Оллоҳ таолонинг зотига дахли бор оят ва ҳадисларни таъвил қилмай, кайфиятсиз қабул қилгондагина динида саломат қолгай. Ўз ваҳми - нотўғри фикри бирла таъвил қилмоқ бирла иймони саҳиҳ бўлмагай. Ҳамма вақт таслимни ўзига лозим тутмақ керакдур. Пайғамбарларнинг дин ва ақидалари шулдур. Бир кимса нафй қилмоқдан ва махлуққа ўхшатмоқдан сақланмаса, йўлдан тойгай, Оллоҳ таолони поклик бирла ёд қилмоқдан ожиз қолгай.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: (). «Оллоҳ таолони кўзлар ихота қилолмайду, Оллоҳ таоло ҳамма кўзларни ихота қиладу. Оллоҳ таоло ҳамма дақиқ, ҳамма майда нарсаларни билгучи, хабарликдур».

Уламоларнинг бу жумлаи шарифаси тўғрисида сўзлари бор бўлуб, саҳиҳ ақида бирла бузук ақиданинг ўрталарида бул ерда тасодум - хилоф воқеъ бўлгондур. Аҳли суннат ва жамоатдан иборат бўлгон салафи солиҳийннинг ақидаларини баён қилиб, далилларини очик суратда кўрсатиб ўтамиз. Бунинг бирла замонамиздаги ҳақиқат истагучиларнинг кўнгулларини тиндуруб, роҳат берган бўлурмиз.

Ибну Касийр тафсирида айтаду: «Оллоҳ таолони бандалар бу дунёда кўрмайдурлар, охиратда кўрадурлар. Чунончи бу тўғрида ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан мутаботир тариқада ҳадис ривоят бўлубду. Чунончи ҳазрат Абу Саид Худрий, Абу Ҳурайра, Анас ибн Молик, Жарир ибн Абдуллоҳ ал-Бажалий, Суҳайб ибн Синон ар-Румий, Билол ва бошқа кўп саҳобалар розияллоҳу анҳум воситалари бирла ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят бўлгон ҳадисларда Оллоҳ таолони жаннатдагилар жаннатда кўрар эканликларини исбот қилибдурлар.

Бу идрокки, топмоқ маъносидаду, уламолар айтибдурлар: идрок руъят (кўрмак)дан хосрокдур. Идрок ҳамма ёғи бирла ихота тариқасида кўрмакдур. Ихотани нафй қилмоқ кўрмакни нафй қилмоқ бўлмайду. Ихотатул илмни нафй қилмоқ бирла илмни нафй қилмоқ бўлмайду. Кўрмакни нафй қилмоқ камол бўлмай, кўрмакни исбот қилмоқ камол бўладу. Чунки йўк нарса кўрунмайду. Оллоҳ таоло борду. Инсоннинг жисми бу дунёда Оллоҳ таолони кўрмакка тоқат қилолмайду. Охиратда инсоннинг жисми Оллоҳ таолони кўрмакка лойиқ бўлуб қолурда кўрмакни кўтара билладу.

Шул сўзнинг эгалари айтибдурларки: идрокни нафй қилмоқ ҳақиқатини билмакни нафй қилмоқдур. Бу ҳақиқатни Оллоҳ таолонинг ўзигина билладу. Мусулмонлар жаннатда Оллоҳ таолони кўрурлар, ва лекин ҳақиқатини билмагайлар. Чунончи ойни ёки кунни кўрганлар ойни ой деб, кунни кун дебгина кўрурлар ва билладурлар. Ва лекин ҳақиқатларини билмайдурлар. (). Оллоҳ таолонинг ўхшашида ҳеч нарса йўқдур.

Икрима айтибдурки: осмонни кўрадурсан ва лекин ҳамма ёғини кўрмайдурсан. Оллоҳ таолони кўрмақда шундоғду. Оллоҳ таолони кўруб ихота қилиб бўлмас. Ихотадан юқори ва улуг ва покдур.

(¹)сураи қиём. ۲۳-۲۲ :۵

(²)сураи¹ лан. ۱۰۳ :عام

(³)сураи¹ лар وفي ۲۷ :۶۰ :نحل

Ояти каримада буюрадур: ((. «юзлар ул куни ярқирагон бўлуб, худосини кўргучи бўлур».

Чунончи ҳазрат Мусо алайҳис-салом ҳақларида буюрадурки: ((. «Қачонки ҳазрат Мусо алайҳис-салом мийқотимизга келди, худоси унга сўзлади. [шунда])) ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «Эй худойим! Ўзунгни менга кўрсатгил, мен сени кўрай», деди. Оллоҳ таоло: «сен мени (бу дунёда) ҳаргиз кўролмагайсан. Ва лекин тоғқа қара, ул тоб келтуролса кўра билурсан», деди. Қачонки тоғқа тажаллий қилиб - кўрунуб эди, тоғни толқон қилиб ташлади. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом хушларидан кетиб йиқилдилар. Хушларига келган вақтларида: «эй Худо, сен поксан! Тавба қилдим. Мен энг аввалги иймон келтурганлардандурман», дедилар».

Баъзи илмсиз кишилар бу (ал-Аъроф: 143) оятдаги - «сен ҳаргиз кўролмагайсан» жумлаи шарифасини дунё ва охирада кўрмасликка олибдур. Ҳолбуки бу нафй бу дунёда кўрмакдан нафйдур. Кўрмакнинг имкони бўлмаса эди, ҳазрат Мусо алайҳис-саломдек улуғ зот муҳол нарсани талаб қилмас эдилар.

Ҳофиз Ибн Жарир (ал-Қиёмат: 22-23) оятнинг тафсирида: аҳли жаннатлар Оллоҳ таолони кўргайлар. Бандалар Оллоҳ таолони кўрмакда Оллоҳ таолонинг азамати, улуғлигини ихота қилолмагайлар. Балки Оллоҳ таолонинг назари бандаларни ўраб олғай. Ҳадиси шарифдаги «сизлар ўн тўрт кечалик тўлун ойни ёки кундузи кунни кўрмакда бир-бирингизни тўсушуб қолмагонларингиздек Оллоҳ таолони очиқдан очиқ кўрурсизлар», демаклари Оллоҳ таолони кўрулмаги учун мисол бўлмай, бандаларнинг Оллоҳ таолони кўрмаклари учун мисолдур. Чунончи ўзумиз ой, кунларни кўрамыз, кўруб юрмакдамыз. Шундоғ бўлсада уларнинг ҳақиқатларини ҳалиғача билганимыз йўқдур. Балки тахмин бирла сўз айтамыз. Илмий тажрибалар соясида ундоғ, бундоғ дейдурмыз. Оллоҳ таоло тажриба ва таҳқиқотдан, ихота ва қиёсдан ташқаридур. Чунки Оллоҳ таолонинг зоти махлуқот олампидан юққори бўлуб, махлуқот олами Оллоҳ таолонинг назари остидадур.

Бухорий ва Муслим саҳиҳларида() ҳазрат Абу Мусо ал-Ашъарий розияллоху анхудан ривоят қиладурларки, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам буюрубдурлар: «матн». «Албатта Оллоҳ таоло ухламайдур, ухламаслиги керакдур. тарозунинг палласини юқори, куйи қиладур. Кундузнинг амали кечадан илгари, кечанинг амали кундуздан илгари Оллоҳ таолоға кўтарилиб турадур. Ҳижоби нур ёки ўт бўлуб, пардаси очилса эди, назари етган ерини юзининг ёруғлигининг ўткурлиги куйдуруб юборғай эди».

Билмак керакким, Оллоҳ таолоға нисбат қилингон юз, қўл, соқ, инмак, ғазаб, хуш бўлмоқ ва бошқа махлуқларға айтиладурган сифатлар қайфиятсиз қабул қилинадур. Бутун салаф имомлари бўлгон имом Абу Ҳанифа, имом Молик, имом Шофеий, имом Аҳмад, Суфён ас-Саврий ва бошқа мужтаҳид имомлар розияллоху анхумнинг мазҳаблари шулдур. Бу мазҳаб ташбиҳдан узок, таътилдан барийъ бўлуб таъвил қилғувчиларнинг таъвиллариға йўл қўймоғондурлар.

Ибн Жузай ўзининг тафсирида айтибдурки: () - «Юзлар ул куни ярқирагон бўлуб, худойларини кўргучи бўлурлар» ояти кўз бирла кўрмак маъносидадур. Бул ўзи қиёмат куни мусулмонлар жаннатга кирганларида Оллоҳ таолони кўрмаклари учун очиқ далилдур. « »нинг маъноси « » маъносида бўлмоғи учун силасига « » келмаганда бўлур. Аммо « »нинг силасига « » келса, ул вақт « »нинг маъноси « » - кўрди маъносида бўлур. Бунинг узасига мутавотир бўлгон ҳадис оятининг маъноси кўрмак маъносида эканлигини

(¹)сураи қиём. ۲۳-۲۲ :۵

(²)сураи ал-Аъроф. ۱۴۳ :

(³)жумла ушбу катта *قوس* орасидаги *ع* борани *ايتا* тақозо ди) .мусаҳҳих.(

(⁴)бу ҳадисни Муслим, Ибн Можа ривоят қилғондурлар, Бухорийда келмабдур) .мусаҳҳих.(

(⁵)сураи қиём. ۲۳-۲۲ :۵

таъкид қиладур. Бошқа бир оятда буюрадурки: ((. «Улардан баъзилари сенга қарайдурлар». Бул ўзи кўз тутмак маъносида бўлмай, қарамоқ -кўрмак маъносидадур.

Алий ибн Ҳазм « » китобида ёзибдурки: «Мужоҳиддан: «мусулмонлар Оллоҳ таолони охиратда кўрмайдурлар», деган сўз ривоят бўлубдур. Ҳақиқатда Мужоҳидга мутавотир бўлгон ҳадис етмагандур. Ҳасан Басрий, Икритмадан-да шу хил сўз ривоят бўлубдур. Ва лекин бу иккисидан: «Оллоҳ таолони жаннатдагиларга кўрмак вожибдур», деган сўз-да ривоят бўлубдур. «Мусулмонлар Оллоҳ таолони қиёмат куни кўрмайдурлар», деганлар айтибдурларки: «кўрмак оқ, кизил, кўк, қорадек нарсаларни кўрмакка айтиладур. Оллоҳ таоло бу нарсалардан покдур. Ҳолбуки аҳли суннат уламолари ўшал тариқада кўрмакни ирода қилмагандурлар. Балки Оллоҳ таолони кўрмак учун қиёматда инсоннинг ўзига лойиқ бир қувват пайдо қилғай, ўшал қувват бирла кўрурлар. .()

Чунончи Оллоҳ таоло ўзини билмак учун қувват берди, ўшал қувват бирла Оллоҳ таолони билурмиз. Ҳазрат Мусо алайҳис-саломғада Оллоҳ таоло шундоғ бир қувват бердики, унинг бирла Оллоҳ таолонинг сўзини эшитур эдилар.

Ояти бирла Оллоҳ таолони кўрмайдур, деб хужжат тутуб бўлмайдур. Чунки бу оят ҳамма ёғи бирла ихота қилиб кўрмакни нафй қилғондур. Идрокда ихота қилмоқ бор бўлуб, ул ихота бирла кўрмакда йўқдур. Чунончи ояти каримада буюрадурки: () - «Қачонки икки лашкар бир-бирларини кўруштилар, ҳазрат Мусо алайҳис-саломнинг қавмлари: «бизлар тутулурмиз», дедилар. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «Ундоғ эмас! Оллоҳ таоло менинг бирладур. Мени ўзи йўлга солғай», дедилар.

Мана бу оят шуни кўрсатурки, икки лашкар бир-бирларини кўрдилар. Қавмлари: «тутулурмиз», деб эдилар, ҳазрат Мусо алайҳис-салом: «йўқ, тутулмағаймиз», дедилар. Кўрушмак бирла идрок бир бўлмай, бошқа эканлиги маълум бўлди. Нафй қилингон нарса идрок эди. Идроксиз кўрмак собит бўлди. Идрокдан кўрқуб эдилар, уни нафй қилди. Чунончи баҳри Қулзумда Фиръавн лашкари бирла ғарқ бўлди. Ҳазрат Мусо алайҳис-салом қавмлари бирла руъятдан кейин денгиздан ўтуб кутулдилар.

Бир калима луғатда нима учун вазъ қилингон бўлса ундан бошқага ҳамл қилмоқ жоиз эмас. Бундан бошқага тортқиламоқчи бўлгонлар ҳақиқатни ҳақиқатдан чиқармоққа урунгон бўлурлар.

Мутавотир тариқада ривоят бўлгон ҳадисни ҳақиқатда арабий таркибни нучук эканлигини хаёлда тутуб туруб, қиёмат куни жаннатда мусулмонлар Оллоҳ таолони кўрурлар, деб билмак вожибдур.

Ибну Касийр Ҳофиз Ибн Жарирдан нақл қилибдур: ал-Қиёмат сураси 22-23 оятининг тафсирида Атийя ал-Авфий айтурки: мусулмонлар қиёмат кунида Оллоҳ таолони кўргайлар. Кўрмаклариди Оллоҳ таолонинг улуғлиғидан ҳамма ёғини ихота қилолмағайлар. Оллоҳ таолонинг назари ҳамма халойикни ихота қиладур. Мана бул сўз ўзи (ал-Анъом: 103) оятининг тафсиридур. Оллоҳ таолонинг улуғлиғи, азаматини ҳақиқати бирла на инсонлар ва на фаришталар ихота қилолмағайлар. Ҳазрат уммул муъминийн Оиша розияллоху анҳо айтибдурларки: бу оят Оллоҳ таолони қиёмат кунида кўрмакни исбот қилиб, бу дунёда кўрмакни нафй қиладур. Бу (ал-Анъом: 103) оятдаги нафй азамат ва жалолат бирла Оллоҳ таолони ихота тариқасида кўрмакнигина нафйидур. Бул ўзи мумкин эмас.

Дуо.

(¹)сураи. ۴۳: یونس

(²)сураи шеър. ۶۱-۶۲: ءا

Ҳазрат Одам алайҳис-салом ва авлодларидан Оллоҳ таолонинг аҳд ва мийсоқ олгонлиғи ҳақдур. Чунончи ўз китобида буюрадурки: «Ёд қилинлар ул кунники, худойинг ҳазрат Одам алайҳис-салом авлодларининг орқаларидан (мийсоқ кунда) авлодларини чиқариб, уларни ўзлариға гувоҳ қилиб: «Мен сизларнинг худойларингиз эмасманми?», деди. Улар: «Нима учун худойимиз эмас экансан?! Албатта худойимиздурсан. Биз ўзларимизга ўзумиз гувоҳлик берамиз», дедилар. Бу гувоҳ қилмоқ шунинг учунки, киёмат кунда айтиб ўлтурмангларки: «Бизлар бу нарсалардан хабарсиз эдик», ёки «ширк келтурган ота-боболаримиз эдилар. ботил ишлар қилгонларнинг гуноҳларига бизларни ҳалок - азоб қилурмисан?», деб ўлтурманглар деб эди».

Бу оятда баён бўлгон «мийсоқ» тўғрисида тафсир уламоларидан икки хил сўз бордур.

Бири шулки: ҳазрат Одам алайҳис-салом авлодларини кумусқалардек чиқариб, улардан гувоҳликларини олди. Бул ўзи оятдаги иборатнинг таржимасидур. Ҳадисларда келган ривоятларга қарағонда ҳазрат Одам алайҳис-саломнинг ўзларидан авлодларини чиқариб, улардан гувоҳликларини олди деган маъно бордур.

Яна бир сўз шулки: ҳазрат Одам алайҳис-саломнинг авлодларидан - киёматгача пайдо бўладурганларидан гувоҳликларини олди деганнинг маъноси уларни бор қилиб, ўз вақтларида вужудға келмаклари бўлуб, улардан гувоҳликларини олмоқ инсонларға ақл бериб, ақлий далиллар қойим қилиб, ўзини уларнинг худойлари эканлигини кўнгулларига солиб, ақллариға гувоҳ бердуруб, ўз узаларига шохид - гувоҳ қилиб қўймоғидур. Гўёки: «мен сизларнинг худойларингиз эмасманми?», дегандек бўлди. Уларнинг ақллари: «сен бизларнинг худойимиздурсан», деб иқроқ қилгон бўлдилар. Бу сўзлар Ибн Жузайдандур.

«Мадорик» айтурки: Ёд қил ул кунники, Худойинг одам авлодларини орқаларидан аҳд олмоқнинг маъноси оталарининг пушт камарларидан ўз вақтларида чиқармоғидур. Уларни ўз жонлариға гувоҳ қилдики: «сизларнинг худойларингиз эмасманми?». Улар: «албатта худойимиздурсан», деб гувоҳлик берган бўлдилар. Бул ўзи тамсийл тариқададур. Бунинг маъноси ўзининг уларнинг худойлари эканлиги, ёлғуз маъбудди барҳақ Ўзи эканлигига далиллар қойим қилмоғи, уларға ақл бермаги бўлуб, уларнинг гувоҳлик бермаклари ақллари бирла онгламакларидур. Ҳамманинг яратқувчиси Оллоҳ таолонинг ўзи эканлигида шубҳа йўқ эканлиғидур. Гўёки уларға: «сизларнинг худойларингиз эмасманми?», деган бўлди. Уларда: «шундоғдур, сен бизнинг худойимиздурсан. Биз ўзумиз ўзумизга гувоҳдурмиз. сенинг бизнинг биргина маъбудимиз эканлигингга иқроқ қилдик», деган бўлдилар. Бу сизлардан бу хил қилиб мийсоқ олмоқ, илм бериб истидлол қилмоққа қодир қилиб қўйгонлиғимиз шунинг учундурки, сизлар бир куни: «ширк келтуруб, ширкни пайдо қилгонлар илгариги ўтган ота-боболаримиз эдилар. Биз уларға эргашиб эдик. Уларнинг гуноҳларини бизга юклайдурсанми?», деб ўлтурманглар дебдур.

Мана шул икки сўзни Ибну Касийр тафсирида нақл қилибдур.

Оллоҳ таолонинг пайгамбари ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга икром тариқасида умматлариға ғиёс юзасидан ҳавзни берганлиги ҳақдур. Чунончи ояти каримада буюруладур: - «биз сенга ҳавзи кавсарни бердик». Бу тўғрида келган ҳадислар мутавотир бўлуб, ўттуз неча саҳоба ривоят қилғондурлар.

Бу ҳавзи Кавсар ҳадисини ривоят қилғон саҳобаларнинг ривоятларини Ибну Касийр «
» номлик тарихда ёзғон китобида тамом санаб чиққандур.

Улардан Бухорий саҳийҳида келтурган ҳадис - ҳазрат Анас розияллоҳу анхунинг ривоят қилғон ҳадисларидурки: «матн». Албатта ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки: «Менинг ҳавзимнинг катталиги Айла - Ғазза бирла Ямандаги Санъонинг ўрталаричадур. Унда бор ибрийқларнинг ададлари осмондаги юлдузларчадур».

Муслим саҳийҳида, Абу Довуд, Насоий суналаридида ҳазрат Анас розияллоҳу анхунинг ривоят қилибдурларки: «Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизнинг ўртамизда масжид шарифда ўлтуруб эдилар. Бироз мизғигандек бўлуб олдиларда, сўнгра бошларини кўтариб, кулумсираб ўлтурдилар. Бизлар: «Ё расулаллоҳ! Сизни нима нарса кулдурди?», дедик. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ҳозирда бир сура нозил бўлди», дедилар: Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм «албатта биз сенга Кавсарни бердик. Худойингга ибодат қил, наҳр қил. Албатта сени ёмон кўргучи киши ўзи абтардур».

Ибну Касийр тафсирида айтибдурки: дунё ва охирада сенга кўп хайрлар бердик. Ул хайрлардан бири жаннатдаги ҳавзи кавсардур. Шул қадар эҳсон қилмоқда бўлғон Худойингга ибодат қил, намозларингда ихлос бирла бўлғил, ҳадийларингни Оллоҳ таолонинг отини айтиб туруб сўйғил(. Сенинг келтурган дининг - Ислом камолига етгай, ер юзида нашр бўлғай. Сенинг отингни қиёматгача одамларнинг тилларида жорий қилурман. Ҳамма сени ёмон кўрганнинг ўзи авлодсиз қолиб, кети узулуб қолғай.

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу сурани тамом ўқуб эшиттурдилар. Сўнгра: «Кавсар нимадур, билурмисизлар?», дедилар. Саҳобалар: «Оллоҳ ва расули билур», дедилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ул бир наҳр - ариқдурки, ул ҳавз бўлуб, Оллоҳ таоло менга жаннатда бергандур. Унда кўп хайрлар бордур. Умматим қиёмат куниди ундан ичурлар. Идишлари юлдузларнинг ададларичадур», дедилар».

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламға халойиқ ўрталарида фaysала қилмоқ учун Оллоҳ таоло сақлаб қўйғон шафоат ҳақдур. Чунончи бу тўғрида кўп ҳадислар келгандурлар. Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Кечасининг баъзисиди туруб намоз ўқуғил. Бул ўзи сенинг учун хос тариқада лозим бўлғон ибодатдур. Шоядки Худойинг сени маҳмуд бўлғон мақомда қойим қилғай».

Бу тўғридаги узун ҳадисни таржима қилиб тафсиримиз «Манбаул ирфон»да баён қилғондурмиз.

«Мақоми маҳмуд» тўғрисида Ибну Касийр тафсирида саҳиҳ Муслимдан нақл қилиб айтадур: «Фарздан кейин қайси намоз афзалроқдур?», деб ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўралди. Жаноб ҳазрат жавоб бериб: «Кеча намозидур», дедилар.

Шунинг учундурки, Оллоҳ таоло расулини фарз намозлардан кейин кеча намозига буюрди. Таҳажжуд намози кечаси уйқудан туруб ўқуладурғон намоздур. Алқама, ал-Асвад, Иброҳим ан-Нахайй ва бошқа кўп кишилар шундоғ дебдурлар. Ҳофиз Ибн Жарир: тафсир уламоларининг кўплари ҳазрат Муҳаммад Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қиёмат куниди одамлар ўрталарида фaysала қилмоқ борасидаги шафоатларидур. Одамлар нима қиларларини билмай совурулуб юрмакда бўлғонларида ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни қутқазиб қўймоқ учун шафоат қилурлар, дебдурлар.

шафоат тўғрисида (32-3) моддалиқ масъалада яхшигина баён бўлунғондур. Шафоатларнинг неча хил эканликларини ўшанда баён қилинди.

Иймон келтурамизки, ҳаж ва жиҳод иккиси мусулмонларнинг амирлари бирла бўладургон, қиёматгача давом этадурган фарзлардурки, уни одилнинг адли, золимнинг зулми фарзликдан чиқариб қўймағай.

Биз ҳаж тўғрисида ўн олтинчи модда, бешинчи рақамлик масъалада кифоя қилурлик сўзлар ёзиб ўтгандурмиз.

Бул ерда жиҳод тўғрисида Бақара сураси 190-оят тафсирида ёзгон нарсаларимизни нақл қилиб ўтурмиз.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: ((. «Сизларга қарши уруш қилғувчиларга қарши Оллоҳ йўлида жиҳод қилинлар. Ҳаддидан ошириб юборманглар. Албатта Оллоҳ таоло ҳаддидан ошириб юборғучиларни хуш кўрмайдур».

Ҳижратдан илгари уруш қилмоқдан манъ қилингон эди. Яхши тариқада муодофаа қилмоққа буюрулган бўлуб((, «кечириб тургил»)), «улардан яхши тариқада юз ўгуруб, алоқангни узуб қўйғил»)), деб буюрган эди.

Сўнгра Мадинаи мунавварага ҳижрат қилиб қувватлангонларидан кейин мушрикларга қарши уруш очмоққа: «кофирлар томонларидан урушга қолгонларга бу тўғрида мазлум бўлгонлари учун уруш қилмоққа ижозат берилди»)), деб ҳукм бўлди.

Бақара сураси 190-193инчи((, Анфол 60инчи(), тавба 123инчи() оятлар ўз тартиблари бирла Исломотомонидан мусулмонларга жиҳодни фарз қилди. Бу тўғрида тафсирида яхшигина сўзлар бордур.

Биз айтамызки: Исломот жиҳод динидур. Бунда шак йўқдур. Ва лекин одамларни қилич соясида зўрлуқ бирла мусулмон қилмоқ учун жиҳодга буюрулган эмас. Балки инод ва қисқисламак бирла қаршилиқ қилгон мушрикларга қарши урушга буюрулган бўлуб, фақат дунёда исломнинг шону шавкатларини кўрсатиб турмак учун қувват ҳозирламоққа буюрулгандур. Чунончи Анфол 60, Тавба 123инчи оятлар ҳақиқатни кўрсатиб берадур.

Араблардан бошқаларнинг ўрталарида исломнинг ёйилмоғи Исломот фотиҳларининг фатҳ қилгон ерларидаги мағлуб қавмлар ўрталарида Исломот таълимоти бирла муомала қилиб, ҳусни сулуқлари соясида уларнинг муҳаббатларини ўзларига тортмоқлари бирла бўлуб эди. Уларга адл ва инсоф бирла пеш келиб, ҳаққоний тариқада муомала қилиб, зулм ва тааддий, ҳақсизликдан ўзларини узоққа тутуб: «бизлар инсониятни ўрнотмоқ, халқдан зулм ва ҳақсизликни кўтармак, халойиқнинг роҳат бирла яшамок, ҳеч кимдан кўркмай, озор топмай кун кечирмақлари учун жиҳод қилмоқдамиз», дер эдилар.

Бунинг бирла ерликлардан кўплари мусулмон бўлуб, мусулмонлар сафларида ўз қавмларидан мусулмонларга хилоф уруш қилмоқда бўлгонларга қарши уруш қилур эдилар. Мусулмон фотиҳлари хушмуомалалиқлари ила уларни ўзларига мағнотисдек тортур эдилар. Қолгонлари ўзларидан мусулмон бўлгонларнинг ваъз ва иршодлари бирла мусулмон бўлуб, ватанларида Исломотдан бошқа дин қолмаб эди. Ота-боболарининг динларини Исломотга олиштуруб олиб эдилар. Чунончи Туркистон, Синд фатҳларининг баёнида муфассал баён бўлгондур.

(¹)сураи Бақара. 190 :

(²)сураи :فصلت ўттиз тўрт.

(³)сураи ал-Моид. 13 :

(⁴)сураи. 10 :مزمّل

(⁵)сураи. 39 :حج

(⁶)

(⁷)

(⁸)

Ислоннинг қувват ҳозирламоққа буюрмаги, ислоннинг жиҳод дини бўлмоғи – мусулмонларни бошқалардан кўрумоқ учун, ўзларининг шону шавкатларини бошқаларнинг кўзларига гавдалантуруб кўрсатиб қўймоқ учундурки, кўзларини очиб мусулмонларнинг мамлакатларига хомтама бўлуб, мусулмонларга қарши уруш очмоққа журъат қилмасунлар, ўз адаблари бирла бўлуб юрсунлар, дебдур. Анфол 60, Тавба 123инчи оятлари шул сўзга нотикдур.

Ҳадиси шарифда келибдурки: «матн». «Мен қиёмат олдида қилич бирла кўндурулдум, хаттоки ёлғуз Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилинсун. Менинг ризқим найзамнинг соясида қилинди. Хорлиқ, ҳақирлик менинг ҳукмимга хилоф қилғонларга қилинди. Ҳар ким ўзини бир қавмга ўхшатса, ул ўшал қавмдандур». Бу ҳадисни имом Аҳмад, Абу Яъло ал-Мавсилий муснадларида, Табароний Мўъжам ал-Кабирда келтурубдурлар.

Мусулмонлар жиҳодни ташлаб қўюб, роҳатга берилиб, динда бепарво, Оллоҳ таолоға осий бўлуб, шайтон йўлига кириб, ўз истакларига қул бўлуб кетдилар-да, ўзларини ажнабийлар қўлларида ўюнчиқ топдилар. Бу ҳадисда бўлгон ваийдлар бошларига келди. Эмди қутулмоқ учун чора тополмай ўлтурубдурлар.

Ислонда буюрулган жиҳод ўз киёнини сақламоқ, душманларнинг юракларига кўркув солмоқ учун бўлуб, «ҳа» деганда «мана», деб турадуган ҳозирлик эди. Ислон қўйни емак учун бўри ишлатган далилларни ишлатмақдан манъ қиладур. Хидоъ, макр, фириб ишлатмақни жоиз кўрмайдур. Ислон Оллоҳ таолонинг ҳукмларини ерига етқузмак учунгина жиҳодга буюргандур.

Ҳадиси шарифда келибдурки: «матн». «Ҳар ким Оллоҳ таоло калимаси баланд кўтарилсун, деб уруш қилғон бўлса, ул уруш Оллоҳ йўлидаги жиҳоддур». Бу ҳадисни Бухорий, Муслим саҳихларида келтурубдурлар.

Бошқа бир ояти каримада буюрадурки: ((. «Динда зўрлик йўқдур. Тўғри йўл бирла тойғинлиқ бир-бирларидан ажролди. Ҳар ким тоғутга кофир бўлуб, Оллоҳ таолоға иймон келтурса, ул маҳкам тутқани тутган бўлубдурки, унинг ажралиб кетмаги йўқдур. Оллоҳ таоло эшитгучи, билгучидур».

Қуръони карим арабий бўлғонлиғи, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам араб бўлуб, арабларга ислоннинг ҳақиқати зоҳир бўлғони учун уларнинг Ислонни қабул қилмаслиқлари инод юзасидан эди. Шунинг учун араб мушрикларидан жизя олинмас, Ислонга кирмақдан бошқа нарса қабул бўлмас эди. Бу араблардан бошқа қавм – яҳудий ва насоролар ва мажуслардан энг аввал уруш бошланмай туруб, мусулмон бўлмоқ ёки жизя бермак ёки урушга ҳозир бўлмоқ талаб қилинур эди. Мусулмон бўлсалар хўб, мусулмонларга нима жорий бўлса уларга-да шул ҳукм жорий бўлур эди. Чунки уларда мусулмонларнинг қаторларига қўшулдилар. Мусулмон бўлмай жизя бермақни қабул қилсалар, улардан жизяни қабул қилинур-да, уларнинг жон ва моллари маҳфуз бўлур эдида, динларига тўқунадурғон бирор иш қилинмас эди. Чунки уларнинг куфрлари ислоннинг ҳақиқатидан хабарлари йўқлиғидан эди. Улар мусулмонларнинг диёнат, такво, хуш хулқ, хушмуомалалик ва адлу инсоф, ҳаққониятларини кўруб, Оллоҳ таолодан кўркув, бошқадан кўрқмаслиқларини билиб, ўз ихтиёрлари бирла мусулмон бўлуб кетар эдилар. Чунончи Туркистон, Синд мамлакатларида шундоғ бўлди. Оз кунда мусулмон бўлуб кетдилар. Чунончи Туркистон аҳли тамом мусулмон бўлиб кетди. Ўзлари мусулмон бўлғондан кейин баъзилари Ислон динида фақиҳ ва муҳаддис бўлушуб, ўз халқларини ваъз ва иршод ила мусулмон қилиб юбордилар. Ўз тилларида даъват қилиб Ислонда зўр-зўр кишилар етқуздилар. Ислон марказларига бориб ўқуб, фақиҳ, мужтаҳидлар, муҳаддислар етуштурдилар. Ўз ватанлари Туркистонни Ислон марказларига айлантуруб юбордилар.

Миср, Шом, Ёвропо, Андалус, Хуросон, Африқада насороларнинг мусулмонларга қилғон зулмларидек зулмлар улардан вужудга келмади. Билъакс, мусулмонларнинг уларга қилғон инсоний муомалаларини кўруб, бу кун урушуб юрган қавмлар мусулмонлар қаторларига

кирганларидан кейин мусулмонларга қўшулуб кеттилар. Ўз қавмларидан мусулмонларга қарши урушмоқда бўлгонларнинг зидларида мусулмонларнинг сафлариға ўтуб ўз қавмлариға қарши уруштилар. Мусулмонлар уруш пилани юзасидан бир ерни ташлаб чиқиб зўрроқ бир қувватлариға қўшулмоқ истасалар, мусулмон бўлмағонларида мусулмонларни чиқиб кетмақдан тўсуб, ўзлари мусулмонларнинг сафларида ўз қавмлариға қарши уруш қилиб, фотиҳ мусулмонларга кўмак қилур эдилар.

Демак, дунёда исломнинг торолғонлиғиға сабаб ахторилса, улда мусулмонлар Ислом ҳукмларини комил суратда жону диллари бирла юргузмакларида эди. Кўрасизки, кеча жону дил бирла мусулмонларга қарши урушуб турган қавмлар мусулмонларнинг мағлуб қавмға қилғон инсоний муомалаларини кўруб, мусулмон бўлуб кетар эдилар.

Бу кун кўрасизки, улар – мағлуб бўлғон халқлар фотиҳлардан мутаассир бўлуб, ўзларида Ислом мубаллиғлари бўлуб ўлтурубдурлар. Улар Ислом мужоҳидлари, Ислом қўмондонлари, Ислом муаллифлари бўлуб, муфассирлар, муҳаддислар, мужтаҳидлар етиштуруб ўлтурубдурлар. Буларни нучук қилич бирла мусулмон бўлғондур, деб бўладур?!

Инсонлар ўрталаридаги душманлик дин учун бўлмоқ керакдур. Бу кун адоват қилиб, урушуб юрган бир қавм урушни тарк қилиб жизя бермакка рози бўлуб сулҳ қилсалар, ўртамиздаги адоват кўтарилган бўлур – уруш тўхтойдур. Ёки бутунлай мусулмон бўладур. Демак ўртадаги адоватнинг тамом бўлмоғи икки суратда бўладур: бири мусулмон бўлмоғи бўлуб, яна бири жизяга рози, мусулмонларга тобеъ бўлуб қоладур, Ислом ҳимояси остиға кирадур, ғалаба Исломда бўлур.

Демак мусулмонлар ғолиблик суратда, мусулмон бўлғонда ҳаммаси бир динда бўлдида «сен-мен» йўқ бўлди. Исломда инсоннинг жазоға мустаҳиқ бўлмоғ куфр ва ширкдан эди. Ул иккиси йўқ бўлди, ёки куфрнинг шавкати синди, Ислом ҳукми остиға кирдида уларга қарши уруш қилмоқ зулм бўлуб колди.

«Киромун котибийн» отлик инсонларнинг яхши, ёмон амалларини ёзиб турадурган фаришталар борликлариға иймон келтурамиз. Уларни Оллоҳ таоло бизларга пойлоқчи қилиб қўйғондур. Улар бизнинг - яхшидур, ёмондур - қилғон амалларимизни ёзиб турадурлар.

Чунончи Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадур: «Албатта сизларга киромун котибийн фаришталар пойлоқчидурлар, қилмоқда бўлғон амалларингизни биладурлар». Ва яна буюрадурки: «Бу бизнинг ёздуроб қўйғон китобимиздурки, сизларга ҳақиқатни очиб берадур. Унға сизларнинг қилмоқда бўлғон амалларингизни ёздуроб турар эдик».

Ва яна ояти каримада буюрадурки: «Ул кунни эслагилки, икки фаришта ўнг ва чапдан ўраб ўлтурғон бўлурлар»().

«Инсоннинг ҳар бир сўзини сўзлаганда ёзиб тургувчи бўлур»().

«Улар яширин сўзлаган сўзларини биз эшитмайдурмиз, деб гумон қиладурларми? Нима учун эшитмас эканмиз?! Балки, бизнинг элчиларимиз қошларида ўлтуруб, ёзибда турадурлар»().

«Ҳар банда учун фаришталар бордурларки, орқама орқа уларнинг олдиларидан орқаларидан келиб Оллоҳ таолонинг ҳукми бирла қўрқуб турурлар»().

«Албатта бизнинг элчиларимиз уларнинг қилмоқда бўлғон ҳийлаларини ёзиб турурлар»().

Бухорий ва Муслим саҳиҳларида келтурган ҳадиси шарифда келибдурки: «Сизларга Оллоҳ таолонинг фаришталари навбат бирла – кечаси фаришталар, кундузи фаришталар - келиб турадурлар. Эрта намози бирла аср намозида бир-бирлари бирла дўкунушурлар. Кечасиги фаришталар эрта намозида кундузги фаришталарга қўюб кетурлар. Кундузги фаришталар аср намозида кечасиги фаришталарга қўюб кетурлар. Оллоҳ таоло ҳузуриға ҳозир бўлғонларида, Оллоҳ таоло: «Бандаларимни қайси ҳолда ташлаб келдингизлар?», деб сўрағай. Оллоҳ таоло ўзи биладур. – Улар: «Бордиқ, намоз ўқуб туруб эдилар, қайттиқ, намоз ўқуб туруб эдилар», дегайлар».

Оятнинг тафсирида ёзибдурларки, икки фаришта бири ўнгдан, бири чапдан амалларни ёзиб турурлар. Ўнгдаги яхши амалларни, чапдаги ёмон амалларни ёзиб турурлар. Яна икки фаришта олди, орқадан қўрқуб тургай. Демак, кеча ва кундуз тўрт фариштанинг ўрталарида бўлур. Демак инсонга лозимдурки, бу тўрт фаришталардан уялсун, ҳар бир қилмишини ҳисоблаб тургувчи Оллоҳ таолодан қўрқсун.

Ва яна ҳадиси шарифда келибдурки: «Ҳар бир инсонга бир жин ва бир фаришта бўлур» (фаришта яхшилиққа, жин ёмонликқа буюруб тургайлар), дебдурлар. Саҳобалардан бири: «Ё расулаллоҳ, сизга ҳам шундоғми?», деб сўрадилар. Ҳазрат Расулаллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ҳов, шундоғ ва лекин менинг бирла бўлғон менга бўйун эгиб қолғондур», дедилар».

ق: ۱۷. сураи (۱).

ق: ۱۸. сураи (۲).

(۳). الزخرف: ۸۰.

عد: ۱۱. сураи (۴).

يونس: ۲۱. сураи (۵).

Азоби қабрга муносиб бўлгон кишига қабр азоби ҳақдур, деб иймон келтурамиз. Мункар ва Накийрнинг қабрдаги сўроғларида ҳақдур. Худойи, дини, пайғамбаридан сўралур. Чунончи бу тўғрида кўп ҳадислар келгандурки, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўп саҳобалар ривоят қилгандурлар. Қабр жаннатнинг бўстонларидан бир бўстон бўлғай, ёки дўзах чуқурларидан бир чуқур бўлғай.

Ҳар ким охират, гўр азоби, қилиб турган амалларидан сўралур эканлигини билган ва иймон келтурган бўлса, ўзини унутмаслиги лозимдур. Ўзидан бепарво бўлмасун, охиратни узоқ кўрмасун, ўлуши бирла қиёмати қойим бўлур эканини хаёлида тутсун. Чунончи қирк олтинчи модалик (самаратул иймани биллаҳи вал явмил охир) масъалада беш ҳадисни баён қилиниб ўтулди.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг умматларида афзалроқлари ҳазрат Абу Бакр ас-Сиддиқ розияллоҳу анҳу, сўнгра ҳазрат Умар ал-Форук розияллоҳу анҳу, сўнгра ҳазрат Усмон Зун-нурайн розияллоҳу анҳу, сўнгра ҳазрат Алий ибн Абий Толиб розияллоҳу анҳу ҳазрат саййидуно Фотима ал-Батул розияллоҳу анҳонинг завжларидурлар. Хилофат-да мусулмонларнинг иттифоқлари бирла шул тартибдадур.

Саҳобалардан ўн киши ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам томонларидан жаннатидурлар, деб башорат берилгандур. Улар ҳазрат Абу Бакр, Умар, Усмон, Алий, Абдурахмон ибн Авф, Саъд ибн Абий Ваққос, Талҳа ибн Убайдуллоҳ, Зубайр ибнул Аввом, Саид ибн Зайд, Абу Убайда ибнул Жарроҳ розияллоҳу анҳумдурлар.

Чунончи Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ҳадис шарифларида: «Абу Бакр жаннатидур ва Умар жаннатидур ва Усмон жаннатидур ва Алий жаннатидур ва Талҳа жаннатидур, Зубайр жаннатидур, Абдурахмон ибн Авф жаннатидур, Саъд ибн Абий Ваққос жаннатидур, Саид ибн Зайд жаннатидур, Абу Убайда ибнул Жарроҳ жаннатидур», дебдурлар. Бу ҳадисни имом Аҳмад муснадида, аз-Зиё ал-Мақдисий «ал-Мухтора»да ҳазрат Саид ибн Зайд розияллоҳу анҳудан келтурубдурлар. Тирмизий Абдурахмон ибн Авф розияллоҳу анҳудан нақл қилибдур.

Биз айтамикки: ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан меърож ҳадисиди: «Билолнинг қабқобининг овозини жаннатда эшиттим», деб келибдур. Булардан бошқалар ким бўлсун жаннати, деб қатъий тариқада айтиб бўлмайдур, балки умид қилинадур.

Шунингдек, гуноҳи кабираларга иртиқоб қилиб юрган кишилар ҳақларида «дўзахийлар», деб қатъий тариқада ҳукм қилиб бўлмайдур. Уларнинг ҳукмлари Оллоҳ таолонинг ихтиёрида бўлуб, адли бирла азоб қилса ўзи билур, фазли бирла афв қилиб кечиб юборсада ўзи билур(. Нисо сураси 31инчи((, Наҳл сураси 32инчи() оятларда: «Агар кабира гуноҳлардан сақлансангизлар, Оллоҳ таоло сизларни сағира гуноҳларингизни афв қилиб жаннатга киргузгай», деб буюрадур.

Иккинчи рақамлик масъалада бу тўғрида яхши нарсалар ўтти.

.(1)сураи Нисо. 116, 48 :

.(1)сураи Нисо. 31 :

.(2)сураи. 32: نجم:

Бизларга ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари ҳақларида яхши эътиқод қилмоғимиз вожибдур. Уларни яхши кўрайлик, яхшиликларини хотиримизда тутуб, улардан баъзи нақл қилинғон, баъзи нотўғри ҳолатлардан, уларнинг ўз ўрталарида бўлуб ўтган ҳолатлардан кўз юмайлик, ишимиз бўлмасун. Улар учун мағфират талаб қилайлик. Ислонда иймон келтурмақда илгари эканликларини билайлик.

Чунончи ояти каримада буюрадурки: «Аввалги муҳожирлардан кейин ҳижрат қилғонлар айтур эдиларки: «Эй худойимиз! Бизни, биздан илгари иймон келтурганларни мағфират қилғил. Иймонлик бандалар ҳақларида бизнинг кўнгулларимизга гина солмағил. Эй худойимиз, сен ўзунг лутғлик, меҳрибондурсан», дейдурлар».

Ҳамда буюрадурки: «Ҳазрат Муҳаммад Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бирла бўлғонлар кофирларга қаттиқ, ўз ўрталарида бир-бирларига меҳрибондурлар. Уларни (ҳамма вақт) рукуъ ва сужудда кўрадурсан. Улар Оллоҳ таолонинг фазлини ва ризолиғини истайдурлар. Уларнинг юзларидан сажданинг асари билиниб турадур».

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки: «Менинг саҳобаларимни сўкманглар. Сизлардан бирингиз Уҳуд тоғи баробарида (Оллоҳ таоло йўлида) олтун сарф қилса эди, уларнинг муд ёки ярим мудларига етадурган савоб ҳосил қилмас эдилар». Бу ҳадисни Бухорий, Муслим саҳиҳларида, Абу Довуд, Тирмизий, Насоий, Ибн Можа сунанларида келтурубдурлар.

Демак, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам суҳбатларида бўлуб, хидматларида бўлғон саҳобалар ҳақларида лозимдурки инсон адаб сакласун, ўз ҳаддида бўлсун. Улар ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам суҳбатларида бўлуб, жон ва молларини қурбон қилмоқдан кейин турмаган зотлардурлар. Улар ҳақларида адабсизлик бирла, носазо сўз айтган киши ойға қараб хурган итдекдур.

Бизларга ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хотунларини мусулмонларнинг оналари(), деб эътиқод қилмоқ вожибдур. Улар ҳар бир ёмонликдан покдурлар. Улар:

1 - ҳазрат Хадича розияллоҳу анҳодурлар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг энг аввалги олғон хотунларидурлар. Ул замонда ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам йигирма беш ёшда, Хадича розияллоҳу анҳо қирқ ёшда эдилар. Ўзлари давлатлик хотун бўлуб, қуллари воситаси бирла тижорат қилиб турар эдилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга текканларидан кейин ҳамма давлатларини ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бораларида сарф қилдилар. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳазрат Хадича розияллоҳу анҳодан кўрган болалари Қосим, Абдуллоҳ - Таййиб, Тохир - бўлуб, қизлари ҳазрат Руқайя, Умму Кулсум, Зайнаб, Фотима розияллоҳу анҳум эдилар. Булардан ҳазрат Фотима розияллоҳу анҳодан бошқа болалари тамом ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга пайғамбарлик келмай туруб туғулгандурлар. Ҳазрат Фотима розияллоҳу анҳо ёлғуз пайғамбарлик келганидан кейин туғулуб эдилар. Шунинг учундурки, ҳазрат Фотима розияллоҳу анҳода бор мазийят бошқаларида йўқ эди.

2 - ҳазрат Савда бинти Замъа розияллоҳу анҳодур. Бу хотунларини ҳазрат Хадича розияллоҳу анҳонинг вафотларидан кейин олғондурлар. Ўзи Қурайшдан бўлуб, саҳиҳ сўзга қарағонда эллик бешинчи ҳижрийда вафот қилдилар.

3 - ҳазрат уммул муъманийн Оиша ас-Сиддиқа бинти Абий Бакр ас-Сиддиқ розияллоҳу анҳодурлар. Бутун хотунлари орасида энг фақийхароқларидурлар. Вафотлари эллик еттинчи ҳижрийдадур.

4 - ҳазрат уммул муъманийн Ҳафса розияллоҳу анҳо ҳазрат Умар ал-Форук розияллоҳу анҳунинг қизларидурлар.

5 - ҳазрат уммул муъманийн Умму Ҳабиба розияллоҳу анҳо. Отлари Рамла бўлуб, ҳазрат Абу Суфён розияллоҳу анҳунинг қизларидурлар.

6 - ҳазрат уммул муъманийн Зайнаб бинти Жаҳш розияллоҳу анҳо бўлуб, бу зот ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аммаларининг қизидурлар. Бу зотнинг бораларида Қуръони каримда (Аҳзоб сураси 36-37 инчи) оят() нозил бўлди.

7 - Зайнаб бинти Хузайма розияллоҳу анҳо бўлуб, «уммул масаакийн» - мискинларнинг оналари, деб лақаблангандурлар.

8 - ҳазрат Маймуна бинтил Ҳорис ал-Ҳилолийя розияллоҳу анҳо бўлуб, ҳазрат Ибн Аббос розияллоҳу анҳумонинг холаларидурлар.

9 - ҳазрат уммул муъманийн Сафийя бинти Хуяй ибн Ахтаб ал-Ҳорунийя розияллоҳу анҳо. Хайбар урушида асира бўлгон эдилар, ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам озод қилиб никоҳлариға олғондурлар. Ўзлари ҳазрат Ҳорун алайҳис-салом авлодларидандур.

10 - ҳазрат Жувайрия бинтил Ҳорис ал-Мусталикийя розияллоҳу анҳо. Банил Мусталик урушида асира бўлгон эдилар. Буни-да ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам озод қилиб никоҳлариға олғондурлар.

11 - ҳазрат уммул муъманийн Хавла бинти Ҳаким розияллоҳу анҳо.

12 - ҳазрат уммул муъманийн Умму Салама розияллоҳу анҳо.

Мана булар ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг азвожи мутаҳхаротларидурлар. Булардан «уммул масаакийн» Зайнаб бинти Хузайма бирла уммул муъманийн Хавла бинти Ҳаким, ҳазрат Хадича бинти Хувайлид розияллоҳу анҳунна ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тириклик замонларида вафот қилиб кетиб эдилар. Қолгон тўққузлари ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин қолиб, илм жиҳатдан кўп фойда еткуздилар.

حزاب: ٦. لا. ١ (١).

(٢)

Буларнинг энг афзалроқлари ҳазрат Хадича ва Оиша розияллоху анхумодурлар. Ҳар ким ҳазрат Оиша розияллоху анҳога бирор нарсани тухмат қилса, ул кофир бўлмай. Ҳолбуки ул нарсдан ул зотни Оллоҳ таоло поклаган бўлуб, ҳақларида Куръони каримда хос тариқада ўн оят нозил қилгандур.

Бул ерда ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам кўп хотун олгонлиқлари борасида озроқ сўзлаб ўтурмиз:

Бу тўғрида бизни сўзламакка мажбур қилгон нарса Мисрда чиқмоқда бўлгон «Рузул-Юсуф» отлиқ мажалласида баъзи ўзини танимагон аҳмақлар томонларидан қилингон адабсизликдур. Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам улар тухмат қилмоқда бўлгон нарсаларидан барийъ эканлиқлари куйидаги сўзлардан зоҳир бўлур. Ислом дунёсидан ташқарида сўзлаганлар Ислом авлоди бўлмагон, Исломни танимагон, Ислом душмани бўлгон қавмлар томонларидан бўлгон сўзлар ойға хурган итдек бўлуб кетадур.

Ҳофиз Ибну Касийр тафсирида Муҳаммад ибн Исҳоқнинг сийрат китобидан нақл қилиб айтадурки: Муҳаммад ибн Каъб ал-Қуразий айтадур: Утба ибн Рабийъа Қурайш ичида катта кишилардан ҳисобланур эди. Ул бир куни Қурайш бирла ўлтуруб эди, ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ўзлари ёлғуз масжидул ҳаромда ўлтуруб эдилар. Ул Утба Қурайшга қараб: «Эй жамоат! Мен Муҳаммадга бориб, бир сўзлашиб баъзи нарсаларни пеш қилай. Шояд, баъзисини қабул қилса, биз-да уни кўюб берсак, ул-да биз бирла иши бўлмай қолса. Бу тўғрида сизлар нима раъй берурсизлар?», деди. Қурайш-да бунинг сўзини маъкул кўрдилар. Бул воқеа ҳазрат Ҳамза розияллоху анху мусулмон бўлгон кунларида эди. Ул вақт ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламга эргашиб мусулмон бўлгонларда кўпаймакда эдилар.

Ул вақт Утба ибн Рабийъа ўрнидан туриб ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ҳузурлариға келиб ўлтурди. Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламга хитоб қилиб: «Эй Муҳаммад! Сенинг бирла бизнинг ўртамиздаги нарса белгилик нарсадур. Сен ўз қавмингга шундоғ зўр бир нарса() келтурдингки, унинг бирла тўпимизни буздунг, ақлиқларни ақлсизга чиқардинг, бутларимизни айбладинг, динларимизни ёмонладинг, ўтган ота-бобларимизни кофир деб ҳукм қилдинг. Эмди, мендан эшит, бир неча нарсани олдингга кўюрман, ўйлаб кўурсан. Шоядки, шулардан баъзисини қабул қилсанг. Биз-да сени кўюб берурмиз, биз бирла сенинг-да ишинг бўлмасун», деди.

Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам: «Сўзлагил, мен эшитай», дедилар.

Ул: «Эй қардошим! Сен шул келтурган нарсанг бирла мол тўпламоқчи бўлсанг, биз сенга мол тўплаб берайлиқки, ҳаммамиздан молдорроғимиз бўлғил. Агар катта бўлмоқ хаёлингга бўлса, сени ўзумизга катта қилиб олайлиқки, сендан тошқори бирор иш қилмайлиқ. Подшоҳ бўлмоқ истасанг, сени ўзумизга подшоҳ қилиб олайлиқ. Агар хотунсираб қолгон бўлсанг, ўз қавмимиз Қурайшдан кимларнинг қизларини истасанг, ўн қизни сенга таллаб олиб берайлиқ. Агар димоғингга бирор халал етган бўлса, даво қилишайлиқ. Сени тuzалтурмакка молларимизни сарф қилайлиқ», деди.

Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам қулоқ солиб ўлтурдилар. Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам: «Мендан-да эшит», дедиларда, «Аузу биллаҳи минаш-шайтонир ражийм, Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм», деб Фуссилат сураси (Ҳо Мим ас-сажда)нинг аввалидан ўқуб кетдилар. Уқба икки қўлини орқасиға қилиб, таяниб ўлтурди. 13инчи оят бўлгон оятининг охириғача: «Агар юз ўгурсалар, «сизларни-да Од ва Самуд соиқаларидек соиқадан кўркутаман», дегил», оятини тамом қилиб эдилар, Утба: «Бас, энди», деб ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг оғизларини тутуб, ўрталаридаги қариндошлиқдан қасам бериб: «Эмди етишар», деди. Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам: «Ё Абал Валийд эшитгингми? Эмди ўзунг бил», дедилар.

«Хотунсираб кетсанг», деган жумласиға келсак, ул хос ҳазрат Жобир розияллоху анхунинг ривоятларида бордур, холос.

(¹)яъни, катта ۛ мусибат бўлгон нарса) .мусахҳих.(

Бу Утба ибн Рабийъа ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламға шунинг учун бу сўзларни айтиб эдики, ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам шулардан бирини қабул қилиб уларға айтмакда бўлгон сўзларини тарк қилиб қўйсун.

Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ўн қизни-да қабул қилмадилар, подшоҳликнида қабул қилмадилар. Хотунсираб қолган, хотунға берилган деганлари тўғри бўлса эди, бул подшоҳлик бирла ўн хотунни қабул қилиб қўя қолмас эдиларми?! Хусусан, подшоҳликни қабул қилсалар эди, хотунларда истаганларидек бўлар эди, яна ўз даъватларида давом эта билур эдилар. Бу нарсаларни қабул қилмадилар.

Йигирма беш ёшлик йигит қирқ ёшлик хотунни олиб, шунинг бирла қирқ ёшга етгунларича на даъват, ва на бошқа ишлар бирла ўралашмадилар. «матн», деб() Қурайшнинг айтган нарсаларида сабр бирла даъватларида давом этдилар. Йигирма саккиз йилни ором бирла кечирдилар. Бунинг маъноси нима эди?! Хотунбозлик чиқадурми?!

Ва яна (Аҳзоб 36инчи) оят()да ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг аммаларининг қизи Зайнаб бинти Жаҳш масъаласига ишорат қиладурки: ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам Зайд ибн Ҳорисани сотиб олиб озод қилиб, уни ўғул тутган эдилар. Шунга аммаларининг қизини никоҳлаб бермакчи бўлуб эдилар. Зайнаб бинти Жаҳш бу тўғрида тархашлик қилиб, қабул қилмай туриб олди. Ул вақт шул оят нозил бўлди. Ул оятнинг таржимаси қуйидагидур: «Ҳеч бир иймонлик эркак ва хотунга жоиз эмаски, Оллоҳ ва расули бирор ишга ҳукм қилсалар, ул унга тархашлик қилсун. Ҳар ким Оллоҳ таоло ва пайғамбариға бўйунтовлик қилса, ул очик тойғинликда қолгон бўлубдур».

Ул вақт ҳазрат Зайнаб розияллоҳу анҳо: «Ё расулalloҳ! Шул кишига тегмагимни хуш кўрасизми?», дедилар. Ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам: «Ҳов, хуш кўраман», дедилар. Ҳазрат Зайнаб розияллоҳу анҳо: «Ундоғ бўлса, мен-да Оллоҳ ва расулиға бўйунтовлик қилмайдурман», деб қабул қилдилар.

Шундоғ бўлсада, ўзлари ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг аммаларининг қизи, эрлари озод бўлгон мавло бўлғони учун катталиқ қилиб юрар эдилар. Бир куни Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳу ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламға хотунидан шикоят қилиб, қўюб юбормоқ фикрини изҳор қилди. Оллоҳ таоло ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламға: «Зайнаб розияллоҳу анҳо бир куни сени хотунунг бўладур», деб билдурган эди. Шундоғ бўлсада, «Хотунунгни қўюб юборма, маҳкам тут. Худодан кўрқкил», дедилар.

Ул вақт Оллоҳ таоло шул (Аҳзоб сураси 37 инчи)оят()ни нозил қилди. Оятнинг таржимаси будур: «Ёд қил ул кунники, унга иймон келтурмакни насиб қилмоқ бирла Оллоҳ таоло инъом қилгон, ўзунг озод қилиб қулликдан қутқазиб қўймоқ бирла инъом қилгон киши - Зайд ибн Ҳорисага: «Хотунунгни маҳкам тут, қўюб юборма, худодан кўрқкил», дейдурсан. Ўз қалбингда бўлгон нарсаники, уни худойи таоло зоҳир қилғувчидур, маҳфий тутадурсан. Одамлардан кўркадурсан, [ҳолбуки]() Оллоҳ таолодангина кўрқмагинг зиёда лозимдур. Қачонки Зайд уни талоқ қилиб қўюб юбориб эди, (иддаси чиқиб унинг бирла алоқаси қолмади), биз уни сенга никоҳ қилдик. Бул шунинг учундурки, одамларнинг тутунган ўғуллари бўлуб, ўз хотунини қўюб юборгон - иддалари чиққан бўлса, уни ўз никоҳлариға олмоқни ўзларига ножоиз кўруб юрмасунлар, дебдур. Оллоҳ таолонинг ҳукми юргучидур».

Бу оятлар нозил бўлмай туруб, (Аҳзоб сураси 4 ва 5инчи) оят((-да: «Тутунган ўғул ўғул

(¹)яъни, пайғамбарлик келганидан сунг(أى) :одамлар, мен сизларга Оллоҳнинг пайғамбаридурман, (деб) .мусахҳих.(

.(²)

.(³)

(⁴)жумла ушбу катта قوس орасидагиع борани тақозо(ايتا) ди) .мусахҳих.(

..(⁵)

бўлмайду. Ўз отасига нисбат қилинлар («Зайд ибн Муҳаммад» деманглар, «Зайд ибн Ҳориса» денглар)», деб буюрулган эди.

Бу нарсаларни бошқа суратга солиб юборгон Ислон душманларининг сўзларидан сақланинлар. Улар сизларнида ўзларидек кофир қилиб, ўзлари бирла кўшуб жаҳаннамга олиб кетмакчидурлар():

Бизнинг замонамизда кофирлар тузоқлариға тушурган мусулмон ёшларни-да шул хил қилиб, динларидан Ислондан чиқариб юбормоқдан кейин турмайдулар.

Ислондан илгари Арабистонда ҳар ким хоҳлаганча хотун ола берар эди. Сураи Нисо нозил бўлуб, улда тўртдан зиёда хотун олмасликқа ҳукм бўлди. Бир кишининг ўн хотуни бор эди, яна бир кишининг саккиз хотуни бор эди, шунингдек тўртдан зиёда хотунлик одамлар кўп эдилар. Нисо сурасидаги (учинчи) оят() нозил бўлғонидан кейин ҳазрат Расулulloх соллалллоху алайҳи васаллам ҳаммасини тўртдан зиёдасини кўюб юбормоққа буюрдилар.

Аммо ўзларининг тўғриларида ҳазрат Расулulloх соллалллоху алайҳи васаллам ояти каримада: «Пайғамбарға Оллох таоло фарз қилгон нарсасида қисинтқилиқ йўқдур. Ўтган пайғамбарларға-да Оллох таолонинг жорий қилиб қўйгон тариқаси шу хилдур. Оллох таолонинг ҳукми жорий бўладургон ишдур»(). «Муҳаммад соллалллоху алайҳи васаллам сизлардан бирор кимсанин отаси эмас»(). «Эй пайғамбар! Биз сенга маҳрини бериб олгон хотунларингни ҳалол қилдик. Ғанимат юзасидан қўлингга асира бўлуб тушган чўриларни-да ҳалол қилдик. Ҳамда амакиларинг, аммаларинг, тоғаларинг, холаларинг қизларини сенин бирла ҳижрат қилгон бўлсалар ҳалол қилдик. Ҳамда бир хотун ўзини сенга ҳадийя қилиб тутган бўлса, унида ҳалол қилдик. Ул ўзи сенинг ўзунга хос ҳалол бўлуб, сендан бошқага жоиз эмас»().

Сўнгра охирида келиб тўхтагон ери (Ахзоб: 52) ояти бирла: «Кўлунда бўлгон ҳозирги (тўккуз) хотундан бошқа хотун олмоқ сенга ҳалол эмас. Ёки булардан бири ўрниға яна бошқа олмоқ-да жоиз эмас»(), деб ҳукм бўлди.

Демак, инсонларнинг яримлари хотунлар бўлғони учун; уларға таблиғ қилмоқ, динда лозим бўлгон хотунлар бирла эрлари ўрталаридаги хусусий нарсаларни хотунлардан сўролмоққа зарурат бўлғони учун; Оллох таоло ҳазрат Расулulloх соллалллоху алайҳи васалламға хусусий тариқада муаллималар етиштурмак учун тўккузға() хотун олмоққа, ундан оширмаслик, улардан бирини алиштурмасликқа ҳукм қилгондур. Аходисларни татаббуъ қилгон кишиларға зоҳир бўладур.

Ҳамда бу хотунлардан кўплари уммати исломийянинг хотун қисмлариға таълим ва таблийғни кўзда тутган бўлса, баъзилари эрдан қолиб ўзи ҳамда авлодларини бўлмак тўғриларида ожиз бўлуб колгон хотунларға кўмак қилмоқ учун эди. Бу тўғридаги ҳолатларни тафаҳхус қилгонларға зоҳирдур.

.()сураи Бақара .. 109 :сураи Нисо. 89 :

.()

.()сураи 1 ла. 38 :حزاب

.()сураи 1 ла :حزابқирқ.

.()сураи 1 ла. 50 :حزاب

.()сураи 1 ла. 52 :حزاب

.()тўккуз (تۆككوز) (тўккузға (جه бўлса керак) .мусахҳих.(

Мусулмонларга ўз узаларида ҳоким бўлуб турган имомлариға итоат қилиб, ҳукмлариға бўйунсунмак вожибдур. Ҳар ким халифа бўлса, одамлар унға байъат қилиб тўплансалар ёки қиличи бирла қолиб бўлуб халифа бўлгон бўлсада, унғада итоат қилмоқ вожибдур. Хилоф қилмоқ, унға қарши чиқиб боғий бўлмоқ, мусулмонларни иккига бўлмак ҳаромдур. Модомики шариатга хилоф ишга буюрмаган бўлса. Агар шариатга хилоф ишга буюрса, ул вақт унға итоат қилмоқ вожиб бўлмағай, итоат йўқдур.

Салаф уламоларини яхшилаб ёдлаймиз, уларни мақтаймиз, уларнинг ҳақларида яхши сўзлар айтурмиз. Улар раббоний – худойпараст уламолар бўлуб саҳоба, тобеъийн, табаъ тобеъийн ва улардан кейингилардан иборат бўлуб, улар мужтаҳид имомлар, фуқаҳо ва муҳаддислардурларки, улар дин ва ундаги аҳкомларни таблиғи тўғриларида ҳаққи бирла қойим бўлдилар – камлик қилмадилар, халққа етқуздилар, Қуръон ва ҳадисни мудофаа қилиб, уларга бирон нарса қўшмоқдан сақлаб келдилар.

Оллоҳ таоло улардан рози бўлсун, уларга мусулмонлар томонларидан Оллоҳ таоло жазойи хайрлар берсун. Бизларда уларнинг босқан қадамларидан юрамиз, тутган йўлларидан чиқмайдурмиз. Чунки улар уммати исломийянинг йўлбошчиларидурлар, миллатнинг посбонларидурлар. Улар тўғри йўлдаги имомлар бўлуб, Оллоҳ таолонинг авлиёлари бўлғон солих бандалардурлар, динда росих бўлғон уламолардурлар.

Салаф уламолари, деб ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан дину аҳкомларини олиб ўзларидан кейингиларга етқузган зотлар бўлуб, улар саҳоба, тобеъийн, табаъ тобеъийн, атбоъ табаъ тобеъийндан иборат бўлуб, улар мужтаҳид имомлардурларки, улар ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан эшитган Қуръони карим ва аҳодиси набавийяларни бор бўйича бир-бирларидан олиб, ҳар ким онглайдурган қилиб, бизларга тавзиҳ бирла осон қилиб етқузгандурлар. Ҳар қайси оят ва ҳадислардан ҳосил бўлғон ҳукмлар – фарз, вожиб, суннат, мустаҳаб, ҳаром, мубоҳ, макруҳларни баён қилиб бергандурлар.

Фолбин, мунажжим, китоб ва суннатга, ижмой умматга хилоф бирор нарсдан хабар бергувчиларни тасдиқ қилмаймиз – «рост айттилар», демайдурмиз.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Ҳар ким Оллоҳ таолонинг пайғамбари келтурган нарсанинг ҳақлиги собит бўлуб туруб пайғамбарга хилоф қилса, мусулмонларнинг йўлларидан бошқа йўлга юрса, унинг ихтиёр қилгон йўлини ўзига қўюб берурмизда, ўзини жаҳаннамга киргузурмиз. Ул ёмон борадургон жойдур».

«"Оллоҳ таолодан бошқа осмонлар бирла ерда бор нарсалар ҳаммалари ғайбни билмайдурлар. Ўзларининг қачон тирилур эканлиқларини-да билмайдур", дегил».

«Эй иймон келтурган бандалар! Оллоҳ таолоға, пайғамбарига ҳамда ўзларингиздан бўлгон ҳукмдорларга итоат қилинглр. Агар бирор насада ўрталарингда жанжал қилишиб англашмовчилик пайдо бўлуб қолса – Оллоҳ таолоға, қиёмат куниға иймон келтурган бўлсангизлар, – ул нарсани Оллоҳ ва расулиға қайтаринглр – Китоб ва Суннатга мурожаат қилинглр. Бул ўзи кўп яхши бўлуб оқибатида яхшидур».

Фол кўргучилар, «фалон юлдуз фалон ерга келса, оламда мана бу хил наса пайдо бўладур», деганларнинг сўзларига, ёки Оллоҳ ва расулининг ҳукмларига хилоф даъволарда бўлгон кимсаларнинг сўзларига ишонмасликка буюрадур.

Исломуламолари (мухтаҳидлар, Китоб ва Суннатдан хабардор бўлгон зотлар) иттифок қилгон нарсаларга хилоф қилгонларнинг сўзларига ишонманглр. Динда ҳақиқат эканлиги билинган нарсаларни қўюб, бошқа нарсалар орқаларидан юрганлар мусулмонлар юрган йўлдан бошқа йўлга юрганларни Оллоҳ таоло бу дунёда қўюб берур-да, умри тугаб ўлуб Оллоҳ таолоға қайтконда борар жойи жаҳаннам бўлур.

Бу хилда «ғайбни билурман», деб даъво қилгонлар ўзларининг қачон тирилишларини билмайдурлар. Улар илми ғайбни нучук билурлар?!

Қиёмат аломатларининг ҳақлиғига иймон келтурамизки, ул қиёматдан илгари воқеъ бўладур. Улда дажжолнинг пайдо бўлуши, имом Махдийнинг хуружи, ҳазрат Ийсо алайҳис-саломнинг осмондан тушмаклари, куннинг кунботардан чикмоғи, доббатул арзнинг пайдо бўлмоғидур.

Қиёматдан илгари охир замон бўлғонда қиёматнинг аломатларидан бўлғон нарсалар зухурға келур. Ҳар қайси аломат инсонни ҳайратга қолдурадурган бўладур.

Ҳазрат Авф ибн Молик ал-Ашжаий розияллоху анхудан ривоятдурки, айтибдурлар: «Мен ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам ҳузурлариға Табук ғазвасида келдим. Жаноблари чармдан бўлғон чодирда ўлтуруб эдилар. Буюрдиларки: «Қиёматнинг олдида олти хил воқеа бўладур: ўлат (бирдан ўлиб қолмоқ) келурда сизлардан кўп киши ўлуб кетур. Сўнгра Байтул Мақдиснинг фатҳи бўлур. Сўнгра мол кўпайиб кетур, ҳаттоки бировға юз олтун берилса «менга шуни берадурми?», деб хафа бўладур. Сўнгра фитна пайдо бўлур, мусулмонларнинг фитна кирмаган уйлари қолмағай. Сўнгра бани асфар – Рум насоролари бирла сизлар ўрталарингизда худна бўлур. Бу худнада ғадр қиладурлар. Сизларга саксон байроқ остида ҳужум қилиб келурлар. Ҳар байроқ остида ўн икки минг киши бўладур»(). Бу ҳадисни Бухорий, Абу Довуд, Ибн Можа, Табароний Мўъжам ал-Кабирда келтурубдурлар.

Ҳазрат Хузайфа Ибн Асийд розияллоху анхудан ривоят бўлубдурки, айтибдур: «Бизлар қиёмат кунидан сўзлашиб ўлтуруб эдик, бирдан ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам чиқиб қолдиларда: «Нимадан сўзлашиб ўлтурубдурсизлар?», дедилар. Бизлар: «Қиёмат куни борасида сўзлашиб ўлтурубдурмиз», дедик. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: «Ўн аломатни кўрмагунингизча қиёмат қойим бўлмағай», дедилар, «Ул ўндан – тутун, дажжол, куннинг кунботардан чикмоғи, ҳазрат Ийсо алайҳис-саломнинг осмондан тушмаклари, Яъжуж Маъжуж, уч карра ер ютмаги – кун чиқарда ёки кунботарда, жазиратул Арабда ер ютмаклари, энг охиргиси Ямандан ўт чиқиб одамларни маҳшаргоҳга суруб кетмагидур». Бу ҳадисни Муслим саҳийҳида келтурубдур.

Саҳийҳайнда (лафз Бухорийнинг лафзидур) келибдурки, ҳазрат Ибн Умар розияллоху анхумодан ривоятдур: «Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳузурларида дажжолдан сўз бўлди. Ул вақт ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам буюрдилар: «Оллоҳ таолонинг сифатлари сизларга махфий эмасдур. Оллоҳ таоло аъвар эмас. Дажжол аъвар бўлуб, ўнг кўзи кўрдур, чап кўзининг ниши ирғиб чиққан узум донасидекдур».

Ҳазрат Анас ибн Молик розияллоху анхудан ривоятдурки, айтибдурлар: ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам буюрдилар: «Ҳар бир келган пайғамбар дажжолдан ўз қавмини кўркутуб келгандур. Билиб қўйунгларки, ул аъвар – бир кўзи кўр бўлғай. Худойларингиз аъвар эмас. Икки кўзининг() ўртаси – пешонасида , деб ёзиғликдур».

Баъзи бир ривоятда яъни кофирдур, деб тафсир қилибдур.

Бухорий ва бошқалар ҳазрат Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилиб айтадурларки: ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам буюрдилар: «Меним жоним қабзасида бўлғон зотға қасамки, яқин ўртада ҳазрат Ийсо алайҳис-салом осмондан тушгайлар. Одил ҳукмдор бўлуб, салийбни синдургай, тўнгузни ўлдургайлар, жизяни кўтариб ташлағайлар. Дунё шул қадар кўпайгайки, уни ҳеч ким қабул қилмағай. Ҳаттоки бир сажда дунё ва дунёда бор нарсадан яхшироқ бўлғай». Сўнгра ҳазрат Абу Хурайра розияллоху анху айтибдурларки: «Истасангизлар: () оятини ўқунглар». Таржимаси будур: «Китоб аҳлидан ҳеч ким қолмай ҳазрат Ийсо алайҳис-салом ўлмай туруб иймон келтургай.

(¹) муаллиф رحمة Оллоҳ عليه олти хил воқеадан بيئته сени санабот дилар. ушбу ҳадиси шарифда расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам олти воқеанинг биринчиси қилиб ўзларининг вафотларини () .мусахҳих.(

(²) яъни, дажжолнинг икки кўзи) .мусахҳих.(

(³) сураи Нисо. ۱۰۹ :

Ҳазрат Ийсо алайҳис-салом қиёмат куни гувоҳ бўлғайлар».

Ҳазрат Ийсо алайҳис-салом осмондан тушурлар, дажжолни ўлдурганларидан кейин Яъжуж Маъжужлар чиқурлар. Ҳаммалари ҳазрат Ийсо алайҳис-саломнинг дуолари бирла бир кечада ўлуб қолурлар. Бу тўғридаги узун ҳадисларнинг мухтасар тариқада ҳосили шулдур.

Доббатул арз хуружи бўлса, бул тўғрида ояти каримада буюрадур: (). «Уларға ваъда қилғон сўзумизнинг келадурган вақти келса, уларға ердан бир ҳайвонни чиқарғаймизки, ул одамларни бизнинг оятларимизга ишониб етмаган эканликларини сўзлаб бергай».

Куннинг кунботардан чиқмоғи бўлса, ояти каримада ишорат қиладур: ((. «Улар фаришталарни келмаклари ёки Худойингнинг келмагини, ёки Худойинг аломатларидан баъзисининг келмагинигина кутадуларми?! Худойингнинг баъзи аломатлари келиб қолса, ул вақт келтурган иймонлари уларға фойда қилмайдурки, илгари иймон келтурмаган ёки иймонлари бирла ўзлариға хайр ҳосил қилмаб эдилар. Уларға: «ўшал кунни кутунглар, бизларда кутуб тургувчидурмиз», дегил».

Бундан мурад куннинг кунботардан чиқишидур.

Доббатул арз бирла куннинг кунботардан чиқмоқлари бир-бир кетин бўлғай. Бу иккисидан қайсиси аввал келса, кейингиси унинг орқасидан келур. Чунончи бу тўғрида Бухорий саҳиҳида келтурубдур.

(¹)сураи. ۸۲: نمل

(²)сураи ал-Анъом. ۱۰۸ :

Жаннат ва дўзах яратилгон - бор бўлуб, улар ҳаргиз тугаб йўк бўлуб кетмагайлар. Чунки Оллоҳ таоло жаннат ва дўзахни халойикни яратмай туруб яратқандур. Уларга лойик одамларни-да яратқандур. Улардан хоҳлаганларини жаннатга ўз фазли бирла киргузгай, хоҳлаганини жаҳаннамга адли бирла киргузгай. Ҳар қайси фирқа ўз йўлига қараб кетгай. Ҳар қайси тоифа (жаннати ёки дўзахий)лар нима учун яратилгон бўлсалар, ул нарса учун амал қилурларда, буларга бу амаллари сабабли жаннати ёки дўзахий бўлурлар, деб ҳукм бўлуб бўлгондур. Яхшилиқ, ёмонлиқ бандаларга Оллоҳ таоло тарафидан ёзилиб қўюлгондур.

Биз юкорида қирқ иккинчи модда бўлгон тақдир масъаласида узундан узоқ баён қилиб ўтгукки, дунёда бўладурган ёки бўлмайдургон нарсаларни Оллоҳ таоло билиб, «бўладур» ёки «бўлмайдур», деб ёзиб қўйгондур.

Жаннат бирла дўзахни-да шул халойиклар учун яратқандур. «фалони жаннати» ёки «фалони дўзахий», «фалони жаннат учун амал қилиб жаннатга киргай», «фалони дўзах учун амал қилиб дўзахга киргай», деб билиб, ёзиб қўйгондур. Бунда зўрлаб бандани ўз ихтиёрига қўймай, дўзах учун амал қилдургон деган нарса йўқдур.

Қиёмат куни ҳақдур. Ҳар ким қиёмат қойим бўлгонда ҳисобга тутулуб, ўзига жазо ёки сазо топур. Бу нарсалар пайғамбарлари воситалари бирла шак қолмайдургон даражада тамом бандаларига билдурулгондур.

Қиёматнинг келмаги тўғрисида Қуръони каримда 85 оят, ўлгандан кейин тирилмак тўғрисида 26 оят, амалга кўра жазо берилур эканлиги тўғрисида 70 оят келибдур.

«Қуръони каримни тушунуб туруб ўқимайдурларми?! Кўнгулларида қуфллари борми?!»(), - деб ҳўб хитоблар қилингондур.

Бу дунёда инсонларга пайғамбарлар кўндуруб, Оллоҳ таолонинг ўзига ибодат қилмоқ, шайтон йўлига юрмасликка буюрулгондур.

Охирги пайғамбар бўлгон бизнинг пайғамбаримиз ҳазрат Муҳаммад Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Қуръони каримни нозил қилиб, мусулмонлар тойиб кетмасун деб шул Қуръонни қиёматгача қолдуруб, маъбудини танитиб, уларни охират азобидан кўрқутуб, бул тўғрида узр баён қилмоққа йўл қўймоғондур. Буларнинг ҳаммалари банданинг ихтиёри тамом ўзида эканлигини ҳўб билдуруб бергондур.

Кофирларга бўладургон тугамайдурган азоб борасида ояти каримада буюрадур:

((. «Ҳар бор терилари ўтуланиб кетганда, азоб тортсунлар, деб териларини янгилаиб қўйгаймиз».

((. «Ўт ҳар бор ўчуб борса, ўтини уларга яна тезлатиб қўйгаймиз», деб буюрадур. Бул ўзи азобни яхшигина тотсунлар, дебдур.

Ушбу оятлардаги « ма» лафзи давомни ифода қилур эканлиги зоҳирдур.

Шул сабабларга кўра (Худ сураси 107 ва 108 инчи) оятлардаги « »ни: «мункатеъдур», дебдурлар. Ул « »нинг маъноси «ва лекин» деган бўладур. Ва лекин баъзилари 107 оятдаги « »ни муттасил дебдурлар. Ул умумдан хосни - дўзахдаги азобда бўлгон кофирлар бирла мусулмон осийларидан азобда бўлгонларни чиқиб кетадурлар, деб истисно қилингон бўладурда, мусулмонлар чиқиб кетиб, кофирлар ҳамиша азобда қоладурлар, деган бўладур.

Баъзилар ўзини раҳимдил олиб, кофирларнида чиқариб юбормоқ истасаларда, (ан-Нисо сураси 41, ал-Исро сураси 95 инчи) оятларга хаёл қилмағондурлар.

.()сураи Муҳаммад. ۲۴ :

()сураи Нисо. ۵۶ :

()сураи ۱ ла. ۹۷ :سراء

.()сураи. ۱۰۸-۱۰۷ :هود

Лавҳи Маҳфузга ва унга ёзилгон нарсаларнинг ҳаммаларига иймон келтурамизки, муқаддатларни Оллоҳ таолонинг ҳукми бирла қалам ёзиб қўйгондур. Оллоҳ таоло нима нарсаларни бўладур деб ёзиб қўйгон бўлса, ҳамма халойиқ келиб, уни бўлмайдургон қилмоқ истасаларда қилолмағайлар. Шунингдек бўлмайдур деб ёзгон бўлса, уни бўлдуrolмағайлар. Қиёматгача бўладургон, бўлмайдургон нарсаларни ёзиб, қалам қўрқуб қолгондур.

Ояти каримада: ((. «Балки ул ўзи Қуръони карим бўлуб, Лавҳи Маҳфузда ёзиғлиқдур», деб буюрадур.

Абул Қосим ат-Табароний Мўъжам ал-Кабирда ўз санади бирла келтурубдурки: Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «Лавҳи Маҳфузни Оллоҳ таоло оқ гавҳардан яратқан бўлуб, эни етти осмон бирла ернинг орасича келадур. Муқоваси қизил ёқутдур. Оллоҳ таоло унга бир куни уч юз олтмиш қарра назар қилғай. Ҳар қарашида халқ қиладур, тиргузадур, ўлдурадур, азиз қиладур, хор қиладур - истаганини қиладур».

Ул Лавҳи Маҳфузда дунёдаги ҳамма муқаддатроти ёзгондур. Оллоҳ таоло ҳамма муқаддатроти ёзмоқ учун яратилгон қалам энг аввал яратилгон нарсадур. Абу Довуд сунанида ёзибдурки: «Қиёматгача бўладургон нарсани аввал қалам бирла ёзилди».

Арш энг аввал яратилгондурми ёки қалам энг аввал яратилгондурми, уламолар ихтилоф қилибдурлар. Буни Абул Ало ал-Ҳамдоний баён қилибдур. Сўзнинг саҳиҳроғи шулки: арш энг аввал яратилгондур. Чунончи ҳазрат Абдуллоҳ бин Амр розияллоҳу анҳумонинг ривоятларида ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурлар: «Халойиқнинг муқаддатротларини осмон бирла ерни яратмоқдан эллик минг йил илгари ёзгондур. Ул вақт арши сув узасида эди».

Мана бу лафздан сариҳ билинадурки, арш энг аввал яратилгон бўлуб, муқаддатроти арш яратилгондан кейин ёзгондур.

Қадар масъаласини қирқ иккинчи моддалиқ масъалада ёзгон бўлуб, унда қўп нарсалар бордур.

Матн.

Иймон келтурамизки, тирикларнинг дуоларининг ўлукларга фойдаси тегадур, садақалариданда ўлуклар фойдаланурлар. Аҳли суннат уламолари бу тўғрида иттифок қилибдурлар.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Улардан кейин келганлар айтадурларки: «Эй худойимиз! Бизлардан илгари келиб иймон келтурган қардошларимизни мағфират қилғил. Мусулмонларга кўнгулларимизда хафалиқ кўймағил», дейдурлар».

Ҳазрат Ибн Аббос розияллоху анхумодан ривоятдурки, айтибдурлар: «Ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам хузурлариға бир киши келиб: «Ё расулаллох, менинг онам менинг йўқлиғимда ўлуб қолибдур. Унинг учун садақа қилсам, савоби унга тегадурми?», деди. Ҳазрат Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам: «Хов, етадур», дедилар. Ул киши: «Жанобингизни гувоҳ қилурманки, миҳроқ отлик боғим онам йўлида садақадур», деди». Бу ҳадисни Бухорий саҳийҳида ҳазрат Ибн Аббос розияллоху анхумо воситалари бирла ривоят қилибдур.

Ҳадисларда тирикнинг садақасидан ўлукларнинг фойдаланишлари тўғрисида кўп нарса келибдур. уламолар: «Ўлукнинг қарзини тирик адо қилса, ул қарз ўлукнинг бўйнидан соқит бўладур», дебдурлар. Бу тўғрида «қариндош бўлсун, бегона бўлсун баробардур», дебдурлар.

Ҳаж тўғрисида уламолар ўрталарида ихтилоф бўлубдур. Чунончи имом Муҳаммад ибнул Ҳасан аш-Шайбоний: «ҳаж учун сарф қилинғон нафақасининг савоби тегадур», дебдур. Бошқа уламолар: «ҳажнинг савоби тегадур», дебдурлар. Шул кейинги сўз саҳиҳдур, дебдурлар.

Баданий ибодат тўғрисидада бироз ихтилоф бордур. Чунончи имом Абу Ҳанифа, имом Аҳмад, жумхур уламолар: «Рўза, намоз, Қуръон ўқумоқ, зикр Оллоҳнинг савоби тегадур», дебдурлар, имом Молик, имом Шофеий: «Етмайдур», дебдурлар.

Ўлукнинг ҳаққиға қилинғон дуолар, садақалар, намоз, рўза, Қуръон ўқуб савобини бағишламоқ тўғрисида кўп ҳадислар келибдур. Аммо Қуръон ўқумоққа бир қорини буюруб, унга ижара тариқасида пул бермак, унинг савобини ўлукка бағишламоқ бўлса, буни салаф уламоларидан кимса қилмабдур. Мужтаҳид имомлардан бирор кимса буюрмабдур. Фақат таълим тўғрисидагина уламолар ўрталарида сўз бордур. Чунончи Ибн Обидийн Шомий («Раддул Муҳтор» соҳиби) «Шифоул алийл фий бутланил-васийяти билхатамати ват-таҳалийл» китобида Қуръони каримни ужра бирла ўқумоқ ва ўқутмоқнинг жоиз эмаслиғида узундан узоқ сўзлагандур.

Қуръони каримни қабр олдида ўқумоқ тўғрисида уламолардан уч хил сўз бордур. Дафн вақтида Қуръон ўқумоқ макруҳми, ёки макруҳ эмасми, икки хил сўз бўлуб, «Дафндан кейин макруҳдур», деган сўз имом Абу Ҳанифа, имом Молиқдан ривоят бўлубдур. Имом Аҳмаддан икки сўз ривоят бўлубдур. Чунки бу бидъат бўлуб, бу тўғрида суннатдан бирор нарса келмабдур. «Қуръон ўқумоқ намозга ўхшайдур. Қабр олдида намоз ўқумоқ макруҳдур, ўкуса бўладур», деган сўз имом Муҳаммаддан ривоят бўлубдур. Яна бир ривоят имом Аҳмаддан манқулдур. Булар ҳазрат Ибн Умар розияллоху анхумодан ривоят бўлғон сўзга эътимод қилибдурки, дафн қилур вақтида сураи Бақаранинг охирини ўқумоқни васият қилибдурлар. Мана булар шул сўздан истидлол қилибдурлар. Аммо дафндан кейин Қуръон ўқумоқ макруҳдур дебдурлар. Шул сўз қавийроқ кўрунадур.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларини яхши кўрамиз. Бирор кимсани яхши кўрмакда ҳаддидан ошириб юбормайдурмиз. Саҳобалардан бирор кишини ёмон кўрмаймиз, уларни ёмон кўрганларни ёмон кўрамиз. Уларни яхшилиқдан бошқа нарса бирла ёдлаганларни-да ёмон кўрамиз. Яхшилиқ бирлагина ёдлаймиз.

уларни яхши кўрмак дин ва иймон, эҳсон – хайрлик бўлмоқнинг аломатидур. Уларни ёмон кўрмак куфр ва нифок бўлуб, ўз ҳаддан ошмоқдур. Ҳар ким саҳобаларни, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг покдоман хотунларини ҳамда авлодларини яхшилиқ бирла ёдласа, ул нифокдан барийъ бўлубдур.

Саҳобалар ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суҳбатларида бўлуб, Оллоҳ таоло бандалари учун хуш кўрган дини() - Исломни ер юзида ёйиб, бизларга еткузгандурлар. Улар ўзларининг хуш ахлоқлари сабабидан урушуб фатҳ қилгон ерларидаги одамларнинг қалбларинида қўшуб фатҳ қилгон эдилар. Уларни ўзларига мағнотисдек тортиб, меҳрибончилик ила пеш келур эдилар.

Оллоҳ таоло ўз каломида уларни махтаб буюрадурки:

«Ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Оллоҳнинг пайғамбаридур. Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бирла бўлгонлар кофирларга қаттиқ, ўз ўрталарида бир бирларига меҳрибон бўлуб, рукуъ ва саждада бўлгучилардурлар. Оллоҳ таолонинг фазли ва розилиғини истайдурлар. Уларнинг юзларида сажданинг асари бордур. Бул ўзи уларнинг Тавротдаги сифатларидур. Инжилдаги сифатлари бир экиндекдурки, ул экин шохлайдур, қаттиқ бўлуб тикланадур-да, экувчиларга хуш кўринадур. Бул ўзи кофирларни аччиғландурмоқ учундур. Улардан() иймон келтуруб, яхши амаллар қилгонларга мағфират ва зўр савобни Оллоҳ таоло ваъда қилгондур».

Бу ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сабабларидан ер юзида томур отқан куфр бирла ширкнинг томурларини курутуб, юмуруб ташламоқни ирода қилгон эканлигини билдурадур.

Асл масъала шундадурки, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам маъъус бўлгон замонларида инсонлар - араблар бир-бирлари бирла қирилишиб икки фирқа бўлуб, бир-бирларини эзиб қонларини сўрмоқда давом этур эдилар. Араб жазираси ширк бирла қоплангон бўлуб, ўз ўрталарида қирилишмоқ бирла мубтало эдилар. Инсоният йўлидан тойиб, ҳақ йўлдан жуда узаб кетган эдилар. Ер юзида бор яҳудийят бирла насронийят миллатлари ўз динларини таҳриф қилиб - бузуб, ифлос қилиб, динликдан чиқариб, васанийятга айлантуруб юборгон() бўлуб, кучсизларни кучликлар эзмаклари табиий суратга кириб қолгон эди. Шулардан норози бўлгон зотлар ўзлари учун ҳақ дин ахтариб, баъзилари бузуқ дин бўлсада насронийят динига кирмакка ўзларини мажбур кўрмакда эдилар. Баъзилари насронийятнида қабул қилмай, Зайд бин Амр ибн Нуфайлдек кишилар янада ҳақ динни истамакда эдилар.

Шундоғ бир замонда Оллоҳ таолонинг иродаси араби мустаъриба бўлгон Ҳижоздаги арабларнинг шону шавкат ва эътиборлик қабиласи бўлгон Қурайш қабиласининг Баний Ҳошим жамоасидан Абдул Мутталибнинг ўғлининг ўғли ҳазрат Муҳаммад ибн Абдуллоҳ ибн Абдул Мутталиб соллаллоҳу алайҳи васалламни сайламоққа бўлуб, шулар зотни Оллоҳ таолонинг ўзи руҳоний тариқада тарбиялаб - камолига еткузуб, бутун ер юзига пайғамбар қилиб кўндурди.

Ўзлари ёлғуз бўлгон ҳолда тавҳид байроғини кўтариб: «Эй халойиқ, мен сизларнинг ҳаммаларингизга Оллоҳ таолонинг пайғамбаридурман»((, «матн» - ёлғуз Оллоҳ таолонинг

.(¹)сураи ал-Моида. 3 :

(²)яъни, саҳобалар). (مусахّخه.من.

(³). التوبة: 30.

.(⁴)сураи ал-Аъроф. 108 :

Ўзига ибодат қилинган, Оллоҳ таолодан бошқа маъбуд йўқдур, ҳокимият Оллоҳ таолонинг ўзининг ҳокимияти бўлуб, ибодат ўзигадур, шул ўзи ҳақ диндур, деб бутун дунёдаги инсонларни шул тавҳид дини бўлгон Исломга чақирмоққа турдилар. Йигирма уч йил муддатида бу Оллоҳ таоло нозил қилгон китоб – Қуръони карим кўрсатган йўл бирла бутун Арабистон жазирасига Исломни ёйиб бўлуб эдилар.

Ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга иймон келтуруб, атрофлариға тўплангон зотларни шундоғ тарбияладиларки, ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин ўрниларида туруб оз муддат ичида Исломни шарқан ва ғарбан Чин худудидан тортиб баҳри муҳийти атласийғача, ва шимолан ва жанубан Ёвроподан тортиб баҳри муҳийти хиндий ўрталарини исломобод қилиб юбормоққа муваффақ бўлуб эдилар. Булар ўз ўрталарида ака-укадек бир-бирлари бирла меҳрибон бўлуб, Ислом динини ёйдилар. Исломга қарши турган кофирларға қарши арслонлардек раҳмсиз эдилар.

Букун Исломга қарши урушуб юрган кофирлар буларни арслонлардек кўрур эдилар. Эртаси мағлуб бўлуб қолсалар, мусулмонларни ўз оталаридек меҳрибон топур эдилар-да, уларнинг - Ислом мужоҳидларининг хушмуомаликларини кўруб мусулмон бўлур эдилар. Эртасига мусулмонлар сафларида ўз қавмлариға қарши йўлбарслардек уруш қилур эдилар. Ўн икки минг лашкар бирла бир мамлакатни уруш қилиб фатҳ қилсалар, бир йил ичида мусулмон бўлгонлардан уларнинг сафларида юз минг лашкар бўлуб, кофирларға қарши уруш қилмоққа ҳозир бўлур эдилар. Бу мусулмон бўлмагонлар ёни-велларидаги мамлакатларға мусулмонларни: «Оламдаги мазлум халқни зулмдан кутказғувчи Оллоҳ таолонинг фаришталари келдилар», деб ёзиб танитур эдилар.

Улар юзларининг энг юқориси бўлгон пешоналарини Оллоҳ таолонинг даргоҳида ерга қўюб сажда қилгонлиқлари учун юзлари ярқираб, юзларидан нур томилиб турар эди. Бул ўзи уларнинг Тавротдаги васфлари эди. Ҳар бир банда Оллоҳ таолонинг динида қанча ихлос бирла бўлгон бўлса, унинг чехраси кўнлидаги ихлосини зоҳир қилиб билдуруб турадур. Туркий масал бордурки: «Сендан угина, мендан бугина». Банданинг ихлоси қанча бўлса, Оллоҳ таолонинг фазли ундан зўрроқдур.

Инжилдаги сифатларини Оллоҳ таоло бир экинга ўхшатадур. Ердан заиф бир суратда чиқиб, бора-бора зўрайиб маҳкамланиб ўрнаб кетиб, экинчиларни хуш қиладур, деб баён буюргандур. Чунончи Исломнинг аввалги ҳолида мусулмонлар ғариб бўлуб туруб, сўнгра зўрайиб томир отиб дунёға ёйилди. Шунингдек, ҳар ким иймон келтуруб, яхши амал қилса, ул Ислом ҳукмини лозим бўлгон ерига етқузгандур. Унинг учун Оллоҳ таолонинг хузурида кўп савоб ва мағфират бор эканлигини кўрсатадур.

Ҳар ким бу саҳобалар ҳақларида хушақидалик бўлуб, яхши сўз айтиб юрган бўлса, ҳамда ҳазрат Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг покдоман покиза хотунлари ҳақларида оналаримиз, деб яхши ақидалик бўлса, ҳамда авлодларини иззат ва ҳурмат ва эҳтиром ила ёдламоқда бўлса, ул ўзини нифоқдан сақлабдур.

матн.

Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин хилофатни энг аввал ҳазрат Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳуға исбот қиламиз. Сўнгра ҳазрат Умар розияллоҳу анҳуға, сўнгра ҳазрат Усмон розияллоҳу анҳуға, сўнгра Алий розияллоҳу анҳуға исбот қиламиз. Суннати набавийя узасида чинакам қойим бўлуб ўтган халифалар шулардурлар. Тўғри йўлда бўлгон имомлар шулардурлар.

Бу тўғрида Ислон уламолари иттифоқ қилгондурлар, рофизийларнинг хилофларининг эътибори йўқдур. Уларнинг мазҳаблари Ислонни бузмоқ учун дунёда пайдо бўлгон мазҳабдур. Бу мазҳабнинг бонийси Абдуллоҳ ибн Сабаъ номлик яҳудийдур. Улар аксар ривоят қилгон ҳадисларидаги ровийлари тамом аҳли суннат тарафларидан ёлгончи, ҳадис тўқумоқ бирла тухмат қилингон кишилардурлар. Бу хил кишилардан ривоят қилиб ўз ихтиёрлари бирла бино қилгон мазҳаблари қабул бўлмайдургон мазҳабдур. Шунинг учун хилофат борасидаги сўзлари тамом эътибордан соқитдур. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин кетма кет халифа бўлуб ўтган зотлар ҳазрат Абу Бакр Сиддиқ, ҳазрат Умар Форук, ҳазрат Усмон Зин-нурайн, ҳазрат Алий ибн Абий Толиб розияллоҳу анҳумнинг афзалликлари-да шул хилофат тартибидадур. Саҳобаларнинг ўрталарида бўлуб ўтган кўнгулсиз воқеалар тўғриларида ўзумизча бирор сўз айтмайдурмиз. Бундан сақланмоқ керак. Улардан бирор кимса тўғрисида ёмон сўз айтмак тўғри эмас. Шунинг учун уламолар айтибдурларки: «Ул замонда тўқулган қонлардан Оллоҳ таоло қўлумизни сақлаган эди, эмди бу тўғрида тилимизни-да сақлайлик».

Оллоҳ таолонинг дини ерда ва осмонда бир бўлуб, улда Ислондур. Чунончи ояти каримада буюрадур: «Албатта Оллоҳ таоло наздидаги дин Ислон динидур». «Ҳар ким Ислон динидан бошқани дин тутса, ул ундан қабул бўлмағай». «Мен сизларга Ислон динини хуш кўрдум».

Бул баён қилгон нарсаларимиз зоҳир ва ботинда бизнинг динимиз ва ақидамиздур. Бу баён қилгонларимизга хилоф қилгон кишилардан безордурмиз. Оллоҳ таолодан тилаймизки, бизни иймонда собит қадам қилсун. Шул иймон бирла умримизни тамом қилсун. Оллоҳ таоло бизни мушаббиха, мўътазила, жаҳмийя, қадарийя ва бошқа мухталиф нотўғри мазҳаблардан, ҳар хил бидъатдан иборат бўлгон ақидалардан сақласунки, улар аҳли суннат ва жамоатга хилофдурлар. Биз улардан безордурмиз, улар бизнинг наздимизда тойғинлиқда қолгон, ҳалокатга учраган, бузук йўлдаги одамлардурлар.

Мана шул баён қилғон ақидамиз Исломи ақидадурки, уни ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам келтургандурлар. Оллоҳ таоло ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мўминларга хитоб қилиб: «Бу кун сизларга динларингизни комил қилиб бердим, неъматимни еткуздим, сизларга Ислом динини хуш кўрдум» оятини шул Ислом ақидаси борасида нозил қилди. Ҳар ким шуни жони, дили бирла қабул қилиб маҳкам тутса, ул комил мусулмон бўлғон бўлур.

Бу Ислом динидан бошқа динни ўзига дин қилмоқни ихтиёр қилса, ул ундан қабул бўлмағай, ул охирада зарар тортқучилардан бўлур.

Дуо.

Шул баён бўлгон ақиданинг хилофи бўлгон нарсалар бор бўлуб, баъзилари инсонни диндан чиқариб, ҳамишалик дўзахда қоладургон қилиб қўядур. Баъзилари мушрик ёки кофир қилиб қўймасида инсонни камол даражасидан ўз динида парвосизлик ёки камчиликка тушуруб қўядур. Бул ерда ул нарсаларни баён қилиб ўтурмизки, инсон бунинг бирла ўз динида кўзлик бўлуб юрсун.

Албатта тавҳиднинг зидди ширк бўлуб, иймоннинг зидди куфрдур.
Ширк уч қисмдур, ширки акбар, ширки асғар ва ширки ахфодур.
Куфр икки қисм бўлуб, куфри акбар, куфри асғардур. Куфри акбар инсонни диндан
чиқариб қўядур. Куфри асғар инсонни диндан чиқармайду.

Зўр ширк ул инсонни диндан чиқариб юборадурда, инсонни мушрик қилиб қўядур. Мушрик дўзахда ҳамиша қолгай.

Чунончи Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадур: «Албатта Оллоҳ таоло ширкни кечмайду. Ундан бошқасини хоҳлаганига кечадур». Ва яна: «Ҳазрат Ийсо алайҳис-салом айтибдури: «Эй Исроил (Якуб алайҳис-салом) авлодлари, менинг ва сизларнинг худойимиз бўлгон Оллоҳ таолога ибодат қилинглари. Ҳақиқат шулки, ҳар ким ширк келтурса, унга Оллоҳ таоло жаннатни ҳаром қилгай, борар жойи дўзах бўлгай. Золимларга ёрдамчилар бўлмагай».

Бу ширк ўзи тўрт қисмдур.

Аввалгиси сиғинмоқ ширкидур. Бул ўзи Оллоҳ таолодан бошқага сиғинмоқ бўлуб, жоиз эмасдур.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Кемага минсалар ихлос бирла Оллоҳ таолонинг ўзига сиғиниб ёлворурлар. Қачонки Оллоҳ таоло уларга нажот бериб курукликка чиқарса, бошқага сиғинулар».

Илгариги замонларда мушриклар бошлариға бало келмай тинч юрсалар Оллоҳ таолони унутуб, ўзлари ихлос қилиб юрган зотлариға, бутлариға сиғинур эдилар. Кемага миниб қолса, денгиздан қутулдурмоғини тилаб, Оллоҳ таолоға ёлворур эдилар. денгиздан нажот бериб курукликка чиқариб қўйса, яна Оллоҳ таолони унутуб, бутлариға сиғинмоққа турар эдилар.

Бизнинг замонамизда шундоғ одамлар пайдо бўлдиларки, қаттиқ кунлар бошлариға келса-да Оллоҳ таоло эсларига келмайдур. Буларнинг ширклари ҳаммадан ёмондур. Худо паноҳ берсун!

Иккинчиси ният, ирода, қасд ширкларидур. Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Ҳар ким бу дунё тириклигини истаса, уларға амалларининг жазоларини тамом бергаймиз, улар бу дунёда камситилмагайлар».

«Ҳар ким бу дунё ҳосилини истаса, ундан унға бергаймиз, унға охиратда ҳеч насиба йўқдур».

«Ҳар ким бу дунёни истаса, хоҳлаганимизға ўз хоҳлаганимизча берурмиз. Сўнгра унға охиратда дўзахни бергаймиз. Улар хорлик, Оллоҳ таолодан узоқлик ҳолатда жаҳаннамга киргайлар».

Демак, ҳар кимга бу дунёдаги тилаги тамом берилмайдур. Оллоҳ таоло хоҳлаганиға хоҳлаганича бергай. Аммо охират учун ишлаган бўлса, унинг бирига ўндан тортиб етти юзгача ва зиёдаси ила бергай. Бул ўзи ваъдадур().

Учунчи ширки акбар тоат ширкидур. Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Улар Оллоҳ таолоға қўшуб аҳбор ва руҳбонлари бирла ҳазрат Ийсо алайҳис-саломни маъбуд тутуб олдилар. Ҳолбуки Оллоҳ таолонинг ўзигагина ибодат қилмоққа буюрулгандурлар. Оллоҳ таолодан бошқа маъбуд йўқдур. Оллоҳ таоло улар исбот қилмоқда бўлгон шарикдан покдур».

Бу оятнинг саҳиҳ тариқада ишқолсиз тафсири - уламолари ва улуғлариға Оллоҳ таолонинг ҳукмига хилоф сурагда итоат қилмоқларидур. Чунончи ҳазрат Адий ибн Ҳотим розияллоху анҳуға: «Уларнинг улуғлариға Оллоҳ таолонинг ҳукмига хилоф сурагда итоат қилмоқлари ибодат қилмоқларидур», дедилар().

Бу тўғрида ўн тўққизинчи моддалиқ бўлгон дуо масъаласида кўп сўзлаб ўтгук.

(¹)дегучи расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламдурлар) .мусахҳих.(

Тўртунчи муҳаббат ширкидур.

Чунончи ояти каримада буюрадур: «Одамлардан баъзилар борки, улар Оллоҳ таолодан бошқа маъбудларини Оллоҳ таолони яхши кўргандек яхши кўрадурлар. Иймонлик бандалар Оллоҳ таолони зиёда яхши кўрадурлар».

Билмак керакким, муҳаббат ширки Оллоҳ таолодан бошқани истиқлол тариқада Оллоҳ таолони яхши кўргандек яхши кўрмакдур. Аммо пайғамбарларни яхши кўрмакки, улар Оллоҳ таолонинг ҳукмини еткузадурлар, ёки солиҳ бандаларни яхши кўрмакки, улар умрларини Оллоҳ таолонинг ибодатида ўтказгандурлар, мана булар «ширкул маҳабба» атолмайдулар. Балки «ал-хуббу фил-лах»дур. «Ширкул маҳабба» юқорида айтганимиздек ёлғон маъбудларини Оллоҳ таолони яхши кўргандек яхши кўрадурлар. Мана бул ўзи «ширкул маҳабба» аталадур.

«Ширки асғар» деб риёни айтиладур. Чунончи ояти каримада буюрадур: «Ҳар ким худойиға мулоқот бўлуш эътиқодида бўлса, яхши амал қилсун, ибодатида бошқани Оллоҳ таолоға шарик қилиб олмасун». Риё инсонни диндан чиқариб қўймайдур.

Оллоҳ таоло учун қилинадурғон амалини одамларға кўрсатмак ниятида қилса, у хил амалға савоб бўлмағай. Оллоҳ таоло ҳузурида ҳозир бўлғонда : «бор, ким учун амал қилғон бўлсанг ўшандан савоб талаб қил», дейилгай. Бу хил ишлар мусулмонлар ишлари эмасдур, кўнглида иймон жой олмағон кишиларнинг ишларидур. Банда амали риёдан холис бўлсун деса, Оллоҳ таолонинг улуғлиғи, ҳозирлиғини кўнлида тутуб туруб ибодат қилсун, бошқа кимса унинг хаёлида бўлмасун.

«Ширки хафий» деб инсондан билар, билмас вужудға келиб қолғон нарсалардур. Бул ўзи юққоридаги «ширки асғар»га яқин нарсадур. Ҳазрат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки: бу уммати исломийяда ширк қора тош узасида қоронғу кечада чумоли юргандекдур. Унинг каффорати «Эй Худо, мен сенга билиб туруб ширк келтурмакдан паноҳ элтаман, билмай вужудға келиб қолғон бўлса ундан мағфират талаб қиламан», демакдур.

Ҳадисларда икки хил баён бўлғон, бири эмди баён қилғон нарсадур. Яна бир хили «ширки хафий»: «матн», демак; Оллоҳ таолонинг отидан бошқа пайғамбар, Каъба, Қуръондек нарсаларга қасам айтмакдек нарсалардур.

Инсонни диндан чиқариб юбордурғон зўр куфр олти хилдур.

Улардан бири ҳақиқат очилғонда уни ёлғонға чиқармоқдур. Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Ёлғондан тўқуб Оллоҳ таолонинг ҳукмидур дегучи ёки ҳақ келганда билиб туруб уни ёлғонға чиқорғондан кўра золимроқ кимса йўқдур. Кофирларнинг борар жойлари жаҳаннам эмасми?!».

Иккинчиси инкор ва гердаймак, мутакаббирлик қилиб қабул қилмаслик куфридур. Чунончи Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Ёд қил ул кунники, биз фаришталарга: «Одам (алайҳис-салом)га сажда қилинглар», дедик. ҳамма фаришталар ўзларини саждага ташладилар. Ва лекин Иблис инкор ва катталиқ қилиб сажда қилғони унамади, кофирлардан бўлди».

Ва яна бошқа бир оятда буюрадурки: ((. «Унға бизнинг оятларимиз ўқуб эшиттурулса, мутакаббирлик қилиб, гердаймак юзасидан эшитмагандек бўлуб юз ўгурадур, гўёки қулоқлариға кўрғошим кўюлғондур».

Учунчиси куфри шакдур, чунончи улда куфри зан бўлуб, ҳақ ва ҳақиқатнинг хилофидур. Эътиқоидида жазм бўлмагон, шундоғмукин деб хаёл қилмоқ, ишонмак йўқлиғини айтиладур.

Чунончи боғ эгасининг қиёмат бўлмайдур деб қилгон эътиқоидедур. Чунончи ояти каримада ҳикоят қиладур: «Ул киши боғиға кирди. Ул ўз жониға зулм қилгон кишидур. Ул айтадурки: «бу боғдаги мевалар тугайдур деб хаёлимға келмайдур. Қиёмат бўладур деб ўйламайдурман. Агар худойимға қайтарилгон суратимда-да, бундан яхшироқ боғ-бўстон топурман», деб ул кофир тилидан ҳикоя қиладур. «Унға йўлдоши бўлгон мусулмон киши айтиб қолдики: Сени (ҳазрат Одам алайҳис-саломдан бошлаб) турпоқдан, сўнгра (таносул тариқасида) нутфадан яратқон, сўнгра катта киши қилиб қўйгон Худойингға кофир бўлдунгми?! Мен бўлсам айтурманки, шул мени яратқан зот худойим бўлуб, унға кимсани шарик қилмайдурман».

Тўртунчиси кўфри эъроз – юз ўгурмак кўфридур. Оллоҳ таолонинг ҳукмлари зоҳир бўлуб, пайғамбарининг сўзи тўғрилиғини билиб туруб иймон келтурмакдан юз ўгурмакдур.

Ояти каримада Оллоҳ таоло буюрадурки: «Кўфир бўлгонлар пайғамбарларнинг сўзларига, кўркутганлариға кулоқ солмокдан юз ўгургучилардурлар».

Бешинчиси куфри нифоқ бўлуб, улда иймонни изҳор қилиб, ўзини мусулмон кўрсатиб, кофирлигини кўнглида сақлайдурда кофирлигида давом этадур.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Бул шунинг учундурки, улар (зоҳирда) иймон келтурдилар, сўнгра (куфрларини кўнгулларида сақлаб) кофир бўлдилар (кофирликларича қолдилар). уларнинг кўнгулларида муҳр босилди, улар ақлга келмайдурлар».

Олтинчиси инод куфри бўлуб, ҳақиқат очилиб турсада кискисламак юзасидан иймон келтурмакни қабул қилмаслиқ, ҳақ зоҳир бўлсада кўролмаслик юзасидан қаршилиқ қилмоқни айтиладур.

Оллоҳ таоло Макка мушрикларининг инод юзасидан айтган сўзларини ҳикоя қилиб буюрадур: «Қурайш кофирлари: «Ердан (Маккадан) сув чиқариб булоғ очиб қўймағунингча; ёки хурмозор, узумзор боғларинг бўлуб, ораларида сувлар ариқларда оқиб турмагунча; ёки осмонни ўзунг даъво қилғонингдек бошимизга парча-парча қилиб тушурмагунингча; ёки Оллоҳ таолони фаришталар бирла очикдан очик келтурмагунингча иймон келтурмаймиз. Ёки олтундан уйунг бўлмагунча; ёки ўзунг осмонга чиқмоғунингча сенга иймон келтуруб бермаймиз. Осмонга чиққан тақдирингдада ўзунгни осмонга чиққанингни тасдиқ қиладурғон хат олиб келмагунингча – ул хатни ўзумиз ўқиб кўрурмиз – иймон келтурмаймиз», дедилар. «Худойим покдур, мен инсондан бўлғон пайғамбаргинадурман», дегил. Бу одамларни иймон келтурмакдан тўскон нарса «Одамзоддан бизга пайғамбар кўндурдимми?!», демакларигинадур».

Жисмоний лаззатга берилиб, руҳоний кўтарилишни танимағон, руҳоний кўтарилишда бўлғонларни ҳамажий деб билганлар ҳаммани бирдек билиб олурларда, ўзларидан ҳақ ва ҳақиқатга чақириб келган зотларга ишонмай қоладурлар. Оллоҳ таолонинг ҳукмларини халққа еткузмак учун кўндурулган пайғамбарларни ёлғончи қилиб: «руҳониятнигина тамсил этадурган фаришталардан пайғамбар бўлса эди», деб инкор қилмоқ учун шул сўзларини далил тутуб, келган пайғамбарларни ўзларининг иймон келтурмакларидан умидларини уздуруб қўймоқчи бўладурлар. Шунинг учун буюруладурки: дунёда юрган ақл соҳиби бўлғон инсонларни ер юзида Оллоҳ таолонинг ҳукми остида юрмак учунгина яшатиб қўйғондур. Уларга Иблис мусаллат бўлуб олғондур. Шунга кўра ҳар вақт тўғри йўлдан тойғон инсонларни тўғри йўлга чақирмоқ учун ўз жинсларидан пайғамбарлар кўндурадур.

Бул ўзи мақсадни онглаш осон бўлсун дебдур. Агар фаришталарда инсонлардек ўз ихтиёрлари бирла юрадурган бўлуб, уларга нафс юклатилган бўлғонларида эди, уларгада ўз жинсларидан пайғамбарлар кўндургай эди.

102 - (матн)

Куфрнинг иккинчи тури бўлгон куффри асғар куфрони неъматдур. Ул ўзи инсонни диндан чиқариб кўймайдур. Уни бизда ношукурчилик дейдурлар. Бу хил ношукурчилик инсонлардан кела берса, ул вақт Оллоҳ таоло ул неъматни тортиб олиб, ўрнига бало юборадур. Баъзи вақт ношукурчилик ошиб кетиб кўкка етиб қоладур. Оллоҳ сақласун.

Оллоҳ таоло ояти каримада буюрадурки: «Оллоҳ таоло бир шаҳар аҳлини мисол баён қиладур; ул шаҳар аҳли хотиржамликда яшар эдилар. Ризқ-рўзилари ҳар томондан кенгчилик бирла келур эди. Улар Оллоҳ таолонинг берган неъматларига ношукурчилик қилдилар. Оллоҳ таоло уларни очлик, кўркунчилик балоларига мубтало қилди. Бул ўзи Оллоҳ таолонинг неъматларига уларда бўлгон ношукурчилик сабабидандур».

Неъматнинг давоми шукронага боғлиқ бўлғонидек, неъматнинг заволига сабаб ношукурчиликдур. Ҳар бир инсонга лозим бўлгон нарса ўз ҳолатини текшариб юрмак бўлуб, ҳамма вақт неъматга шукр қилиб, ўзидан ул неъматнинг кетиб қолмоғидан кўркесун.

Шул (Иброҳим сураси еттинчи) оятда⁽¹⁾ буюрадурки: «Ёд қилинлар ул кунники, худойингиз: «шукр қилсангизлар неъматимни зиёда қилурман. Ношукурчилик қилсангизлар менинг азобим қаттиқдур», деб эълон қилди».

(1) (оят)

103 - (матн)

Нифоқ икки қисм бўлуб, эътиқодий ва амалийдур. Эътиқодийси бўлса, ул иймонни изҳор қилиб - ўзини мусулмон қилиб кўрсатиб, кофирлигини дилида махфий тутуб юрмакдур. Бул ўзи олти қисмдур.

104 - (матн)

Олти хил нифоқнинг аввалгиси: пайғамбарни ёлғончи қилмоқ;

Иккинчиси: пайғамбарнинг келтурган динини ёлғонға чиқармоқ;

Учунчи: пайғамбарнинг келтурган динининг баъзисини ёлғонға чиқармоқ;

Тўртунчиси: пайғамбарнинг келтурган нарсасини суймасликдур;

Бешинчиси: пайғамбарнинг динини паслаб кетмагига хуш бўлмоқ;

Олтинчиси: пайғамбарнинг динининг кучаймагини хуш кўрмасликдур.

Мана буларни дилида сақлайдур⁽¹⁾, ҳақиқатда ўзи мусулмон эмасдур.

(1) яъни, мунофиқ кимса. (мусаххих).

105 - (матн)

Амалий нифоқ ул мунофиқларнинг ишларидур. Ва лекин шулар мусулмонлардан вужудга келиб қолса, уни «кофир бўлди», «мунофиқ бўлди», дейилмайдур. Ва лекин «мунофиқнинг ишини қилди», дейиладур. Шунинг учун мусулмон кишига лозимдурки, бу хил ишлардан сақлаб, мунофиқлар қаторлариға кириб қолмоқдан қўрқсун.

Ул беш хил бўлуб, уларни ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам икки ҳадисларида келтургандурлар:

1 - ёлғон сўзламак; 2 - ваъдага хилоф қилмоқ; 3 - амонатга хиёнат қилмоқ; 4 - жанжал вақтида охтариб сўкадур; 5 - биров бирла аҳд қилса, унга хилоф қиладур.

Чунончи ҳазрат Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам буюрубдурларки:

(ҳадис)

«Мунофиқнинг аломати учдур: сўзласа ёлғон сўзлайдур; ваъда қилса ваъдасига хилоф қиладур; амонат қўйулса амонатга хиёнат қиладур». Бу ҳадис Бухорий саҳиҳида ҳазрат Абу Хурайра розияллоҳу анху воситалари бирла ривоят қилибдур.

Ва яна бошқа бир ҳадисда буюрубдурлар:

(ҳадис)

«Тўрт нарса борки, улар бир кимсада мавжуд бўлса, ул чинакам мунофиқ бўлғай. Агар улардан бирор хислат унда бўлса, унда нифоқдан бир хислат бўлғай, уни тарк қилгунча. Улар амонатга хиёнат қилмоқ, сўзласа ёлғон сўзламак, аҳд қилиб аҳдиға хилоф қилиб ғадр қилмоқ, жанжалда охтариб сўкмакдур». Бу ҳадисни Бухорий саҳиҳида ҳазрат Абдуллоҳ бин Амр розияллоҳу анхумодан нақл қилибдур.

Бандаларга лозимдурки, бу хил мунофиқларнинг аломатлари бўлғон нарсаларни ўзларига яқин келтурмасунлар, ҳамма вақт ўзларини қил узасида сақласунлар. Бул ўзи Оллоҳ таолонинг хидоятига қарайдур.

(арб). Омийн.

(арб).

Саййид Қосим ал-Андижоний 1386-ҳижрий, Зул-ҳижжа ойининг охири
якшанба куни, аср намози олдида. 1387-ҳижрийда тасҳих тамом бўлди⁽¹⁾

(¹) Китоб муаллифнинг ўзлари ёзган учта қўлёзма нусхалари асосида нашрга тайёрланиб, бу иш 1422-ҳижрий йил, муборак Рамазон ойининг 17-куни аср пайтида ниҳоясига етди.
(арб) (мусахҳих).